

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ

Wyrównywanie szans i wspieranie aktywności osób niepełnosprawnych – rekomendacje dla Polski

Materiały z konferencji zorganizowanej
przez Komisję Rodziny i Polityki Społecznej
oraz Komisję Zdrowia
pod patronatem Marszałka Senatu Bogdana Borusewicza

1 grudnia 2006 r.

Kancelaria Senatu
Warszawa 2007 r.

Konferencja zorganizowana we współpracy z Ambasadą Wielkiej
Brytanii, Międzynarodową Organizacją Pracy oraz Stowarzyszeniem
Przyjaciół Integracji

Projekt okładki:
MAREK KWIATKOWSKI

Opracowanie:
MAŁGORZATA LIPIŃSKA
SŁAWOMIR LEGAT

Redakcja techniczna:
JACEK PIETRZAK

ISBN 978-83-86065-94-3

Biuro Informatyki
Dział Edycji i Poligrafii
Warszawa 2007 r.
Nakład 200 egz.

Spis treści

Wicemarszałek Senatu Maciej Płażyński	11
Senator Antoni Szymański	12
Alina Wojtowicz-Pomierna	13
REKOMENDACJE DLA SPÓJNEGO SYSTEMU PRAWA NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	
Senator Antoni Szymański	17
Senator Władysław Sidorowicz	24
Senator Antoni Szymański	28
REFERATY	
Liz Tillet	
<i>Doświadczenia Wielkiej Brytanii w negocjacjach Konwencji ONZ dotyczącej Praw Osób z Niepełnosprawnościami.</i>	31
Tim Papé	
<i>Rozwiązania brytyjskie w kwestii zatrudniania osób niepełnosprawnych</i>	38
Panel dyskusyjny	
ZDROWIE I REHABILITACJA	
Senator Władysław Sidorowicz.	49
Prof. dr hab. Jerzy Kiwerski.	50
Prof. dr hab. Jacek Wciórka	51
Piotr Bartnik.	52
Senator Władysław Sidorowicz.	54
Elżbieta Frydrych.	54
Senator Władysław Sidorowicz.	54
Prof. dr hab. Jerzy Kiwerski.	55
Jan Roman Ortyl	55
Piotr Bartnik.	55

Senator Władysław Sidorowicz.	56
Katarzyna Muskat.	56
Prof. dr hab. Jerzy Kiwerski.	56
Katarzyna Muskat.	57
Senator Władysław Sidorowicz.	57
Krystyna Mrugalska.	57
Prof. dr hab. Jacek Wciórka	58
Aleksandra Lubińska	58
Senator Władysław Sidorowicz.	58
Paweł Arciszewski.	59
Elżbieta Gołębiowska.	59
Prof. dr hab. Jacek Wciórka	59
Zofia Ślęzak	60
Senator Władysław Sidorowicz.	60
Gabriela Magdziarz	60
Senator Władysław Sidorowicz.	61
Halina Rybak	61
Senator Władysław Sidorowicz.	61
Małgorzata Figurska	61
Prof. dr hab. Jacek Wciórka	62
Senator Władysław Sidorowicz.	62
Panel dyskusyjny	
EDUKACJA	
Poseł Sławomir Piechota	65
Prof. dr hab. Anna Firkowska-Mankiewicz	66
Teresa Serafin	69
Poseł Sławomir Piechota	70
Teresa Serafin	70
Poseł Sławomir Piechota	71
Ireneusz Białek	71
Jan Kawalec	73
Alicja Sadowska	74
Benedykt Wojcieszak.	74
Poseł Sławomir Piechota	75
Prof. dr hab. Anna Firkowska-Mankiewicz	75
Poseł Sławomir Piechota	75
Teresa Serafin	75
Poseł Sławomir Piechota	76

Ireneusz Białek	76
Poseł Sławomir Piechota	77
Senator Władysław Sidorowicz.	77

Panel dyskusyjny

BARIERY: ARCHITEKTURA + TRANSPORT

Senator Antoni Szymański	81
Piotr Pawłowski	81
Maciej Kozłowski	82
Piotr Pawłowski	83
Paweł Wdówik	84
Piotr Pawłowski	85
Krzysztof Chwalibóg	85
Piotr Pawłowski	87
Jan Roman Ortyl	87
Piotr Pawłowski	88
Prof. dr hab. Anna Firkowska-Mankiewicz	89
Piotr Pawłowski	89
Kazimierz Andrzej Kobylecki	89
Piotr Pawłowski	90
Zofia Pałowska	90
Piotr Pawłowski	91
Maciej Kozłowski	91
Piotr Pawłowski	91
Paweł Wdówik	92
Piotr Pawłowski	92
Krzysztof Chwalibóg	93
Piotr Pawłowski	93
Krzysztof Chwalibóg	93
Piotr Pawłowski	94

Panel dyskusyjny

PRACA

Senator Władysław Sidorowicz.	97
Senator Ewa Tomaszewska	97
Agnieszka Lewonowska-Banach.	98
Barbara Murray	99
Alina Wojtowicz-Pomierna	101
Wiesława Taranowska.	103
Senator Ewa Tomaszewska.	104

Krzysztof Kosiński	104
Zofia Pągowska	105
Dominika Drumlewska	105
Iwona Grzesińska	106
Ewa Kędzior	106
Ksiądz Stanisław Jurczuk	107
Senator Ewa Tomaszewska	107

PODSUMOWANIE DYSKUSJI

Senator Władysław Sidorowicz	109
Posel Sławomir Piechota	110
Jane Cordell	111
Barbara Murray	112
Senator Władysław Sidorowicz	113
Senator Antoni Szymański	113

POSIEDZENIA SEMINARYJNE POPRZEDZAJĄCE KONFERENCJE

SPÓJNY SYSTEM WYRÓWNYWANIA SZANS I WSPIERANIA AKTYWNOŚCI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Senator Antoni Szymański	119
Senator Władysław Sidorowicz	120
Senator Antoni Szymański	121
Jane Cordell	121
Senator Antoni Szymański	123
Alina Wojtowicz-Pomierna	123
Senator Antoni Szymański	127
Piotr Pawłowski	128
Senator Antoni Szymański	130
Beata Wachowiak-Zwara	130
Senator Antoni Szymański	133
Paweł Wypych	133
Senator Antoni Szymański	137
Ewa Kędzior	137
Antoni Szymański	140
Ewa Wilmowska-Pietruszyńska	140
Senator Antoni Szymański	144
Tadeusz Majewski	144
Senator Antoni Szymański	147

Jacek Wciórka	147
Senator Antoni Szymański	151
Wojciech Witkowski.	151
Antoni Szymański	155
Sławomir Golec	155
Senator Antoni Szymański	159
Senator Władysław Sidorowicz	160
Barbara Murray.	160
Senator Władysław Sidorowicz	170
Teresa Romer	171
Senator Władysław Sidorowicz	173
Poseł Sławomir Piechota	173
Senator Władysław Sidorowicz	175
Senator Mieczysław Augustyn	175
Krystyna Mrugalska	177
Senator Ewa Tomaszewska.	179
Senator Władysław Sidorowicz	180
Teodor Bulenda	181
Senator Władysław Sidorowicz	182
Wiesława Taranowska.	183
Ireneusz Białek:	184
Anita Siemaszo.	186
Ks. Stanisław Jurczuk	187
Tadeusz Majewski.	189
Władysław Sidorowicz.	189
Senator Jadwiga Rudnicka	189
Senator Zbigniew Trybuła	190
Jane Cordell	191
Senator Władysław Sidorowicz	192
Barbara Murray.	192
Senator Władysław Sidorowicz	194
Senator Antoni Szymański	194
Senator Władysław Sidorowicz	195

**WYRÓWNYWANIE SZANS I WSPIERANIE AKTYWNOŚCI
OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH – DOŚWIADCZENIA BRYTYJSKIE**

Wicemarszałek Senatu Maciej Płażyński	199
Senator Antoni Szymański	200
Charles Crawford	201

Anne McGuire	203
Senator Antoni Szymański	208
Mirosław Mielniczuk	209
Senator Antoni Szymański	212
Bert Massie.	213
Senator Antoni Szymański	220
Agnieszka Rymza	220
Bert Massie.	221
Tadeusz Majewski.	222
Senator Antoni Szymański	223
Bert Massie.	224
Senator Antoni Szymański	225
Wiesława Taranowska.	225
Senator Antoni Szymański	226
Katarzyna Muskat	226
Senator Antoni Szymański	227
Bert Massie.	227
Senator Antoni Szymański	229
Stephen Duckworth	229
Senator Antoni Szymański	235
Andrzej Warot	235
Senator Antoni Szymański	236
Krzysztof Kosiński.	236
Aneta Świercz	236
Senator Antoni Szymański	237
Stephen Duckworth	237
Senator Antoni Szymański	238
Krystyna Mrugalska	238
Senator Antoni Szymański	238
Stephen Duckworth	238
Senator Antoni Szymański	239
Senator Mieczysław Augustyn	240
Senator Antoni Szymański	240
Stephen Duckworth	240
Senator Władysław Sidorowicz	241
Poseł Sławomir Piechota	241
Senator Władysław Sidorowicz	243
Annie Rice	244
Władysław Sidorowicz.	247

Chloe Franks	248
Władysław Sidorowicz	250
Przemysław Żydok	250
Władysław Sidorowicz	251
Annie Rice	251
Władysław Sidorowicz	251
Annie Rice	252
Stephen Duckworth	252
Bert Massie	253
Władysław Sidorowicz	254
Senator Antoni Szymański	254
Senator Władysław Sidorowicz	255
Senator Ewa Tomaszewska	255
Przewodniczący Władysław Sidorowicz	256
Senator Mieczysław Augustyn	256
Senator Władysław Sidorowicz	256
Posel Sławomir Piechota	257
Senator Władysław Sidorowicz	257
Bert Massie	258
Senator Antoni Szymański	259
Antonina Ostrowska	259
Senator Władysław Sidorowicz	260
Wiesława Taranowska	260
Władysław Sidorowicz	261
Stephen Duckworth	261
Władysław Sidorowicz	262
Senator Ewa Tomaszewska	262
Senator Władysław Sidorowicz	262
Senator Ewa Tomaszewska	262
Senator Władysław Sidorowicz	264
Piotr Pawłowski	265
Senator Władysław Sidorowicz	266
Bert Massie	266
Senator Władysław Sidorowicz	269
Senator Antoni Szymański	269
Władysław Sidorowicz	269

MATERIAŁY UZUPEŁNIAJĄCE

Prof. dr hab. Jacek Wciórka

Niesprawność spowodowana zaburzeniami psychicznymi 273

Sławomir Golec

Wystąpienie na posiedzenie seminaryjne „Spójny system wyrównywania szans i wspierania aktywności osób niepełnosprawnych” 278

Wojciech Witkowski

System wyrównywania szans osób niepełnosprawnych. Doświadczenia i wizja pracodawcy 284

Wicemarszałek Senatu Maciej Płażyński

Chciałbym państwa gorąco powitać na konferencji, która została zorganizowana przez dwie komisje senackie: Komisję Zdrowia oraz Komisję Rodziny i Polityki Społecznej, z udziałem i senatorów i posłów. Konferencja „Wyrównywanie szans i wspieranie aktywności osób niepełnosprawnych – rekomendacje dla Polski” wieńczy dwa wcześniejsze spotkania seminaryjne i stanowi może nie tyle podsumowanie, co zakończenie pewnego cyklu.

Konferencja powstała dzięki inicjatywie komisji senackich, z ich przewodniczącymi: panem Szymańskim i panem Sidorowiczem. Bardzo gorąco dziękuję wszystkim senatorom z tych komisji za trud włożony do tej pory w to przedsięwzięcie. Ale konferencja i wcześniejsze spotkania doszły do skutku dzięki wielkiemu zaangażowaniu Ambasady Brytyjskiej, dlatego też gorąco witam gości brytyjskich. Witam panią Liz Tillet z Ministerstwa Pracy w Wielkiej Brytanii, pana Tima Papé oraz panią Jane Cordell, pierwszego sekretarza Ambasady Wielkiej Brytanii, która jest tutaj niezastąpioną osobą. W przygotowaniu konferencji wzięła też udział Międzynarodowa Organizacja Pracy; witam panią Barbarę Murray z MOP, oraz Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji, witam pana Piotra Pawłowskiego. Witam wszystkich państwa, przedstawicieli rządu, samorządów różnych szczebli, organizacji pozarządowych.

Tematyka, o której mówimy dzisiaj i o której mówiliśmy wcześniej, jest niewątpliwie bardzo ważna. Nie powinniśmy mówić o niej tylko z okazji świątecznej, nawet jeśli za trzy dni jest Międzynarodowy Dzień Osób Niepełnosprawnych, a w 2003 roku, jeśli dobrze pamiętam, był Rok Osób Niepełnosprawnych. Święta są po to oczywiście, żeby świętować, żeby przypominać, ale potrzebna jest rzetelna, codzienna praca. Sądzę, że ta praca w tym roku została wykonana. Mamy istotny dorobek. Dorobek poprzez spojrzenie na doświadczenia brytyjskie i nie tylko brytyjskie w tym zakre-

się, wymianę zdań, dyskusję w komisjach. Oczekujemy od komisji, a tak naprawdę od wszystkich państwa uczestniczących w dzisiejszej dyskusji, że zostaną przygotowane wnioski i rozpoczną się prace legislacyjne w przyszłym roku.

Jest ambitny zamiar, żeby w przyszłym roku z inicjatywy Senatu doprowadzić do powstania spójnego, przejrzystego, racjonalnego, a jednocześnie taniego ustawodawstwa. Trudno powiedzieć, czy to będzie jeden akt prawny, czy będzie to nowelizacja kilku ustaw dotyczących szans osób niepełnosprawnych. Sądzę, że bardzo pragmatycznie i konkretnie zmierzamy do tego celu. Miejmy nadzieję, że może pod koniec przyszłego roku, też przy okazji Dnia Osób Niepełnosprawnych, spotkamy się i wzajemnie będziemy sobie gratulować, a przede wszystkim senatorom i posłom, że taki akt w Polsce powstanie.

Niewątpliwie ostatnich kilkanaście lat wiele się zmieniło w sytuacji osób niepełnosprawnych, ale wszyscy zdajemy sobie sprawę – i państwo, i ci, którzy na co dzień zajmują się tą problematyką, i ci, którzy patrzą na te sprawy okiem każdego mieszkańca Polski, że niewątpliwie barier jest dużo. Wiadomo, że osoby niepełnosprawne mają swoje kłopoty. Są one związane i z kwestiami socjalnymi, i z kwestiami ekonomicznymi. Ale można również zauważyć, że można by patrzeć na te bariery także z punktu widzenia praw człowieka, bo przecież każda dyskryminacja jest związana z niemożliwością skorzystania z praw obywatelskich.

Problematyka, która się dziś zajmujemy, jest niezwykle ważna, w związku z tym pewnie czas na działania, których zwieńczeniem powinien być optymalnie skonstruowany system prawny.

Dziękuję bardzo.

Senator Antoni Szymbański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej Senatu RP**

Bardzo dziękuję, Panie Marszałku, za powitanie naszych gości, za otwarcie konferencji. Proszę o zabranie głosu panią dyrektor Alinę Wojtowicz-Pomierną w imieniu pana ministra Mirosława Mielniczuka, który uczestniczył w naszym posiedzeniu seminaryjnym z udziałem gości z Wielkiej Brytanii. Dzisiaj jest w Krakowie.

Alina Wojtowicz-Pomierna

Ponieważ pan minister Mielniczuk nie może być dzisiaj z nami obecny na tej sali, pozwolę sobie przeczytać list, który skierował do wszystkich obecnych:

Szanowny Panie Marszałku, Panie i Panowie Senatorowie i Posłowie, Szanowni Państwo, Uczestnicy Konferencji!

Dzisiejsza konferencja jest wydarzeniem szczególnym. Po pierwsze dlatego, że odbywa się w miejscu, w którym stanowione jest prawo. To każe patrzeć z nadzieją na nadanie właściwej rangi sprawom, które dotyczą wielomilionowej rzeszy obywateli naszego kraju. Po drugie, dzisiejsza konferencja podsumowuje pewien cykl rozważań nad pożądanymi kierunkami zmian w kształtowaniu takiego otoczenia prawnego, w którym potrzeby i problemy osób niepełnosprawnych będą uwzględniane na równi z potrzebami i problemami pozostałych mieszkańców naszego kraju. Po trzecie wreszcie, dzisiejsze spotkanie tak wielu środowisk może zaowocować konkretnym przesłaniem do tych, którzy mają realny wpływ na kształtowanie w Polsce porządku prawnego.

Mimo że nie mogę osobiście uczestniczyć w dzisiejszej konferencji, pragnę zapewnić wszystkim państwa, że sprawy, o których dziś będzie tu mowa, są przedmiotem mojego najwyższego zainteresowania i troski, nie tylko jako pełnomocnika rządu do spraw osób niepełnosprawnych, ale także jako zwykłego człowieka, który chciałby żyć w solidarnym i sprawiedliwym państwie i społeczeństwie. Społeczeństwie, które nie wyklucza nikogo i w którym jest miejsce dla każdego. Wierzę, że takie przekonanie towarzyszy wszystkim zgromadzonym dziś na tej sali.

*Z wyrazami szacunku
Mirostław Mielniczuk*

Dziękuję.

Alina Wojtowicz-Pomierna – dyrektor Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych.

Rekomendacje
dla spójnego systemu prawa
na rzecz osób niepełnosprawnych

Senator Antoni Szymański

Raz jeszcze bardzo serdecznie państwa witam i podkreślam, że w tej sprawie obie komisje pracują wspólnie z Ambasadą Brytyjską, z Międzynarodową Organizacją Pracy oraz Stowarzyszeniem Przyjaciół Integracji. Mamy głębokie przekonanie co do tego, że w tej ważnej sprawie, która dotyczy wielu milionów ludzi w Polsce, powinniśmy bardzo intensywnie współpracować ze wszystkimi, którzy tym się rzeczywiście interesują. Padały podczas komisji postulaty, aby to był problem jak najbardziej odpolityczniony, żebyśmy, poza tymi barierami, które czasami występują w polityce, w parlamencie, potrafili o tym dyskutować i rozwiązywać bardzo istotne kwestie.

To spotkanie jest spotkaniem czwartym. Pan marszałek bardzo wyraźnie podkreślił, że nie możemy dyskutować bez końca, że przyszły rok będzie rokiem także dyskusji, ale przede wszystkim wypracowywania rozwiązań prawnych, tak żeby system dotyczący osób niepełnosprawnych w Polsce stawał się systemem coraz lepszym, żeby stawał się systemem spójnym – to jest takie słowo, które pojawia się na naszych seminariach i spotkaniach jak mantra. Wobec tego należy wyjaśnić, co eksperci przez nas powołani rozumieją przez system spójny.

Po pierwsze, mówią o tym, że musi to być system, który uwzględnia osobę niepełnosprawną od jej początku, czyli od okresu prenatalnego, bo wiemy, że również w tym okresie dziecko, jeśli jest chore albo niepełnosprawne – choć nie w każdej sytuacji, ale w większości – można leczyć, aż po okres późnej starości. System jest spójny, jeżeli przejście pomiędzy edukacją a możliwością pracy, możliwością utrzymania siebie zostanie tak

---

Senator Antoni Szymański – przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.

usprawniony, żeby nie było żadnych luk w systemie, tak żeby on rzeczywiście obejmował wszystkie osoby. Dlatego chciałbym wyszczególnić grupę, która wśród osób niepełnosprawnych była przez długi czas – mam nadzieję, że to się zmieni – szczególnie marginalizowana. Myślę o osobach chorych psychicznie, które często nie są uwzględniane jako osoby niepełnosprawne. Podczas naszych posiedzeń seminaryjnych wielokrotnie mówiono o tym, że ta grupa, która wśród osób niepełnosprawnych jest najbardziej zmarginalizowana, najsłabiej artykułowane są jej potrzeby, również powinna być w naszych pracach reprezentowana. A więc system, który chcemy opracować, powinien być otwarty na wszystkich, którzy tego wymagają, którzy na to zasługują. Ale jednocześnie powinien być zamknięty. Zamknięty na nadużycia, bo przecież jesteśmy tego świadomi. W czasie posiedzeń komisji mówiono, że mamy tu do czynienia również z nadużyciami. Nadużyciami indywidualnymi, polegającymi m.in. na tym, że rozwiązuje się czasami problem bezrobocia czy niechęci do pracy uzyskiwaniem statusu osoby chorej psychicznie.

To jest niebezpieczne, to psuje system, to również jest problemem w kontekście rozmaitych wyzwań, przed którymi stoimy, między innymi wyzwania demograficznego. Mamy przecież świadomość, że coraz więcej osób niepełnosprawnych będzie ludźmi w podeszłym wieku, a to oznacza większe koszty systemu. Im więcej osób będzie w tym systemie, tym skromniejsze będzie można zaoferować rozwiązania. A więc powinni w tym systemie być tylko osoby, które rzeczywiście na to zasługują i jeżeli jest taka jest potrzeba. System musi być oczywiście funkcjonalny i w miarę tani, ale tani to nie znaczy, żeby nie rozwiązywał autentycznych problemów osób niepełnosprawnych.

Jakie pytania stawialiśmy ekspertom podczas posiedzenia seminaryjnego połączonych Komisji Zdrowia i Komisji Rodziny i Polityki Społecznej, które odbyło się przed trzema tygodniami, 7 listopada? Postawiliśmy trzy pytania: Jakim kryteriom powinien odpowiadać system spójny i zintegrowany? Co jest przeszkodą w budowaniu tego systemu? Co należy zrobić, aby zbudować system, który będzie lepszy od obecnego? W ostatnich kilkunastu latach bardzo rozwinęliśmy wsparcie dla osób niepełnosprawnych, ale dzisiaj jesteśmy w nowej sytuacji. Są nowe oczekiwania, są inne potrzeby w tym znaczeniu, że powinniśmy wejść na wyższy, lepszy poziom rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych. Dlatego też posiłkujemy się również rozwiązaniami innych krajów. Pytaliśmy, jak wygląda system amerykański. Bardzo blisko współpracujemy z naszym partnerem brytyjskim, żeby dowiedzieć się, jak i do jakich efektów doszedł system

brytyjski po kilkunastu latach pracy. My oczywiście chcemy to zrobić szybciej, bo takie są potrzeby w Polsce, ale jesteśmy otwarci na wszystko, co pomoże nam w zbudowaniu lepszego systemu.

Wśród wielu wybitnych ekspertów, których powołaliśmy, opinie co do kilku spraw były wspólne. Po pierwsze, że powinniśmy pracować ponad podziałami politycznymi, że ten problem powinien być jak najbardziej odpolityczniony. Po drugie, wielu naszych ekspertów podkreślało znaczenie samorządu jako podstawowej jednostki, która będzie rozwiązywała te problemy, oczywiście we współpracy z organizacjami reprezentującymi osoby niepełnosprawne i szerzej – z organizacjami pozarządowymi, które niekoniecznie grupują te osoby, ale chcą zająć się osobami niepełnosprawnymi i je wspierać, w końcu – z agendami rządowymi, z rządem. Ale przede wszystkim obowiązki w tej sprawie powinny należeć do samorządu i to jak najniższego szczebla. Było to podkreślane w wielu wystąpieniach naszych ekspertów.

Wszyscy nasi eksperci podkreślali też, że problem leży nie tylko w lepszym prawie, ale również w jego realizowaniu i respektowaniu. Że nie tylko mamy problem z tym, że prawo często jest niespójne, niewystarczające, ale problemem jest również to, że dobre prawo często nie jest wykonywane, nie jest respektowane i że nie ma sankcji prawnych.

Eksperti podkreślali także – i to jest wspólne – że konieczny jest kompleksowy program działań na rzecz osób niepełnosprawnych, poprzez edukację, proces usamodzielnienia i udostępnienia osobie niepełnosprawnej wszystkich możliwych instrumentów. System musi prowadzić do pełnego jej usamodzielnienia wraz z usamodzielnieniem życiowym i ekonomicznym, czyli dania możliwości podjęcia pracy zawodowej. Powinien on zawierać wytyczne dla władz lokalnych i wyznaczać nowoczesne standardy dotyczące jakości życia tych osób, ściśle określenie struktur organizacyjnych w dziedzinie udzielania pomocy i wsparcia osobom niepełnosprawnym.

Pan Paweł Wypych, dyrektor Biura Polityki Społecznej Miasta Stołecznego Warszawy, sygnalizował bardzo jednoznacznie, że system musi zostać uproszczony. Obecnie występuje zbyt duża liczba podmiotów kreujących i realizujących program działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Uważa, że powinny być trzy główne podmioty: rząd, komisja albo pełnomocnik do spraw osób niepełnosprawnych, samorząd terytorialny. Należy zintegrować system przepływów finansowych, bo mamy czasami takie sytuacje, że za to samo płacimy z różnych źródeł. Ważną sprawą jest opracowanie długoterminowej kampanii społecznej, która uzmysłowi, że osoby niepełno-

sprawne nie są droższe, nie są większym problemem dla państwa i społeczeństwa, wymagają tylko innego rodzaju wsparcia, innego uzupełnienia pewnych braków.

To było podkreślane również przez innych ekspertów, którzy mówili, że mamy bariery w rozwiązaniach, bariery prawne, ale również bariery mentalne. Że istnieją schematy, które trzeba zmienić. Wobec tego konieczna jest promocja dobrych rozwiązań. Myślę, że dzisiaj to z mocą czynimy od rana do wieczora. Myślę o spotkaniu (doroczna Gala Integracji), które organizuje Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji. To jest właśnie pokazanie problemów osób niepełnosprawnych całej społeczności Polski.

Konieczna jest regulacja i wspieranie przejścia osoby niepełnosprawnej ze sfery edukacji do sfery pracy zawodowej. Wszelkie działania w tej sprawie należy projektować w dłuższej perspektywie niż okres jednej kadencji parlamentarnej czy samorządu. Piotr Pawłowski postulował powołanie komisji do spraw osób niepełnosprawnych, która – na wzór funkcjonującej komisji w Wielkiej Brytanii – w ramach swoich kompetencji będzie przygotowywała zmiany prawne w tej sprawie, będzie również kontrolowała, w jaki sposób prawo dotyczące osób niepełnosprawnych jest stosowane.

Pani Ewa Kędziora, pełnomocnik Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” uważa, że Karta Osób Niepełnosprawnych powinna mieć charakter normy prawnej w randze ustawy. Do takiej ustawy należy wprowadzić zapis o sankcji prawnej, tak żeby osoby niepełnosprawne mogły sądownie dochodzić swoich praw.

Bardzo ważną kwestią w sprawie osób niepełnosprawnych jest orzecznictwo, ale z orzecznictwem mamy w Polsce kapitalne problemy. W Stanach Zjednoczonych, bogatym kraju, jest jeden system orzecznictwa. Polskę stać na kilka systemów orzecznictwa, niewystandaryzowanych, i różne systemy rehabilitacji. Wszystko to jest drogie. To powinno się zmienić. Pani profesor Anna Wilmowska-Pietruszyńska, nasz ekspert w tej sprawie, stawia trzy najważniejsze postulaty. Pierwszym jest poprawa jakości opieki zdrowotnej tak, aby zachowano następującą kolejność: prewencja tam, gdzie znamy metody zapobiegania, następnie wczesna prawidłowa diagnostyka w celu wdrożenia prawidłowego leczenia i wczesnej rehabilitacji, aby tam, gdzie można, nie dopuścić do powstania niepełnosprawności. Po drugie, rehabilitacja od początku choroby; sprawny system rehabilitacji zawodowej, a nie pobeżne kursy w urzędach pracy – wskazuje na dobre rozwiązania w USA: *ticket to work*. I po trzecie – wprowadzenie specjalnej umiejętności w zakresie orzecznictwa lekarskiego, powołanie nowej specjalizacji medycznej – orzecznictwa i właściwa organizacja orzecznictwa.

Wśród naszych ekspertów są również pracodawcy, także pracujący z osobami niepełnosprawnymi. Mamy tu szereg bardzo konkretnych rekomendacji ze strony naszych ekspertów. Pan Wojciech Witkowski stwierdza, że pracodawca jest ważnym ogniwem w polskim systemie wyrównywania szans i aktywizacji osób niepełnosprawnych. Zatrudnianie osób niepełnosprawnych powoduje zwiększenie kosztów, nawet w firmach, które swoją działalność wpisały w wyrównywanie szans i aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych. Redukcja pomocy państwa nie daje przedsiębiorcy możliwości zrekompensowania kosztów poniesionych w związku z zatrudnianiem niepełnosprawnych. Problemem, na który wskazuje – z tym zgadzają się również inni eksperci – jest brak stabilności prawnosystemowej i nieprzewidywalność polityki państwa w tym zakresie.

Jak powinien kształtować się system? Pracodawca przy spełnieniu pewnych warunków ekonomicznych jest w stanie realizować system powszechny, kompleksowy, wczesny i ciągły. System, o czym musimy pamiętać, nie jest odizolowany od polityki gospodarczej i społecznej państwa. Niektórzy eksperci twierdzili, że nie ma zrównoważonej polityki społeczno-gospodarczej. Brak problematyki wspierania szans i aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w ogólnej polityce państwa, w systemach podatkowo-finansowych, w rozliczaniu kosztów pracy. Państwo nie dostrzega ucieczki z kraju firm, również tych, które zatrudniają osoby niepełnosprawne, do krajów o niskich kosztach wytwarzania.

Nasz ekspert Sławomir Golec stwierdzał, że ważnym aspektem w procesie wyrównywania szans jest zaopatrzenie niepełnosprawnych w sprzęt i pomoce techniczne. Podstawowe problemy w tej sprawie to dostępność, jawność, rzetelność, opieka, jakość i wolność wyboru. Przy czym dostępność to finansowanie najlepszych środków technicznych, na jakie nas stać, podejście zindywidualizowane do potrzeb niepełnosprawnego oraz dobra informacja w tym zakresie. Potrzebny jest ogólnodostępny, jawny wykaz refundowanych pomocy technicznych, zawierający dane produktów. Podstawą może być na przykład rejestr wyrobów medycznych i założenie, że tylko wyroby figurujące w tym rejestrze mogą być finansowane z budżetu państwa. Wykaz powinien być uaktualniany co najmniej raz w roku, a cena produktu deklarowana przez dystrybutora bądź producenta – jawna. Osoby niepełnosprawne mogą wówczas same zorientować się, czy cena jest dla nich dostępna i nabyć produkt ewentualnie za dopłatą, jeśli cena przekracza limit refundacji.

Tadeusz Majewski raz jeszcze podkreślił, że niestabilne przepisy o pomocy niepełnosprawnym w zatrudnieniu przeszkadzają w osiągnięciu na-

szych celów Podobnie – nieadekwatne przygotowanie do pracy takich osób. Ale zauważa także słabe zaangażowanie pracodawców i ich organizacji w aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych. Idea społecznej odpowiedzialności biznesu, jeśli chodzi o zatrudnianie osób niepełnosprawnych, nie przynosi wystarczających efektów.

Należy pamiętać o bardzo wielu kwestiach, ale również o tym, że rozwiązania, które przenosimy z różnych krajów, nie możemy przenieść mechanicznie. Musimy brać pod uwagę nasze uwarunkowania historyczne, ekonomiczne, społeczno-kulturowe. Należy też unikać nadinterpretacji przepisów unijnych, bo nie zawsze są one dla nas prawnie wiążące. Możemy uzyskiwać terminy przejściowe. Musimy, krótko mówiąc, działać w taki sposób, żeby autentycznie poprawiać nasz system.

Wracam do tego, o czym powiedziałem na początku, czyli do systemu w pełni otwartego, uwzględniającego także osoby z zaburzeniami psychicznymi. Tutaj nasi eksperci przedstawiali następujące propozycje systemu. Musi on umożliwić zapobieganie zaburzeniom psychicznym przez przeciwdziałanie czynnikom ryzyka w narażonych grupach i środowiskach przez budowanie systemu poradnictwa kryzysowego oraz przeciwdziałanie społecznemu napiętnowaniu, nierówności i wykluczeniu osób chorych psychicznie. System musi umożliwić racjonalizację i unowocześnienie systemu opieki zdrowotnej i wsparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Należy stworzyć narzędzia badawcze i informatyczne w celu budowania wiedzy na temat niepełnosprawności spowodowanej zaburzeniami psychicznymi.

Odpowiedzią na to jest projekt Narodowego Programu Ochrony Zdrowia. Obejmuje on między innymi promowanie zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom psychicznym oraz badania nad zdrowiem psychicznym; zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej, zintegrowanej i dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form pomocy niezbędnych do życia w środowisku społecznym, w tym rodzinnym, zawodowym, poprzez systemowe upowszechnianie środowiskowego modelu opieki zdrowotnej; również upowszechnianie zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego; upowszechnianie udziału osób z tymi problemami w życiu społecznym i w życiu zawodowym.

Ze względu na czas, tylko skrótowo, niemal hasłowo przekazałem pewne opinie, wnioski, postulaty naszych ekspertów oraz fragmenty dyskusji z bardzo obszernych, wielogodzinnych posiedzeń, seminariów połączonych komisji. Chciałbym państwa zaprosić na stronę internetową Senatu – www.senat.gov.pl, gdzie informacje o naszych seminariach i posiedzeniach

komisji są zamieszczone. Również zapis dzisiejszego spotkania, tak ważnego, będzie w całości na stronie internetowej. Nie tylko wypowiedzi, które są prezentowane z za tego stołu, ale również wszystkie pytania zadawane przez państwa, wszystkie problemy, które państwo będziecie prezentowali, znajdą się na naszej stronie internetowej. Wszyscy państwo możecie zapoznać się z tym, jak przebiegał tok prac, jakie były głosy w dyskusji w tych ważnych sprawach, co sądzą eksperci, jak również mogą państwo kontrolować przebieg naszych dalszych prac w następnych miesiącach, bo raz jeszcze podkreślam za panem marszałkiem, że naszym celem nie jest dyskusowanie bez końca, naszym celem jest podejmowanie dobrych decyzji.

Po to, żeby podejmować dobre decyzje, spotykamy się i rozmawiamy, gdyż potrzebna jest analiza sytuacji, potrzebne są dobre rekomendacje i dobre zmiany prawne. Zachęcam więc do odwiedzenia naszej strony internetowej. Osoby, które być może nie będą miały szansy na to, żeby dzisiaj się wypowiedzieć, proszę, żeby skierowały pisemnie swoje wypowiedzi do naszej komisji. Będziemy starali się umieścić to w materiale pokonferencyjnym. Być może uda nam się go wydać również w formie tradycyjnej publikacji, żeby pokłosie szerokiej dyskusji, która się toczy od kilku miesięcy, zostało szerzej upowszechnione i owocowało pewnymi przemyśleniami.

Chciałbym na koniec powiedzieć, że pojawiały się również podczas posiedzeń opinie, że jesteśmy grupą niezwykle liczną, niektórzy mówią – tak twierdzi ZUS – sześciomilionową. Wobec tego wykorzystajmy w sposób wyborczy swoją siłę i tą siłą stworzymy rozwiązania, które uważamy za słuszne. Przestrzegalbym przed takim poglądem, dlatego że, zdaniem komisji, również moim, musimy wypracować dobre rozwiązania opierając się nie na sile, ale na dobrych argumentach, dobrym rozeznaniu sytuacji i zrozumieniu problemu. Mamy świadomość, że w Polsce jest wiele grup, które oczekują nowych rozwiązań; można by je długo wymieniać. Nie chodzi nam o to, żeby kogokolwiek z kimkolwiek konfliktować. Chodzi nam o to, żeby dla różnych grup, w tym dla osób niepełnosprawnych, w możliwie naj szybszym czasie, we współpracy z państwem, z samorządami, z organizacjami pozarządowymi, wypracować jak najlepsze rozwiązania. Jak podkreślamy, spójne od początku do starości, poprawiające zdecydowanie system, który jest obecnie.

Dziękuję za uwagę.

Senator Władysław Sidorowicz

Szanowni Państwo!

Pan senator Szymański, przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej, zdał sprawozdanie z przebiegu seminarium 7 listopada. Podzieliliśmy się pracą – ja mam przybliżyć państwu wyniki prac w dniu 21 listopada.

Pan senator Szymański przekazał treści, których autorami byli zaproszeni przez nas eksperci. Chciałem powiedzieć też o innych osobach z zewnątrz, które zabrały głos w tej sprawie.

Najpierw chciałem zaprezentować stanowisko, jakie zajmowali zaproszeni przez nas eksperci, a potem konkluzje, które zebrałem jako rekomendacje, próbując ekstrahować z ich poglądów coś, co powinniśmy wykorzystać w pracach nad spójnym systemem wsparcia dla osób niepełnosprawnych.

Tak więc Barbara Murray z Międzynarodowej Organizacji Pracy wskazała, iż w swoich uregulowaniach prawnych powinniśmy odwołać się do społecznego modelu niepełnosprawności, a nie do medycznego modelu niepełnosprawności. Uznajmy, że osoby niepełnosprawne są tak samo pełnoprawnymi obywatelami jak osoby pełnosprawne i że powinny mieć dostęp do takich samych praw. By tak się stało, oczekuje się stworzenia prawa, które nałoży na pracodawców, organizacje, na struktury życia publicznego zasadę racjonalnej adaptacji. Chodzi o to, żeby podmioty wprowadzały plany działań pozytywnych, które będą określały, w jaki sposób dana instytucja będzie wywiązywała się z obowiązujących norm prawnych.

Senator Władysław Sidorowicz – przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu Rzeczypospolitej Polskiej.

Po drugie, pani Barbara Murray zachęcała do przyjęcia tak zwanych kontraktów zgodności. Tylko te firmy, które udowodnią, że spełniają normy prawne dotyczące osób niepełnosprawnych, że wywiązują się ze wszystkich obowiązków, mogą ubiegać się o kontrakty urzędowe, o zamówienia publiczne. Bardzo ważna sprawa, promująca tych, którzy respektują prawo.

Po trzecie, zachęcała nas wszystkich, uczestniczących w procesie budowania narodowego systemu, do szeroko pojętych konsultacji. Konsultacji, które zadecydują o efektywności przyjętych rozwiązań prawnych. Żeby nie powstawało prawo deklaratywne, ale prawo, które ma oparcie zarówno w resortach, jak w parlamencie. Zachęcała też do konsultowania się z pracodawcami, żeby i oni mogli się wypowiedzieć w kwestii ułatwiania wspierania osób niepełnosprawnych, ale także ze związkami zawodowymi, organizacjami pracowniczymi, świadczeniodawcami. Konsultacje, konsultacje i jeszcze raz konsultacje mają wyczyścić prawo z tych elementów, które powodują, że później trudno je wykonywać.

Na naszym seminarium 21 listopada głównie Brytyjczycy prezentowali swój model. Dzisiaj tu nieobecny ambasador Charles Crawford wskazywał, jak bardzo zatrudnienie w ambasadzie Jane Cordell, osoby głuchej, a świetnie władającej językiem polskim, przyczyniło się do zmiany podejścia ludzi, gdy zostali zderzeni z problemem swojej postawy wobec niepełności.

Pani Anne Mc Guire, minister do spraw niepełnosprawnych w rządzie Wielkiej Brytanii, zwróciła uwagę na to, że w dalszym ciągu, mimo że Brytyjczycy są dobrym przykładem rozwiązywania tych spraw, osoby niepełnosprawne nie mają jeszcze równego dostępu do dóbr społecznych. Zaczyna się to od edukacji. Jeśli jest gorsza edukacja, to później gorsza perspektywa zatrudnienia. Wskazywała na rolę komisji do spraw osób niepełnosprawnych, która przez sześć lat odniosła olbrzymie sukcesy. To jest ten model, w którym stworzono ciało, które przeprowadza szereg bardzo ważnych projektów, doradza pracodawcom oraz osobom niepełnosprawnym w zakresie możliwości zatrudnienia, propaguje i promuje tego rodzaju działania, przeprowadza analizę polityki, uczestniczy w debacie i jej przewodniczy na temat sytuacji osób niepełnosprawnych. Ta komisja jest niezależna, ale równocześnie wpływa zarówno na prace parlamentarne, jak i na rodzaj debaty i decyzje podejmowane przez rząd.

Trzeba sobie zdawać sprawę, że w Wielkiej Brytanii dopiero w latach siedemdziesiątych Alfred Morris stworzył ministerstwo do spraw osób niepełnosprawnych, które reprezentowała właśnie pani Mc Guire. Zachęcano nas do przyjęcia odległej perspektywy. W Wielkiej Brytanii to „Równość

2025” – w takiej perspektywie powinniśmy patrzeć na rozwiązywanie problemów zdrowia psychicznego. Mówiono, że powinniśmy się kierować tym, że osoby niepełnosprawne powinny mieć takie same szanse w życiu jak osoby pełnosprawne.

Przewodniczący komisji do spraw osób niepełnosprawnych Bert Massie powołał się na Martina Luthera Kinga w tezie, że nie możemy legislacją doprowadzić do tego, co ludzie mają w sercach, ale możemy unormować to, w jaki sposób ludzie się zachowują.

Kluczowym momentem w walce o poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii było wprowadzenie ustawy o przeciwdziałaniu dyskryminacji. Żadnemu pracodawcy nie wolno traktować w sposób gorszy osób niepełnosprawnych ubiegających się u niego o pracę niż osób pełnosprawnych. To samo dotyczy promocji i awansu. Bert Massie zwraca uwagę na konieczność wprowadzenia sankcji. W Wielkiej Brytanii te sankcje są bardzo poważne – np. 0,5 miliona funtów kary dla pracodawcy, który nie respektuje ustawy o przeciwdziałaniu dyskryminacji. W drugiej części tej ustawy jest zapewnienie dostępu do usług i dostępu do towarów.

Bert Massie zwrócił uwagę, że komisja zastąpiła radę, która była powołana na mocy ustawy w latach osiemdziesiątych, ale wyczerpała swoją funkcję. Zastąpiono ją komisją, która może zdecydowanie więcej. W tej komisji zatrudnionych jest dwieście osób, w tym 2/3 to osoby niepełnosprawne. Bert Massie zachęcał do wejścia na stronę tej komisji, *Disability Right Commission*, przez wyszukiwarkę Google. Zachęcał, żeby tę stronę traktować jako pewne narzędzie do porównywania tego, co oni robią, z tym, co my będziemy próbowali robić.

Mówił także o tym, że nie tylko jest zakaz dyskryminacji, ale od tego roku zdecydowanie mocniej stawia się na promocję niepełnosprawnych, pełnego ich uczestnictwa w życiu. Jednocześnie zwracał uwagę na to, że osoby cierpiące z powodu zaburzeń psychicznych są bardziej dyskryminowane niż te na wózkach. Wskazywał na konieczność jednoznacznych uregulowań prawnych, które także w systemie brytyjskim niekoniecznie są skuteczne. Jeśli w Wielkiej Brytanii prawie 50% niepełnosprawnych fizycznie pracuje, to zaledwie co piąta osoba z niepełnosprawnością psychiczną jest zatrudniona.

Kolejnym ekspertem, którego opinie chciałem państwu przedstawić, jest Stephen Duckworth z organizacji pozarządowej. Rozwinął problem, który wydaje mi się wart zauważenia, mianowicie, że pierwotnie odeszliśmy od modelu „medycznego” przez model „tragiczny”, który stymulował rozwój charytatywności, do modelu „społecznego” i do modelu przejęcia

odpowiedzialności jako pewnej dojrzszej formy tego modelu społecznego, gdzie osoba niepełnosprawna rozumie, iż musi podjąć odpowiedzialność za swój los i dostosować się do niepełnosprawności. Wskazał, że sytuację osoby niepełnosprawnej można porównać do stołu o trzech nogach. Z jednej strony jest rząd, czyli ciało wykonawcze, następnie pracodawca i osoba niepełnosprawna, co dopiero zapewnia równowagę w integracji. Te wszystkie trzy siły muszą być włączone do procesu budowania lepszego systemu. I wreszcie system orzecznictwa i zatrudnialność jako klucz do wsparcia, czyli wspieramy tych, którzy próbują znaleźć swoje miejsce na rynku i tworzymy im warunki do tego, by to mogli osiągnąć.

Stephen Duckworth powiedział też bardzo ciekawą rzecz, wskazując na marnotrawstwo pieniędzy. Gdyby tylko 50% niepełnosprawnych w Polsce pracowało i zarabiałoby 12 tysięcy złotych rocznie, podatek, który by płacili, wyniósłby 2 tysiące 120 złotych rocznie, a więc 4 miliardy napływałyby do budżetu państwa z tych podatków. A zatem wprowadzenie tych ludzi na rynek pracy da się mierzyć ekonomicznie i do tego zachęcał nas ten ekspert.

Ostatni z naszych partnerów to pani Chloe Franks, która wskazała, że odchodzi się od modelu niepełnosprawności jako ofiary. Zachęcała nas do dwustronnego procesu budowania relacji pomiędzy mentorem – osobą pełnosprawną, wdrażającą osobę niepełnosprawną do wejścia na rynek pracy, a osobą, która jest wspierana. W tym procesie następuje wymiana i ten mentor też zmienia swoje podejście, przełamuje lęki, opór w stosunku do osób niepełnosprawnych. Bardzo mi się podobała ostatnia teza pani Chloe Franks, że wizja bez działania jest tylko marzeniem, a działanie bez wizji to strata czasu. Działanie z wizją może zmienić świat.

Przedstawiam pierwszą grupę rekomendacji. Po pierwsze, z rekomendacji zagranicznych wynika, że powinniśmy mieć wizję, w której osoby niepełnosprawne powinny mieć takie same szanse w życiu jak inni. Po drugie, powinniśmy przejść od modelu medycznego do modelu społecznego, a w nim, za jednym z ekspertów, do modelu przejęcia odpowiedzialności. Po trzecie, rozważyć kwestię stołu o trzech nogach: rząd, pracodawca, niepełnosprawny w budowaniu wsparcia.

Druga grupa rekomendacji. Po pierwsze, szalenie ważną rzeczą jest jednak zalecana przez ekspertów zewnętrznych ustawa o przeciwdziałaniu dyskryminacji osób niepełnosprawnych, powiązana z sankcjami wobec łamiących przepisy. Po drugie, zagwarantowanie niepełnosprawnym równego dostępu do usług i towarów. Po trzecie, pracodawcy i inni powinni zostać zobowiązani ustawowo do wprowadzania racjonalnych adaptacji.

Trzecia grupa rekomendacji. Po pierwsze, należy przyjąć koncepcję kontraktów zgodności – pieniądze publiczne tylko dla tych, którzy spełniają normy prawne dotyczące osób niepełnosprawnych. Po drugie, konsultować, konsultować i jeszcze raz konsultować się przez cały proces z partnerami, żeby uzyskać poparcie dla tworzonego prawa.

Czwarta grupa rekomendacji. Należy rozważyć zasady koordynacji międzysektorowej. Jako na bardzo istotne wskazywało na to wielu ekspertów. Pojawiała się kwestia wskazania, kto tak naprawdę ma koordynować międzysektorową politykę wobec osób niepełnosprawnych w Polsce. Bardzo mocno, zwłaszcza Brytyjczycy, sygnalizowali potrzebę powołania komisji do spraw osób niepełnosprawnych, o dużych kompetencjach, na wzór komisji brytyjskiej. Wskazywali też, żeby zakaz dyskryminacji powiązać z promocją osób niepełnosprawnych, z promocją ich pełnego uczestnictwa w życiu publicznym.

Piąta grupa rekomendacji. W rekomendacjach zarówno Berta Massie, jak i innych ekspertów pojawiło się wezwanie, by uwzględnić interesy najbardziej dyskryminowanej grupy osób, z niepełnosprawnością psychiczną; żeby zmienić system orzecznictwa i system finansowego wsparcia zdecydowanie połączyć z mobilizacją osób niepełnosprawnych do podjęcia wyzwań związanych z wejściem na rynek pracy. Wreszcie coś, o czym może nie mówiłem, ale pojawiło się w wypowiedziach ekspertów brytyjskich, to że należy zrewidować podejście do zakładów pracy chronionej. Zdaniem Berta Massiego i paru jeszcze innych osób z tej grupy, jest to nieefektywny, przestarzały model, nieintegrujący ludzi w otwartym rynku pracy. Chloe Franks ostatnio mówiła, że uważa, iż dla pewnej grupy ludzi jednak warsztaty są potrzebne. Rząd brytyjski o pięć lat przedłużył funkcjonowanie tego modelu.

Tak w największym skrócie starałem się państwu przekazać to, co uważam za ramę rozważań nad rozwiązaniami konkretniejszymi, o których wcześniej mówił pan senator Szymański.

Dziękuję państwu za uwagę.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję panu przewodniczącemu Władysławowi Sidorowiczowi.

Proszę teraz o zabranie głosu panią Liz Tillet z ministerstwa pracy Wielkiej Brytanii, która przedstawi wystąpienie: „Doświadczenia Wielkiej Brytanii w negocjacjach Konwencji ONZ dotyczącej Praw Osób z Niepełnosprawnościami”.

Referaty

Liz Tillet

Doświadczenia Wielkiej Brytanii w negocjacjach Konwencji ONZ dotyczącej Praw Osób z Niepełnosprawnościami

Witam państwa serdecznie.

Jestem po raz pierwszy w Warszawie, jest to w ogóle moja pierwsza wizyta w Polsce.

Chciałabym powiedzieć państwu na temat ONZ, dlatego że wydaje mi się, że to pomoże państwu w dyskusjach, w których będziecie dążyli do wypracowania wspólnych, jednolitych ram prawnych.

Moje zadanie jako urzędnika państwowego Wielkiej Brytanii w administracji brytyjskiej w ciągu ostatnich pięciu lat polegało na tym, że stałam na czele delegacji brytyjskiej w ONZ w trakcie negocjacji konwencji na temat praw osób z niepełnosprawnością. Czułam się zaszczycona i uprzywilejowana, że mogłam się tym zajmować i że jestem odpowiedzialna w Wielkiej Brytanii za strategię dotyczącą osób z niepełnosprawnościami. Dotyczy to także komisji, o której państwo już wcześniej słyszeli i dotyczy to także ustawy na temat dyskryminowania osób niepełnosprawnych. Nie jestem dyplomata, nie pracuję w ministerstwie spraw zagranicznych, pracuję w ministerstwie pracy i emerytur, czyli odpowiedniku polskiego ministerstwa pracy. Pracuję też z panią Anne McGuire, ministrem ds. osób niepełnosprawnych w rządzie Wielkiej Brytanii, którą państwo poznali na posiedzeniu w dniu 21 listopada.

Chciałabym omówić trzy tematy. Po pierwsze, chciałabym powiedzieć państwu, w jaki sposób tekst konwencji ewoluował wraz z upływem czasu; powiem o moich uwagach osobistych dotyczących mojego doświadczenia związanego z uczestnictwem w tych negocjacjach, i w końcu powiem kilka słów na temat tego, co obecnie podejmuje Wielka Brytania, by przygotować się do kolejnych etapów.

Liz Tillet – pracownik ministerstwa pracy i emerytur Wielkiej Brytanii.

Jest zaś jeden ogólny temat, który, moim zdaniem, przewijał się przez cały czas w tej pracy. Było to znaczenie współpracy w ramach partnerstwa. Temat ten był także zasygnalizowany podczas dzisiejszej konferencji. Nie udałooby się doprowadzić do powstania tekstu nowej konwencji dotyczącej praw człowieka, który jest gotowy do przyjęcia, gdybyśmy nie pracowali w ramach partnerstwa. W przeciwnym razie nie doszłoby do tego wszystkiego; jeszcze bardziej szczegółowo omówię ten temat nieco później.

Po pierwsze, krótki rys historyczny. Właściwie wszyscy starali się pozyskiwać wsparcie polityczne dla międzynarodowej konwencji już od roku 1987. Te osoby, które wiedzą cokolwiek na temat ONZ, wiedzą, że prace na forum ONZ przebiegają niesłuchanie powoli. Grupa ekspertów twierdziła wówczas, że są tutaj pewne luki, pewne rozbieżności, które powinny zostać wypełnione. Następnie, w roku 1994, komisja w Genewie podjęła decyzję, żeby przyjrzeć się kwestiom niepełnosprawności i przyjęła rezolucję na temat niepełnosprawności. Jest ona przyjmowana raz na dwa lata. To było kontynuowane przez dekadę lat dziewięćdziesiątych. Powstało kilka raportów ONZ, które pokazują, że obecne instrumenty praw człowieka nie zapewniają ochrony osób niepełnosprawnych. Tak naprawdę wynikało to przede wszystkim z tego, że osoby niesprawne niekoniecznie są postrzegane jako część ludzkości i dlatego nie są uwzględniane w aktach dotyczących praw człowieka dokładnie tak jak cała reszta społeczeństwa.

Główny impuls miał miejsce w listopadzie 2001 roku, kiedy to rezolucja Ogólnego Zgromadzenia ONZ powołała do życia specjalny komitet, który nazywa się Komitetem „Ad Hoc”. Jego celem było rozważenie propozycji dotyczących konwencji. Byłam zaangażowana w prace związane z tym pierwszym spotkaniem i także miałam dużo szczęścia, bo uczestniczyłam i w ostatnim. Parę razy ten komitet spotykał się, rozważał różne kwestie. Muszę powiedzieć, że trudno było osiągnąć porozumienie na poszczególnych etapach, ale ostatecznie została powołana grupa robocza, która sporządziła tekst. Grupa spotkała się w styczniu 2004 roku i debatowaliśmy bez końca. Moja polska koleżanka także w tych debatach uczestniczyła i dokładnie wie, o czym mówię. Te debaty trwały przez kilka lat i wszyscy mieli poczucie, że musimy to kontynuować.

Pamiętam Koffi Annana, sekretarza generalnego, który pewnego popołudnia przyszedł do nas i powiedział, że odbyliśmy już tak długą drogę, że musimy coś z tym zrobić. Ponadto było silne poczucie, że tekst, nad którym pracowaliśmy, przestał już być taki mocny. Trzeba było wprowadzić pewne poprawki, które tak naprawdę trudno było nawet rozczytać. Wielka Brytania sprawowała wówczas prezydencję. Pamiętam, że kiedyś zaproponowa-

łam przewodniczącemu tego komitetu, Danowi Mc Cayowi z Nowej Zelandii – zresztą świetnie sprawował tę funkcję – że właściwie musi stworzyć swój własny tekst. Bardzo wiele elementów oryginału może zostać tam zawartych, ale właściwie to wszystko powinno zostać opracowane na podstawie konsensusu. Uczynił to i bardzo nam to pomogło, abyśmy w końcu doszli do ostatniego etapu.

Spotkaliśmy się w styczniu tego roku. Trwało to trzy tygodnie. Dyskutowaliśmy nad tym tekstem. Omówiliśmy wszystkie artykuły. W trakcie całego tego procesu przewodniczący czasami prosił poszczególne kraje, aby przyjrzały się baczniej trudnym tematom. Na przykład Australia przewodziła debatom na temat edukacji. Siadaliśmy gdzieś w kącie pokoju i staraliśmy się wypracować jakiś kompromis. Później w grupie to dyskutowaliśmy. To była bardzo efektywna metoda współpracy.

Komitet spotkał się w sierpniu bieżącego roku, żeby przeprowadzić ostateczne negocjacje. Zakończyliśmy je o godzinie ósmej piętnaście ostatniego piątku. Potem przez trzy godziny tłumacze mieli zakończyć swoją pracę. Wreszcie dotarliśmy do końca. U wszystkich można było wyczuć poczucie ogromnej ulgi.

Tekst został później przekazany komitetowi do ostatecznej redakcji, żeby mieć pewność, że wszystko jest poprawnie sformułowane, że jest odpowiednia interpunkcja itd. Byliby państwo zdziwieni, jakie emocje mogą u ludzi budzić przecinki, średniki i dwukropki. Niektóre debaty toczyły się godzinami. Na szczęście praca została sfinalizowana i ostateczna sesja komisji odbędzie się 5 grudnia. Po złożeniu podpisów, miejmy nadzieję, zostanie to przekazane Zgromadzeniu Ogólnemu, prawdopodobnie 13 grudnia, w celu ostatecznego zatwierdzenia tej konwencji.

Parę minut chciałabym także poświęcić na podzielenie się z państwem uwagami ogólnymi, jak się czułam uczestnicząc w tych wszystkich negocjacjach. Wspomniałam państwu wcześniej, że z mojego punktu widzenia kluczowy temat, który przewijał się w całym procesie, to było właśnie partnerstwo. To partnerstwo stało się realne w wielu przejawach. Po pierwsze, stało się realne już w delegacji brytyjskiej. Tak jak powiedziałam wcześniej, nie jestem dyplomata, nie jestem ekspertem od spraw polityki. Ale myśmy stworzyli zespół, w którym byli także dyplomaci, byli prawnicy, byli eksperci do spraw polityki i – to, co jest tutaj bardzo ważne – były także osoby niepełnosprawne. Był doktor Richard Light, który jest osobą niepełnosprawną. Odgrywa on bardzo istotną rolę w Komitecie do spraw osób niepełnosprawnych i dlatego został wybrany przez tę społeczność, żeby reprezentował ich interesy w naszej delegacji.

Uzgodniłam to z moim ministrem, że albo znajdę kogoś, kto będzie członkiem delegacji, albo mogę znaleźć kogoś, kto wystąpi jako osoba niezależna w trakcie tych negocjacji. Społeczność osób niepełnosprawnych musiała zaś w zamian za to zrobić dwie rzeczy. Po pierwsze, musieli zdecydować, kim ta osoba miałaby być, a z drugiej strony, mieli zdecydować, czy ta osoba ma pełnić rolę delegata, czy ma udać się jako osoba niezależna. Wybrali Richarda Light'a i chcieli, żeby był przedstawicielem delegacji. Oznaczało to, że Richard uczestniczył we wszystkich dyskusjach, w tych bardziej prywatnych w kącie pokoju, miał dostęp do wszystkich dokumentów. Trzeba powiedzieć, że wnosił bardzo cenny wkład do dyskusji z punktu widzenia osób niepełnosprawnych. Mówił o obawach osób niepełnosprawnych, aspiracjach oraz o wszystkich implikacjach z ich punktu widzenia.

Po drugie, partnerstwo było zupełnie oczywiste w sposobie, w jaki ONZ podeszła do tych negocjacji. Właściwie wszystkie państwa podpisują i ratyfikują tę konwencję indywidualnie. Jeżeli chodzi o obszar praw człowieka w Nowym Jorku, jest tak, że zazwyczaj Unia Europejska negocjuje i wypowiada się jako jedna grupa, a przewodzi prezydencja. Oznaczało to, że prezydencja przygotowuje stanowisko Unii Europejskiej, weryfikuje je codziennie i następnie wypowiada się podczas sesji plenarnej w imieniu dwudziestu pięciu państw. Ponadto angażuje się w negocjacje nieformalne z innymi regionami, z innymi państwami, a także z organizacjami pozarządowymi. To jest proces, który, moim zdaniem, sprawdzał się świetnie w trakcie i tych negocjacji.

Mieliśmy większy wpływ niż inne regiony, dlatego że funkcjonowaliśmy jako dwadzieścia pięć państw członkowskich. Mieliśmy też zgromadzoną większą ilość wiedzy eksperckiej, dzięki czemu mogliśmy wypracować, rozwijać nowe kwestie, nowe zagadnienia, w miarę jak się pojawiały. Ale nie oznaczało to, że udawało nam się wszystko uzgodnić z wyprzedzeniem. Dlatego różne dyskusje w ramach Unii Europejskiej w odniesieniu do tego, jak mamy podejść do tych negocjacji, ciągnęły się bez końca. Kluczem do sukcesu była też bardzo bliska współpraca Wielkiej Brytanii ze wszystkimi ministerstwami, ponieważ bardzo często jest tak, że ONZ czuje się organizacją bardzo odległą od normalnych procesów legislacyjnych.

Powołaliśmy grupę urzędników, aby reprezentowali wszystkie najważniejsze obszary polityki w naszym rządzie, aby weryfikowali postęp i aby wypracowywali nasze kolejne działania. Moja minister, pani Mc Guire, także spotykała się ze swoimi kolegami systematycznie, przede wszystkim po to, aby ludzie pamiętali o tym ważkim temacie, a także po to, żeby trzymać rękę na pulsie, jak ta debata przebiegała.

Dla mnie najistotniejszym aspektem ducha partnerstwa było to, że można było współpracować z osobami, których prawa człowieka będą chronione na mocy tej konwencji. Chodzi tutaj o osoby niepełnosprawne. Być może nie jest to niczym nadzwyczajnym i niezwykłym, ale proszę mi wierzyć, że w kontekście ONZ to tak naprawdę było dosyć niezwykle, nietypowe, bo było nietypowe, że mieliśmy osoby, które nie były dyplomatami, które nie były urzędnikami rządowymi, a bezpośrednio uczestniczyły w tych negocjacjach. To oznaczało, że osoby niepełnosprawne spoza organizacji były zaangażowane w prace grup roboczych, uczestniczyły w różnych delegacjach, wносиły wkład do debat, dyskusji, przedkładały swoje propozycje.

Jeżeli chodzi o Wielką Brytanię, to systematycznie odbywaliśmy spotkania ze społecznością osób niepełnosprawnych. Sprawowaliśmy prezydencję w 2005 roku i zorganizowaliśmy konferencję dla organizacji osób niepełnosprawnych z całej Europy w celu omówienia postępu w tych pracach i po to, żeby wymienić poglądy na temat kluczowych zagadnień, które są uwzględnione w tekście konwencji.

To, co państwu powiedziałam, to moje osobiste uwagi w odniesieniu do tego, jak to wyglądało z naszego punktu widzenia – Wielkiej Brytanii. Mam nadzieję, że może to pomóc także państwu, w Polsce, a także mojemu krajowi w momencie, kiedy będziemy przechodzili do kolejnego etapu.

Co to jest ten kolejny, następny etap? Można powiedzieć, że tak naprawdę dopiero tutaj zaczyna się praca, ponieważ tekst już jest i musimy go teraz przekuć na rzeczywistość. Jesteśmy pełni nadziei, że ONZ przyjmie ten tekst w przyszłym tygodniu i będzie on mógł być podpisywany od końca marca 2007 roku. Zarówno Polska, jak i Wielka Brytania zostaną zaproszone do podpisania i do ratyfikowania tej konwencji. Będzie ona mogła wejść w życie po jej ratyfikowaniu przez dwadzieścia państw. A zatem Polska i Wielka Brytania mogą ją podpisać bardzo szybko, bardzo wcześnie i ratyfikować jak najszybciej, ale konwencja nie wejdzie w życie w naszych krajach do momentu, gdy przynajmniej dwadzieścia państw jej nie podpisze i nie ratyfikuje. Z tego zaś, co rozumiem, Polska jest zdeterminowana, że będzie jednym z pierwszych krajów. Wielka Brytania także zamierza pójść tym tropem.

Rozpoczęliśmy już działania przygotowawcze. Przeprowadziliśmy szczegółowe dyskusje z różnymi urzędnikami we wszystkich ministerstwach na temat tego, co oni mogą zrobić, abyśmy mogli podpisać i ratyfikować konwencję. 11 grudnia mamy przewidzianą celebrację dnia praw człowieka w Wielkiej Brytanii. Bardzo cieszę się, że pan Piotr Pawłowski ze Stowarzy-

szenia Przyjaciół Integracji będzie uczestniczył w tym bardzo istotnym wydarzeniu i w panelowej dyskusji. Mamy nadzieję, że uda nam się zwiększyć świadomość istoty i znaczenia tej konwencji zarówno w Wielkiej Brytanii, jak i za pomocą naszych ambasad na całym świecie. Będziemy mogli rozpocząć proces zachęcania innych do pracy na rzecz ratyfikacji tej konwencji.

Przechodząc do wniosków, chciałabym powiedzieć państwu kilka słów na temat tego, o co chodzi w tej konwencji. Otóż ta konwencja dotyczy określania standardów w poszczególnych państwach. Trzeba uwypuklić obszary w obecnych ramach dotyczących praw człowieka, gdy sześćset pięćdziesiąt milionów osób niepełnosprawnych na całym świecie stoi w obliczu wykorzystywania. Chodzi tu o godność, chodzi o traktowanie osób niepełnosprawnych jako części całego społeczeństwa.

Trzeba podkreślić, że nie chodzi w konwencji o to, żeby określać nowe, wysokie standardy dla osób niepełnosprawnych, żeby one były wyższe, niż dla osób, które nie są niepełnosprawne. Ta konwencja nie określa nowych praw człowieka. Ta konwencja tak naprawdę w żaden sposób nie stoi w sprzeczności z obecnymi traktatami. Oczywiście, nie możemy tego osiągnąć w pojedynkę i musimy tak naprawdę funkcjonować opierając się na zasadzie solidarności i partnerstwa z innymi, aby to wszystko się ziszcilo i stało rzeczywistością. Najważniejsze jest to, że państwo podjęli tę inicjatywę, aby dzielić się doświadczeniami z innymi państwami członkowskimi. Państwo będą także blisko współpracowali z innymi organizacjami pozarządowymi i to jest wyraźny dowód, że chcecie tutaj osiągnąć postęp. Życzę państwu dużo szczęścia w podejmowanych przez was wysiłkach.

Chciałabym, abyśmy powrócili do początku tej podróży w ONZ, aby przypomnieć sobie, dlaczego ta konwencja jest tak ważna i tak istotna z punktu widzenia godności osób niepełnosprawnych na całym świecie. Ma to swój początek w tym, co powiedział Dag Hammarskjöld, szwedzki dyplomata i drugi sekretarz generalny ONZ – cytuję – że „Jedyny rodzaj godności, który jest szczerzy, to jest taki, który nie jest niwelowany poprzez różnice innych”.

Dziękuję za uwagę.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Bardzo dziękuję pani Liz Tillet z ministerstwa pracy Wielkiej Brytanii za przedstawienie doświadczeń w negocjacjach nad konwencją ONZ, konwencją, która jest ogromnie ważna i w tych dniach będzie miała swój finał. Myślę, że zachęciła nas do tego, żeby z tą konwencją się zapoznać. Mam nadzieję, że również ją propagować. Myślę, że będą z tego znaczące korzyści dla rozwiązywania również w Polsce problemów, które przed nami stoją.

Bardzo proszę teraz o zabranie głosu pana Tima Papé, dyrektora generalnego Shaw Trust z Wielkiej Brytanii o przedstawienie rozwiązań brytyjskich w kwestii zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

Tim Papé

Rozwiązania brytyjskie w kwestii zatrudniania osób niepełnosprawnych

Witam wszystkich państwa. Jest mi bardzo miło, że mogę ponownie przybyć do Polski. Obliczyłem, że jest to chyba moja dwudziesta wizyta w Polsce, w związku z tym właściwie mogę chyba powiedzieć, że już mam w sobie trochę polskości, przynajmniej tak uważa Liz Tillet. Czuję się także bardzo dumny, że mam u mojego boku niektóre osoby z Wielkiej Brytanii i bardzo się cieszę, że mogłem wysłuchać bardzo wiele na temat doświadczeń brytyjskich, na podstawie których państwo się czegoś nauczyli.

Warto także pamiętać, że kiedy słyszymy jakieś informacje dotyczące innego kraju, należy zrozumieć, że każdy kraj jest inny, odmienny i że rozwiązania, które sprawdzają się w jednym kraju, niekoniecznie mogłyby być skuteczne w innym kraju. Nasz system opieki społecznej, nasza historia są zupełnie odmiennie, ale oczywiście możemy uczyć się od siebie wzajemnie niezależnie od tego.

Jedną z korzyści wynikających z tej organizacji, do której należę, polega na tym, że jest ona członkiem międzynarodowego stowarzyszenia, w którym jest stowarzyszonych sto czterdzieści różnych organizacji. Oczywiście mamy także i polskich członków, łącznie ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Integracji. Naturalnie my się uczymy przez cały czas od siebie nawzajem i staramy się wypracowywać najlepsze praktyki.

W związku z tym moje zadanie dzisiaj polega na tym, aby powiedzieć państwu na temat możliwości osób z niepełnosprawnością na rynku pracy. Oczywiście w tym momencie mógłbym skupić się na sytuacji politycznej Wielkiej Brytanii, mógłbym omawiać poszczególne polityki; po części państwo już o tym nieco usłyszeli. Ale ja w swoim wystąpieniu chcę się skon-

---

Tim Papé – dyrektor generalny Shaw Trust, Wielka Brytania.

centrować na praktycznym doświadczeniu Shaw Trust. Dlatego że Shaw Trust świadczy usługi, a nasza misja polega na tym, aby pomagać osobom niepełnosprawnym w znalezieniu pracy na otwartym rynku pracy. To jest głównym celem, który przyświeca wszystkim podejmowanym przez nas działaniom. Shaw Trust nie jest organizacją generującą zyski. Jesteśmy niezależni od rządu, ale oczywiście musimy bardzo blisko z rządem współpracować.

To wszystko zaczęło się w roku 1983, a zatem nieco ponad dwadzieścia lat temu. W roku 2006 Shaw Trust będzie współpracować z pięćdziesięcioma tysiącami osób niepełnosprawnych i będziemy mieli około dwunastu tysięcy miejsc pracy znalezionych na rynku pracy w ciągu jednego roku. Jeżeli zaś chodzi o rok przyszły, rok 2007, plan jest następujący: chcemy współpracować z mniej więcej pięćdziesięcioma pięcioma, do sześćdziesięciu tysiącami osób i chcemy znaleźć przynajmniej piętnaście tysięcy miejsc pracy dla tych osób.

Pytanie, które bardzo często jest mi zadawane, to jak to w ogóle jest możliwe, jak my to osiągamy? Wziąwszy pod uwagę ograniczenia czasowe, jakie mamy, powinienem na to spojrzeć bardzo praktycznie: Jak my to wszystko realizujemy w Wielkiej Brytanii? Jakie są nauki, jakie są wnioski, które możemy wyciągnąć na podstawie naszych doświadczeń? Pragnąłbym także państwu powiedzieć, jak istotne jest to z naszego punktu widzenia, że pracujemy z naszymi partnerami.

Shaw Trust współpracuje ze wszystkimi interesantami. Jeden z przedmówców powiedział, że państwu bardzo na sercu leżą osoby z problemami psychicznymi. Wydaje mi się, że 45% osób, z którymi my współpracujemy, to osoby niepełnosprawne psychicznie, a zatem stanowią bardzo istotny odsetek całej grupy. Na pewno można się zastanawiać, jakiego rodzaju miejsca pracy mają osoby niepełnosprawne, jakie miejsca pracy dla nich znajdujemy.

Otóż jeżeli chodzi o Wielką Brytanię, to nie ma takiej możliwości, aby płacić osobie niepełnosprawnej mniej niż osobie, która jest sprawna i wykonuje dokładnie taką samą pracę. A zatem kiedy mówię o prawdziwych miejscach pracy, rozumiem, że musi być zapewnione takie samo traktowanie i takie samo wynagrodzenie. Polega to na tym, że ludzie są wynagradzani dokładnie według stawek rentowych i funkcjonują w takich samych warunkach jak pozostali uczestnicy rynku pracy. Oczywiście nie wszystkie osoby niepełnosprawne mogą pracować. Są takie osoby, które miałyby ogromne kłopoty, gdyby miały wykonywać pewną pracę w pełnym wymiarze godzin. Ale oczywiście wiele osób niepełnosprawnych może pracować

w niepełnym wymiarze godzin. Oczywiście są tutaj jeszcze pewne uwarunkowania zarówno w Wielkiej Brytanii, jak i w Polsce.

Celem polityk brytyjskich i celem funkcjonowania naszego Shaw Trust jest to, że staramy się wykorzystać wszelkie możliwości, jakie leżą w naszym zasięgu, aby pomóc osobom niepełnosprawnym w odniesieniu sukcesu w pracy. Dlatego że w Wielkiej Brytanii większość osób ma swój status w społeczeństwie na podstawie pracy, którą wykonuje. Jest taka zależność. Jednym z pierwszych pytań, jakie zadajemy osobom, kiedy spotykamy je po raz pierwszy, jest pytanie: czym się zajmujesz, gdzie pracujesz. Kiedy dowiadujemy się, gdzie ten ktoś pracuje, od razu wiemy, jak wpisuje się w całe społeczeństwo, jakie miejsce w nim zajmuje. To samo dotyczy oczywiście osób niepełnosprawnych. Moim zdaniem wygląda na to, że wręcz fundamentalnym wymogiem jest bycie w pełni włączonym w społeczeństwo, aby także wносить do społeczeństwa ekonomiczny wkład.

W związku z tym cała polityka Wielkiej Brytanii polega na tym, aby zastanowić się, jak umożliwić osobom niepełnosprawnym, żeby one także wносиły wkład ekonomiczny do społeczeństwa. Jeden z poprzednich mówców wspominał, że w momencie, kiedy koncentrujemy się na niepełnosprawności, a nie na sprawności, jeżeli koncentrujemy się na tym, czego poszczególne osoby nie są w stanie zrobić, a nie na tym, co potrafią zrobić, to oczywiście okaże się, że mamy szereg osób niepełnosprawnych, które mogą wykonać pewną pracę, mogą wnieść swój wkład, o ile będą miały odpowiednie wsparcie, ale system, który mamy, powstrzymuje ich od tego. Jest to olbrzymia strata talentów i strata możliwości.

Powiedziałbym tym osobom, które są członkami parlamentu i są odpowiedzialne za budżet, że to jest ogromny koszt. Oczywiście nie wiem, jaki jest koszt z państwa punktu widzenia, jeżeli chodzi o wsparcie dla osób niepełnosprawnych, które nie pracują w Polsce. Mogę natomiast państwu powiedzieć, że w Wielkiej Brytanii mówimy o bardzo znaczących liczbach. O wiele więcej wydaje się na wspieranie osób, które nie pracują niż wspieranie niektórych usług zdrowotnych czy usług edukacyjnych.

Oczywiście, zasadne jest udzielanie wsparcia tym, którzy go potrzebują, ale moim zdaniem – i wydaje mi się, że takie jest podejście rządu brytyjskiego – jest błędne, kiedy sam system tworzy bariery utrudniając wejście na rynek pracy **czy** podjęcie zatrudnienia. Wszelkie systemy, wszelkie polityki, jakie mamy, wszelkie mechanizmy finansowe, jakie u nas funkcjonują, mają pomagać, mają wspierać nas w tym procesie, tak aby wszystkie osoby, które są w stanie pracować, miały szansę pracować i aby miały daną taką możliwość.

W związku z tym wydaje mi się, że pierwszą istotną kwestią z naszego punktu widzenia, z punktu widzenia Shaw Trust – ponieważ my staramy się znaleźć te miejsca pracy, współpracujemy z osobami pełnosprawnymi – to jest zawsze partnerstwo. Jest niesłychanie wręcz istotne, żeby polityka rządowa, a zatem sposób, w jaki się wspiera osoby niepełnosprawne, wszelkie działania promocyjne, jakie są podejmowane wśród pracodawców, aby zmierzały w tym samym kierunku.

Trzeba myśleć wspólnie z wyprzedzeniem. Nie może być tak, że jedno ministerstwo idzie w jednym kierunku, drugie ministerstwo idzie w przeciwnym kierunku i potem mamy oczekiwać dobrych wyników. Nie, tak się nie da. W związku z tym wydaje mi się, że trzeba tu oddać hołd rządowi brytyjskiemu. Jestem dumny, kiedy o tym mówię stojąc tu przed państwem i kiedy mam identyfikator Wielkiej Brytanii, dlatego że tak naprawdę podjęto bardzo odważne działania w ciągu ostatnich dwudziestu lat, kiedy Shaw Trust aktywnie uczestniczył w udzielaniu wsparcia tym wszystkim działaniom.

Wydaje mi się, że jednym z kluczowych działań rządu brytyjskiego było połączenie dwóch ministerstw. Czyli mamy ministerstwo pracy, które jest odpowiedzialne za politykę rynku pracy, za udzielanie pomocy różnym osobom, aby wkraczały na rynek pracy; i mamy następnie ministerstwo do spraw emerytur, które wypłaca świadczenia, jest za to odpowiedzialne. Muszę powiedzieć, że w Wielkiej Brytanii te dwa ministerstwa nie zawsze chętnie ze sobą współpracowały, miały nieco odmienne cele. Obecnie zaś mamy jedno ministerstwo – pracy i emerytur. Jest to bardzo rozsądne. Możemy zastanowić się, jakie są potrzebne świadczenia, a z drugiej strony możemy zastanowić się, w jaki sposób możemy wam pomóc w znalezieniu takiej pracy, żebyście robili to, co będzie dla was najlepsze, najbardziej zasadne. Wszystko jest załatwiane pod jednym dachem, jest to jedno miejsce kontaktu dla osób niepełnosprawnych.

A zatem, moim zdaniem, jedno z kluczowych słów, które chcę wypowiedzieć na tej sali i było ono bardzo ważne z punktu widzenia tego, co robimy i co osiągamy, to jest właśnie partnerstwo – *partnership*. Partnerstwo jest bardzo ważne. Mówimy, że mamy to *Jobcentre Plus*, czyli agencję zatrudnienia i to jest właśnie element ministerstwa, który odpowiada za udzielanie wsparcia osobom niepełnosprawnym w znalezieniu pracy i w wypłacie świadczeń. To jest dla nas kluczowy partner, dlatego że jest to brama, przez którą bardzo wiele osób niepełnosprawnych przybywa w momencie, kiedy zwracają się do nas, do Shaw Trust, żebyśmy z nimi współpracowali.

Kolejnym partnerem, który odgrywa bardzo istotną rolę, kiedy mówimy o pracy jako takiej, są pracodawcy. Jedną z nauczek, jaką mamy na swoim koncie na podstawie doświadczenia z minionych lat, jest to, że powinniśmy nawiązywać współpracę z pracodawcami, ale w taki sposób, żeby pracodawcy to rozumieli. Musimy zdawać sobie sprawę z tego, że musimy traktować pracodawcę w pewnym stopniu jako klienta. Tak naprawdę nigdy nie możemy poprosić, aby pracodawca przyjął osobę niepełnosprawną na zasadzie charytatywności, nie możemy wywierać presji na pracodawcę. My tylko mówimy pracodawcy, że ta osoba potrafi wykonać te prace i ta osoba naprawdę będzie wносиła duży wkład do twojego biznesu, do twojej działalności, będziesz mógł osiągać sukcesy. Wydaje mi się, że to jest ten jeden z wniosków, jedna z nauczek, w jaki sposób kontaktować się z pracodawcami. Jest to najważniejsze, by w tym obszarze osiągnąć sukces.

Kolejny kluczowy partner to oczywiście same osoby niepełnosprawne. Z nimi też musimy mieć partnerstwo. Shaw Trust i rząd Wielkiej Brytanii nie lubią, kiedy mówimy o tym, że robimy coś dla kogoś. Nie, my współpracujemy z nimi. Oni są równoprawnymi partnerami. Kiedy osoba niepełnosprawna zwraca się do Shaw Trust i prosi, abyśmy z nimi współpracowali, to my zawsze wypracowujemy plan, ten plan jest uzgodniony. Następnie oni to podpisują i my jako Shaw Trust też to podpisujemy. Jest to zobowiązanie podjęte przez obydwie strony. Zobowiązanie, że będziemy robili, co tylko będzie w naszej mocy, aby osiągnąć wspólnie określone cele. Jest to prawdziwe oświadczenie woli, że chcemy pracować razem, angażujemy się we współpracę, że będziemy sobie wzajemnie pomagali w sposób możliwie jak najbardziej praktyczny.

Kolejna grupa partnerów z naszego punktu widzenia to oczywiście usługodawcy, tak bym ich określił. W Wielkiej Brytanii mamy bardzo ciekawą sytuację, dlatego że rząd brytyjski mówi, że tak naprawdę to nie jest prawo kogokolwiek, aby świadczyć usługi. Oczywiście, samo państwo może świadczyć te usługi, ale także w sektorze komercyjnym te usługi też mogą być realizowane, i w sektorze typu *non profit*, czyli niegenerującym zysku, usługi mogą być również świadczone. My tak naprawdę współpracujemy z różnymi usługodawcami. Relacje, jakie mamy z nimi, odgrywają istotną rolę. Dlaczego? Dlatego że my pracujemy z wieloma tysiącami osób. Oczywiście Shaw Trust nie zawsze jest najbardziej właściwą i zasadną organizacją. Czasami oczywiście są jakieś szczególne, specjalne usługi czy świadczenia, które są niezbędne. Dlatego też musimy utrzymywać świetne relacje z innymi organizacjami, tak abyśmy mogli powiedzieć osobie niepełnosprawnej: te specjalne świadczenia, to specjalne wsparcie, które to-

bie jest potrzebne, uzyskasz raczej od nich, a nie od nas. Dlatego też bardzo ważne jest, abyśmy takie relacje mieli i utrzymywali.

Uchylę tutaj rąbka tajemnicy, jak funkcjonuje rząd brytyjski. Wydaje mi się, że to może być ciekawe z punktu widzenia polskich kolegów. Otóż czasami rząd brytyjski koncentruje się na ogólnym rozwiązaniu. Ale w życiu jest niesłuchanie trudno znaleźć jedną odpowiedź na wszystkie problemy. W Wielkiej Brytanii i w ogóle w życiu nie zawsze mamy proste rozwiązania, bo problemy są wielokrotnie zbyt skomplikowane. A zatem jednym z modeli, które stosowane są w Wielkiej Brytanii, jest to, że organizowane są projekty pilotażowe. Staramy się najpierw coś wypróbować, zobaczyć, jak to się będzie sprawdzało. Jeżeli program pilotażowy się sprawdzi, poszerzamy kręgi. Możemy oczywiście zmieniać, modyfikować i próbować na coraz większą skalę.

Zwracam się do każdej z osób, która tutaj się znajduje, która jest przedstawicielem organizacji pozarządowej, że muszą być innowacyjne. Trzeba wymyślać przez cały czas nowe pomysły, nowe idee, trzeba ciągle coś nowego próbować, ponieważ w życiu wszystko musi się rozwijać i ewoluować. Niektóre z tych programów pilotażowych prowadzą nas do tego, że czerpiemy z doświadczeń innych osób. Musimy się uczyć, i to jest tutaj bardzo istotne, musimy uczyć się od innych, którzy są doświadczeni, musimy się uczyć opierając się na najlepszych praktykach wypracowanych przez innych.

Shaw Trust współpracuje z trzema grupami osób. Osoby niepełnosprawne w Wielkiej Brytanii mogą być w trzech różnych miejscach. Mogą to być po prostu osoby zarejestrowane na liście osób bezrobotnych, czyli są w stanie pracować, ale nie mają pracy. A zatem mamy w Wielkiej Brytanii około czterystu tysięcy osób, które są niepełnosprawne i są zarejestrowane jako bezrobotne. To jest ta grupa osób, która chciałaby powrócić na rynek pracy, tylko zastanawiamy się, w jaki sposób musiałyby się dostosować, co jeszcze by trzeba zrobić, aby im pomóc w powrocie na rynek pracy. Tak samo bardzo intensywnie pracujemy z pracodawcami, jak też i niepełnosprawnymi osobami, aby ewentualnie znaleźć tutaj najlepsze rozwiązania.

Kolejne miejsce, gdzie mamy bardzo wiele osób niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii, to jest grupa o wyższej formie świadczeń. To są osoby, które uzyskują świadczenia z tytułu niepełnosprawności. To są te osoby, które w którymś momencie zostały zidentyfikowane jako niezdolne do pracy. Pamiętajcie o tym, że mówimy nie o tym, do czego są zdolne, ale do czego są niezdolne. Ktoś orzekł, że te osoby nie są zdolne do pracy. I mamy około 3,4 miliona osób, które są zarejestrowane jako niezdolne do pracy.

Wydaje mi się, że rząd brytyjski ma zdecydowanie rację, kiedy twierdzi, że bardzo wiele tych osób, gdyby miało odpowiednie wsparcie, miało zindywidualizowane plany dopasowane do ich potrzeb, mogłoby zostać przeniesione z tej listy i mogłoby trafić na rynek pracy. Wydaje mi się, że mogę z całą stanowczością tak powiedzieć. W tym roku Shaw Trust pracuje z czterdziestoma tysiącami takich osób, które zostały sklasyfikowane jako niezdolne do pracy i około dwunastu tysięcy osób znalazło pracę.

Oczywiście łatwiej jest to powiedzieć niż zrobić. Państwo będziecie musieli to podjąć. Ja mam bardzo wiele wykwalifikowanych osób, które przez cały czas pracują nad dwoma rzeczami. Pierwsza rzecz – zrozumienie osób niepełnosprawnych, ich potrzeb, jakie mają potrzeby szkoleniowe, jakie doświadczenie jest im potrzebne. Mamy także drugą grupę osób, to mogą być właściwie te same osoby, które właściwie cały czas poświęcają na rozmowy z pracodawcami po to, żeby dowiedzieć się, czego oni potrzebują. Chodzi o to, aby to wszystko ze sobą połączyć.

Dla nas najlepsza reklama jest wówczas, jeżeli uda nam się przekonać pełnego wątpliwości pracodawcę, który uważa, że nie można zatrudniać osób niepełnosprawnych, że to się nie da. Jest świetnie, kiedy osoby niepełnosprawne pokażą, co mogą osiągnąć w pracy i później, kiedy taki pracodawca rozmawia z innymi pracodawcami na różnych spotkaniach biznesowych itd. i mówi coś takiego: „Słuchajcie, u nas to się sprawdziło, to działa. Mamy korzyści biznesowe i to ma sens z ekonomicznego punktu widzenia”. I podaje argumenty ekonomiczne, że to się sprawdza, że to działa. To są niesłychanie nośne argumenty, które bardzo pomagają w przekonywaniu innych pracodawców, aby także współpracowali z nami, czyli z Shaw Trust.

Muszę państwu powiedzieć jeszcze jedną rzecz. Shaw Trust pracuje z siedmioma tysiącami różnych pracodawców. To mogą być małe, małe prywatne firmy, średniej wielkości przedsiębiorstwa i także wielkie korporacje. Jednym z naszych największych pracodawców, z którym współpracujemy, a widzę, że dotarł też do Polski, jest Tesco. Dwieście pięćdziesiąt osób zatrudnia Tesco każdego roku za naszym poruczeniem.

A zatem ta trzecia grupa, czy to trzecie miejsce, to osoby, które pracują i kiedy wykonują pracę stają się niepełnosprawne. W Wielkiej Brytanii bardzo duży odsetek osób niepełnosprawnych to osoby, które stały się niepełnosprawne w momencie, kiedy były w miejscu pracy czy były zatrudnione. Co wówczas robimy w Wielkiej Brytanii? Oczywiście rząd, Shaw Trust i inni świadczeniodawcy zastanawiają się, jak możemy pomóc tym osobom w pozostaniu na miejscu pracy. Chodzi o to, żeby ich utrzymać na miejscu

pracy. Oczywiście trzeba wprowadzić pewne korekty w sposobie wykonywania ich pracy, trzeba wprowadzić pewne zmiany w pewnych procedurach, w opisach ich stanowisk pracy. W ramach naszej ustawy dotyczącej dyskryminowania osób niepełnosprawnych jest oczekiwanie, aby pracodawcy wzięli na swoje barki odpowiedzialność, żeby te pewne korekty były wprowadzane. Kiedy te korekty są zbyt kosztowne, wtedy pomaga rząd, przekazując dodatkowe środki finansowe, żeby zostały usunięte występujące bariery.

To są te trzy grupy, z którymi my współpracujemy jako Shaw Trust. Według najbardziej aktualnych informacji, rząd brytyjski obecnie – nie wiem, czy państwo są świadomi, że takie dyskusje miały miejsce – podjął decyzję, że program pilotażowy, przede wszystkim, jeżeli chodzi o to, aby ludzie zostali wyrejestrowani z grupy tych, którzy są niezdolni do pracy, objął swoim zasięgiem cały kraj. To się nazywa *Pass Ways*. Podaję nazwę, gdyby państwo zechcieli wejść na strony internetowe. Możemy tutaj pomóc wszystkim osobom, które uzyskują świadczenia, aby te osoby weszły na rynek pracy poprzez różne świadczenia, które będą w tym zakresie niezbędne. Rząd sam postawił przed sobą ogromne wyzwanie, aby sprawić, iż bardzo wielka liczba osób – mówimy tutaj o dziesiątkach, o setkach tysięcy osób w ciągu najbliższych kilku lat – przestała kwalifikować się do takich świadczeń, aby weszły na rynek pracy. Jest to szansa dla nas, dla Shaw Trust, aby pokazać innym, jak można coś takiego osiągnąć. A zatem to są doświadczenia Shaw Trust.

Powiedziałem już kilkakrotnie, że partnerstwo stanowi dla nas fundamentalną zasadę. Może państwo się ucieszą, kiedy wam powiem, tutaj w stolicy największego nowego państwa członkowskiego Unii Europejskiej, że tak naprawdę dzięki członkom Izby Gmin i Izby Lordów byłem przez jakiś czas brytyjskim członkiem komitetu do spraw polityki społecznej i byłem zaangażowany w procesie akcesyjnym nowych członków Unii Europejskiej. Ale tak sobie pomyślałem, że powiem państwu o tym, że Shaw Trust ma pewne doświadczenia, i jestem przekonany, że możemy dzielić te doświadczenia, dlatego że oczywiście tą działalnością zajmujemy się już od wielu lat.

Oprócz tego bardzo chcielibyśmy dzielić oświadczenia innych. Dlatego też w sposób formalny stwierdziliśmy, że chcemy współpracować w ramach partnerstwa z organizacjami w Polsce, gdyż postrzegamy Polskę w kontekście nowych państw członkowskich jako najważniejsze państwo, bo Polska jest największym krajem i bardzo znaczącym wśród wszystkich nowych państw członkowskich Unii Europejskiej. Ostatnio w sposób formalny stwierdziliśmy, iż chcemy z państwem pracować w ramach partnerstwa. Partne-

rem, z którym pracujemy w szczególności, jest Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji. Jest mi bardzo miło, iż mogę to stwierdzić i mogę tu powiedzieć, że postrzegamy to stowarzyszenie jako naszego bardzo ważnego partnera. Chyba widzą państwo, w jaki sposób możemy ze sobą współpracować. I chcemy to czynić.

Wcale to jednak nie oznacza, że nie jesteśmy zainteresowani współpracą z osobami, które reprezentują inne organizacje. Wręcz przeciwnie, bardzo chcielibyśmy nawiązać z wami współpracę. Zatem myślę, że w ciągu najbliższych lat uda nam się na podstawie naszych doświadczeń budować tutaj nowe partnerstwa. Wydaje mi się, że będziecie mogli państwo uczyć się od nas. Ale Shaw Trust będzie mógł także wiele nauczyć się od państwa. Będzie mogła być wzajemna wymiana doświadczeń.

Jest to chyba bardzo istotny moment. Bardzo dziękuję za zaproszenie na tę konferencję, ponieważ wydaje mi się, że to był najbardziej szczęśliwy moment dla nas, abyśmy mogli powiedzieć, że sądzimy, że współpraca ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Integracji i z innymi organizacjami w Polsce jest dla nas bardzo istotna i chcemy to czynić na następnym etapie rozwoju Shaw Trust. W ten sposób stajemy się organizacją międzynarodową.

Oczywiście mógłbym powiedzieć o wiele więcej, ale wiem, że mam ograniczony czas. Chciałbym życzyć państwu na zakończenie wszystkiego najlepszego. Z zainteresowaniem będę obserwował, co dzieje się w Polsce, jak państwo sobie radzą w przyszłości. Chciałbym myśleć, że państwo będą uważali mnie za jednego z was, zwłaszcza po tym, co przed chwilą powiedziałem na temat relacji pomiędzy Shaw Trust i innymi organizacjami, z którymi chcielibyśmy nawiązać kontakt w Polsce.

Dziękuję serdecznie za uwagę.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo gorąco dziękuję za inspirującą wypowiedź panu Timowi Papé, który skończył dokładnie zgodnie z programem, co do sekundy. Myślę, że to jest przykład tego, co możemy czerpać z innych krajów, w tym przypadku od naszego strategicznego partnera, z którym współpracujemy w sprawie osób niepełnosprawnych z Wielkiej Brytanii. Bo zatrudnienie osób niepełnosprawnych w Polsce a w Wielkiej Brytanii to jest różnica przepaści. Rzeczywiście musimy szukać rozwiązań jak najlepszych w różnych krajach, w tym w Wielkiej Brytanii, żeby tę sytuację w Polsce zmienić. Jeszcze raz bardzo dziękuję panu Timowi Papé.

PANEL DYSKUSYJNY

Zdrowie i rehabilitacja

Moderator: Władysław Sidorowicz,
przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

Dziękuję. Chcę przedstawić uczestników panelu: pana profesora Jerzego Kiwerskiego, konsultanta krajowego do spraw rehabilitacji medycznej, pana profesora Jacka Wciórkę, profesora z Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie oraz pana Piotra Bartnika, prezesa zarządu „A New Therapy” Sp. z o.o. w Warszawie. Serdecznie państwa witam.

Szanowni Państwo!

Panel „Zdrowie i rehabilitacja” z udziałem tak znakomitych ekspertów ma nas przybliżyć do tego, co ma być rekomendacjami dla budowanego wspólnego systemu wsparcia osób niepełnosprawnych. Przypomnę tylko, że nowoczesna definicja zdrowia mówi o zdolności do funkcjonowania, zdolności do realizacji swoich aspiracji i celów życiowych przez osobę. A więc już nawet w definicji WHO jest przeniesienie ciężaru na funkcjonowanie, na uczestnictwo, a nie na chorobę i niepełnosprawność. To jest szalenie ważne w tym panelu.

Chcielibyśmy bardzo ten panel przeprowadzić – i tu liczymy na dużą dyscyplinę panelistów, ale także i na państwa ogromne wsparcie – w taki oto sposób, żeby każdy z panelistów miał trzy, cztery minuty na prezentację tego, co w jego obszarze kompetencyjnym uważa za najistotniejsze dla budowanego systemu wsparcia, a następnie będziecie państwo mieli okazję zadawać pytania. Bardzo bym zatem prosił pana profesora Jerzego Kiwerskiego, krajowego konsultanta do spraw rehabilitacji medycznej, o zaprezentowanie swojej rekomendacji.

Prof. dr hab. Jerzy Kiwerski
Konsultant Krajowy ds. Rehabilitacji Medycznej

W ciągu trzech minut rzeczywiście jest bardzo trudno przedstawić trudności rehabilitacji, które są niezwykle rozległe. Tym bardziej że sama rehabilitacja, jak pan przewodniczący był uprzejmy zaznaczyć, to nie tylko rehabilitacja lecznicza, ale ja tu oczywiście nie będę wchodził w kompetencje innych paneli. Rehabilitacja to jest również rehabilitacja zawodowa, problemy psychosocjalne, psychologiczne i pedagogiczne – to wszystko wchodzi w skład rehabilitacji.

Ograniczę się do rehabilitacji medycznej. Podstawowy problem polega na tym, że jest niesamowity wzrost zapotrzebowania na usługi rehabilitacyjne. Wynika to z wielu czynników, między innymi również ze świadomości pacjentów, że rehabilitacja jest potrzebna i daje im korzyści, ze świadomości lekarzy, ale również z urazowości, która rośnie, a wraz z nią rośnie liczba osób niepełnosprawnych. Ponadto, co jest paradoksalne, z postępu medycyny, bo przecież ograniczamy śmiertelność noworodków, ograniczamy śmiertelność po ciężkich urazach, zwłaszcza centralnego układu nerwowego. Wszystko to sprawia, że liczba osób niepełnosprawnych wzrasta. Powinien temu towarzyszyć wzrost bazy, która pozwala na usprawnianie tych pacjentów. Często usprawnianie, które trudno ograniczyć do kilku tygodni, czego chyba by chciał najbardziej Narodowy Fundusz Zdrowia, wymaga wieloetapowego i wieloletniego, a niekiedy do końca życia w odpowiednich proporcjach kontynuowania. Problemy, które tu istnieją, to przede wszystkim utrudniony dostęp pacjentów do rehabilitacji. Nie może tak się dziać, że po urazie czy po zachorowaniu, po udarze pacjent zostaje wypisany po dwóch tygodniach ze szpitala, z kliniki, z oddziału neurologicznego, ortopedycznego czy chirurgicznego, po czym otrzymuje skierowanie na leczenie usprawniające, na które oczekuje kilkanaście albo kilka miesięcy. W efekcie wraca do ośrodka rehabilitacji po to, żeby usuwać następstwa braku rehabilitacji w minionym okresie.

Inny problem, który chciałem podnieść, to niestety, również problem kadry. Z reguły mieliśmy napływ nowych specjalistów, a w tym roku po raz pierwszy mamy mniejszą liczbę specjalistów niż w roku ubiegłym. Nakłada się tu kilka czynników, ale przede wszystkim powodem jest ucieczka młodych lekarzy, podobnie jak w innych specjalnościach, po zrobieniu specjalizacji, za granicę.

Następny problem, o którym chciałbym powiedzieć, to rehabilitacja domowa, która w założeniu jest bardzo potrzebna, zwłaszcza w przewlekłych

schorzeniach, ale która dotychczas nie do końca spełnia zadania, ponieważ brak jest i środków, i brak możliwości transportu, i brak zainteresowania wielu osób.

Na koniec chciałem powiedzieć o ostatnim problemie, czyli zaopatrzeniu protetyczno-ortotycznym. Na pewno pan Bartnik będzie mówił na ten temat. Zbyt długie oczekiwanie na zaopatrzenie, wprowadzenie odpłatności na przykład za cewniki zewnętrzne, worki do moczu – to wszystko niezwykle utrudnia dostęp do tego rodzaju środków niezbędnych dla osób niepełnosprawnych.

Dziękuję.

Prof. dr hab. Jacek Wciórka
Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie

Panie Przewodniczący! Panie i Panowie!

Dzisiaj rano, kiedy się tu wybierałem, przeczytałem w gazecie wypowiedź jednego z prominentów naszej polityki, który, chcąc potępić zachowanie swojego adwersarza w sporze publicznym, powiedział, że jest on przykładem skrajnego politycznego zakłamania, schizofrenii i hipokryzji. Jest to kolejny przykład, kiedy słowo, które powinno oznaczać głównie cierpienie, powinno otwierać drogę i perspektywę pomocy i wsparcia, jest używane jako obelga czy klątwa społeczna. Pokazuje to los osób chorych psychicznie w problematyce niesprawności. Oni nie tylko, jak inni niepełnosprawni, mają szanse napotkać schody, bariery, drzwi, ale wokół nich te bariery, schody i drzwi są często wznoszone, zamykają ich w ich niesprawności.

Dzieje się tak z różnych powodów: z powodu braku informacji, z powodu ignorancji znacznej części społeczeństwa, z powodu zestarzałych stereotypów, tendencji do piętnowania i wykluczania tej grupy, a także z powodu dyskryminowania ich w różnych sprawach. Jak wynika z sondaży, 70 – 80% ludzi, respondentów, Polaków uważa, że chorzy psychicznie są dyskryminowani w zakresie takich dóbr jak poszanowanie godności, sprawiedliwy sąd czy zatrudnienie. Także znaczna część widzi wśród tych dóbr dostęp do racjonalnej opieki zdrowotnej, opieki społecznej.

Jak wiemy i z poprzednich seminariów z tego cyklu, również w Wielkiej Brytanii, jak się okazuje, ta grupa niepełnosprawnych jest otoczona atmosferą pewnej bezradności i kłopotliwego milczenia. O nich się mówi mniej, w drugiej kolejności i jakby z pewnym zahamowaniem. Tę sytuację należa-

łoby oczywiście zmienić, by odtrącanie tej grupy niepełnosprawnych nie oznaczało ich społecznego upokorzenia i poniżania. Dlatego wydaje mi się, że dla przyszłych prac nad dziełem, które jest przedmiotem zainteresowania grupy tu zebranych i w przyszłości zbierających się osób, chciałbym zaproponować trzy postulaty.

Po pierwsze, aby definicja, którą ostatecznie określona zostanie grupa osób niepełnosprawnych, objęła także tych niepełnosprawnych, którzy stali się niepełnosprawnymi z powodu przebytego doświadczenia zaburzeń czy choroby psychicznych; to jest pierwsze oczekiwanie.

Po drugie, jest oczekiwanie, by stworzyć regulacje, które będą skutecznie prowadziły do wyeliminowania różnych dyskryminacyjnych praktyk instytucjonalnych w stosunku do tej grupy osób, ale także, które by wyeliminowały te praktyki i te nawyki kulturowe, które mają właśnie takie dyskryminujące znaczenie. To naprawdę nie jest grupa osób, która zasługuje na to, żeby ją traktować jako ludzi czy obywateli drugiej kategorii. Padło tu stwierdzenie, że jeśli ta życzliwość nie jest jeszcze do przyjęcia przez współobywateli do ich serc, to należy ją wymóc przez odpowiednie prawo, które kształtuje odpowiednie zachowania, choćby zachowania publiczne.

Po trzecie, należy stworzyć takie prawo, które będzie zmniejszać obszar niepełnosprawności spowodowanej doświadczeniem choroby czy zaburzeń psychicznych, która będzie zapobiegać wchodzeniu w ten obszar niepełnosprawności, ale także będzie ułatwiać wychodzenie z niego, jeśli ktoś już tam trafił. Tego rodzaju niepełnosprawność bowiem nie jest zadana człowiekowi raz na zawsze, ona ma pewną dynamikę. Jak uczy doświadczenie, można z niej dzięki właściwym środkom wyjść. Wiąże się to z opracowaniem właściwego systemu opieki zdrowotnej i właściwego, współdziałającego z tamtym, systemu pomocy społecznej dla chorych psychicznie i dla osób, którzy z powodu tego doświadczenia wchodzą w obszar niepełnosprawności.

Piotr Bartnik

Prezes Zarządu „A New Teraphy” Sp. z o.o. w Warszawie

Pan profesor Kiwerski odniósł się już do najważniejszych kwestii związanych z rehabilitacją. Ja chciałbym tylko poprzeć jego tezę, że opieka domowa, tak zwany *home care*, jest to model wypracowany w Stanach Zjednoczonych, oraz opieka długoterminowa są przyszłością polskiej rehabilitacji i w tym kierunku generalnie powinniśmy iść. Żeby było to możliwe,

musimy się zdecydować na spójny system zaopatrzenia ludności w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze – to jest nazwa oficjalna rozporządzenia ministra zdrowia, dlatego ją przytaczam.

Rozporządzenie to wydaje się być obecnie przestarzałe, a jednocześnie za tym rozporządzeniem idą zbyt małe środki. Zbyt małe, mierzone chociażby parytetem wzrostu w stosunku do wydatków na leki. Przytoczę tylko dane z 2005 roku. Było to 13,3 miliarda złotych, wzrost o 6,5%. W 2006 r. jest to 14 miliardów, wzrost o 5,1%. A na 2007 rok przewidziane są wydatki rzędu 14,6 miliarda i 4,2% wzrostu tych wydatków. To są wydatki na leki, a wydatki na przedmioty pomocnicze, na środki pomocnicze to rząd 1 – 2% przy wzroście od bardzo niskiej kwoty bazowej. W związku z tym ten parytet musi być utworzony na wzór krajów wysoko rozwiniętych, do których pretendujemy. W Europie Zachodniej jest to średnio jak jeden do pięciu w stosunku do wydatków na leki. W Polsce jest to nadal jak jeden do dwudziestu. Tę proporcję należy zmienić. Jest to warunek niezbędny, żebyśmy mogli podjąć zadania w systemie *home care*, żeby pacjenci otrzymywali pomoc nie wyłącznie w szpitalach, ale u siebie w domu.

Myślę, że istotnym czynnikiem integracji systemu i wypracowania właściwego modelu byłoby utworzenie narodowego instytutu rehabilitacji. Taka myśl już od wielu lat przewija się w różnego rodzaju rozważaniach. Myślę, że z najlepszych polskich ośrodków na Śląsku, w Poznaniu i w Warszawie, w Konstancinie należałoby taki instytut powołać.

Kolejnym ważnym czynnikiem jest przyjęcie ustawy o opiece długoterminowej oraz ustawy o opiekunce medycznej. Była już tu mowa o brakach kadrowych w polskiej służbie zdrowia. Jedynym rozwiązaniem jest przyjęcie właściwego systemu szkolnictwa dla osób, które nie ukończyły studiów medycznych w tej lub innej formie, ale można je przysposobić do opieki długoterminowej.

Ostatnia sprawa, którą chciałbym poruszyć, a która jest moim zdaniem niezbędna do właściwego funkcjonowania systemu rehabilitacji i zaopatrzenia, to ustawa o zawodzie fizjoterapeuty, ponieważ ten problem nie został do tej pory uregulowany. Inne zawody medyczne wywalczyły sobie określone prawa ustawowe, magistrowie rehabilitacji i fizjoterapeuci tego nie zrobili. Myślę, że większa odpowiedzialność, niezależność w tym zawodzie oraz możliwość wydawania określonych decyzji, choćby o przypisaniu określonego sprzętu rehabilitacyjnego pacjentowi, będzie wpływała na racjonalizację tego systemu.

Dziękuję bardzo.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP**

Szanowni Państwo, paneliści dokonali otwarcia pól. Teraz otwieram serię pytań. Bardzo proszę o zabieranie głosu.

Elżbieta Frydrych **Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych, Rybnik**

Może poczynię niewielką dygresję. Działam na rzecz integracji osób niepełnosprawnych od prawie czterdziestu lat. Przeżywałam radości i smutki przy kolejnej nowelizacji ustawy rehabilitacyjnej. Dzisiaj również przyjechałam z wielką nadzieją, że coś się zmieni, ale nie za bardzo w to wierzę.

Mam dwa następujące pytania. Towarzystwo Stwardnienia Rozsianego złożyło projekt narodowego programu leczenia stwardnienia rozsianego, gdzie między innymi wnosi o rehabilitację systemową osób chorych na stwardnienie rozsiane. Czy jest już jakaś informacja na temat losów tego programu i czy komisja Senatu poprze ten projekt?

Drugie pytanie odnosi się do sytuacji osób niepełnosprawnych z racji nieuleczalnych przewlekłych chorób. Osoby te żyją w całkowicie innej sytuacji finansowej niż pozostałe osoby niepełnosprawne, a korzystając ze środków PFRON, muszą podlegać takim samym kryteriom dochodowym jak pozostałe osoby niepełnosprawne. Zważywszy że ponoszą one ogromne koszty na rehabilitację systematyczną, codzienną, do końca dnia oraz leczenie i suplementacje, czy można od tych kryteriów odejść albo je po prostu obniżyć?

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP**

Który z panelistów chciałby odpowiedzieć na to pytanie? Co do trzeciego pytania, skierowanego do senackiej Komisji Zdrowia, zapewniam, że uwzględniamy konieczność rehabilitacji, będziemy to wspierać. Ale muszą państwo także uwzględniać listę potrzeb różnych grup i upadek rehabilitacji, co dostrzegamy jako ogromny problem społeczny.

Chciałbym jeszcze jedno powiedzieć. Pytania są rejestrowane. Jeśli nawet dzisiaj nie na wszystkie nasi paneliści odpowiedzą, spróbujemy na nie udzielić odpowiedzi w innym trybie.

Prof. dr hab. Jerzy Kiwerski
Konsultant Krajowy ds. Rehabilitacji Medycznej

Chciałem tylko powiedzieć, że pacjenci ze stwardnieniem rozsianym podlegają rehabilitacji jak wszystkie inne grupy. Jestem więc troszkę zdziwiony. Owszem, wiem, że niektóre ośrodki boją się przyjmować pacjentów w cięższym stanie ogólnym czy też pacjentów bardziej niepełnosprawnych. To jest problem. Ale przecież generalnie nie ma żadnych podstaw do tego, żeby do jakiegokolwiek ośrodka czy przychodni nie został przyjęty pacjent na usprawnianie ze stwardnieniem rozsianym.

Dziękuję.

Jan Roman Ortyl
Przewodniczący Zarządu Okręgu Małopolskiego
Polskiego Związku Niewidomych, Kraków

Mam następujące pytanie. Dla nas, osób z dysfunkcją wzroku, wszelkiego rodzaju pomoce optyczne są sprzętem ortopedycznym. Niestety, w Narodowym Funduszu Zdrowia ten sprzęt jest traktowany jako sprzęt pomocniczy i przez to dopłaty na przykład do szkielec specjalistycznych są bardzo niskie. Chciałbym się zapytać, kiedy ta sprawa zostanie w końcu uregulowana, żeby ten sprzęt dla nas, ludzi z dysfunkcją wzroku, był traktowany jako sprzęt ortopedyczny.

Dziękuję.

Piotr Bartnik
Prezes Zarządu „A New Teraphy” Sp. z o.o. w Warszawie

Może zaproponuję, żeby odpowiedzi udzielił pan Sebastian Migdalski, który jest przedstawicielem Ministerstwa Zdrowia, Departamentu Polityki Lekowej, która obecnie zajmuje się rozporządzeniem o zaopatrzeniu ludności w przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze. Takie nowe rozporządzenie jest przygotowywane i być może ten kierunek jest już wyznaczony.

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

Boję się, że idziemy w kierunku wytykania bolączek w systemie. Na te pytania oczywiście możemy odpowiadać, ale mam pytanie do państwa, czy nie warto wykorzystać tej okazji, żeby pomyśleć o celu zbudowania spójnego systemu prawa? Bo mówiąc o tym, o czym niektórzy z państwa mówią, czyli a to o rehabilitacji osób z SM, a to zaopatrzeniu w sprzęt ortopedyczny, w tym soczewki dla osób niedowidzących, wchodzimy na poziom detaliczny. Jeślibyśmy zaś próbowali przełożyć to na język rekomendacji, a w tym kierunku powinniśmy iść, to raczej należy zadać pytanie, co zrobić, żeby tego typu potrzeby były lepiej zaspokajane systemowo.

A zatem, czy nie lepiej wykorzystać tę okazję, żebyśmy jednak próbowali dać rekomendacje do systemu. O to bardzo proszę.

Katarzyna Muskat
Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie
Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji

Czy moglibyśmy skupić się na zmianie systemu orzekania? Mnie się wydaje, że od tego moglibyśmy zacząć. Jak wiadomo, są komisje do orzekania do spraw ZUS i komisje rehabilitacyjne. Czy w tych komisjach rehabilitacyjnych, korzystając z doświadczenia naszych brytyjskich kolegów, nie moglibyśmy wprowadzić doradcy personalnego albo tak zwanego trenera pracy, żeby nie było tak, że mechanicznie zgadzamy się na warsztaty pracy albo zalecamy opiekę społeczną, ale żeby na przykład wprowadzić szereg badań psychomanipulacyjnych, żeby ktoś już na poziomie komisji rehabilitacyjnej, która już istnieje, ma umocowanie prawne, mógł zająć się oceną zdolności do pracy?

Dziękuję bardzo.

Prof. dr hab. Jerzy Kiwerski
Konsultant Krajowy ds. Rehabilitacji Medycznej

To jest oczywiście słuszny postulat. Należy zrobić wszystko, żeby orzekanie nie było wyrokiem, skazywaniem człowieka na taki los życiowy. Jeśli by tylko dało się w przyszłych zasadach orzecznictwa ująć, że one

kierują do jakiegoś rozsądnego poradnictwa zawodowego, to oczywiście byłoby dobrze. W tej chwili dzieje się, niestety, tak, że często orzeczenie o niesprawności jest przedwczesne. A tak można by w ten sposób wyeliminować ten problem.

Katarzyna Muskat
Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie
Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji

Przepraszam bardzo, mówiąc o bardzo niefortunnym zapisie – lekarz orzecznik orzeka całkowitą niezdolność do pracy, gdzie osoby, które by chciały podjąć pracę, mają poczucie przestępstwa.

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

To jest zaszczyt. Przyjmujemy to jako postulat i rekomendację, by system orzeczniczy wspierał i motywował do pracy, a nie stawiał ludzi w dwuznacznym świetle. Jako psychiatra często orzekałem coś takiego: „całkowicie niezdolny do pracy”, „praca w warunkach specjalnych” i tak dalej.

Krystyna Mrugalska
Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem
Umysłowym

Pewnej kategorii osób niepełnosprawnych sprzęt ortopedyczny nie jest potrzebny, ale jest potrzebne wsparcie drugiej osoby. Ale również pewnym osobom, na przykład osobom niewidomym, jest potrzebne i jedno, i drugie. Proponowalibyśmy, aby wreszcie system pomocy społecznej, z całym swoim instrumentarium, zmienił swoje podejście do osób niepełnosprawnych z opiekuńczego na wspierający. Wobec tego nie usługi opiekuńcze, które oczywiście są potrzebne w pewnych sytuacjach życiowych i dla pewnej kategorii ludzi, ale usługi wspierające, czyli wyprowadzające z domu te osoby i wprowadzające w różne formy aktywności, w uczestnictwo w życiu społecznym. Dopóki się tego nie zrobi, możemy mieć wspaniały system edukacji, wspaniały system zatrudnienia, a osoby niepełnosprawne z pewnymi rodzajami trudności będą siedziały w domu.

Prof. dr hab. Jacek Wciórka
Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie

Nic dodać, nic ująć. Oczywiście, że zależy nam na uczestnictwie, które jest czymś znacznie lepszym niż wycofanie się i rezygnacja.

Aleksandra Lubińska
Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności,
Bydgoszcz

Mówiliśmy tu przed chwilą o systemie orzeczniczym. Jest rzeczywiście ogromnie ważne, żeby był spójny i żeby jeden podmiot wydawał orzeczenie. W mojej ocenie powinno wyglądać to w ten sposób, że każda osoba niepełnosprawna ma prawo do pracy, tylko muszą być spełnione pewne warunki. W związku z tym jest bardzo ważne, żeby lekarz nie był jednoosobowym zespołem. Musi być minimum dwóch lekarzy. Jak bym to widziała mając pewne doświadczenie? Niewątpliwie być może wejdzie specjalizacja lekarza orzecznika, orzecznictwa, ale także na przykład lekarz medycyny pracy bądź lekarz specjalista z danej dziedziny. Bo rozpiętość schorzeń jest tak ogromna i dysfunkcji jest tak dużo, że naprawdę trudno lekarza orzecznika tak wyszkolić, żeby on równocześnie mógł orzekać o niesłyszących, o niewidomych czy chorych psychicznie.

Jeszcze jedna rzecz, którą zauważam. Takie zespoły orzecznicze powinny mieć konkretną bazę diagnostyczną. Zespół orzeczniczy powinien mieć umowę z podmiotem, który wykonuje badania diagnostyczne do celów orzecznictwa. Bo są nieraz rozbieżności. Tak że jeszcze jedna rzecz, którą bym bardzo chętnie zrobiła, to dała jakiś czas na weryfikację aktualnych orzeczeń.

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

Przypomnę, że Brytyjczycy wprowadzają od 2007 roku ocenę zdolności, a nie ocenę niewydolności, czyli próbują wprowadzić to, co pozwala ludzi zatrudnić, a nie to, co ich eliminuje z rynku pracy.

Paweł Arciszewski
Katolickie Stowarzyszenie Niepełnosprawnych
Archidiecezji Łódzkiej

Zdecydowanie odczuwa się brak kompleksowego działania wspierającego osoby niepełnosprawne. Jest bardzo dużo takich dobrych projektów, lecz brak jest służby, która by je łączyła. Obojętnie, czy wyślemy dziecko do ośrodka szkolno-wychowawczego, czy potem młodzieńca do warsztatów terapii zajęciowej, czy umieścimy go w ośrodku samopomocy, to zawsze powstaje pytanie dla opiekunów: co dalej? Nawet jeżeli by powstały ZAZ (zakłady aktywności zawodowej), to też od razu musimy sobie zadawać pytanie: co dalej? Nie ma takiej służby na żadnym szczeblu samorządowym, żeby mogła wspierać, żeby mogła pokierować, poradzić. Byłoby bardzo wskazane, żeby coś takiego w przyszłej ustawie się znalazło.

Elżbieta Gołębiowska
Stowarzyszenie „Niepełnosprawni dla Środowiska” EKON

Moje spostrzeżenie dotyczy właściwie dwóch paneli, bo to, o czym chcę mówić, jest na granicy zdrowia i pracy. Doskonale wiemy, jak ogromne znaczenie ma praca i rehabilitacja dla osób ze schorzeniami psychicznymi. Nie wiem, czy obecnym tu panom psychiatrom znany jest fakt, że kolejna nowelizacja ustawy ma spowodować ograniczenie instrumentów, które wspierają te osoby najbardziej wykluczone – tak to, niestety, musimy pejoratywnie nazywać – z rynku pracy.

Prof. dr hab. Jacek Wciórka
Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie

Przyznam się, że nie wiem nic o takiej nowelizacji, ale przyjmuję do wiadomości i zobowiązuję się w miarę swoich sił przeciwdziałać tej kolejnej dyskryminacji.

Zofia Ślázak
Stowarzyszenie „Ożarowska”, Warszawa

Chciałam zapytać, dlaczego rząd wprowadził ograniczenia płacowe dla osób niepełnosprawnych? Osoba niepełnosprawna ma 445 złotych renty socjalnej i może zarobić tylko 30% średniej krajowej, czyli czterysta parę złotych. Jestem matką niepełnosprawnego syna, uszkodzonego przy porodzie, który ma niesprawne ręce, pisze nogą na komputerze, skończył informatykę na Uniwersytecie Warszawskim, pracuje jako informatyk w domu przez Internet. Dostaje 460 złotych miesięcznie. Wydaje mi się, że osoba niepełnosprawna wymaga większych nakładów finansowych niż osoba zdrowa.

Druga rzecz. Miałam urlop wychowawczy na kalekie dzieci. Takie urlopy kiedyś były. Urlop ten został potraktowany jako lata nieskładkowe ZUS, czyli mam potrącone za dziewięć lat 46% emerytury. Dziecko swoje rehabilitowałam w Instytucie Peto w Budapeszcie. Metody, które były w tym czasie stosowane w Polsce, nie pozwoliłyby, żeby syn stanął na nogi. W tej chwili ma 198 cm wzrostu.

Chciałam jeszcze powiedzieć, że od ośmiu miesięcy chcemy jako stowarzyszenie załatwić program pilotażowy „Mieszkania wspierane w Warszawie”. Niestety, bez efektu. Stowarzyszenie nasze zrzesza osoby, które albo skończyły studia, albo studia kończą...

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

To są rekomendacje, przyjmujemy je, będą na liście spraw do załatwienia. Bardzo proszę następne pytanie.

Gabriela Magdziarz
Pełnomocnik ds. Osób Niepełnosprawnych Miasta Mysłowice

Czy zespół pracujący nad ustawą zajmie się generalnie polityką mieszkaniową wobec osób niepełnosprawnych w kontekście między innymi ustawy o mieszkaniach socjalnych. Osoby niepełnosprawne niejednokrotnie mają prawo do oddzielnego pokoju i chociaż ta ustawa obowiązuje, dostają je rzadko, gdyż urzędy zasłaniają się tym, że przydzielając lokale, kierują się akurat nie tą ustawą.

Po drugie, czy zespół zajmie się również uściśleniem prawa budowlanego, ponieważ ono też nie jest doskonałe i jednak nie zabezpiecza interesów osób niepełnosprawnych.

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

To dotyczy kolejnego panelu – „Bariery: architektura + transport”, więc może nie pytajmy na ten temat naszych panelistów.

Halina Rybak
Stowarzyszenie „Pomocna dłoń”, gmina Tarnów

Mam pytanie do rządu, czy zostaną przywrócone prawa dla rodziców osób niepełnosprawnych do skorzystania z wcześniejszej emerytury, po dwudziestu latach okresu składkowego, co zostało zabrane.

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

Chciałem zaznaczyć, że przedstawiciele rządu nie ma. Są paneliści, których państwu przedstawiłem. Oczywiście możemy zadać to pytanie, aczkolwiek trzeba powiedzieć, że jest to w trochę innym duchu niż duch ustawy, o której mówimy.

Małgorzata Figurska
Stowarzyszenie Rodzin i Przyjaciół Osób z Zaburzeniami Psychicznymi „Integracja”

Chciałam się upomnieć o rehabilitację osób niepełnosprawnych psychicznie. Wydaje mi się, że pewnym rozwiązaniem, o które się upominamy od lat, są mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Chodzi o to, żeby nie musiały obowiązkowo mieszkać z rodzinami i próbowały żyć samodzielnie. Dla niektórych osób z kolei, które żyją samodzielnie albo żyją pod opieką niepełnosprawnych, starych rodziców, konieczne jest usta-

nowienie asystenta społecznego, medycznego osoby chorej psychicznie, który pomógłby tej osobie, czasem przez bardzo krótki okres, wrócić do rzeczywistości. Chciałabym się ustosunkować w związku z tym również do wypowiedzi pana Bartnika, że niekoniecznie musi to być asystentka, nie musi to być kobieta. Nie wiem, z jakiego powodu asystentami medycznymi i społecznymi nie mogą być mężczyźni. Sądzę, że jest to dużo zdrowsze w niektórych sytuacjach.

Prof. dr hab. Jacek Wciórka
Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie

Tak zwana pomoc mieszkaniowa powinna być elementem tego, co jest projektowane w tej ustawie, ale także w innych aktach prawnych, które, mam nadzieję, powstaną, także w programie ochrony zdrowia psychicznego, który mamy nadzieję w Polsce wprowadzić. To jest istotny problem.

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

Zdaję sobie sprawę z tego, że panel nie wyczerpuje oczekiwań dotyczących tego obszaru. Dlatego jeśli państwo mają jeszcze jakieś rekomendacje czy pytania, bardzo proszę o złożenie ich na piśmie.

Panelistom chciałem serdecznie podziękować.

Zapraszam posła na Sejm, pana Sławomira Piechotę do prowadzenia następnego panelu. Bardzo proszę także pana Ireneusza Białka, pełnomocnika do spraw osób niepełnosprawnych z Uniwersytetu Jagiellońskiego, panią profesor Annę Firkowską-Mankiewicz z Akademii Pedagogiki Specjalnej imienia Marii Grzegorzewskiej w Warszawie i panią Teresę Serafin z Ministerstwa Edukacji Narodowej. Serdecznie państwa zapraszam i przekazuję głos przewodniczącemu temu panelowi panu posłowi Sławomirowi Piechocie, którego rola w uruchomieniu tego programu jest nie do przecenienia, bo to on trochę nas przymusił do podjęcia tej tematyki, aczkolwiek trzeba powiedzieć, że nie napotkał oporu.

PANEL DYSKUSYJNY

Edukacja

Moderator: Sławomir Piechota,
zastępca przewodniczącego
Komisji Ustawodawczej Sejmu RP

Poseł Sławomir Piechota **Zastępca przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Sejmu RP**

Szanowni Państwo!

Myślę, że nie trzeba specjalnie tłumaczyć, dlaczego edukacja jest taka ważna i chyba nie ma nikogo, kto wątpiłby, że tam się wszystko zaczyna – zasadniczy przełom albo zasadnicza bariera, bo na tym fundamencie może się dużo dobrego zdarzyć. Mogę o tym mówić z całym przekonaniem z osobistego doświadczenia. Jestem synem wiejskiego nauczyciela i pewnie nigdy bym jeszcze wiele lat temu nie marzył, że któregoś dnia będę siedział tu, za tym stołem jako wiceprzewodniczący Komisji Ustawodawczej Sejmu i wiceprzewodniczący Parlamentarnego Zespołu ds. Organizacji Pozarządowych. Niewątpliwie tym, co zdecydowało o otwarciu dla mnie drogi życiowej, a myślę, że jest to doświadczenie bardzo wielu osób niepełnosprawnych, jest edukacja.

W edukacji – wszyscy to mówią – doświadczamy wielu barier. Gdzie tkwią te bariery? Na ile są to bariery widoczne, a na ile niewidoczne? Na ile tak naprawdę chodzi o bariery architektoniczne, brak pieniędzy, złe przepisy, a na ile są to bariery niewidoczne, bariery, które tkwią głęboko w nas i które tak strasznie trudno wyciągnąć na światło dzienne. Co na przykład powoduje, że jak słyszę, maturzystka używająca glukometru nie może zdać matury wspólnie z rówieśnikami, bo używany przez nią glukometr może być powodem unieważnienia matury, gdyż inni mogą postawić zarzut, że ten glukometr ich rozpraszał? A nie jest to wymyślona historia. To wydarzyło się w jednym z wrocławskich liceów i, jak mnie zapewniają biegli w prawie oświatowym, niestety, takie są przepisy. A skąd te przepisy się wzięły? Kto je wymyślił? Jakie demony się pojawiły tam, gdzie tworzono te

przepisy? A więc na ile są to bariery te widoczne i na ile możemy je usunąć, a na ile to zależy od tych barier niewidocznych?

Drugie pytanie. Na ile te bariery tkwią w samych osobach niepełnosprawnych, które nie chcą się uczyć, które boją się wyjścia w otwarty świat, a na ile te bariery tkwią wokół osób niepełnosprawnych? Na ile to otoczenie ogranicza osobom niepełnosprawnym dostęp do szkół?

Wreszcie sprawa tak powszechna, że aż się boję, iż zbyt oczywista i zbyt łatwo przez wszystkich akceptowana. Mówimy o integracji w szkołach, a ja coraz bardziej zastanawiam się, na ile ta integracja oznacza rzeczywiste włączenie, a na ile jest tylko dopuszczeniem obecności osób niepełnosprawnych w szkołach? Ale także na ile ta integracja jest dla niepełnosprawnych uczniów, a na ile – proszę wybaczyć, ale to coraz częstsze moje doświadczenie – dla ochrony miejsc pracy w szkołach? Czyli na ile szkoły urzeczywistniają integrację, by chronić miejsca pracy w sytuacji, gdy gwałtownie ubywa w szkołach dzieci?

Przed takimi pytaniami chciałbym postawić naszych gości. Proponuję, by rozpoczęła pani profesor Anna Firkowska-Mankiewicz, potem zabierze głos pani Teresa Serafin, a następnie pan Ireneusz Białek.

Prof. dr hab. Anna Firkowska-Mankiewicz
Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej
w Warszawie

Nie miałam okazji uczestniczyć w dwóch poprzednich spotkaniach organizowanych przez komisje, ale zajrzałam do materiałów i zorientowałam się, że o edukacji *sensu stricto* mówiono niewiele. W sumie były cztery wyraźne wypowiedzi, w których były odniesienia do edukacji.

Sprawą oczywistą jest to, o czym mówił już tutaj pan Piechota, nie będę tego powtarzać. Wiadomo, że prawo do edukacji jest absolutnie kluczowe i że jest ono zagwarantowane w dokumentach międzynarodowych. Może przypomnę motto, które tam się pojawiło. Chciałabym, żeby państwo dobrze je zapamiętali, bo wydaje mi się, że jest to niesłychanie ważne. To jest sformułowanie Bengta Linquista, który był specjalnym sprawozdawcą Narodów Zjednoczonych do spraw standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych – podstawowego, bardzo ważnego dla nas dokumentu, który pozwala nam nie wyważać otwartych drzwi. Bardzo wiele tego, o czym tutaj dzisiaj mówimy, jest w tym dokumencie i w dokumencie operacyjnym Agenda 22, który na poziomie społeczności lokalnych poka-

zuje, jak wcielać w życie standardowe zasady wyrównywania szans dla osób niepełnosprawnych. To motto brzmi: „Szkoła dobra dla dzieci ze specjalnymi potrzebami jest lepszą szkołą dla wszystkich”.

Uważam, że te standardowe zasady ciągle są niedostatecznie wykorzystywane. Szósta zasada dotycząca edukacji mówi: „Państwa powinny uznać zasadę równych szans edukacyjnych na poziomie podstawowym, średnim i wyższym dla dzieci, młodzieży i dorosłych z niepełnosprawnościami organizowanych w warunkach integracji”. Będę chciała powiedzieć, jak tę integrację rozumieć. Powinny one zagwarantować, by edukacja osób niepełnosprawnych stanowiła integralną część systemu oświaty – jest to niezwykle istotne.

Wywołano nas tutaj do tablicy, żeby mówić o barierach, zagrożeniach i hamulcach. Będę chciała mówić nawet ostrzej, właśnie o hamulcach. Bariera jest czymś statycznym, zaś hamulec jest czymś aktywnie ograniczającym możliwości. I teraz *pro domo sua* – ja jestem nie tylko pracownikiem Akademii Pedagogiki Specjalnej, ale również wieloletnim wolontariuszem Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym. I tutaj *pro domo sua* – wiele się mówi o chorych psychicznie, a na tym samym oddechu powinniśmy mówić o osobach niepełnosprawnych intelektualnie. To jest grupa osób jeszcze bardziej dyskryminowanych niż osoby chore psychicznie, jak wynika z badań socjologicznych. Wszystko to, co dotyczy niepełnosprawności i stosunku do niepełnosprawności oraz barier w odniesieniu do tych osób, jest zwielokrotnione, bo one są dużo bardziej bezradne niż wszyscy ci, którzy intelektu używają bez kłopotu.

Teraz w wielkim skrócie pozwolę sobie przedstawić te hamulce.

Zbyt wąski zakres wczesnej interwencji. Wczesna interwencja to jest wspomaganie dzieci nowo narodzonych do okresu przedszkolnego. Za mało mamy specjalistów. W Polsce mamy około pół miliona dzieci niepełnosprawnych, osoby z niepełnosprawnością różnego rodzaju od zera do dwudziestu czterech lat cztery to pół miliona osób. Wczesną interwencją, która zagwarantuje to, że dziecko niepełnosprawne, zwłaszcza dziecko niepełnosprawne intelektualnie, nie znajdzie się w takim stanie, że w ogóle nie będzie mogło startować do życia – jest objętych tylko około 5% dzieci. To pokazuje skalę problemu.

Kolejny etap to jest zbyt krótka i mało dostępna edukacja przedszkolna. Nie oszukujmy się, rok zerówki nie wyrówna deficytów i nie wyrówna strat, które dziecko, zwłaszcza niepełnosprawne, ponosi w swoim życiu nie mając edukacji przedszkolnej. Tak więc musimy zdecydowanie przeciwdziałać temu, żeby zmniejszała się liczba przedszkoli. A te przedszkola po-

winni dzieci niepełnosprawne przyjmować absolutnie bez opłat i to jako konieczny warunek ich wejścia w życie społeczne w ogóle.

Trzeci poziom to dyskryminacyjna edukacja na poziomie podstawowym, gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym. Używam ostrego słowa – dyskryminacja. Z danych ministerstwa wyraźnie wynika, że gros naszego szkolnictwa to szkolnictwo specjalne. Na poziomie podstawowym w klasach specjalnych w szkołach ogólnodostępnych to jest 46%. Czyli co drugie dziecko na poziomie ponadpodstawowym nie ma szansy na szkołę ogólnodostępną. Jeżeli chodzi o gimnazjum, jest to 63%, czyli dwie trzecie; na poziomie ponadgimnazjalnym 72% dzieci jest skazanych na segregacyjne szkolnictwo specjalne.

Oczywiście możemy się cieszyć, że mamy klasy integracyjne i bardzo dobrze, że one są, ale zaraz powiem też o zastrzeżeniach w stosunku do integracji, tak jak ona jest pokazywana. Otóż w klasach ogólnodostępnych mamy bardzo znaczące procenty dzieci niepełnosprawnych, które są właściwie pozbawione wszelkiej pomocy. O ile w klasach integracyjnych coś dla dzieci niepełnosprawnych robimy, o tyle w klasach ogólnodostępnych nauczyciele są pozostawieni sami sobie.

Jak wygląda integracja w praktyce? Klasa szkolna, a w kąciku siedzą dzieci niepełnosprawne. I to jest nasz model kształcenia integracyjnego. Ja jestem przeciwna takiemu modelowi integracji. To, co chcę państwu zaproponować, i uważam, że jest to bardzo ważną rekomendacją, to propagowanie edukacji włączającej, a więc takiej edukacji, która od samego początku będzie włączać dziecko w normalny nurt życia społecznego i w nurt edukacji, oczywiście z koniecznym wsparciem. Integracja, którą mamy w obecnym kształcie, to pułapka, bo jest to tworzenie jakby czegoś troszeczkę mniej gorszego niż segregacja.

Jeżeli chodzi o następne hamulce. Mało dostępna edukacja na poziomie średnim, o czym mówiłam; niemal zupełnie niedostępna edukacja na poziomie wyższym, zwłaszcza dla osób o obniżonym poziomie sprawności intelektualnej. Mogą państwo powiedzieć, że jakieś bzdury opowiadam, żeby ludzie niepełnosprawni intelektualnie byli na wyższych uczelniach. Są takie przykłady i są takie programy. Chciałabym właśnie bardzo taki program zarekomendować. Mam nadzieję, że moja Akademia przystąpi do programu PACE, który uczy na poziomie paraakademickim, a głównie przygotowuje do życia i do zatrudnienia osoby niepełnosprawne z niepełnosprawnością intelektualną. Takie programy w świecie są i funkcjonują.

Wreszcie ostatni punkt – brak edukacji ustawicznej dla osób niepełnosprawnych. Osoby niepełnosprawne, zwłaszcza niepełnosprawne intelek-

tualnie, to osoby, które przez całe życie potrzebują wspierania i które potrzebują edukacji ustawicznej.

Czego potrzeba, by poprawić dostęp do edukacji? Zmian systemowych w oświacie w kierunku edukacji włączającej, uelastycznienia programów i indywidualizacji nauczania osób niepełnosprawnych, przygotowania systemu wspomagania nauczycieli ogólnodostępnych. To jest niezwykle ważna rzecz. Nie możemy się domagać od nauczycieli, żeby umieli radzić sobie z dziećmi niepełnosprawnymi w normalnej klasie. I tu mówię pro domo sua: konieczne jest wypracowanie nowego modelu kształcenia nauczycieli na poziomie akademickim po to, żebyśmy wiedzieli, jak pomagać nauczycielom.

Ostatnie zdanie to jest przesłanie. Spojrzenie na uczniów, którzy mają trudności, jako na swoiste wskaźniki potrzeby reformy oświaty, jest szansą na tworzenie szkół, które będą efektywnie kształcić wszystkich.

Dziękuję państwu bardzo.

Teresa Serafin

Główny wizytator w Departamencie Kształcenia Ogólnego i Specjalnego w Ministerstwie Edukacji Narodowej

Witam bardzo serdecznie i bardzo się cieszę, że moim przedmówcą była pani profesor Firkowska, a to z tego powodu, że tak naprawdę w prawie systemu oświaty – jak sama nazwa wskazuje: ustawa o systemie oświaty – można wszystko, a realizacja jest trochę gorsza, o czym powiedziała pani profesor. Ponieważ mamy mówić o barierach, nie mogę powiedzieć o całości organizacji kształcenia specjalnego, ale z tego naszego prawa wynika również podział kompetencji, kto, za co, gdzie, na jakim poziomie odpowiada, także jeśli chodzi o kształcenie uczniów niepełnosprawnych. Ustawa definiuje również, kogo uważamy za ucznia niepełnosprawnego i dzieli różnego rodzaju formy kształcenia, a już w artykule 1 mówi o tym, że zobowiązuje się nauczycieli do dostosowywania kształcenia do uczniów niepełnosprawnych.

Powiem o tych kompetencjach. Otóż zgodnie z ustawą, zgodnie z naszym prawem, za kształcenie w ogóle w zakresie równych praw kształcenia także uczniów niepełnosprawnych, odpowiadają: za przedszkola i za szkoły podstawowe oraz za szkoły integracyjne, czyli za kształcenie integracyjne (podstawowe i gimnazja), odpowiada jednostka samorządu terytorialnego szczebla gminnego, czyli najbliższej miejsca zamieszkania ucznia, żeby nie

jeździł daleko. Za to kształcenie specjalne, które jest krytykowane, w szkołach podstawowych, gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych specjalnych odpowiada powiat. Są jeszcze szkoły prowadzone przez województwo, regionalne, ponieważ są takie niepełnosprawności, gdzie jest mała liczba uczniów.

Jeżeli chodzi o wyrównywanie szans dzieci niepełnosprawnych, skupiłabym się może na tym, co było już tu wcześniej mówione, czyli na pilotażowym programie. Rzeczywiście, dopiero w 2005 roku do systemu oświaty zostało wprowadzone wczesne wspomaganie rozwoju, o którym pani profesor mówi, że jest zbyt wąsko wprowadzane. Po to, żeby poznać bariery wczesnego wspomaganie rozwoju oraz ustalić, jak zrobić, żeby od momentu wykrycia niepełnosprawności zacząć pomagać przyszłemu uczniowi, a w tym momencie jeszcze dziecku? Co zrobić, w jaki sposób ponad podziałami resortowymi, bo głównie o to chodzi, ponieważ w okresie życia, gdzie dziecko dopiero się urodziło, ma rok, dwa, trzy lata, do siódmego roku życia, właściwie powinny działać trzy resorty: resort zdrowia, resort edukacji i resort pomocy społecznej. Po to, żeby temu dziecku zapewnić wszystkie działania, które są niezbędne, żeby dziecko idąc do szkoły, było dobrze do niej przygotowane.

Poseł Sławomir Piechota

Zastępca przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Sejmu RP

Czy można przyjąć, że dzisiaj nie ma tej współpracy i taka jest pani ocena?

Teresa Serafin

**Główny wizytator w Departamencie Kształcenia Ogólnego
i Specjalnego w Ministerstwie Edukacji Narodowej**

Nie. Chciałam powiedzieć, że teraz będzie trzeci rok wdrażania pilotażowego programu właśnie łączącego te wszystkie działania. Myślę, że pod koniec 2007 r. jego efekty będą przedstawione. Dziś mogę powiedzieć, że doszliśmy chyba do porozumienia, że w ostatnim roku wdrażania pilotażu będą współdziałały wszystkie trzy resorty.

Chciałam jeszcze powiedzieć, że finansowanie oświaty, zwiększone finanse na kształcenie specjalne są przekazywane z budżetu państwa, ale należą też do jednostki samorządu terytorialnego, która jest odpowiedzial-

na, posiada kompetencje do prowadzenia poszczególnych szkół, o których mówiłam wcześniej. Finansowanie na szczeblu jednostki samorządu terytorialnego nie jest w stu procentach z tych kwot, które są przekazywane do tej jednostki, ponieważ ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego pozwala im na dysponowanie kwotami budżetowymi w zależności od tego, jak sami podzielą.

Dziękuję.

Poseł Sławomir Piechota

Zastępca przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Sejmu RP

Bardzo proszę pana Ireneusza Białka, który był chyba jednym z pierwszych pełnomocników, a jest pełnomocnikiem do spraw osób niepełnosprawnych na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Ireneusz Białek

**Pełnomocnik ds. Osób Niepełnosprawnych
na Uniwersytecie Jagiellońskim**

Kiedy w 2001 roku w University of Sheffield w Wielkiej Brytanii rozmawialiśmy o brytyjskich rozwiązaniach, o brytyjskim ustawodawstwie, wreszcie o serwisach wspierających na uczelniach, marzyłem wtedy, a dzisiaj stało się to rzeczywistością, że po pięciu latach w polskim parlamencie rozmawiamy o tych sprawach i to w kontekście modelu społecznego, który wówczas w Polsce chyba był w ogóle nieznan. To na początek bardzo optymistyczne. Dlatego dziękuję, Panie Pośle, za pomysł tego panelu. Na ręce pana przewodniczącego składam podziękowania dla komisji za brak oporu.

Jeśli rozmawiamy o zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, a dużo o tym rozmawiamy, w latach 2004 – 2006, to jest po prostu sprawa absolutnie fundamentalna. Samo rozmawianie o zatrudnieniu, wynikające w tej chwili z polityki Unii Europejskiej w tym kierunku, nie wystarczy, dlatego że musimy sobie zadać pytanie, w jakich sektorach i na jakich stanowiskach osoby niepełnosprawne powinny być zatrudniane i czy powinno być nadal trochę tak jak jest teraz, że wykształci nam się nowy zawód – osoby niepełnosprawnej. To znaczy, że jest zainteresowanie bardziej osobą niepełnosprawną, bo za nią idą dotacje, bo są subwencje, bo są dodatkowe

pieniądze, niż osobą kompetentną w danym sektorze, na danym stanowisku pracy, która to osoba oczywiście może być także osobą niepełnosprawną. I abyśmy takie osoby kompetentne mieli, edukacja szeroko pojęta – i cieszę się, że mówimy tutaj, że od dziecka, przez tak zwany *life long learning*, przez kształcenie do końca życia, i tak powinniśmy na to patrzeć – jest tutaj pojęciem absolutnie fundamentalnym.

Ale aby to osiągnąć, potrzebna jest współpraca wielu podmiotów na tej scenie. Nie tylko uczelni, z których kilka już od iluś lat próbuje pukać do rozmaitych instytucji, zwłaszcza do Ministerstwa Edukacji Narodowej. Bo przecież ktoś jest odpowiedzialny wraz z uczelniami za kształcenie na poziomie wyższym? Oczywiście odpowiednie ministerstwa. Tu już chciałbym wprowadzić do naszej dyskusji ducha polemiki, bo nie padło nic na ten temat. To charakterystyczne. Ktoś mi tu podpowiada, że będziemy mieć czas na dyskusję, rozumiem. Chciałbym, aby w końcu zacząć rozmawiać, że nie tylko PFRON, bo jak do tej pory mówiono, że niepełnosprawni to PFRON, PFRON, PFRON. Nic bardziej segregacyjnego. Jeśli zaś model społeczny, to znaczy, że jest wielu aktorów odpowiedzialnych za szeroko pojętą edukację. I to właśnie powinniśmy zmienić w debacie – właśnie, rekomendacje – o programie. Tutaj jest potrzebny najpierw program pilotażowy, z wykorzystaniem doświadczeń niektórych polskich uczelni, i wprowadzenie szerokiego programu, aby zachęcać uczelnie do tworzenia serwisów.

Co to jest wsparcie na uczelni? Po pierwsze, są to nowoczesne technologie i szerokie z nich korzystanie, i, po drugie, to jest kadra specjalistyczna – tak zwane serwisy wspierające dla spraw osób niepełnosprawnych. Ta kadra wspiera studentów w czasie procesu edukacyjnego, pomaga korzystać z tych technologii, szkoli, uczy, jak z nich korzystać. Czyli zaplecze technologiczne i wyspecjalizowana kadra.

Kolejna bardzo istotna rekomendacja, jeśli rozmawiamy w szerokim kontekście o tak zwanej polityce społecznej. Musimy osiągnąć stan, w którym zobligujemy nie tylko uczelnie, nie tylko placówki edukacyjne, nie tylko pracodawców, ale wszystkie podmioty publiczne do tego, żeby nie tylko pisały o polityce równych szans, żeby nie tylko mówiły, że są otwarte na osoby niepełnosprawne, ale coś w tym celu konkretnie robiły.

Tu dotykam kwestii świadomości, dziękując za niezwykle trafne pytanie pana posła Piechoty, dotyczące tego, jak wygląda świadomość również wśród osób niepełnosprawnych. Tu też się musi wiele zmienić. Jeśli przez tyle lat szkolnictwa specjalnego ktoś słyszy, że jest dzieckiem specjalnej troski, że trzeba się nim specjalnie zajmować, że potrzebne mu pieniądze,

pieniądze, pieniądze, pieniądze, które wszystko rozwiążą, to trudno, żeby potem jako student czy potencjalny kandydat do pracy tę postawę od razu zmienił. To są bariery, o których również nie powinniśmy zapominać. W związku z tym przywołam brytyjską radę: konsultacje, konsultacje i dyskusje są tu bardzo na miejscu.

Jedną z ostatnich rzeczy, która prowadzi do tego, abyśmy zaczęli rozmawiać o wsparciu wyrównawczym, a nie socjalnym. Przez wiele wypowiedzi przewija się właśnie wsparcie socjalne, że pieniądze rozwiążą wszystko, a nie wsparcie wyrównawcze aktywne. Myślę, że wtedy zbliżymy się bardzo do tego modelu społecznego, do którego tak się chcemy zbliżyć. Do modelu, w którym osoba niepełnosprawna jest podmiotem działań, a nie jest przedmiotem działalności charytatywnej.

Dziękuję bardzo.

Jan Kawalec

Stowarzyszenie Rodzin Chorych na Zespół Marfana

Przysłuchuję się większości wypowiedzi i powiem szczerze, że chciałbym znaleźć w tych wypowiedziach, co osoba niepełnosprawna otrzyma od systemu edukacji, od systemu pomocy. Powiem szczerze, w większości miejsc, gdzie osoba niepełnosprawna się udaje, albo rozkładają ręce, albo są nieprzygotowani. Jeśli niepełnosprawny chce uzyskać pomoc od lekarza, okazuje się, że ten jest do tego nieprzygotowany, od nauczyciela – też nieprzygotowany, od pomocy społecznej – czasami przygotowana. Być może jeszcze dobrze by było, gdyby można taką pomoc uzyskać ze strony sportu, bo są tacy chorzy, że mogą być sportowcami, ale jeśli ktoś nie wie, że to jest osoba niepełnosprawna, to może ona na przykład zakończyć na mecie bieg śmiercią. Czyli właściwie nie jesteśmy przygotowani. Chodzi mi więc o to, żeby określić, co niepełnosprawny od urodzenia powinien dostać.

Uważam, że nie ma czegoś takiego, że taka a taka osoba niepełnosprawna ma coś dostać.

Dziękuję.

Alicja Sadowska
Prezes Polskiego Stowarzyszenia Pomocy Osobom
z Chorobą Alzheimera

Zanim zadam pytanie, mam jedną uwagę. Patrzę na hasło: „Dobre prawo = równe szanse”. Proszę państwa, kto z was w to wierzy? Kto z was wierzy, że wystarczy mieć dobre prawo? To powinno być równanie: „Dobre prawo + świadomość społeczna – w cudzysłowie „dobrzy ludzie” – może się równać równe szanse, nic innego. Ale kto ma działać, jeśli chodzi o tę społeczną świadomość? Wiemy, kto to robi. Robią to tylko i wyłącznie organizacje pozarządowe. Jak to robią, za jakie pieniądze, niewiele osób w kraju interesuje.

Chciałam spytać przedstawiciela resortu edukacji, czy w szeroko rozumianej edukacji społecznej, a nie tylko na poziomie szkolnym, ministerstwo posiada jakiegokolwiek fundusze na promowanie niepełnosprawności? To się znajduje w rekomendacjach.

Benedykt Wojcieszak
Instytut Edukacji Pedagogicznej w Gdańsku

Mam pytanie do pani dyrektor Serafin.

Kiedy ministerstwo zaprzestanie dyskryminacji uczniów niepełnosprawnych? Myślę o słabej legislacji, a nie mówię tego bezpodstawnie. Mianowicie od trzynastu lat zabiegam o zmianę filozofii ustawy o systemie oświaty, żeby przestała mówić o szkolnictwie specjalnym, czyli segregacyjnym, a poszła w kierunku zagwarantowania dziecku niepełnosprawnemu, później dorosłemu w kształceniu ustawicznym prawa do nauki na możliwym, dostępnym dla niego poziomie.

Z braku czasu poruszę krótko dwie sprawy. Pierwsza to sprawa wczesnego wspomaganie rozwoju. Uważam, że cztery do ośmiu godzin miesięcznie to kpina z wczesnego wspomaganie. Powinno być tyle, ile w obowiązkowym wychowaniu przedszkolnym, czyli co najmniej dwadzieścia godzin tygodniowo. Druga kwestia, związana z nauczaniem indywidualnym. 30 – 40% godzin na kształcenie indywidualne, dwanaście godzin maksymalnie dla ucznia w szkole średniej to też kpina, bo uczeń w szkole średniej ma trzydzieści pięć godzin, a w podstawowej dwadzieścia osiem.

Poseł Sławomir Piechota
Zastępca przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Sejmu RP

Proszę państwa, ze względu na to, że musimy rozmawiać razem, czyli musimy rozmawiać o barierach, o zdrowiu, o edukacji, jesteśmy tutaj razem. Tymczasem każdy z tych tematów to temat na osobną konferencję i pewnie nie jednodniową. A więc musimy bardzo rygorystycznie przestrzegać pewnych ram czasowych. Dlatego, niestety, nie mamy już możliwości zadawania więcej pytań. Bardzo proszę panelistów o minutowe wypowiedzi bardziej podsumowujące niż odnoszące się do szczegółowych pytań.

Prof. dr hab. Anna Firkowska-Mankiewicz
Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

Myślę, że to, co miałam do powiedzenia, powiedziałam. Jeśli chodzi o pytania – wydaje mi się, że bardzo ważny był postulat, żeby powstało ciało, które w sposób kompetentny będzie prowadzić osobę niepełnosprawną od urodzenia do maksymalnie późnej starości. Musimy doprowadzić do tego, żeby rzeczywiście osoba niepełnosprawna nie tułała się od specjalisty do specjalisty, żeby w jednym miejscu uzyskała kompetentną pomoc na takim poziomie, na jakim jest ta pomoc potrzebna.

Poseł Sławomir Piechota
Zastępca przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Sejmu RP

Czyli centra informacyjne i polska *Discrimination Rights Commission*.

Teresa Serafin
Główny wizytator w Departamencie Kształcenia Ogólnego
i Specjalnego w Ministerstwie Edukacji Narodowej

Chciałabym się może odnieść do ostatniego pytania dotyczącego dyskryminacji w ustawie o systemie oświaty. Otóż nie zgadzam się z tym, dlatego że w ustawie o systemie oświaty nie ma dyskryminacji i ustawa nie pokazuje, że tam ma być segregacja. Tam są pokazane wszystkie formy.

W ustawie o systemie oświaty mówi się o uczniach, nie wymieniając niepełnosprawności. O wszystkich formach kształcenia.

Nie zdążyłam zaś powiedzieć, i może do tego się też odniosę, że żeby właściwie zapewnić kształcenie integracyjne i włączające, to, niestety, musimy mieć przygotowanych nauczycieli. Pani profesor powiedziała, że nie mamy jeszcze dostatecznej liczby nauczycieli, którzy mogliby realizować kształcenie włączające w szkołach na poziomie gimnazjalnym. Myślę, że dlatego tak właśnie jest, że z integracji w szkole podstawowej, z kształcenia integracyjnego dzieci w gimnazjum idą do szkół specjalnych. To jest nasza bolączka.

Dziękuję.

Poseł Sławomir Piechota
Zastępca przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Sejmu RP

To nie jest ostatni krok, to jest tylko etap w naszych pracach.
Proszę teraz pana Ireneusza Białka.

Ireneusz Białek
Pełnomocnik ds. Osób Niepełnosprawnych,
Uniwersytet Jagielloński

Cóż, obydwie ministerstwa – informatyzacji, nauki i edukacji – muszą wziąć się w garść i sięść do stołu. Musimy rozmawiać o realnych problemach, musimy stworzyć szeroki program edukacyjny, włączający, bo to w tej chwili nie działa. Żeby zakończyć myślą idealistyczną, powiem, że jednak wierzę, że poprzez rozmaite działania włączające w sektorze edukacji w nowoczesnym społeczeństwie, do którego przecież uporczywie dążymy, osiągniemy i zatrudnienie, i zwiększenie świadomości. Wszystko, co możliwe, zaczyna się i powinno być rozwijane w sektorze edukacji.

Dziękuję.

Poseł Sławomir Piechota
Zastępca przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Sejmu RP

Dziękuję. Proszę państwa, mamy poczucie, jak wielka szansa tkwi w edukacji, czyli w rozwoju umiejętności, jakie mają osoby niepełnosprawne. Ale mamy też dzisiaj bardzo gorzkie, zwłaszcza tu, poczucie, jakie wciąż istnieją bariery w dostępie do edukacji. Dlatego musimy nad tym bardzo intensywnie pracować.

Dziękuję wszystkim uczestnikom panelu. Dziękuję państwu.

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

Dziękuję bardzo panu posłowi Sławomirowi Piechocie za prowadzenie panelu.

PANEL DYSKUSYJNY

**Bariery:
architektura + transport**

Moderator: Piotr Pawłowski,
prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej Senatu RP

Przechodzimy do dwóch kolejnych dyskusji panelowych. Pierwszą poprowadzi pan Piotr Pawłowski, prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji. Jej temat: „Bariery: architektura + transport”.

Piotr Pawłowski
Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji

Witam serdecznie panelistów. Jest z nami pan Paweł Wdówik z Biura Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Warszawskiego i jego przewodnik pies Page. Jest z nami pan Krzysztof Chwalibóg, architekt, i pan prezydent Maciej Kozłowski, zastępca prezydenta Zielonej Góry.

Szanowni Państwo!

Pan poseł Piechota wspominał o tym, że Warszawa ma bardzo dużo do zrobienia, jeśli chodzi chociażby o zatrudnienie osób niepełnosprawnych. Myślę, że bardzo dużo mamy także do zrobienia, jeśli chodzi o likwidację barier i to nie tylko tych dotyczących osób poruszających się na wózkach. Bardzo często spotykam się z takim zarzutem, że ilekroć mówię o barierach, to mówię w kontekście osób, które mają kłopoty z poruszaniem się. A to pewnie nie jest prawda, bo z faktów wynika to, że ja poruszam się na wózku i pewnie widać, dlatego że z większości moich wypowiedzi wynika, że chodzi o bariery architektoniczne czy o bariery, które dotyczą osób poruszających się na wózkach. A dobrze wiemy, że żeby dostosować świat, nasz kraj czy nasze miasta do potrzeb osób z różnymi rodzajami nie-

pełnosprawności, trzeba o tym mówić. Myślę, że w tym panelu będziemy o tym mówić.

Chciałbym, abyśmy zaczęli naszą panelową dyskusję od wystąpień panelistów. Zacząłby pan Maciej Kozłowski, zastępca prezydenta Zielonej Góry. Myślę, że będziemy mogli porozmawiać o tym, co samorząd w kontekście tego, co się działo przed chwilą, jeśli chodzi o wybory samorządowe, powinien robić, jeśli chodzi o bariery architektoniczne.

Nieprzypadkowo znalazła się tu Zielona Góra, bo Zielona Góra ma najwyższy procent w kraju autobusów niskopodłogowych. To niewiarygodne. Pan Piechota wspominał o tym, co się działo w Warszawie. W momencie, kiedy Warszawa podejmowała decyzję o zakupie autobusów, okazało się, że te autobusy miały być nieniskopodłogowe. Liczne protesty doprowadziły do tego, że prezydent, zarząd podjęły decyzję o kupnie w Warszawie jednak niskopodłogowych autobusów i te autobusy będą w najbliższym czasie. Myślę, że nie chodzi jednak o to, żeby nieustannie walczyć, bo bezsprzecznie jest tak, że próbujemy walczyć, nie powinniśmy przypominać o tym, jak miasta i miasteczka powinny wyglądać z punktu widzenia osób niepełnosprawnych, tylko powinniśmy dążyć do tego, by powstały regulacje prawne, które doskonale w naszym kraju będą funkcjonować.

Poprosiłbym pana prezydenta, aby powiedział, co w zasadzie samorząd powinien robić, jeśli chodzi o dostępność architektoniczną i transportową dla osób niepełnosprawnych, i jakie ma kompetencje w tych sprawach.

Maciej Kozłowski **Wiceprezydent Zielonej Góry**

Dzień dobry państwu.

Przede wszystkim jestem przekonany, że samorząd, obojętnie jakiego szczebla, w pierwszej kolejności powinien w dalszym ciągu walczyć z barierą mentalną, czyli uświadomić wszystkim mieszkańcom danej gminy, danego miasta, jakie specyficzne potrzeby architektoniczne są wymagane przez osoby niepełnosprawne. Jesteśmy miastem dość charakterystycznym, położonym na siedmiu pagórkach, miastem, gdzie jest masa schodów, masa różnych spadków terenu. To już od wielu lat zmuszało władze Zielonej Góry do podejmowania działań w celu likwidacji barier architektonicznych. W zasadzie możemy powiedzieć, że z tymi barierami związanymi z krawężnikami, obniżeniami krawężników przy przejściach dla

piesznych poradziliśmy sobie, w dalszym ciągu trzeba jednak walczyć z barierami w postaci schodów.

W mieście podjęliśmy także szerokie działania w zakresie wymiany taboru komunikacji miejskiej. I rzeczywiście, gdy pan prezes przed dwoma tygodniami odwiedził Zieloną Górę, miał okazję te nowoczesne autobusy niskopodłogowe w naszym mieście obejrzeć. Obecnie ponad połowa autobusów miejskich to autobusy nowe i wyłącznie niskopodłogowe, w przyszłym roku będzie to już 4/5 taboru Miejskiego Zakładu Komunikacji.

Oprócz niskiego podwozia staramy się także o wprowadzenie pewnych nowinek technicznych w autobusach. Niedaleko Zielonej Góry mamy duże, prężne miasto Poznań. W Poznaniu podpatrzyliśmy system przyzywo- wy dla osób niepełnosprawnych, który funkcjonuje na zasadzie aparatów zbliżonych do komórki. I najprawdopodobniej taki system dla osób niepełnosprawnych w najbliższym czasie w Zielonej Górze pilotażowo wprowadzimy, a docelowo chcielibyśmy uruchomić.

Dziękuję.

Piotr Pawłowski **Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji**

Dziękuję bardzo.

Ilekcóż rozmawiam z Pawłem Wdówkiem o tym, w jaki sposób miasta powinny być dostępne dla osób niepełnosprawnych, to z całą pewnością wiadomo, że osoba niewidoma ma zupełnie inne potrzeby, osoba słabo widząca odmienne potrzeby, a osoba niskiego wzrostu jeszcze inne potrzeby, bo się okazuje, że osoby niskiego wzrostu, tak zresztą jak i dzieci, mają na przykład kłopoty z wchodzeniem do wysokich autobusów. Z całą jednak pewnością dostępność architektoniczna i transportowa dla osób niewidomych ma pewne wymagania. Chciałbym poprosić pana Pawła, aby nam przybliżył, co powinno być w naszym kraju i co może być, jeśli chodzi o spełnianie standardów, jeśli chodzi o osoby słabo widzące i niewidome. Bardzo proszę.

Paweł Wdówik

Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych, Uniwersytet Warszawski

Dziękuję Piotrze, za wprowadzenie, ja powiem to, co sobie przygotowałem.

Pierwsza rzecz, o której chcę powiedzieć, jest zupełnie zasadnicza i absolutnie niezbędna, a której nie ma – i to jest moja zasadnicza rekomendacja – to że należy wprowadzić pełną obligację dla wszystkich podmiotów życia społecznego, gospodarczego i jakiegokolwiek innego co do niedyskryminowania i co do dostępności. Trzeba to wprowadzić w postaci bardzo konkretnego, obligatoryjnego zapisu, który w razie nierespektowania tej obligacji nakłada bardzo solidne kary, np. 0,5 miliona funtów, jak podawano tu przykłady.

Podam przykład, jak prawo działa. Otóż firma Tesco, która tu była wymieniana jako jeden z najbardziej przyjaznych, otwartych podmiotów w Wielkiej Brytanii, w Polsce nie dalej jak dwa tygodnie temu wyrzuciło mnie ze swojego sklepu z powodu psa przewodnika, nie bacząc na to, że filozofia firmy tam, gdzie są jej korzenie, jest zupełnie inna.

Jechaliśmy ostatnio z kolegą poruszającym się na wózku do Niemiec pociągiem. Jeden i ten sam pociąg. Na dworcu w Kolonii *full service*, jak to się mówi potocznie: czeka pochylnia, która wie, gdzie się ustawić, człowiek wyjeżdża samodzielnie, jest niezależnym obywatelem. W Polsce na Dworcu Centralnym słyszymy: „Panie, winda zepsuta. A co to, we dwóch go nie wniesiecie?”. Taka jest odpowiedzialność podmiotów. W świetle jupiterów, w świetle prawa wszyscy mają to, przepraszam, w nosie.

Druga szalenie istotna sprawa dotyczy tego, co rozumiemy przez bariery. Proszę popatrzeć na hasło tego panelu: „Bariery: architektura + transport”. Przychodzę na konferencję do Senatu w sprawach równouprawnienia i dostaję materiały, których za żadne skarby nie jestem w stanie przeczytać. Gdy spytałem o wersję dostępną, któraś z pań obsługujących konferencję, spytała: „Jaka, przepraszam?”. To są te bariery. Dla osób niewidomych zasadniczą barierą jest bariera w dostępie do informacji. A zatem moja druga rekomendacja, to że w momencie, kiedy mówimy o barierach, musimy mówić o barierach także w dostępie do informacji, których nie ma i nikt o tym nie mówi.

To jest oczywiście kwestia lobbowania, które źle wychodzi środowisku osób niewidomych, w każdym razie znacznie gorzej niż środowisku osób na wózkach, jeżeli w ogóle możemy mówić o jakichkolwiek środowiskach. W każdym razie jest to rzecz zapominana. Bardzo podkreślam istnienie tej

bariery, ponieważ ona daje o sobie znać na wszystkich etapach, także jeśli chodzi o kształcenie czy jeśli chodzi o pracę.

Wobec tego, *á propos* panelu pierwszego, muszę powiedzieć, że taki przedmiot jak ten, który pozwala mi czytać w trakcie wystąpienia na przykład, i który kosztuje 19 tysięcy złotych, jest absolutnie podstawową pomocą dla osoby niewidomej. Jej udostępnianie na podstawie chimerycznego programu pefronowskiego „Komputer dla Homera”, który nie zależy od środowisk znajdujących się na rzeczy, to nieporozumienie. Dlatego musi to być rozwiązane w tej ustawie.

Dziękuję.

Piotr Pawłowski **Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji**

Dziękuję bardzo.

Ważne jest to, co powiedział Paweł Wdówik, czyli promowanie aktywności. To znaczy, co zrobić, żeby osoba niepełnosprawna, która chce się uczyć i pracować, była przede wszystkim – bo myślę, że nie stać nas obecnie na pomoc dla wszystkich – promowana.

Teraz pan Krzysztof Chwalibóg, architekt, odpowie na proste pytanie: dlaczego budując, remontując nie możemy czy zapominamy o tym, żeby te budynki były dostępne dla osób niepełnosprawnych.

Krzysztof Chwalibóg **Architekt, przewodniczący Polskiej Rady Architektury**

Przestrzeń bez barier to przestrzeń powszechnie dostępna i przestrzeń przyjazna, bo przyjazna dla wszystkich, nie tylko dla osób poruszających się na wózkach czy niewidomych. Chodzi o to, żeby taka przestrzeń była tworzona. Co jest potrzebne, żeby tak się stało? Mówiąc ogólnie, potrzebne są trzy rzeczy: po pierwsze, lepsze prawo, wymagające uzupełnień i korekt, po drugie, egzekwowanie tego prawa, i po trzecie – edukacja.

Zaczynając od pierwszego warunku. Ustawa o planowaniu przestrzennym operuje enigmatycznym stwierdzeniem, że należy przewidywać konieczność dostępności. Ale z tego nic nie wynika, ponieważ autorzy planów miejscowych w ogóle pomijają to zagadnienie. Oni w ogóle nie wiedzą, że coś takiego istnieje. W związku z tym w ustawie musi być napisane, że każ-

dy miejscowy plan powinien wyznaczyć ciąg powszechnej dostępności i podać jego parametry. Jeżeli taki zapis będzie zawarty w planie, to na podstawie tego będzie można potem realizować odpowiednie odcinki tego rodzaju ciągów. Takie ciągi realizuje Barcelona od dziesięciu lat. Pozwalają one na to, żeby osoba o każdym rodzaju niepełnosprawności mogła spokojnie i bezpiecznie poruszać się, podobnie matka z wózkiem czy człowiek z ciężkim bagażem.

Punkt drugi – ustawa – Prawo budowlane. Wydaje się, że niesłychanie niebezpieczna jest rola art. 9 tego prawa, która daje możliwość ministrowi budownictwa udzielenia odstępstw od respektowania prawa. Jak dowiedziałem się w jednej z warszawskich dzielnic, mniej więcej 50% projektów i wystąpień o pozwolenie na budowę zawiera tego rodzaju odstępstwa, czyli np. nie muszą instalować windy, bo dzięki temu dla inwestora jest taniej o 100 tysięcy złotych na jednej sztuce.

Zgłaszam tu swoją propozycję. Wydaje mi się, że jeżeli trzeba uzgadniać projekt z punktu widzenia Sanepid i ochrony przeciwpożarowej, to powinien być także uzgodniony z punktu widzenia powszechnej dostępności.

I jeszcze jedno. Należy zobowiązać służby nadzoru budowlanego do tego, żeby ściśle, konsekwentnie kontrolowały obiekty i nie dopuszczały do przekazania do użytkowania obiektu, który nie jest dostępny. Niestety, tak się do tej pory często dzieje.

Kolejny punkt – edukacja. Trzeba edukować projektantów, czyli architektów, urbanistów, inwestorów, deweloperów. Jeśli chodzi o tych ostatnich, może to być trudne, nie wiem, jak to zrobić. Jeśli chodzi o projektantów, to samorządy zawodowe, izba urbanistów i architektów powinny być zobowiązane do stałego kształcenia architektów i urbanistów w tej dziedzinie. To powinno być zrobione.

Następny punkt to kształcenie studentów architektury i studentów urbanistyki. Otóż na naszych uczelniach ten punkt jest realizowany w różnym stopniu. W tej chwili jest opracowywane *curriculum* kierunku studiów: architektura i urbanistyka, gdzie nie ma w ogóle mowy o tym problemie. Wydaje mi się, że ten wymóg przedmiotu – powszechna dostępność – winien być wpisany w *curriculum* tego kierunku studiów.

Wreszcie wydaje się, że dosyć istotnym warunkiem, który sprzyjałby na pewno tworzeniu dostępnej przestrzeni w Polsce, byłoby powstanie ośrodka koordynacji i promocji powszechnej dostępności – komórki, której zadaniem byłoby rozpoznawanie sytuacji, promowanie problemu i inicjowanie działań. Wydaje mi się, że gdyby zaproponowane przeze mnie działania zostały wdrożone, może byłoby łatwiej poradzić sobie z tym bardzo waż-

nym problemem, który powoduje, że odczuwamy tak mocno istnienie barier w naszej przestrzeni.

Piotr Pawłowski
Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji

Chciałbym dodać jeszcze kilka słów. Marzy mi się oczywiście, abyśmy myśleli o tym tak, jak robią to chociażby Szwedzi, którzy przygotowali projekt dostosowania Sztokholmu. Jeśli ktoś nie wie, Sztokholm jest bardzo źle dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych, choć znajduje się w Szwecji, która bardzo myśli o osobach niepełnosprawnych i o ich uczestnictwie w normalnym życiu. Tak więc mają program „Sztokholm 2010”. Pracuje przy tym cały zespół ludzi, który myśli o tym, jak dostosować to miasto do potrzeb osób niepełnosprawnych. Mają więc taką perspektywę, wiadomo, co będzie. Myślę, że my też powinniśmy dążyć w takim kierunku, aby powstały plany, które będą dostosowywały nasze środowisko do naszych potrzeb. A gdy takie plany powstaną, później ktoś musi tego pilnować, ktoś egzekwować, ktoś nadzorować. Pomimo to że się zmieniają władze samorządowe, władze rządowe, musi być to wytyczone i przez kogoś pilnowane.

Bardzo proszę następnego mówcę o rekomendacje. Chciałbym prosić, żeby to były rekomendacje. Musimy sobie zdawać sprawę z tego, że my nie jesteśmy rządem, nie jesteśmy też instytucjami, które dysponują ogromnymi środkami finansowymi, tylko osobami, które chcą wypracować pewne rekomendacje.

Jan Roman Ortyl
Przewodniczący Okręgu Małopolskiego
Polskiego Związku Niewidomych

Chciałbym uczynić tylko jedną dygresję w nawiązaniu do wypowiedzi pana architekta, jeśli chodzi o edukację. Jestem także pracownikiem Politechniki Krakowskiej. Od ponad dwudziestu lat na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej jest przedmiot: pokonywanie barier dla niepełnosprawnych. Niestety, przedmiot ten jest przedmiotem wybieralnym. Jeżeli nie będzie on przedmiotem podstawowym, będziemy mieć tak, jak mamy.

Wracając do sprawy. Proszę państwa, należy dążyć do poprawy prawa. Już ponad cztery lata jestem przewodniczącym okręgu i od czterech lat walczę o poprawę sytuacji, jeśli chodzi o bariery architektoniczne w mieście Krakowie dla osób niewidomych i słabo widzących. Prawo pewnie na ten temat jest, ale niestety jest ono niewykonywane, o czym mówił pan architekt. Zgodziłbym się z panem Pawłem, że podmioty do tego zobligowane mają nie tylko to prawo wykonywać, ale i płacić wysokie kary za jego niewykonywanie. Jeśli chodzi o osoby z dysfunkcją ruchu, dysfunkcją wzroku, są to dwie grupy najbardziej potrzebujące poprawy sytuacji. I właśnie w nowym, lepszym prawie widziałbym szanse. W poprawie nie tylko prawa budowlanego, rozporządzeń, ale i stworzeniu uwarunkowań, które by zmuszały inwestorów do uwzględniania potrzeb osób niepełnosprawnych.

Mówiono na przykład o inspektorach nadzoru. Byłem kiedyś w Krakowie u inspektora nadzoru, od którego usłyszałem, że jeżeli wydział architektury zatwierdzi podjazd 45 stopni, musi to przyjąć. To przykład w kwestii poprawy prawa.

Druga sprawa. Komunikacja. Wiadomo, że jest fatalnie. Niektóre miasta w Polsce mają tzw. komunikację mówioną, na przykład Bydgoszcz. Podano tu przykład Poznania i że Zielona Góra chce ją wprowadzić. Chciałbym tu zgłosić postulat, żeby ta komunikacja w całej Polsce była ujednolicona. Z kolei autobusy czy tramwaje – oczywiście niskopodłogowe – to nie ulega wątpliwości. Taki powinien być w tej chwili standard.

Dziękuję.

Piotr Pawłowski **Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji**

Wspomniał pan o politechnice w Krakowie, ale nie chodzi o to, żeby tylko na politechnice w Krakowie, bo takich politechnik w Polsce jest dziewięć. Chodzi o to, żeby każda politechnika miała tego rodzaju program. Popieram to, co pan powiedział, żeby autobusy w każdym mieście były do siebie podobne. Kiedyś w prywatnej rozmowie mówiliśmy z kolegą, że okazuje się, że osoba niewidoma w każdej łazience musi wszystkiego dotykać, żeby się zorientować w nowym miejscu, bo ta łazienka za każdym razem jest inna. Jest zatem pytanie, czy nie można wprowadzić jakichś standardów, norm – jeśli mówimy o projektowaniu czy kupowaniu autobusów – które doprowadziłyby do tego, że to wszystko jakoś byłoby do siebie podobne.

Prof. dr hab. Anna Firkowska-Mankiewicz
Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej
w Warszawie

Mam króciutki wniosek. Czy zamiast karać i nie dopuszczać do przyjęcia budowli zbudowanych niezgodnie z prawem mówiącym o dostępności nie można by było w prawie o zamówieniach publicznych zawrzeć klauzuli, która nie pozwalałaby na udzielanie zamówień publicznych tym, którzy nie wykonują prawa do powszechnej dostępności.

Piotr Pawłowski
Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji

Dziękuję bardzo za cenny głos.

W ogóle może warto by było się zastanowić, jeśli się na to zdecydujemy, na przykład, ile powinna wynosić kara. W maju byłem w Ałma Acie. Okazuje się, że to miasto jest koszmarnie dostosowane do potrzeb niepełnosprawnych. Kazachstan w ogóle sobie nie radzi z barierami architektonicznymi, to dość ubogi kraj. Ale każdy, kto nie spełnia standardów architektonicznych, naraża się na karę w wysokości 3 tysięcy dolarów. Może więc zastanówmy się, ile powinien płacić inwestor. Będzie to jakaś rekomendacja dla parlamentu.

Kazimierz Andrzej Kobylecki
Radca Ministra Budownictwa

Są to bardzo słuszne uwagi, ale dotyczą one ludzi, którzy działają wbrew prawu. Prawo budowlane w Polsce ujmuje problemy dostępności dla osób niepełnosprawnych. Faktem jest, że istnieje podkreślenie, że w szczególności dla osób na wózkach, z tym że warunki techniczne zostały rozszerzone również o inne niesprawności. To zaś, o czym powiedział pan Chwalibóg odnośnie do egzekucji prawa, pozostawia wiele do życzenia. Również minister nie daje upoważnień do odstępstw, jeśli chodzi o potrzeby osób niepełnosprawnych. Można te potrzeby spełnić w sposób inny, zamiennie, ale niestety pieniądz przebija dobrą chęć i myśl projektanta. Jest to zatem problem innej natury. Jest to problem *positive mental attitude about disabled people*, czyli mówiąc po polsku – jest to pozytywne myślenie o osobach niepełnosprawnych. To jest kwestia mentalności.

Odniosę się do innych kwestii. W tej chwili jest projekt programu zdrowia w Polsce w latach 2006 – 2015. Minister budownictwa włączył tam następujące punkty. Po pierwsze, monitoring dostępności do obiektów budowlanych w Polsce. Jest to sprawa bardzo istotna, żeby wiedzieć, na czym bazujemy. Jest choćby wiele obiektów na przykład o charakterze historycznym, w przypadku których konserwatorzy zabytków absolutnie nie widzą problemu dostępności do nich. To też jest kwestia mentalności i kształcenia ludzi, którzy się zajmują sztuką. Powinni zajmować się nie tylko sztuką, ale również człowiekiem.

Jest jeszcze inna kwestia, kwestia kształcenia studentów. W tej chwili są tworzone nowe standardy kształcenia w dziedzinie architektury i urbanistyki, bo jest nowa dyrektywa, do której trzeba przystosować system kształcenia studentów architektury. Nie tylko na dziewięciu uczelniach państwowych, ale również na wielu uczelniach niepublicznych, które też się w to muszą włączyć. W związku z tym pilotujemy to, staramy się robić, co do nas należy. Chcemy na zakończenie doprowadzić do spójności prawa między innymi w tym zakresie, w dziedzinie planowania przestrzennego, również w dziedzinie prawa budowlanego. Takie są zamiary nowego ministra.

Dziękuję.

Piotr Pawłowski **Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji**

Zawsze się zastanawiam, że skoro jest tak dobrze, to dlaczego jest tak źle. Mamy prawo budowlane z 1994 roku, które funkcjonuje, a tutaj mamy dyskusję na temat barier architektonicznych.

Zofia Pałowska **Ośrodek Pomocy Społecznej Dzielnicy Mokotów, Warszawa**

Przez siedem lat miałam przyjemność prowadzić na Mokotowie program likwidacji barier dla osób niepełnosprawnych. Chciałam powiedzieć o jednej rzeczy na małym przykładzie. Myśmy przechodzili przez wszystko. Dostosowaliśmy domy, które wybudowano w latach sześćdziesiątych, do potrzeb. Budowaliśmy tam dla osób niepełnosprawnych pojazdy. I niech państwo zgadną, na czym się potykaliśmy? Na wspólnotach mieszkaniowych. Przechodziliśmy bariery wszystkich upoważnień,

właściwie każdy dokument był do załatwienia. Ale w momencie, kiedy pytano przedstawiciela wspólnoty o możliwość poszerzenia drzwi, zainstalowania większej windy itp., wkraczali sąsiedzi i rozpoczynało się to zwykłe polskie piekielko. Zatem trzeba pamiętać, że jeżeli coś zmieniamy dla osób niepełnosprawnych, to należy zrobić to tak, żeby w ostatnim momencie ta osoba nie była narażona na decyzję osoby, która to utrudni.

Piotr Pawłowski

Prezes Stowarzyszenia Pomocy Osobom Niepełnosprawnym

Dziękuję bardzo. Czyli musimy znaleźć haka na wspólnoty mieszkaniowe. Myślę, że warto o tym pomyśleć.

Wiem, że czas naszego panelu zbliża się do końca. Chciałbym poprosić panelistów o krótkie podsumowanie i oczywiście rekomendacje. Zaczniemy od rekomendacji pana prezydenta. Ile powinna wynosić kara za niedostosowanie budynku czy też złamanie prawa budowlanego? Bardzo bym prosił na koniec, żeby powiedzieć, ile, w złotych oczywiście, taka kara powinna wynosić.

Maciej Kozłowski

Wiceprezydent Zielonej Góry

Wolałbym, panie prezesie, kwotami nie operować. Sądzę natomiast, że rola samorządu każdego szczebla w likwidacji barier jest podstawowa, bo wiem to samorząd wydaje pozwolenie na budowę, a szczebel rządowy na poziomie powiatu, czyli powiatowy inspektor nadzoru, odbiera każdą budowę. Nie wyobrażam sobie, aby w Polsce w dalszym ciągu budowano takie obiekty, które już w projekcie nie spełniają standardów. I absolutnie nie możemy jako samorządowcy siebie usprawiedliwiać. Nigdy. Żadna kara tego też nie zmieni, bo jest to krzywda poszczególnych osób niepełnosprawnych.

Piotr Pawłowski

Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji

Teraz proszę pana Pawła Wdówika o podsumowanie.

Paweł Wdówik

Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych, Uniwersytet Warszawski

Widzę, że naturalne ciążenie jest w kierunku barier architektonicznych, więc jeszcze raz chcę powiedzieć bardzo dobitnie, że moją rekomendacją jest likwidacja barier w dostępie do informacji, czyli na przykład wprowadzenie zapisów o dostępności stron internetowych, o dostępności wydawnictw w formach elektronicznych. Naprawdę to nie jest bagatelna sprawa.

Jeśli chodzi o prawo budowlane, musi się ono radykalnie zmienić pod kątem uwzględnienia potrzeb osób niewidomych i słabo widzących, bo to jest zupełnie niezłałatwione, Wystarczy wyjść na którekolwiek warszawskie skrzyżowanie, żeby zobaczyć te idiotyczne kuleczki, umieszczone tak, że po nich to już tylko śmierć pod kołami. To jest też oczywista rekomendacja.

No i zapisy – tu odnoszę się do wypowiedzi pani profesor. Powinny być takie, żeby wszystkie podmioty, niezależnie od tego, czy są publiczne, czy prywatne, czy komercyjne, czy jakiegokolwiek inne, były tak samo zobligowane do niedyskryminowania niepełnosprawnych. Rozumiem to szerzej, niż ten panel by chciał, czyli nie tylko w odniesieniu do barier architektonicznych. Kary powinny być na poziomie setek tysięcy złotych. Po to, żeby się odechciało takiej polityki, że nie da się wsiąść do pociągu, że nie da się wsiąść do autobusu albo że nie można wejść do sklepu, bo takie jest widzimisię właściciela. Dlatego myślę, że ustawa o zamówieniach publicznych to jednak za mało. Koniecznie musi powstać bezwzględna ustawa antydyskryminacyjna. I nie może w niej być takich zapisów, że zawsze można użyć argumentu braku środków, co teraz jest powszechną praktyką. Nikogo to nie powinno interesować, a szczególnie władz ustawodawczych, które będą tę ustawę przygotowywać.

Piotr Pawłowski

Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji

Dopowiem tylko, że kuleczki czy piłeczki, o których Paweł Wdówik wspomniał, pojawiają się przy zejściu z chodnika na ulicę. Widzący pewnie je widzą, bo chyba kiepsko je można wyczuć, szczególnie, kiedy spadnie śnieg. Ale dziwne, że środowisko osób niewidomych nie protestuje przeciwko tym idiotycznym kuleczkom. Nie wiem, z czego to wynika, Być mo-

że trzeba tu zaapelować, żeby środowisko osób niewidomych po prostu zaprotestowało, że tych kuleczek nie chce.

(*Wtrącenie z sali*: Protestuję, protestuję.)

Bardzo proszę Pana Krzysztofa Chwaliboga.

Krzysztof Chwalibóg

Architekt, przewodniczący Polskiej Rady Architektury

Wydaje mi się, że w sprawach przestrzeni dostępnej jest potrzebne podejście systemowe, tak samo jak w innych sprawach niepełnosprawności, czyli trzeba przewyciężyć myślenie sektorowe. Kto inny tworzy ustawę – Prawo budowlane, kto inny ustawę o planowaniu przestrzennym, ktoś inny zajmuje się nadzorem budowlanym. Wszystko odrębnie. Tymczasem potrzebne jest scalone myślenie o dostępności w przestrzeni. Nie tylko w budynku, ale w mieście i w transporcie. Słowem, ktoś powinien się zająć skoordynowaniem myślenia o przemieszczaniu się w przestrzeni i o tym, żeby ta przestrzeń była dostępna w każdym z jej elementów.

Zastanawiam się, czy na przykład, kiedy samorząd Mokotowa walczył o dostępność, pomyślał o tym, że wschodnia strona ulicy Puławskiej jest zupełnie niedostępna dla osoby poruszającej się na wózku, bo stanowiska parkingowe tak zawężają przejście, że się nie da przejechać. A zatem trzeba myśleć o całości. Nie o kawałkach, bo z tych kawałków nie składa się nic sensownego.

Piotr Pawłowski

Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji

Dziękuję bardzo. Ale, Panie Krzysztofie, pan musi odpowiedzieć na pytanie, ile powinno kosztować?

Krzysztof Chwalibóg

Architekt, przewodniczący Polskiej Rady Architektury

Uznałbym, że trzeba zapłacić tyle, ile się zaoszczędziło. Jeżeli deweloper nie buduje, nie realizuje windy, a winda kosztuje 100 tysięcy, to kara powinna być tego rzędu plus wykonanie windy.

Piotr Pawłowski
Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Inegracji

Mamy 100 tysięcy zł. Kto da więcej?

Kończąc ten panel, powiem szczerze, że nie chodzę do miejsc, które są niedostosowane. Nawet ktoś dzisiaj składał mi propozycję, żebym wziął udział w konferencji. Zadałem pytanie, czy miejsce, w którym jest ta konferencja, jest dostosowane. Zapadła cisza. „Ale jakoś pana tam wniesiemy”. Ja się nie daję nosić. I nie chodzi o to, żeby ogólnopolski strajk osób, które poruszają się na wózkach, dotyczył każdego miejsca, bo dobrze wiemy, że w wielu przypadkach po prostu trzeba tam wejść. Ale myślę, że trzeba walczyć o to, aby ktoś, kto chce samodzielnie i niezależnie funkcjonować, powinien funkcjonować w takich warunkach, które powinny mu zapewnić na przykład samorządy, architekci, inwestorzy. Ci, którzy za nas odpowiadają. Za osoby niepełnosprawne. Bo my sami często nie bierzemy udziału w momencie, kiedy ta decyzja jest podejmowana.

Dziękuję bardzo panelistom, dziękuję państwu. Za chwilę rozpoczniemy, jak myślę, bardzo ekscytujący panel, który poprowadzi pani senator Ewa Tomaszewska – o zatrudnieniu.

PANEL DYSKUSYJNY

Praca

Moderator: Ewa Tomaszewska,
zastępca przewodniczącego Komisji Rodziny
i Polityki Społecznej Senatu RP

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

Bardzo dziękuję za udział w panelu. Rozpoczynamy panel dyskusyjny: „Praca”. Panel poprowadzi pani senator Ewa Tomaszewska, zastępca przewodniczącego Komisji Rodziny i Polityki Społecznej, z udziałem pani Agnieszki Lewonowskiej-Banach ze Stowarzyszenia Rodzin „Zdrowie Psychiczne”, pani Barbary Murray z Międzynarodowej Organizacji Pracy, pani Aliny Pomiernej, dyrektora Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, oraz pani Wiesławy Taranowskiej z Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych. Bardzo proszę panią senator Tomaszewską.

Senator Ewa Tomaszewska
Zastępca przewodniczącego Komisji Rodziny
i Polityki Społecznej Senatu RP

Panel, który rozpoczynamy, co prawda na finiszu naszej konferencji, jest moim zdaniem niezwykle ważny, poświęcony szczególnie ważnej sprawie, sprawie pracy. Dostęp do pracy to kwestia zachowania godności człowieka poprzez samodzielność ekonomiczną, to jest szansa na aktywne uczestnictwo w życiu społecznym, to jest poczucie, że jest się potrzebnym. A zatem to jest dla nas kwestia zasadnicza, jak wszyscy razem będziemy się czuć w społeczeństwie – czy będziemy się czuć potrzebni, czy będziemy się czuć odrzuceni. To jest kwestia bardzo ważna dla partnerów społecznych, dlatego jest tu przedstawiciel związków zawodowych, pani Wiesława Tara-

nowska; jest przedstawiciel pracodawców, pani Agnieszka Lewonowska-Banach; pani Barbara Murray, nasz gość z Międzynarodowej Organizacji Pracy, organizacji, która prowadzi dialog trójpartnerski dotyczący środowiska pracy, oraz pani Alina Pomierna, dyrektor Biura Pełnomocnika Rządu do Spraw Osób Niepełnosprawnych.

Wypowiedzi będą trwały po trzy minuty, potem poprosimy państwa o pytania i podsumujemy naszą dyskusję wnioskami przedstawianymi przez państwa. Jako pierwszą bardzo proszę panią Agnieszkę Lewonowską-Banach.

Agnieszka Lewonowska-Banach **Stowarzyszenie Rodzin „Zdrowie Psychiczne”**

Dziękuję bardzo.

Jestem specyficznym pracodawcą, ponieważ jednocześnie jestem przedstawicielem organizacji pozarządowych od wielu lat zajmujących się osobami chorującymi psychicznie. I pozwolą państwo, że z tego punktu widzenia przedstawię kilka rekomendacji.

Czy możliwa jest pomoc? Z punktu widzenia osób chorujących psychicznie, które wymagają podejścia całościowego, bardzo łatwo jest wpaść w tak zwane błędne koło. Błędne koło choroby psychicznej, braku pracy, braku adekwatnych form wsparcia dla tych osób. Oznacza to, że ponad 80% osób przewlekle chorujących psychicznie, które pozostaje w różnych formach oparcia środowiskowego, jest trwale bezrobotnych, społecznie zbędnych. Szansą na wyjście z tego impasu jest spójny system dla osób chorujących psychicznie.

W skład tego systemu jako pierwszy ważny punkt można zaliczyć szkolenia zawodowe; jako drugi – wzmocnienie środowiska samych osób chorujących psychicznie i ich rodzin; trzeci – jako ważny element muszą funkcjonować dostosowane i adekwatne miejsca pracy; i jako czwarty niezbędny element – świadomi i współpracujący pracodawcy.

To, co bym wymieniła jako ważne elementy dla upowszechniania rozwiązań zatrudnienia dla osób chorujących psychicznie, to, po pierwsze, zmiana postaw społecznych wobec osób chorujących psychicznie w celu obalenia błędnych i krzywdzących mitów, jakie narosły przez wiele lat wokół choroby i osób chorujących psychicznie.

Jak można to robić? Po pierwsze – przez promowanie dobrych praktyk, pokazywanie dobrych przykładów, wykorzystywanie kampanii medial-

nych i akcji edukacyjnych. Po drugie – skuteczny system szkolenia zawodowego dla osób chorujących psychicznie, czyli dostosowany do specyfiki niepełnosprawności związanej z chorobą psychiczną i potrzeb tej grupy osób. Ważne jest to, aby ten system był blisko miejsca pracy. Po trzecie – trwałe i stabilne miejsca pracy. Tutaj ważny jest system zarówno wsparcia dla pracodawców, czyli dofinansowań do każdego miejsca pracy dla osoby niepełnosprawnej, ale także system wsparcia dla organizacji pozarządowych, dlatego że coraz więcej pracodawców to właśnie organizacje pozarządowe. Zmiana przepisów prawnych, które uwzględniałyby specyfikę niepełnosprawności – chodzi tutaj o zsynchronizowanie i uproszczenie wielu przepisów. Wymienię tu może zmianę rozporządzenia o zakładach aktywności zawodowej, równe traktowanie wszystkich zakładów aktywności zawodowej w Polsce, ale także system orzecznictwa, który bardziej uzależnia osoby niepełnosprawne od systemu pomocy społecznej.

Ważnym elementem jest też zapewnienie pewnego stałego minimum socjalnego jako zabezpieczenia podstaw życiowych dla danej osoby. Obecny system zasiłkowy uzależnia od systemu pomocy społecznej i tak naprawdę utrwała wtórne korzyści z choroby.

Barbara Murray

Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa

Zgadzam się z ostatnią przedmówczynią, że rzeczywiście zmiany w przepisach prawnych są niezwykle ważne, żeby poprawić możliwość zatrudniania osób niepełnosprawnych w Polsce. Nowe przepisy prawa w Polsce muszą również odzwierciedlać podejście, które będzie wolne od dyskryminacji, a będzie służyło wyrównywaniu szans, a także patrzeniu na przepisy prawa z perspektywy niepełnosprawności. Ale wprowadzenie takiego prawa to nie wszystko. Wiedzą państwo również z własnych doświadczeń i na podstawie obecnych przepisów, że bardzo ważne jest wdrażanie. Wiemy, że mimo iż zapisy są bardzo dobre, że są zapisy dotyczące również kwot zatrudnienia, to faktyczne zatrudnienie osób niepełnosprawnych jest niskie. Wskaźniki spadają i rzeczywiście jest bardzo niskie zatrudnienie osób niepełnosprawnych także w sektorze publicznym. Tak więc z całą pewnością trzeba patrzeć również na wdrażanie przepisów.

Zgadzam się także z poprzednimi przedmówcami, żeby osoby miały możliwość szkoleń zawodowych w takim obszarze, który będzie pożądanym na rynku pracy. Obecnie nie zawsze tak się dzieje, a ostatnie raporty, które

zostały opublikowane trzy tygodnie temu przez OECD, pokazują, że rzeczywiście jest bardzo niewiele rehabilitacji zawodowej dla osób niepełnosprawnych, które uzależniają się od zasiłków i rent jako głównego źródła utrzymania.

W nowym systemie, który państwo przygotowują, trzeba odejść od podejścia, które opiera się na segregacji. Wiemy, że cztery osoby na dziesięć osób niepełnosprawnych pracują w chronionych zakładach pracy, co nie jest zgodne z tymi nowymi przepisami prawa. Nowe przepisy prawa muszą być zorientowane bardziej na zmianę zakładów pracy chronionej, tak żeby osoby niepełnosprawne chciały szukać pracy i znajdować pracę na otwartym rynku pracy. Mówił o tym dziś Tim Papé – tak zwane wspierane podejście, które stanowi pewien pomost do otwartego rynku pracy. Musimy także odchodzić od tego, co OECD nazywa medykacją rynku pracy. Polega to na tym, że osoby korzystają z zasiłków czy rent, a potem już nigdy nie trafiają do aktywnego zatrudnienia.

Bardzo wiele krajów europejskich stara się zmienić swoje przepisy dotyczące świadczeń dla niepełnosprawnych i rent, tak żeby faktycznie łatwiej przechodzić od zasiłku do aktywnej pracy nie tracąc uprawnień, które się nabyło. A także koszty zasiłków, które będą rzeczywiście potrafiły wyrównać wyższe koszty ponoszone przez osoby niepełnosprawne, niezależnie od tego, czy pracują, czy nie. Takie rozwiązania są przygotowane w Wielkiej Brytanii, ale także w innych krajach.

Konsultacje, partnerstwo – o tym mówiliśmy już wielokrotnie podczas dzisiejszego spotkania, ale również wcześniej. Opracowując nowe przepisy prawa trzeba o tym pamiętać. Proszę nie tworzyć prawa bez konsultacji z pracodawcami i związkami zawodowymi, dlatego że skuteczne wdrażanie przepisów prawa wymaga, żeby te strony również aktywnie uczestniczyły w tym procesie.

Na zakończenie chciałabym powiedzieć, że nie jest to tylko coś, co jest robione dla osób niepełnosprawnych. To są ogromne korzyści dla całego społeczeństwa, bo osoby niepełnosprawne mogą również wносить swój wkład w życie społeczne. Patrzyłam też na opracowanie, które zostało przygotowane przez Bank Światowy na podstawie PKB z 1996 roku dla Polski. Pokazano w nim, że Polska traci około 8,9 miliona do nawet do 12 milionów złotych każdego roku, dlatego że jest tak bardzo wiele osób w aktywnym wieku zawodowym, które nie pracują na rynku. To są oczywiście utracone wpływy z tytułu podatków, a także w pewnym sensie również inne efekty ekonomiczne, które z tego się wywodzą. Pracodawcy zdają sobie sprawę, że osoby niepełnosprawne mają również silną pozycję nabywczą. W Wielkiej

Brytanii jest to około 45 – 50 miliardów funtów, które wydawane są każdego roku przez osoby niepełnosprawne. Podobne dane ekonomiczne dotyczą także Stanów Zjednoczonych i Kanady.

Tak więc jest w interesie wszystkich w społeczeństwie – pracodawców, pracobiorców, całego społeczeństwa, a także gospodarki kraju, jest zmiana podejścia. Pamiętajmy, że gdybym miała powiedzieć o jednym głównym problemie, barierze, to przede wszystkim jest to kwestia mentalność, którą musimy zmieniać.

Dziękuję.

Alina Wojtowicz-Pomierna
Dyrektor Biura Pełnomocnika Rządu
ds. Osób Niepełnosprawnych

Siłą rzeczy będę musiała nawiązać do wypowiedzi pani Barbary Murray i mojej poprzedniczki, ponieważ to, co chcę powiedzieć, dotyczy dokładnie tych samych kwestii. Jeśli popatrzymy na sytuację osób niepełnosprawnych na rynku pracy u nas, w Polsce, w naszym kraju, dostrzeżemy bez trudu, że poważnym niezwykle problemem jest u nas bardzo niska aktywność zawodowa tych osób. Bardzo wiele osób niepełnosprawnych pozostaje poza rynkiem pracy. Jeśli chodzi o osoby w wieku produkcyjnym, jest to około dwóch milionów osób. To jest potężna armia ludzi.

Jednocześnie, przy niskiej aktywności zawodowej tych osób, bardzo wiele osób niepełnosprawnych, które chcą pracować, nie znajduje pracy. W rejestracji mamy około stu tysięcy osób niepełnosprawnych, które szukają pracy i nie zawsze ją znajdują. Trzeba wziąć pod uwagę także to, że zbiorowość osób niepełnosprawnych jest tak zróżnicowana jak zróżnicowane jest społeczeństwo. Jeżeli na to nałożymy różnice wynikające z rodzaju niepełnosprawności, stopnia niepełnosprawności, uświadomimy sobie, jak różnorodne potrzeby mamy do zaspokojenia i na ile różnorodnych potrzeb powinniśmy odpowiedzieć. A więc system, który budujemy, powinien te różnice uwzględniać. Na tej sali pojawiały się głosy przedstawicieli różnych środowisk i te osoby, które zabierały dzisiaj głos, mówiły o takich bardzo różnych problemach.

Musimy wziąć pod uwagę także niesprzyjające dzisiaj aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych zróżnicowanie systemowe. Wielokrotnie o tym mówiłam, także na spotkaniach poprzedzających dzisiejszą konferencję; mówiłam o sektorowości polityk.

Przy okazji rynku pracy zwróćę państwu uwagę tylko na jeden aspekt takich różnic. Otóż osoby niepełnosprawne traktowane są różnie co do możliwości zarobkowania w zależności od tego, kiedy ich niepełnosprawność powstała – czy w dzieciństwie, czy w późniejszym okresie oraz w jakim systemie zostały orzeczone. I oto mamy taką sytuację, że osoba niepełnosprawna z rentą socjalną może osiągnąć zarobki bez utraty prawa do świadczenia w wysokości 30% przeciętnego wynagrodzenia. Osoby orzeczone w systemie zusowskim mają zupełnie inne możliwości, dużo większe. A osoby, które mają orzeczenie o niezdolności do pracy w rolnictwie czasowe, w ogóle nie mogą zarabiać. Są także takie systemy, które pozwalają osobom orzecznym w tych systemach zarabiać bez przeszkód każdą kwotę. Jeśli więc i na to popatrzymy, musimy zobaczyć, że osoby niepełnosprawne traktowane są tu różnie i może to być pewna bariera w osiągnięciu pożądaných efektów na rynku pracy.

Osoby niepełnosprawne są także różnicowane ze względu na status rejestracji. Inaczej traktowane są osoby rejestrowane jako bezrobotne, inaczej jeżeli są rejestrowane jako poszukujące pracy. Tylko dlatego, że pierwsze nie mają dochodów, inne mają jakieś zabezpieczenie społeczne. Tymczasem obie te grupy pracy nie mają. Mało natomiast mamy w naszym systemie takich rozwiązań, które zwracałyby uwagę na potrzeby tych osób w kontekście rynku pracy, czyli dzieliły osoby niepełnosprawne na takie, które rzeczywiście potrzebują wsparcia, aby znaleźć się na rynku pracy i na nim pozostać, i takie, które tego wsparcia potrzebują mniej lub wcale.

Ostatnia rzecz, o której chce powiedzieć, to kwestia naszych własnych poglądów, uprzedzeń i przekonań. Wszystkich nas. Czy my dajemy prawo osobom niepełnosprawnym do tego, aby były naszymi współpracownikami? Czy wszystkie osoby niepełnosprawne traktujemy jednakowo i czy wszystkim w naszych sercach i umysłach dajemy takie prawo? To są pytania, na które wszyscy powinniśmy sami sobie odpowiedzieć, kiedy będziemy konsultować już konkretne przepisy.

Dziękuję.

Wiesława Taranowska
Wiceprzewodnicząca Ogólnopolskiego Porozumienia
Związków Zawodowych

Szanowni Państwo!

Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych jest organizacją pozarządową, jak wiele organizacji reprezentowanych na tej sali, i ma ograniczone działania w sferze zarówno możliwości administracyjnych, jak i finansowych. Niemniej jednak wejście Polski do Unii Europejskiej dało nam pewne możliwości wpisania się w nasze programy krajowe i w programy międzynarodowe. Dzięki temu możemy sięgnąć po unijne pieniądze na zrealizowanie tych programów.

Jednym z takim programów jest program ZORON, w którym jednym z partnerów jest właśnie Ogólnopolskie Porozumienie Związków Zawodowych. Dopiero realizując ten program, po bardzo wielu konsultacjach, ankietach i pierwszym działaniu, pierwszej realizacji, zaczęliśmy się zastanawiać, jak wiele jest do zrobienia w naszych zakładach pracy, by pomóc osobie niepełnosprawnej. Tutaj dopiero ujawniło się, że bardzo trudno jest działać z osobą niepełnosprawną wolną na rynku pracy, czyli osobą będącą poza zakładem pracy.

Jako związki zawodowe interesujemy się pracownikami niepełnosprawnymi, którzy nabyli niepełnosprawność pracując w danym zakładzie pracy. Mamy świadomość, że taką osobę trudno jest z powrotem przywrócić do tej pracy. Dzieje się tak choćby z tego powodu, że jeśli taka osoba ma jakieś uposażenie, czyli świadczenie rentowe jako niepełnosprawny, nawet rodzina czy szerzej – społeczeństwo ma jej to za złe, że zaczyna pracę od nowa w tym zakładzie, w którym pracowała.

Dlatego też w tych wszystkich zakładach, gdzie są nasze organizacje, staramy się kreować rolę rzecznika równouprawnienia. Jest to osoba, która będzie pomagała, pełniła funkcję konsultacyjną, doradcą dla zarządów i dyrekcji w sprawie realizacji zadań zatrudniania osób niepełnosprawnych w zakładach pracy. Na szkoleniach i seminariach, które prowadzimy, wyposażamy wszystkich uczestników w wiedzę specjalistyczną z zakresu prawnych unormowań niepełnosprawności, specjalistycznych problemów związanych z dyskryminacją i nierównością na rynku pracy oraz korzyściami wynikającymi z zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

Na zakończenie muszę powiedzieć bardzo ważną rzecz, że przede wszystkim w naszych układach zbiorowych pracy, zakładowych i ponadzakładowych, staramy się rozszerzać formę kodeksową dyskryminacji i zawierać

w nich ustalenia, że na przykład jeśli osoba niepełnosprawna znajdzie się w takim zakładzie pracy, powinna mieć dojazd do pracy sfinansowany przez pracodawcę lub móc pojechać na rehabilitację dofinansowaną przez pracodawcę itd., itd.

Dziękuję.

Senator Ewa Tomaszewska
Zastępca przewodniczącego Komisji Rodziny
i Polityki Społecznej Senatu RP

Bardzo dziękuję.

Jawią się tu nam pytania: Czy wobec pracodawców stosować zachęty do zatrudniania osób niepełnosprawnych, czy też karanie za odmowę zatrudnienia? Jakże stosować formy dofinansowania? Na przykład, czy stosować dofinansowanie za utworzenie miejsca pracy, czy na dostosowanie miejsca pracy? Jakże stosować formy wspomagania samych osób niepełnosprawnych, bo to one muszą dotrzeć do zakładów pracy, to one muszą mieć szansę podjąć tę pracę, a więc na przykład transport, na przykład dotarcie do pracy.

Bardzo proszę państwa o uwagi, rekomendacje, wnioski.

Krzysztof Kosiński
Polska Organizacja Pracodawców Osób Niepełnosprawnych

Jako związek pracodawców stoimy na stanowisku, że zmiany są niezbędne. Jest potrzebna zmiana prawa, dostosowanie go do wymogów nie tylko Unii Europejskiej, które nas świadomie mobilizują do wszelkich zmian w prawie, ale również potrzebne są zmiany wynikające z niewydolności obecnego systemu. Problem polega na tym, że zmiany nie mogą być rewolucją. Pracodawcy, osoby niepełnosprawne, organizacje pozarządowe, rząd, instytucje państwowe muszą mieć czas na przystosowanie się do tych zmian.

Najlepszym przykładem są obecnie trwające prace nad nowelizacją ustawy o rehabilitacji i autopoprawka do tej nowelizacji, która utknęła gdzieś w ministerstwie, w Komitecie Rady Ministrów. Wszyscy czekamy od września czy od sierpnia na skierowanie tej autopoprawki do komisji sejmowej i dalsze prace. Zmiany, które obejmuje obecna nowelizacja, muszą zostać wprowadzone na początku roku, tak żeby objęły cały rok budżetowy. To są zmiany dotyczące rozliczenia ZUS, zmiany dotyczące rozliczenia dofinansowań. Zostało nam trzydzieści dni. Gdyby nawet założyć ekspre-

sowe tempo przyjęte przez Sejm, Senat, i przez pana prezydenta, to nowelizacja wchodzi w życie 24 grudnia, a zatem zostaje sześć dni na przygotowanie się do zmian. Pracodawcy być może sobie poradzą, ale obawiam się, że ZUS i pozostałe instytucje państwowe mogą być tu niewydolne.

Bardzo liczymy, że kolejne prace nad nowelizacją będą przebiegały w atmosferze zmian powolnych, dostosowywania się, a nie nagłych ruchów, aby to nie była rewolucja, tylko postęp.

Dziękuję bardzo.

Zofia Pałowska

Ośrodek Pomocy Społecznej dla dzielnicy Mokotów, Warszawa

Ja na co dzień pracuję z osobami z niepełnosprawnością intelektualną. Chodzi mi o to, żeby prawo było dostosowane w tym zakresie tak, żeby kontrolować nieuczciwych pracodawców. W tej chwili na rynku pracy pojawia się bardzo dużo firm, dla których osoba niepełnosprawna jest tylko odważnikiem, który wyciąga pieniądze z PFRON. Spotkałam się z tym i wiem, o czym mówię, nie chcę w tej chwili mówić, jakich to instytucji dotyczy. Chodzi mi o to, że nie może być tak, żeby człowiek niepełnosprawny był wykorzystywany tylko w tym celu, żeby pracodawca na niego wziął pieniądze, nie ma zaś tam żadnej rehabilitacji zawodowej. Do mnie ostatnio przyszła młoda kobieta, która miała przyjść do mojego środowiskowego domu samopomocy. Okazało się, że pracuje w firmie, gdzie praca polega na tym, że ona przychodzi do pracy, podpisuje na cały tydzień listę obecności, bierze ulotki, które rozkłada na ulicy w ciągu piętnastu minut, a potem wraca do środowiskowego domu. Jest to nieuczciwość, która moim zdaniem powinna być wzięta pod uwagę przy tworzeniu prawa dotyczącego wspomagania osób niepełnosprawnych, aby to prawo nie było fikcyjne.

Dziękuję.

Dominika Drumlewska

Informator „Równouprawnienie i Praca. Projekt ZORON”

Rozmawiam z pracodawcami, którzy chcą zatrudniać osoby niepełnosprawne, ale wszystkie formalności, które oni nazywają papierkową robotą, związane z dofinansowaniem stanowisk pracy i potem do wynagrodzeń, ich przerażają. To jest druga strona medalu tej kwestii, o której mówiła moja przedmówczyni. I często rezygnują z tego dofinansowania. Oni są przeko-

nani, i my ich przekonywać nie musimy, bo są otwarci na zatrudnianie, ale w moim przekonaniu jest to barierą dla pozostałych pracodawców, czyli tych, których my chcemy jeszcze przekonać.

Dziękuję.

Iwona Grześnińska **Stowarzyszenie „Otwarte drzwi”, Warszawa**

Nawiązując do wypowiedzi przedstawicielki Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, ogromnie się cieszę, kiedy słyszę o uwzględnianiu różnic w potrzebach różnych grup osób niepełnosprawnych. Ja zajmuję się wspieraniem osób z niepełnosprawnością intelektualną i chciałabym w tym gronie poddać pod rozwałę konieczność pewnych weryfikacji legislacyjnych dotyczących dostępu tej grupy osób do zakładu aktywności zawodowej. Dotyczy to osób, które mają umiarkowany stopień niepełnosprawności orzeczony przez komisję. A ponieważ niepełnosprawność intelektualna wymaga pewnego specyficznego podejścia w przypadku orzekania – osoba, która ma znaczny stopień niepełnosprawności, jest promowana do zatrudnienia w zakładzie aktywności zawodowej. W wielu wypadkach nie jest zdolna do samodzielnej egzystencji. Dlatego na ręce zespołu składam prośbę o przyjrzenie się sytuacji osób z niepełnosprawnością intelektualną w zakresie ich prawa do dostępu do tej formy rehabilitacji zawodowej.

Dziękuję bardzo.

Ewa Kędzior **Pełnomocnik Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”** **ds. Osób Niepełnosprawnych**

W kilku słowach przedstawię rekomendacje. Uważam, że pracując nad przyszłym systemem nie można zapomnieć o społecznej roli pracy. Ta społeczna rola pracy dotyczy wszystkich osób, nie tylko osób niepełnosprawnych. Wszyscy wiemy, jak bardzo można zrealizować się w pracy.

Wspierając zatrudnienie osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy nie można nie uwzględnić w rozwiązaniach promujących zatrudnienie osób niepełnosprawnych rynku chronionego dla tych osób, które nie będą w stanie poradzić sobie z wymaganiami otwartego rynku pracy.

Ze szczególnym zadowoleniem słuchałam o rozwiązaniu brytyjskim, o *disability allowance*, o świadczeniu związanym ze zwiększonymi kosztami

życia wynikającymi z niepełnosprawności, niezależnym od wysokości dochodów. Jak wszyscy wiemy, obecnie zdarza się, iż wynagrodzenie osoby niepełnosprawnej jest wyrównywane do wysokości 70% przeciętnego wynagrodzenia, po to, aby osoba niepełnosprawna nie straciła prawa do świadczenia. Jest to robione w zamyśle dla jej dobra; moim zdaniem jest to umyślne zaniżanie jej wynagrodzenia. Dlatego wprowadzenie *disability allowance* umożliwiłoby odejście od tego patologicznego, moim zdaniem, działania.

Ostatnia propozycja. Ponieważ miejsce pracy i czas pracy powinny być dostosowane do osoby niepełnosprawnej, a nie na odwrót, proponowałabym wprowadzenie elastycznego czasu pracy osób niepełnosprawnych w rozumieniu art. 186 § 7 Kodeksu pracy. Artykuł ten dotyczy pracowników uprawnionych do urlopu wychowawczego. W tym czasie mogą – jeżeli praca na pełnym etacie przekracza ich możliwości – złożyć wniosek o czas pracy na połowie etatu i pracodawca jest obowiązany uwzględnić wniosek takiego pracownika. Dzięki temu osoba niepełnosprawna mogłaby pracować w wymiarze, który by jej odpowiadał. Być może takie rozwiązanie przyczyniłoby się również do tego, iż nie mielibyśmy sytuacji, że stan zdrowia osoby niepełnosprawnej pogarsza się w wyniku pracy.

Dziękuję.

Ksiądz Stanisław Jurczuk
Katolickie Stowarzyszenie Niepełnosprawnych
Archidiecezji Warszawskiej

Jeśli chodzi o wolny rynek pracy i chroniony rynek pracy, zgłaszam postulat o niedyskryminowanie jednego z tych rynków pracy, jeśli chodzi o dofinansowanie ze środków PFRON. Chodzi o to, żeby wolny rynek pracy mógł korzystać z takich zasobów finansowych jak korzysta chroniony rynek pracy.

Dziękuję.

Senator Ewa Tomaszewska
Zastępca przewodniczącego Komisji Rodziny
i Polityki Społecznej Senatu RP

Bardzo dziękuję wszystkim panelistom. Przekazuję głos panu senatorowi Sidorowiczowi.

PODSUMOWANIE DYSKUSJI

Senator Władysław Sidorowicz Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP

Szanowni Państwo, zakończyliśmy panele, teraz przystępujemy do podsumowania. Umówiłem się z panem senatorem Szymańskim, że ja będę pierwszym podsumowującym.

Bardzo trudno jest podsumować konferencję, zwłaszcza taką, w której ciągle mamy rejestr krzywd, zaniedbań, krótkiej koldry, która ujawniła się zwłaszcza w panelu prowadzonym przeze mnie, podczas którego mówiono o braku rehabilitacji w *sclerossis multiplex* czy kłopotach w poszczególnych, rzadkich jednostkach chorobowych. Oczywiście, to wymaga zmiany. Zmiany dotyczące opieki zdrowotnej muszą biec równolegle razem ze zmianami dotyczącymi systemu wsparcia. Proces rehabilitacji musi być nastawiony na przywracanie ludzi do pracy. Dobre praktyki brytyjskie, o których sły-
szałem, w jakiejś mierze, na skalę naszych możliwości finansowych powinniśmy uwzględnić. Ale są i takie, które nie wymagają nakładów. Na przykład *dissability allowance*, czyli zasiłek związany z niepełnosprawnością, jest do rozważenia. Ale dlaczego nie możemy wyegzekwować kontraktów zgodności, czyli dopuszczać do publicznych pieniędzy tylko tych, którzy respektują prawo. Dlaczego tego nie robimy?

Z naszej konferencji, po spokojnym rozważeniu, wyniknie jeszcze wiele wniosków. Dla mnie, także psychiatry, ważnym elementem jest to, że w tej problematyce równoprawna jest problematyka strasznie trudna, związana ze wsparciem osób z niepełnosprawnością psychiczną i to tą wynikającą z deficytu intelektualnego, ale także i tą, która jest następstwem przebytych epizodów psychiatrycznych. Nie jest dla mnie pocieszający fakt, że w Wielkiej Brytanii jest z tym największy problem, największa trudność.

Niemniej jednak musimy się i z tą sferą zmierzać. Cieszę się, że na tej konferencji była ona tu obecna na równoprawnych zasadach.

To było moje podsumowanie. Bardzo proszę teraz o zabranie głosu pana Sławomira Piechotę.

Poseł Sławomir Piechota

Zastępca przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Sejmu RP

Myślę, że przede wszystkim jest wiele powodów do optymizmu. Powód zasadniczy to mobilizacja wokół tego problemu i poczucie, że jest to ważny problem społeczny, że nie jest to tylko problem pewnej wąskiej garstki, 10% czy 15%, tylko jeden z kluczowych problemów społecznych.

W tym miejscu, gdzie powstaje prawo, musimy jasno powiedzieć – w świetle też dyskusji – że prawo może kreować warunki rzeczywistego włączenia albo prawo może generować patologię. I na pewno trzeba pod tym kątem patrzeć na prawo tu powstające, a więc na ile wartości deklarowane w prawie są rzeczywiście skutecznie chronione, na ile tworzymy szczegółowe rozwiązania, które pozwalają te wartości chronić, a na ile, niestety, tworzą patologię, wobec której deklarujemy wolę przeciwdziałania.

Dla mnie przykładem legislacyjnej patologii jest ustawa o zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Czterdziesta szósta nowelizacja leży w Sejmie, a rząd pracuje nad autopoprawką, której, jak mówił przedstawiciel PO-PON, od kilku miesięcy nie można zobaczyć. Nie wiadomo, na czym polega problem, żeby ta autopoprawka się w końcu pojawiła. Dwa razy Trybunał Konstytucyjny uznawał, że zmiany w tej ustawie są sprzeczne z konstytucją, są przykładami tak zwanej złej legislacji, nieracjonalnej, po prostu fatalnej legislacji.

Wreszcie coś, co tu krąży też jako pewien mit, fikcja – ustawa wprowadziła zakłady pracy chronionej, a ci, którzy je zorganizowali, są powszechnie i publicznie postponowani. Jeżeli istnieją mechanizmy kontroli, należy z tych mechanizmów korzystać, a nie mówić, że każdy, kto zaczyna prowadzić zakład pracy chronionej, staje się z definicji podejrzany.

Instytucje publiczne same nie zatrudniają osób niepełnosprawnych, płacą kary. Jak to zrozumieć – w świetle choćby wielokrotnie przywoływanych brytyjskich doświadczeń – że Zakład Ubezpieczeń Społecznych, który powinien być najbardziej zainteresowany, żeby ludzie żyli z pracy, a nie z rent, jest największym płatnikiem kary na PFRON, w tym roku zapłaci ponad 27 milionów złotych. Drugim płatnikiem jest Kasa Rolniczego

Ubezpieczenia Społecznego, trzecim Urząd Miasta Stołecznego Warszawy. Warszawa jest tak bogata, że nie stać jej na autobusy niskopodłogowe, ale zapłaci w tym roku 2 miliony 200 tysięcy zł kary za niezatrudnianie osób niepełnosprawnych w Urzędzie Miasta Stołecznego Warszawy. To jest ta antypromocja.

Być może nawet ważniejsze od tego, ile dostaje pracodawca zatrudniający osobę niepełnosprawną, byłoby, po pierwsze, stabilne prawo, żeby ten pracodawca wiedział, ile za rok, za trzy lata, za pięć lat będzie miał obowiązków, a ile pomocy państwa. Po drugie, żeby była rzeczywista promocja. Jeżeli pracodawca i urzędnik będzie widział, że u premiera, u prezydenta, w Sejmie, w urzędach wojewódzkich, w urzędach miejskich zatrudniają niepełnosprawnych, to sam też będzie to robił i wiele barier zniknie.

Dziękuję.

Jane Cordell

Pierwszy Sekretarz Ambasady Brytyjskiej w Warszawie

Dziękuję za okazję rozmawiania z państwem.

Myślę, że najważniejsze jest, że prawa osób niepełnosprawnych muszą być częściej traktowane ogólnie jako dotyczące praw człowieka. Dobre prawo dla osób niepełnosprawnych to dobre prawo dla całego społeczeństwa. Stworzenie takiego prawa wymaga długotrwałego wspólnego wysiłku ze strony osób niepełnosprawnych, pracodawców, parlamentarzystów, przedstawicieli rządu. Zawsze razem. Jeżeli pominie się którąkolwiek z tych grup, prawo nie będzie właściwie funkcjonować.

Chciałabym podsumować przesłanie zawarte w wypowiedziach obecnych tu dzisiaj przedstawicieli Wielkiej Brytanii. Liz Tillet podkreśliła, że prace nad konwencją ONZ nie zakończyłyby się powodzeniem, gdybyśmy nie pracowali nad nią razem. Dzisiaj przedstawiono tu wiele różnych poglądów. Ważne jest, byśmy potrafili odłożyć te różnice na bok, żeby osiągnąć ważniejsze cele. Liz podkreśliła także, że konwencja jest czymś, do czego trzeba aspirować. Nie powinniśmy się bać stawiania sobie ambitnych celów. Powinny nas one inspirować.

Tim Papé mówił, że musimy skupiać się nie na tym, czego nie możemy zrobić, tylko na tym, co możemy zrobić. Zgadzam się z tym całkowicie. Trzeba znaleźć nową pozytywną płaszczyznę, aby mówić o niepełnosprawnych. Tim powiedział także, że projekty mające na celu zwiększenie zatrudnienia osób niepełnosprawnych powinny być urzeczywistniane z nimi,

a nie dla nich. To będzie wymagało jeszcze długiej pracy, którą mamy wspólnie do wykonania.

Chciałabym podziękować serdecznie polskiemu Senatowi, wszystkim uczestnikom, Międzynarodowej Organizacji Pracy, Stowarzyszeniu Przyjaciół Integracji, bo temat tej konferencji był naprawdę interesujący. Nauczyliśmy się dużo i będziemy jeszcze dużo się od siebie uczyć. Z wzajemnym pożytkiem.

Dziękuję.

Barbara Murray **Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa**

Dziękuję senatorom za zaproszenie do uczestnictwa w konferencji.

Na podstawie dyskusji, dzisiejszej, ale także dyskusji, które odbyliśmy podczas dwóch poprzednich spotkań można chyba powiedzieć, że potrzebujemy konsultacji, że jest to potrzebne, by zaangażować wszystkich zainteresowanych. Ma to służyć nie tylko wypracowaniu w Polsce nowoczesnej ustawy, która by odzwierciedlała wszystkie postanowienie dyrektyw europejskich i żeby była jak najbliżej konwencji ONZ. Proces konsultacyjny powinien jednak pójść dalej. Musi wziąć pod uwagę wdrażanie tego prawa i jego egzekwowanie, bo w wielu krajach to jest podstawowy problem. Istnieją wspaniałe prawa, świetne kodeksy, ale tak naprawdę do niczego nie doprowadziły w praktyce. Zainteresowani, pracodawcy, świadczeniodawcy, osoby niepełnosprawne, wszyscy powinni być zaangażowani w cały proces planowania, jeżeli implementacja ma być efektywna.

Chyba stało się też zupełnie jasne, że rozwiązania wspierające aktywność powinny być alternatywą systemu wypłat świadczeń dla ludzi, którzy są niepełnosprawni, ale chcą zarabiać na własne życie. A zatem świadczenia, usługi, świadczenia szkoleniowe i umieszczanie ludzi w miejscu pracy – to wszystko powinno być wzmocnione i lepiej wpisywać się w dostępne możliwości. Oczywiście mogą tu poradzić pracodawcy, gdyż to oni dokładnie wiedzą, jakie umiejętności są potrzebne. To jest bardzo ważne. Trzeba wzmocnić te świadczenia, trzeba zachęcać ludzi niepełnosprawnych, aby z nich korzystali, dlatego że jak na razie, niewielu ludzi niepełnosprawnych korzysta z tego rodzaju świadczeń, z tego rodzaju usług. Ale jednocześnie istnieje tu pewna pułapka świadczeń, o której wielokrotnie mówiliśmy. Trzeba ją rozmontować. Musi dojść do bliższej współpracy pomiędzy polityką zatrudnienia i pomiędzy polityką świadczeń. Można by tutaj przyta-

czać wiele przykładów z innych krajów, z Europy. Jest raport OECD opublikowany w tym miesiącu, który zawiera bardzo konkretne rekomendacje, jak to ewentualnie mogłoby być zrealizowane w Polsce. Rekomendowane jest wprowadzenie tych świadczeń dla osób niepełnosprawnych, jeśli w danym kraju system może sobie na to pozwolić.

Wreszcie – oczywiście jest jeszcze wiele innych rekomendacji – wydaje mi się, że bardzo ważne jest także to, aby w sposób aktywny angażować media w różne kampanie, aby prostować różnego rodzaju błędne przekonania na temat zdolności osób niepełnosprawnych do pracy, ponieważ bardzo wiele osób, bardzo wielu pracodawców sądzi, że osoby niepełnosprawne nie mogą pracować. Oczywiście, że nie jest to prawdą.

Kończąc powiem, że z największą przyjemnością będę współpracowała z państwem w przyszłości, jeśli będą państwo tego oczekiwali.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia Senatu RP**

Bardzo dziękuję Barbarze Murray, która deklaruje gotowość dalszej pracy z nami.

Bardzo proszę o końcową opinię pana przewodniczącego senackiej Komisji Rodziny i Polityki Społecznej, pana Antoniego Szymańskiego.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej Senatu RP**

Pan przewodniczący Sidorowicz mówił na początku w swoim wystąpieniu o tym, że jest potrzebna wizja, że jest ona wręcz niezbędna. Mam wrażenie, że na tej sali ta wizja się krystalizuje. Rzeczywiście tak jest. Ta wizja jest wypracowywana wspólnie na naszym spotkaniu i poprzednich seminariach. To daje perspektywę, że problem, który przed nami stoi, będzie lepiej rozwiązywany.

Nie chciałbym poświęcać czasu na podsumowywanie bardzo interesujących dyskusji panelowych, podczas których w pigułce dobrze przygotowani mówcy starali się przekazać interesujące treści. Zachęcam do tego, żeby korzystać z portalu internetowego www.senat.gov.pl, gdzie materiały z konferencji zostaną zamieszczone.

Chciałbym podziękować wszystkim, którzy współpracują z nami od kilku miesięcy, a więc przede wszystkim Stowarzyszeniu Przyjaciół Integra-

cji. Chciałbym podziękować Ambasadzie Brytyjskiej za aktywność, którą wykazała poprzez zapraszanie najlepszych osób, które podzieliły się z nami doświadczeniami brytyjskimi. Dziękuję w szczególności pani Jane Cordell, pierwszej sekretarz Ambasady Brytyjskiej, która towarzyszy nam w naszych pracach na co dzień. Dziękuję również pani Barbarze Murray z Międzynarodowej Organizacji Pracy, która towarzyszy nam i zachęca nas do działania.

Myślę, że to spotkanie wszystkich zainspiruje. My będziemy inspirować rząd. Naszym obowiązkiem, moim i pana przewodniczącego Sidorowicza, jest to, żeby to, co dzisiaj zostało powiedziane, za kilka miesięcy przekształciło się w rozwiązania, które będą nas satysfakcjonowały. To jest nasze zobowiązanie również wobec państwa, gdyż państwo zechcieli tu przyjechać, zechcieli podzielić się swoimi przemyśleniami, rekomendacjami i w taki sposób mogliśmy dzisiaj pracować. Dziękuję wszystkim państwu.

Posiedzenia seminaryjne
poprzedzające konferencję

Spójny system wyrównywania szans i wspierania aktywności osób niepełnosprawnych

Wspólne posiedzenie seminaryjne Komisji Rodziny
i Polityki Społecznej oraz Komisji Zdrowia
7 listopada 2006 r.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Serdecznie witam w imieniu Komisji Zdrowia oraz Komisji Rodziny i Polityki Społecznej na wspólnym posiedzeniu seminaryjnym zatytułowanym „Spójny system wyrównywania szans i wspierania aktywności osób niepełnosprawnych”.

Dzisiejsze seminarium jest konsekwencją wspólnego posiedzenia komisji, które odbyło się 22 czerwca bieżącego roku, na którym rozważaliśmy sytuację osób niepełnosprawnych. Dostrzegając rozmaite problemy, które się pojawiają, doszliśmy do wniosku, że obie komisje, Komisja Zdrowia oraz Komisja Rodziny i Polityki Społecznej, powinny działać w tym kierunku, aby można było oczekiwać, że w przyszłym roku system wspierania osób niepełnosprawnych wejdzie na inny, lepszy, bardziej spójny poziom.

Serdecznie witam wszystkich zaproszonych gości.

Chciałbym serdecznie powitać panią Jane Cordell z ambasady brytyjskiej, która współpracuje z nami.

Chciałbym również serdecznie przywitać panią Barbarę Murray z Międzynarodowej Organizacji Pracy.

Serdecznie witamy pana Piotra Pawłowskiego, prezesa Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji, który współpracuje z komisjami w przygotowaniu tego posiedzenia i następnych oraz konferencji.

I raz jeszcze serdecznie witam każdego z państwa, przedstawicieli mediów, z osobna.

Jak powiedziałem, to seminarium jest konsekwencją wspólnego posiedzenia komisji w dniu 22 czerwca i na dzisiejszym spotkaniu nasza praca się nie kończy. Planujemy jeszcze w tym miesiącu, 21 listopada, posiedze-

nie seminaryjne, na którym głównie będą prezentowane doświadczenia brytyjskie. Chcemy bowiem zobaczyć, jak wygląda brytyjski system wspierania osób niepełnosprawnych. Również będą tam przedstawione niektóre elementy systemów innych krajów. Chcielibyśmy to wszystko zakończyć 1 grudnia w Sali Kolumnowej Sejmu na dużej konferencji, na którą zaprosimy jak największą liczbę osób zainteresowanych tą tematyką. Chcemy wtedy przedłożyć rekomendacje wynikające z tych trzech wspólnych posiedzeń komisji, przekazać pewien plan, czyli to, co podczas nich przygotowujemy.

Co nam przyświeca? Chcemy dzisiaj zastanowić się, jakim kryteriom powinien odpowiadać spójny i zintegrowany system i co jest przeszkodą w budowie takiego systemu, a także co należy zrobić, żeby zbudować system lepszy. Mamy świadomość, co wielokrotnie podkreślaliśmy w rozmaitych dyskusjach, że czas transformacji to duże i pozytywne zmiany, jeśli chodzi o system wspierania osób niepełnosprawnych, jednak czas stawia przed nami nowe wymagania, tak więc chcielibyśmy pójść krok dalej. Przede wszystkim chcielibyśmy, żeby ten system był spójny i żeby zastrzeżenia, które budzi, zostały wyeliminowane.

Dzisiaj chcielibyśmy nie tyle analizować sytuację obecną czy przeszłą, co przede wszystkim skupić się nad propozycjami, nad rekomendacjami zmian. Dlatego prosiliśmy i będziemy prosić wszystkich mówców mających prezentować rozmaite aspekty obecnego systemu, żeby ich wypowiedzi były krótkie i dotyczyły tego, co należy poprawić, co należy zmienić, żeby skupili się oni na rekomendacjach.

Proszę o zabranie głosu przewodniczącego Komisji Zdrowia, pana senatora Władysława Sidorowicza.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Pan senator Szymański w imieniu obu komisji przedłożył pewien plan, który zmierza do tego, żeby to, co w Polsce jest dobre, stało się systemem. Chodzi o to, żeby osoby niepełnosprawne, a także ich są rodziny, ich otoczenie, miały poczucie wsparcia. I stąd taki właśnie skład osób zaproszonych.

Chcę serdecznie podziękować panu Sławomirowi Piechocie – posłowi, który uczestniczy w naszym seminarium – za wystąpienie z taką inicjatywą, za zgłoszenie jej do nas.

Chcę podziękować też przewodniczącemu Szymańskiemu za to, że razem z Komisją Zdrowia zechciał pracować nad czymś, co jest szalenie ważne na drodze do tego, by Polska stała się krajem bardziej przyjaznym dla ludzi i żebyśmy umieli skosztować doświadczenia innych krajów, które na tej drodze zrobiły znacznie więcej. Mam nadzieję, że w sposób zdyscyplinowany, nie grzęznąc w detale – nie taję, że trochę się tego boimy – potrafimy wypracować pewnego rodzaju rekomendacje, które mogą stać się dobrym zaczynem lepszego prawodawstwa.

Życzę zatem dobrego seminarium, mam nadzieję, że będzie to dobre spotkanie.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Bardzo dziękuję.

Proszę o zabranie głosu panią Jane Cordell, pierwszego sekretarza Ambasady Wielkiej Brytanii w Polsce.

Jane Cordell
Pierwszy Sekretarz Ambasady Wielkiej Brytanii w Polsce

Dzień dobry.

Dziękuję panu marszałkowi, senatorom i posłom, jestem naprawdę uhonorowana, że mogę być tu dzisiaj. Wielka Brytania bardzo ceni sobie fakt, że polski rząd zgodził się współpracować z naszym krajem. Decyzja polskiego rządu, żeby przygotować nowe prawo dla ludzi niepełnosprawnych, jest bardzo istotna. Porównanie z doświadczeniami innych krajów i szerokie konsultacje są zawsze bardzo cenne.

Jest jedna ważna lekcja, której Wielka Brytania nauczyła się przez ostatnie lata: dobre prawo ma pozytywny wpływ na całe społeczeństwo i w efekcie korzystamy wszyscy. To znaczy, że dobre prawo dla niepełnosprawnych nie tylko jest dobre dla niepełnosprawnych, ale dla wszystkich, którzy mieszkają w danym kraju. Wytłumaczę, dlaczego tak jest, i może zaproponuję kilka pomysłów, a na koniec opowiem jedną historię jako przykład.

W październiku byłam w Londynie i miałam przyjemność spotkać się z brytyjskim senatorem lordem Ashley – on jest „Ashley” dla swoich przyjaciół. Lord Ashley pracował przez ostatnich czterdzieści lat nad stworze-

niem i rozwinięciem praw dla niepełnosprawnych w Anglii. Teraz on ma prawie osiemdziesiąt lat, jest żywą legendą; a dla mnie jest bohaterem. Bez jego krzyku, upominania się, nie mielibyśmy prawa, które teraz mamy, czyli nie mielibyśmy *Disability Discrimination Act*.

Jakie jest teraz nasze prawo? Obejmuje ono obecnie prawie wszystkie aspekty życia publicznego, w tym edukację, zatrudnienie i, co ważne, dostęp do takich serwisów, jak: komunikacja publiczna, administracja publiczna. To prawo zmieniło życie ludzi. W jaki sposób? Osoba, która wcześniej czuła się ciężarem dla społeczeństwa, teraz czuje, że wnosi w nie jakiś wkład, a nawet pomaga innym. Osoba, która czuła się słaba, teraz może czuć się silna i pewna siebie. Osoba, która była wykluczona i przygnębiona, teraz może czuć się zaangażowana i aktywna, czuje, że się rozwija. I to nie są tylko zmiany w życiu niepełnosprawnych, to też są zmiany w mentalności społeczeństwa. Kiedy prawo wymaga, żeby był dostęp do sklepów, pociągów czy bibliotek dla niepełnosprawnych, ludzie zaczynają myśleć inaczej, szerzej, zaczynają się uczyć.

W Londynie pytałam lorda Ashleya, czy miałby jakąś radę dla nas, którzy tu pracujemy razem. Powiedział, że tak. To były cztery rady. Po pierwsze, potrzeba cierpliwości: proces ustanawiania prawa w Wielkiej Brytanii trwał ponad czterdzieści lat. Po drugie, potrzebne są szerokie i głębokie konsultacje z ludźmi niepełnosprawnymi; na przykład po wprowadzeniu prawa trzeba monitorować, czy ono działa. Po trzecie, prawo musi być całościowe, musi docierać do wszystkich dziedzin życia społeczeństwa. Po czwarte, jest to ogromny wysiłek i najważniejsze to nie poddawać się.

Na koniec krótka historia jednej osoby, muzyka i absolwenta uniwersytetu. Jako młody dorosły straciła ona kompletnie słuch i oczywiście pewność siebie, ale była zdeterminowana, żeby kontynuować pracę. Nowe angielskie prawo bardzo jej pomogło – mogła mieć wsparcie i pomoc w komunikowaniu się. Nigdy nie było łatwo, ale jej pewność siebie powoli rosła. Później szukała pracy w MSZ w Anglii. To ambitne zadanie, ale możliwe, bo prawo gwarantowało, że będzie traktowana na równi z innymi. Odniosła sukces. Stała się jeszcze bardziej ambitna i zdecydowała, że chce pracować za granicą. I to jest koniec tej historii, w tej chwili ta osoba mówi do państwa, tą osobą jestem ja.

Dziękuję bardzo.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Bardzo dziękuję pani Jane Cordell, która nie tylko będzie z nami podczas dzisiejszej konferencji, ale współpracuje też intensywnie przy przygotowaniu seminarium w dniu 21 listopada.

Chcę prosić w tej chwili o zabranie głosu panią dyrektor Alinę Wojtowicz-Pomierną. Będzie to wypowiedź w imieniu pełnomocnika rządu do spraw osób niepełnosprawnych. Muszę wyjaśnić, że pan pełnomocnik zapowiadał, że będzie miał problem z obecnością w tym terminie, ale z całą pewnością pan minister będzie z nami na kolejnym spotkaniu.

Bardzo proszę panią Alinę Wojtowicz-Pomierną o wypowiedź.

Alina Wojtowicz-Pomierna
Dyrektor Biura Pełnomocnika Rządu
do spraw Osób Niepełnosprawnych
w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej

Bardzo dziękuję, Panie Senatorze.

Rzeczywiście, muszę potwierdzić, że pan minister w żaden sposób nie mógł uczestniczyć dzisiaj w tym jakże ważnym wydarzeniu. Faktycznie swoją nieobecność zapowiadał od początku, od momentu, kiedy planowane było to spotkanie. Z całą pewnością pan minister będzie obecny na kolejnym seminarium, które odbędzie się 21 listopada. Już dzisiaj tę obecność zapowiadam.

Spróbuję bardzo krótko zaprezentować nasze poglądy na temat nowego systemu. W tej chwili pracujemy nad założeniami do takiego systemu; te prace trwają, więc może jeszcze przedwcześnie byłoby o nim mówić jako o skończonej całości, chcę tylko zwrócić uwagę na kilka kwestii, ważnych podczas dyskusji, jaka dziś się rozpoczyna.

Specyfiką naszego kraju jest to, że liczebność zbiorowości osób niepełnosprawnych jest bardzo duża – liczy ona ponad pięć milionów osób, z czego cztery i pół miliona ma prawne potwierdzenie niepełnosprawności. To olbrzymie wyzwanie, zwłaszcza że ta zbiorowość jest ogromnie zróżnicowana wewnętrznie i to nie tylko z powodu rodzaju i stopnia niepełnosprawności, ale także z powodu bardzo wielu różnych cech. Niepełnosprawność jako zjawisko całkowicie demokratyczne zdarza się wśród najmłodszych i wśród najstarszych obywateli, jest w każdej grupie

i warstwie społecznej. Budując system, który ma być otwarty dla wszystkich, trzeba o tym pamiętać.

Dla nas niezwykle ważną kwestią jest to, że bardzo wiele osób niepełnosprawnych pozostaje poza rynkiem pracy, a więc tak naprawdę to są osoby, jeśli nie wyłączone, to bardzo silnie zagrożone wyłączeniem społecznym. Prawie dwa miliony osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym pozostaje poza rynkiem pracy, z czego jeden milion osiemset tysięcy osób jest całkowicie biernych zawodowo. W żadnym razie na ten aspekt sprawy nie można zamykać oczu.

Dlaczego chcemy budować nowy system? Dlatego że ten, który znamy, do którego się przyzwyczailiśmy, wymaga jednak określonej rewizji. Wszyscy wiemy, jak skomplikowany mamy stan prawny, jak nieprzejrzyste są niektóre przepisy, jak wiele niespójności między poszczególnymi przepisami da się dzisiaj zobaczyć. Wszyscy wiemy, że zarówno osoby niepełnosprawne, jak i inne podmioty mają dość poważne trudności w korzystaniu z pomocy, która jest zdecydowanie zbyt zbiurokratyzowana i dość trudno dostępna. Trudno także dotrzeć do informacji o bardzo różnych, często bardzo rozproszonych, źródłach pomocy. Również dadzą się już dzisiaj bardzo precyzyjnie zidentyfikować rozliczne luki systemowe, które wielu osobom niepełnosprawnym utrudniają dostęp do właściwej pomocy – do takiej pomocy, która pozwoli tym osobom na życiową aktywność i niezależność.

Wreszcie, trzeba zastanowić się nad efektywnością rozwiązań. Pytanie, czy obecny system jest efektywny, może być pytaniem dotyczącym wielu aspektów tego systemu, jeżeli natomiast popatrzymy na sytuację osób niepełnosprawnych na rynku pracy, to ta odpowiedź nie może być pozytywna.

Jeśli chodzi o uwarunkowania zewnętrzne, to Polska jako członek społeczności międzynarodowej nie może pozostawać bez reakcji na te polityki czy te dokumenty, które są tworzone w ramach polityk międzynarodowych i które także powinniśmy stosować. Macie państwo w swoich materiałach wymienione te dokumenty, które w naszym przekonaniu są szczególnie ważne i które powinny być brane pod uwagę. Z braku czasu nie będę ich teraz szczegółowo omawiała, chcę jednak powiedzieć, co z tych wszystkich dokumentów tak naprawdę wynika, jakie idee powinniśmy brać pod uwagę przy tworzeniu nowego systemu. Niewątpliwie niedyskryminacja, równe traktowanie i równość szans to te idee, które pojawiają się we wszystkich dokumentach wymienionych w mojej prezentacji. To są kwestie, które nowy system musi podkreślać bezwzględnie silnie.

Kolejna sprawa to jest kwestia tzw. zintegrowanego podejścia do niepełnosprawności, idea *disability mainstreaming*, czyli włączania perspektywy niepełnosprawności do wszystkich polityk, działań, instrumentów, wszystkich aktywności po to, aby osoby niepełnosprawne były brane pod uwagę we wszystkich procesach społecznych i gospodarczych już na etapie planowania. To bardzo ważne, bo jeżeli nie będziemy tak postępować, osoby niepełnosprawne będą tą grupą społeczną, która będzie traktowana odrębnie i dla której konkretne systemy będą tworzone odrębnie. A nam chodzi o stworzenie takiego otoczenia prawnego, w którym osoby niepełnosprawne będą mogły funkcjonować i działać jako integralna część konkretnej społeczności.

Promocja praw i pełne uczestnictwo to kolejna idea, o której trzeba pamiętać przy tworzeniu tego systemu. Oczywiście ważne są też kwestie wspierania zatrudnienia. Bardzo zależy nam na tym, żeby osoby niepełnosprawne były zdecydowanie bardziej obecne na rynku pracy niż to ma miejsce obecnie.

Jeśli chodzi o dokumenty wspólnotowe, to tutaj na szczególną uwagę zasługuje kwestia polityki konkurencji, ponieważ dotychczasowy system – a także, jak sądzę, przyszły – stara się mocno wspierać pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne. Trzeba zatem pamiętać, że instrumenty pomocy dla tych przedsiębiorców bezwzględnie muszą być zgodne ze wspólnotowymi regułami w zakresie udzielania pomocy publicznej, do czego Polska jako członek Wspólnoty Europejskiej jest zobowiązana.

Proszę państwa, jakie stąd wnioski dla prawa krajowego? Przede wszystkim niezbędne jest dokonanie przeglądu obowiązujących przepisów, bo wszyscy wiemy, że kwestie niepełnosprawności są uregulowane, lepiej lub gorzej, w dziesiątkach przepisów prawa krajowego. Pytanie, jaki wpływ mają te regulacje na zapewnienie osobom niepełnosprawnym równego traktowania; jaki mają wpływ na wyrównywanie ich szans, zmniejszonych na skutek niepełnosprawności, i w jaki sposób tworzą warunki do pełnego korzystania z praw ustanowionych dla wszystkich?

Na pewno trzeba dokonać przeglądu obowiązujących przepisów prawa. Wydaje się także, że niezbędne jest utrzymanie odrębnej regulacji ustawowej, która będzie dotyczyć wspierania aktywności osób niepełnosprawnych w ogóle, a ich aktywności zawodowej w szczególności. Potrzebne będzie też wspieranie procesu włączania tych osób w rynek pracy, a także utrzymania ich w zatrudnieniu, kiedy podejmą już pracę.

Jakie cele chcielibyśmy sobie postawić? Otóż chcielibyśmy, żeby osoby niepełnosprawne rzeczywiście miały zagwarantowaną możliwość pełnego

korzystania z praw i aby miały zagwarantowane warunki do równoprawnego uczestnictwa we wszystkich procesach społecznych – tak aby mogły aktywnie i niezależnie żyć w pełnej integracji z własnymi społecznościami. Chcielibyśmy, aby zakres wsparcia udzielanego takiej osobie silnie był związany z rzeczywistymi potrzebami wynikającymi z niepełnosprawności. To jest bardzo ważna sprawa: tylko tyle pomocy, ile jest potrzebne.

Chcielibyśmy, aby niepełnosprawna młodzież miała zapewniony dobry start w dorosłe życie. To jest bardzo ważne. Bo jeżeli ktoś wzrasta z niepełnosprawnością, już na samym starcie powinien mieć zapewnione takie warunki, aby przy wkraczaniu w dorosłe życie jego szanse były, w porównaniu z jego rówieśnikami, maksymalnie wyrównane.

Nie będę szczegółowo omawiała pozostałych celów, bo zostało mi już niewiele czasu, a państwo macie to w swoich materiałach. W związku z tym przejdę do sedna sprawy: jaki to ma być system.

Przede wszystkim ma to być system nastawiony na osobę, nie na instytucję. To osoba niepełnosprawna musi być najważniejszym podmiotem systemu. On musi być elastyczny, musi dawać szanse adekwatnego reagowania na istniejące potrzeby i zmieniające się warunki. Powinien uwzględniać zasadę subsydiarności, a więc rozwiązujemy sprawy tak blisko obywatela, jak tylko jest to możliwe. Powinien też uwzględniać zasadę programowania. Po co? Po to, żeby uzyskać efekt synergii wszędzie tam, gdzie tylko jest to możliwe i potrzebne. Chcielibyśmy, aby ten system angażował różne instytucje i pozyskiwał środki z różnych źródeł, a także by premiował aktywność osób niepełnosprawnych.

Co przeszkadza? Sądzimy, że przeszkadza tutaj sektorowość polityk. Kowalski nie jest całością dla różnych systemów. Kowalski to kawałek jakiegoś zagadnienia, kompetencji jakichś urzędów. Na pewno trzeba to zmienić i na pewno trzeba postarać się o większą stabilność prawa. To jest coś, co dotyczy nie tylko osób niepełnosprawnych, ale całego porządku prawnego, jednak w przypadku osób niepełnosprawnych ma bardzo duże znaczenie dla naszego podejścia, dla sposobu, w jaki postrzegamy niepełnosprawność. Wreszcie, co może być przeszkodą dla budowania takiego systemu? Ta przeszkodą może być brak zgody na zmiany, brak takiej rzeczywistej, realnej zgody na zmiany.

Co jest potrzebne? Najpierw musimy tu odpowiedzieć sobie na pytanie, kto będzie podmiotem naszych oddziaływań, kogo tak naprawdę będziemy wspierać. Wydaje się, że odpowiedź na to jest bardzo prosta, że powinniśmy wspierać tych, którzy tego wsparcia potrzebują. Musi nastąpić tu wola dokonania zmian. Bez takiej woli – i politycznej, i społecznej, i na po-

ziomie indywidualnym – nie zmienimy dzisiejszego stanu rzeczy. Także w naszych umysłach i sercach musimy przebudować sposób myślenia o niepełnosprawności. Bez tego postęp będzie mało możliwy.

Powinniśmy zastanowić się również nad dotychczasową koncepcją kosztów. Jednak przeważa myślenie, że niepełnosprawność kosztuje dodatkowo. Musimy o tym zapomnieć, musimy to zasymilować, to dotyczy wszystkich, bowiem osoby niepełnosprawne są częścią tego społeczeństwa. Nie są jakąś wyodrębnioną całością, którą można pomijać, bo drożej kosztuje. Jeśli pozostaniemy przy koncepcji kosztów dodatkowych, będzie nam bardzo trudno znaleźć środki na realną pomoc.

O czym trzeba pamiętać? Zmiany zwykle są trudne i nie wszyscy będą je popierać, nie dla wszystkich proponowane rozwiązania będą do zaakceptowania. Zmiany kosztują, nie tylko w sensie materialnym, ale także w sensie społecznym, czasem w sensie emocjonalnym. Niektórzy zyskują, inni tracą. I rzecz bardzo ważna, o której często się zapomina. Jeśli uda się już nam wspólnie stworzyć taki system, to pamiętajmy, że negatywne efekty zmian widać zawsze od razu, natomiast pozytywne efekty są zawsze odroczone. Tak więc chciałabym zaapelować do siebie, ale także do państwa, abyśmy trwali w woli zmian i oczekując na sukcesy nie zrażali się niepowodzeniami.

Dziękuję bardzo.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję pani Alinie Wojtowicz-Pomiernej, dyrektor Biura Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych.

Proszę teraz o zabranie głosu pana Piotra Pawłowskiego, prezesa Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji.

Zachęcam mówców, żeby koncentrowali się przede wszystkim na wnioskach. Jako organizatorzy dzisiejszego seminarium świadomie proponowaliśmy, żeby były to wypowiedzi ośmio-, dziesięciominutowe, czyli bardzo krótkie, takie, które będą nie analizą dotychczasowej sytuacji, ale bardziej skoncentrują się na propozycjach zmian.

Bardzo proszę.

Piotr Pawłowski

Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji

Panowie Przewodniczący! Panie i Panowie Senatorowie i Posłowie!
Drodzy Państwo!

Powiem szczerze, że kiedy w kilka osób zabieraliśmy się do zorganizowania cyklu tych spotkań – to znaczy dzisiejszego, 21 listopada i 1 grudnia – i później planowaliśmy prace, zależało nam na tym, żeby nie tworzyć projektu opozycyjnego do tego, co w chwili obecnej dzieje się w rządzie. Chcieliśmy – i o tym nawet wspominała pani dyrektor Alina Wojtowicz-Pomierna – zastanowić się, jak wykorzystać te nasze spotkania do tego, żeby wreszcie wypracować pomysł na ustawę, przygotować pewne rozwiązania.

Myślę, że państwo powinni wiedzieć, że stanowią pewną elitarną grupę w naszym kraju, grupę osób, która naprawdę ma szansę, żeby w roku 2007 – a więc niemalże w dziesięciolecie uchwalenia Karty Praw Osób Niepełnosprawnych, którą państwo pewnie doskonale znają, a która też jest doskonała, tylko dobrze wiemy, jak niedoskonale działa, jak niedoskonale funkcjonuje – wykorzystać dziesięcioletnie doświadczenia do tego, aby w tym budynku powstała propozycja, nie wiem, czy nowej ustawy, ale prawa, które wreszcie będzie funkcjonowało.

Państwo doskonale wiedzą, że od lat, niejednokrotnie o tym mówiłem, spotykamy się, wymieniamy poglądy, dyskutujemy i naprawdę pada mnóstwo ciekawych rozwiązań, które potem gdzieś gubimy, to znaczy one wędrują do szuflad, trafiają do publikacji, a mają niewielkie odbicie w naszym życiu. Bowiem z chwilą, gdy odbywamy kolejne spotkania, gdy mówimy o tym, jak rozwiązać problemy osób niepełnosprawnych, warto pamiętać, że mamy liczne doświadczenia. Inne kraje też mają doświadczenia. I naprawdę bardzo chcę podziękować Jane Cordell z Ambasady Wielkiej Brytanii, osobie, która doskonale wie, co się dzieje w Wielkiej Brytanii. Myślę, że na następnym naszym spotkaniu jeszcze więcej będziemy wiedzieli, bo przyjedzie na nie Bert Massie, i jeszcze kilku świetnych ekspertów, którzy opowiedzą, jak rozwiązywali kwestie prawne, legislacyjne, w ich kraju.

To, co pewnie możemy tutaj zrobić, to przede wszystkim wykorzystać ten potencjał, który za chwilę będziemy mieli w zasięgu ręki, nasz potencjał. Chcę też państwu powiedzieć, że na 1 grudnia się nie skończy, są dalsze plany. Jak wspomniałem, nie chcemy przygotowywać opozycyjnego projektu ustawy, tylko chcemy zastanowić się, jak przygotować spójny system wyrównywania szans i wspierania aktywności osób niepełnosprawnych. Przez następne pół roku zastanowimy się, co zrobić, aby być może

przygotować propozycję nowej ustawy – ustawy, która będzie satysfakcjonowała to grono, ustawy, która wreszcie będzie regulowała wszelkie prawa, obowiązki i możliwości tej znacznej w naszym kraju grupy osób niepełnosprawnych. Często mówimy o dostępie do edukacji, mówimy o zatrudnieniu, mówimy o tysiącach różnych problemów i wciąż to mówienie jak gdyby pozostaje mówieniem; tak jak wspomniałem, rozwiązania są jedynie w naszych głowach. Chciałbym, abyśmy zastanowili się, co dalej robić, bo naprawdę mamy niewiele czasu. Myślę, że to genialnie, że tego czasu mamy bardzo mało, bo najlepszą możliwością do jakiejś dyskusji i zastanowienia się, co mamy zrobić dalej, będzie druga część naszego spotkania.

Przyjechała do nas prosto z Genewy Barbara Murray, która reprezentuje International Labour Office, czyli Międzynarodową Organizację Pracy. To jest kolejny ekspert, który ma nam pomóc uporządkować nasze myślenie, to znaczy ma nam pomóc w sfokusowaniu tych naszych pragnień, potrzeby i zastanowieniu się nad tym, jak rozwiązać problemy osób niepełnosprawnych w tym kraju.

Pewnie warto wreszcie też pomyśleć, co zrobić z reprezentacją osób niepełnosprawnych. Niejednokrotnie o tym mówiłem, ale to pojawia się przy okazji każdego spotkania. Senat, Sejm, prezydent czy minister mają grupę ekspertów, ludzi, z którymi mogą planować i proponować tu wiele różnych rozwiązań. Nie bez kozery mówiłem tutaj o Wielkiej Brytanii, bo tam akurat jest cała komisja do spraw osób niepełnosprawnych i ona działa genialnie. Oni wszystko przygotowują, kontrolują, nadzorują i wszystkiego pilnują. Tam jest pewien proces i wiadomo, co się będzie działo w ciągu najbliższych pięciu lat. Myślę, że nam brakuje właśnie tej stabilności, której jednak trudno oczekiwać z tego gmachu, bo ona jest związana z wieloma różnymi decyzjami. Myślę jednak nad tym, co zrobić, aby stworzyć stabilne ciało, które wreszcie będzie pilnowało, wytyczało rozwiązania niezbędne dla osób niepełnosprawnych w tym kraju.

Na koniec krótka refleksja związana z tym, że to spotkanie jest naszym pierwszym, a planujemy kolejne, a później duże, konferencyjne. Mianowicie, co zrobić – może dzisiaj nam to wyjdzie podczas drugiej części naszej dyskusji – aby wreszcie móc powiedzieć, że w 2007 r. w trakcie tych kilku miesięcy przygotowaliśmy, zrealizowaliśmy i wreszcie wykonaliśmy jakiś konkretny plan. Bo warto by było mieć konkret, z którego każdy z nas byłby zadowolony.

Dziękuję bardzo.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję panu Piotrowi Pawłowskiemu, prezesowi Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji.

Bardzo proszę o zabranie głosu panią Beatę Wachowiak-Zwarę, pełnomocnika prezydenta Gdyni do spraw osób niepełnosprawnych.

Beata Wachowiak-Zwara **Pełnomocnik Prezydenta Miasta Gdyni** **do spraw Osób Niepełnosprawnych**

Dzień dobry państwu.

W pewnym sensie mam szczęście, bo mieszkam w Gdyni. Sprawy dotyczące osób niepełnosprawnych są tam zupełnie odpolitycznione i nie tylko dlatego, że bezpośrednio podlegają prezydentowi, ale również dlatego, że członkowie rady miasta absolutnie uznają priorytet tych ważnych spraw. Liczy się tylko dobry pomysł – i go realizujemy.

W 2000 r. został uchwalony kompleksowy program działań na rzecz osób niepełnosprawnych „Gdynia bez barier”. Zdiagnozowaliśmy problem potrzeb we wszystkich dziedzinach życia i wyznaczaliśmy kolejne kroki do zrealizowania celu. To się udało, ten program jest zrealizowany. Obecnie sukcesywnie i konsekwentnie realizujemy „Agendę 22”, czyli wytyczne dla władz lokalnych w zakresie planowania polityki społecznej wobec osób niepełnosprawnych.

Ten dokument Gdynia, chyba do tej pory jako jedyne miasto, przyjęła do realizacji w roku 2002. On uwzględnia potrzeby wszystkich mieszkańców. Pozwala również wyznaczyć pewne nowoczesne standardy dotyczące jakości życia osób niepełnosprawnych, a przede wszystkim realizuje zasadę *universal access*, czyli powszechnej dostępności we wszystkich dziedzinach życia. Stosowana jest zasada mainstreamingu, czyli jeżeli kupujemy autobusy, to są to autobusy niskopodłogowe. Wychodzimy z założenia, że to, co jest dobre dla osób niepełnosprawnych, jest również dobre dla innych mieszkańców.

Specyficzne potrzeby osób niepełnosprawnych są zaspokajane przez organizacje pozarządowe, wspierane przez miasto środkami finansowymi w postaci grantów na bieżącą działalność lub kilkuletnich kontraktów na realizację programu. Realizujemy zasadę społeczeństwa obywatelskiego,

czyli pobudzamy świadomość, wrażliwość i aktywność społeczeństwa lokalnego poprzez kampanie, konkursy, wystawy czy wydarzenia o charakterze integracyjnym, skierowane zarówno do osób niepełnosprawnych, jak i sprawnych.

Władza lokalna odgrywa znaczącą rolę, ponieważ to ona podejmuje decyzje dotyczące codziennego życia, kreuje naszą rzeczywistość i warunki życia mieszkańców danego regionu. Samorząd jest podstawową jednostką, która przy wsparciu organizacji pozarządowych, przy współpracy z organizacjami pozarządowymi osób niepełnosprawnych i przy wsparciu polityki państwa i prawa, jest zdolna efektywnie rozwiązać wszystkie problemy dotyczące osób niepełnosprawnych, jak również znieść bariery mentalne i społeczne. Osoby niepełnosprawne czasami potrzebują więcej wsparcia od społeczności lokalnej, aby móc osiągnąć takie same warunki życia jak inni obywatele. Takiego wsparcia nie można jednak w żadnym przypadku traktować jako przywileju, ono jest prawem człowieka.

Aby zrealizować powyższe założenia, mamy gotowy instrument, jest to „Agenda 22”. Gdyński model samorządności sprawdził się, mamy jasno określone zadania i cele, a także instrumenty do ich realizacji, ale cóż, żyjemy w konkretnej rzeczywistości ustawodawczej, która również dotyczy Gdyni. I tu zaczynają się schody. Zgadzam się z panią Aliną Pomierną, ponieważ podobno, pomimo dobrego prawa dotyczącego osób niepełnosprawnych, coś jest nie tak. Ono nie jest przejrzyste, spójne, nie ma też jednolitego systemu, a istniejące dobre zapisy prawa są nieprzestrzegane, bo nie mamy dostatecznych instrumentów do ich egzekwowania.

Trudno nie wspomnieć tu o nieszczęsnej ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, która została znowelizowana do tej pory chyba czterdzieści dwa razy i, jak rozumiem, jest w Sejmie kolejna nowelizacja, czterdziesta piąta, tak? Cóż, odzwierciedla ona działania różnych grup interesu, które w danym momencie mają wpływ na jej brzmienie – życzę sobie, żeby były to dobre działania grup interesu.

Nie ma jednolitej wizji rozwiązania problemu wynikającego z różnic jakości życia osób niepełnosprawnych i innych obywateli. Ma się wrażenie pewnej akcyjności i rozpraszenia środków finansowych, a nie rzeczywistego zdiagnozowania problemu i rozwiązania go wszelkimi dostępnymi instrumentami, w tym przypadku poprzez system prawa. Osoby niepełnosprawne ciągle są postrzegane jako gorsze, nie mają równego dostępu do edukacji, pracy czy do realizacji swoich pasji, radości życia. Podkreślam: nie chodzi tu o żadne specjalne przywileje, tylko o takie same możliwości realizacji pełnego satysfakcji i radości życia.

Patrzę tutaj na pana Piotra Pawłowskiego, który już wślawił się na całą Polskę, jeżeli chodzi o wszelkie działania dotyczące równości życia osób niepełnosprawnych i pełnosprawnych. Myślę też o kampanii parkingowej, miejsce dla osoby niepełnosprawnej to nie jest żaden przywilej. Dzięki miejscu na parkingu taka osoba jest niezależna, samodzielna i może normalnie funkcjonować. Dlaczego z tego powodu, że jeżdżę na wózku, całe życie mam z czegoś rezygnować?

Konieczne jest zatem stworzenie takiej polityki państwa, która nie dzieli społeczeństwa na zdrowe i niepełnosprawne, bo to tak naprawdę jest sztuczny podział – każda osoba niepełnosprawna ma takie same potrzeby jak pełnosprawna i ma prawo do pełnego szczęścia i satysfakcji z życia. Powinno się realizować taki program, który uwzględnia potrzeby każdego człowieka. Zasadą powinno być, że w przypadku ograniczenia sprawności w wyniku choroby czy wypadku, osoba taka powinna jak najszybciej wrócić do normalnego życia i funkcjonowania, znów stać się pełnoprawnym obywatelem. Ona powinna wrócić do aktywności zawodowej, pasji i do funkcji społecznej, którą pełniła przed wypadkiem lub chorobą, a państwo powinno rekompensować niepełnosprawność poprzez system prawny, wyposażenie w sprzęt rehabilitacyjny i ortopedyczny, stworzenie infrastruktury, które umożliwi normalne i godne życie. W perspektywie zmniejszają się koszty utrzymania takiej osoby, bo przestaje być ona ciężarem społecznym, a sama zaczyna przynosić dochody w budżecie, stając się znów podatnikiem. Jeżeli osoba niepełnosprawna nie może być pełnoprawnym obywatelem i pełnić funkcji społecznych, siłą rzeczy staje się klientem opieki społecznej, korzysta z zasiłków finansowanych z państwa pieniędzy, z naszych pieniędzy.

Stwórzmy zatem jasne standardy. Powinno być tak, że na przykład w momencie urodzenia się dziecka niepełnosprawnego matka wie, jakiej pomocy i wsparcia może oczekiwać i, co najważniejsze, wie, dokąd udać się po pomoc, wie, jaką przyszłość, jakie możliwości ma dziecko. Ponieważ w zależności od szans, jakie stworzymy dziecku na normalny rozwój, taką osobę niepełnosprawną dorosłą będziemy mieli. I pytanie: czy nadal niepełnosprawną? Czy to będzie zupełnie samodzielny, pełnoprawny obywatel, który będzie pracował, płacił podatki, a jego niepełnosprawność nie będzie stanowiła problemu, czy też będziemy generować kolejną kosztowną patologię społeczną?

W tym roku dużo mówi się o aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Dzięki środkom unijnym są realizowane, organizowane różne kampanie, mniej lub bardziej udane. Również w Gdyni, w urzędzie miasta,

chcieliśmy zatrudnić kolejną osobę niepełnosprawną, warunkiem było tu jednak wyższe wykształcenie i znajomość języka angielskiego potwierdzona certyfikatem. Pomimo wielu prób nie udało nam się znaleźć takiej osoby. Wiecie państwo, dlaczego? Bo wszystkie szkoły językowe są na piętrze. Takich przypadków jest wiele. Jest to kolejny przykład na to, że nie ma jednolitego systemu, nie ma rozwiązań systemowych i konsekwencji w działaniu. Mówimy teraz dużo o pracy, a czy ktoś się zastanowił nad tym, czy jest pracownik, który jest w stanie skonsumować tę całą ofertę?

Chcę powiedzieć jeszcze jedno. Bardzo się cieszę, że pani Jane Cordell jest tutaj, w Polsce. Mam nadzieję, że dzięki jej pomocy i dzięki państwa uczestnictwu, dzięki temu, że ta dyskusja się rozpoczęła, skończymy ją wcześniej niż za czterdzieści lat.

Bardzo dziękuję.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję pani Beacie Wachowiak-Zwarze.

Proszę państwa, jako przewodniczący przepraszam, że będziemy dyscyplinować i dbać o to, żeby to było rzeczywiście osiem, dziesięć minut, bo na taki czas jest obliczona konferencja. Zachęcam, aby jak najszybciej zmierzać do wniosków i konkluzji.

Proszę o zabranie głosu pana Pawła Wypycha, dyrektora Biura Polityki Społecznej miasta stołecznego Warszawy, którego bliżej znamy jako byłego pełnomocnika rządu do spraw osób niepełnosprawnych bardzo aktywnie współpracującego z komisjami, a szczególnie z Komisją Polityki Społecznej.

Paweł Wypych **Dyrektor Biura Polityki Społecznej** **w Urzędzie Miasta Stołecznego Warszawy**

Panie Przewodniczący! Panie i Panowie Senatorowie! Panie i Panowie Posłowie! Szanowni Państwo!

Przyznam szczerze, że dzisiaj jest mi szczególnie miło być tutaj, na tej sali, bo jestem tu zdecydowanie w innej roli. Ta rola jest dużo prostsza z uwagi na to, że nie obowiązują mnie już jakby wszystkie szykany wynikające z pełnionej funkcji.

Słuchając pani Beaty pomyślałem sobie tak: pan prezydent Szczurek na prezydenta Rzeczypospolitej, pani Beata na pełnomocnika rządu do spraw osób niepełnosprawnych, a Rzeczpospolitą przenieśmy do Gdyni. To byłby dobry pomysł, bo myślę, że osobom niepełnosprawnym na pewno żyłoby się lepiej.

Chciałbym zwrócić państwa uwagę na to, że wszyscy popełniamy tutaj podstawowy błąd, że patrzymy na to niejako od góry, a powinniśmy spojrzeć na to od dołu. Czy nie było prawa, które zabraniało osobom, które są kierowcami, mają samochody, parkowania na kopertach dla osób niepełnosprawnych? Było, ono jest od lat. Trzeba było kampanii dotyczącej integracji, żeby ktoś chciał to prawo zauważyć.

To nie jest tak, że w Polsce nie ma prawa na rzecz osób niepełnosprawnych. W Polsce jest tragicznie, jeżeli chodzi o egzekwowanie tego prawa, o przestrzeganie tego prawa, o wyciągnięcie konsekwencji. Zawsze wtedy wchodzimy w taki proces, powiedziałbym, świętego prawa własności. Czy którykolwiek powiatowy inspektor nadzoru budowlanego nie dopuścił do użytkowania dużej inwestycji, centrum handlowego, prywatnej szkoły wyższej, kościoła, który został wybudowany niezgodnie z obowiązującym prawem – Prawo budowlane? Nie ma takiego przypadku. Możemy długo o tym mówić, rozumiem, że niektórzy z państwa są weteranami takich spotkań. Rok temu wiedziałem mniej więcej wszystko to, co w tej chwili; i rozumiem, że za rok czy dwa lata będziemy na pewno już dużo bliżej, ale okres tych czterdziestu lat chyba będzie obowiązujący. Tego się szybciej zrobić nie da.

Przede wszystkim nie ma zainteresowanych zmianami. Główni aktorzy tego rynku nie są zainteresowani zmianami, ponieważ sytuacja wygląda tak, że w tym systemie, który jest, każdy odnalazł swoje miejsce. Otóż główny nacisk – co również podkreślała pani dyrektor Pomierna – jest położony na obsługę osoby niepełnosprawnej. Nie na osobę niepełnosprawną, tylko na jej obsługę. W związku z tym wydaje mi się, że ta zmiana i cały ten system powinien zakładać tylko jeden spójny program działań na rzecz osoby niepełnosprawnej, która poprzez edukację, proces usamodzielniania i udostępniania jej wszystkich możliwych instrumentów ma prowadzić do pełnego jej usamodzielniania, wraz z usamodzielnieniem życiowym i ekonomicznym, czyli podjęciem zatrudnienia. To jest program działań, który może ten proces zapoczątkować.

Po pierwsze, ten system musi zostać uproszczony. Jest za dużo aktorów, którzy krążą wokół tego programu działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Myślę, że tutaj powinny być dokładnie trzy elementy. To jest kwe-

stia roli poziomu rządowego – to może być komisja, pełnomocnik rządu, a na pewno Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych – to jest też marszałek i to jest też starosta. Chodzi tu głównie o problemy dotyczące zintegrowania systemu przepływów finansowych. Płyną bardzo różne, bardzo duże środki, dotyczące wspierania osób niepełnosprawnych i one są zupełnie ze sobą niespójne – one się wzajemnie uzupełniają, a czasami za to samo płacimy z różnych źródeł, tylko być może czasem nazwa jest lepsza.

Po drugie, to jest kwestia wprowadzenia pełnej, bardzo długofalowej kampanii społecznej, która ma pokazywać, że osoby niepełnosprawne nie są droższe, nie są gorsze, nie są bardziej problemowe. Są takie same, tylko być może wymagają innego wsparcia, być może uzupełnienia pewnych braków. Ponadto trzeba pamiętać o tym, że zróżnicowanie potrzeb osób niepełnosprawnych jest bardzo duże, ono wynika z rodzaju ich niepełnosprawności. Zupełnie inne problemy mają osoby poruszające się na wózku, a zupełnie inne problemy mają osoby głuche. Prosty przykład. Dlaczego głusi w Warszawie żądają – a uważam, że mają świętą rację – żeby przejazdy komunikacją miejską dla głuchych były tańsze? Ponieważ głuchy nie zadzwoni. On, chcąc dowiedzieć się czegokolwiek, musi osobiście dotrzeć na miejsce, o ile nie posługuje się Internetem. W związku z tym, jako że nie ma prawa jazdy i nie ma samochodu, musi korzystać z komunikacji miejskiej i w jego rodzinie wydatki na komunikację miejską są zdecydowanie wyższe niż w przeciętnej innej rodzinie. W związku z tym to zróżnicowanie musi być także dostrzeżone.

Głównym partnerem tych działań musi być samorząd, samorząd jak najniższego szczebla. Moim zdaniem, administracja samorządowa jest nadmiernie rozbudowana. Gmin w Polsce jest za dużo, tak samo za dużo jest powiatów. Co do województw, to może nie będę mówił wprost, bo się państwu narażę, ale mam tu podobny pogląd jak w przypadku gmin i powiatów. W związku z tym ta administracja jest dosyć słaba i środki finansowe są nadmiernie rozdrobnione i nie mają takiej efektywności, jaką mogłyby mieć.

To jest także kwestia pewnej kompleksowości w podejściu do osoby niepełnosprawnej, to jest kwestia wspierania tej osoby, ale także jej rodziny, od momentu urodzenia się niepełnosprawnego dziecka lub od momentu pojawienia się niepełnosprawności. Co z tego, że będziemy edukowali ucznia niepełnosprawnego, dojdziemy do poziomu studiów, a on swoim własnym wysiłkiem, wysiłkiem swojej rodziny, przy wsparciu PFRON skończy je? I na szczęście coraz więcej niepełnosprawnych studiuje, tylko,

Pani Beato, jest problem: jeśli go nie będzie stać na kupienie mieszkania w Gdyni, to on nie przyjdzie do pracy. On tego mieszkania nie kupi od razu. W związku z tym największą tragedią niepełnosprawnych studentów w Warszawie jest to, że jak kończą studia, to muszą wrócić do domu, ponieważ nie ma systemu wspierania w zakresie możliwości przejścia osoby niepełnosprawnej z poziomu edukacji do pracy.

Na ostatnich targach pracy w Warszawie prezentowały się zakłady pracy chronionej, które poszukiwały pracowników. To znaczy, że wśród osób niepełnosprawnych zainteresowanie pracą jest bardzo niewielkie. Z czego to wynika? Przede wszystkim uważam, że w Polsce nie ma aż tak dużej liczby osób niepełnosprawnych. Na pewno jest tak, że część osób, które mają orzeczenie o niepełnosprawności, uzyskała to orzeczenie z uwagi na sytuację na rynku pracy, jaka była w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych. Część osób po prostu wyszła z rynku pracy nie w kierunku bezrobocia, tylko w kierunku niepełnosprawności. Ta ogromna liczba osób niepełnosprawnych przypomina o problemie, który dla mnie wiąże się – rozumiem, że o tym będzie mówiła pani profesor Wilmowska – z niespójnym systemem orzecznictwa w Polsce, a także z systemem rentowym.

Bowiem czym jest renta? Jeżeli jest to świadczenie z tytułu niezdolności do pracy, to dlaczego ustawodawca dopuszcza, że osoba, która jest niezdolna do pracy, może pracować? To jest swoista schizofrenia. Oznacza to tylko tyle, że ustawodawca usprawiedliwia się, że wysokość tej renty jest tak niska, że człowiek, żeby przeżyć, musi dorobić.

Odwracając sytuację, osoba, która ma tę rentę i podejmuje pracę, to tę rentę traktuje już tylko i wyłącznie jako dodatek do wynagrodzenia. Być może należałoby wprowadzić stałe świadczenie dla wszystkich niepełnosprawnych obywateli, tylko i wyłącznie z tytułu niepełnosprawności – obawiam się jednak, że ani polski budżet, ani żaden inny budżet tego nie wytrzyma – lub też należałoby podjąć twardą i, jak rozumiem, bardzo niepopularną decyzję. Mianowicie być może należałoby zweryfikować przyznane renty lub doprowadzić do takiego systemu, który będzie zachęcał osoby niepełnosprawne do maksymalnej aktywizacji w kierunku zawodowym.

Myślę, że tutaj jest jeszcze jedna sprawa: to jest także kwestia przesunięcia i strategicznego umiejscowienia programów celowych na rzecz osób niepełnosprawnych. Nam jest potrzeba mniej programów, one powinny być rządowe, nie powinny opierać się tylko i wyłącznie na pracy pełnomocnika i nie powinny też być programami PFRON. Fundusz powinien po prostu obsługiwać te programy.

Na pewno potrzebny jest w Polsce akt prawny, który będzie prowadził do usystematyzowania i do wprowadzania wszelkich możliwych przepisów antydyskryminacyjnych z tytułu niepełnosprawności. Nie wydaje mi się jednak, by za pomocą jednej ustawy można było naprawić cały system prawny. Myślę, że wartością polskiego systemu prawnego jest to, że w bardzo wielu aktach znajdują się przepisy, które regulują funkcjonowanie danej sfery życiowej także w aspekcie niepełnosprawnych obywateli.

Na koniec chciałbym dodać, że wydaje mi się, że te wszelkie działania muszą być zaplanowane w dużo dłuższej perspektywie czasowej niż jedna kadencja. To znaczy ludzie muszą przyzwyczaić się do tych zmian. I ten efekt, o którym wspominała pani Pomierna – że na początku przede wszystkim będzie widać zmiany negatywne – jest oczywisty. W związku z tym każda propozycja zmian będzie miała także nie tylko swoje skutki społeczne, ale także polityczne. Zatem tutaj jest bardzo potrzebna rozważa po stronie ustawodawcy.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję za wypowiedź panu Pawłowi Wypychowi.

Proszę o zabranie głosu panią Ewę Kędzior, pełnomocnika Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” do spraw osób niepełnosprawnych.

Ewa Kędzior **Pełnomocnik do spraw Osób Niepełnosprawnych** **Komisji Krajowej Niezależnego Samorządnego** **Związku Zawodowego „Solidarność”**

Swoją krótką wypowiedź rozpocznę od przykładu negatywnego, a później dojdę do wniosków.

W ostatni piątek spotkałam się w Warszawie z krajową strukturą związku zajmującą się sprawami niepełnosprawności. Rozmawialiśmy na różne tematy związane z codziennym życiem członków sekcji. W pewnym momencie jedna z koleżanek podzieliła się z nami odpowiedzią, jakiej udzielono jej w ramach spotkania organizacyjnego obwodowej komisji wyborczej. Pytanie dotyczyło sposobu, w jaki lokale wyborcze będą dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Mianowicie na zadane przez nią pytanie

otrzymała odpowiedź, iż nie będą dostosowane tam, gdzie ona mieszka, ponieważ – i tutaj pozwolę sobie zacytować – „nie ma co się czarować, nikt nie jest tym zainteresowany”. Oczywiście to pobudziło dyskusję. Inni niepełnosprawni związkowcy mówili, że na ich terenie – i tu znowu pozwolę sobie zacytować – „nie ma ludzi, którzy wzięliby na siebie odpowiedzialność za dowieszenie osób niepełnosprawnych do lokali wyborczych”.

Prawo wyborcze jest zdobyczą systemu demokracji; wydaje się to dzisiaj oczywiste i bezdyskusyjne. Jednakże praktyka pokazuje, że to, co dla jednych jest oczywiste i bezproblemowe, dla innych jest ograniczane. Co gorsza, ograniczenia te nie wynikają z wymogów prawnych, ale z barier technicznych, których organizatorzy wyborów nie czują się w obowiązku zlikwidować. W ten sposób części obywateli, osobom niepełnosprawnym, przy ogólnej akceptacji odbiera się prawo, które im, jako pełnoprawnym obywatelom, przyznaje Konstytucja RP. Miałam tutaj zacytować art. 32 konstytucji, który mówi o prawie do równego traktowania, ale myślę, że bardziej odpowiednia będzie parafraza zdania z książki „Folwark zwierzęcy”, iż wszyscy są równi, ale niektórzy są mniej równi.

To bezprawie jest uzasadniane w różny sposób, ale o tym nie będę wspominać. Powiem tylko o konsekwencjach tej sytuacji. Odbiera się w ten sposób osobom niepełnosprawnym możliwość pośredniego decydowania, czy środki, jakie powinny zostać wydatkowane na ich rehabilitację, będą wydatkowane w sposób zgodny z ich oczekiwaniami i ich wymaganiami.

Po tym nieco przydługim wstępie przejdę do meritum sprawy. Przedstawiony przykład, tak jak mówił mój przedmówca, dotyczy tylko jednego z wielu obszarów, w którym przepisy prawne odnoszące się do ogółu obywateli są w przypadku do osób niepełnosprawnych łamane. Nie ma szans na istnienie spójnego systemu – jakkolwiek by on był i jakiegokolwiek grupy społecznej by dotyczył – jeżeli przepisy go tworzące nie będą wprowadzane w życie i egzekwowane. Nie ma szans na sprawne funkcjonowanie przepisów szczegółowych, jeżeli dopuszcza się i akceptuje łamanie przepisów stanowiących podstawę praw społecznych i obywatelskich w stosunku do jakiegokolwiek grupy społecznej.

W ostatnim czasie wiele mówiło się o konieczności zmiany systemu wspierania zatrudniania osób niepełnosprawnych, odbyła się na ten temat debata społeczna. Znakomita część środowiska zajmującego się niepełnosprawnością – i dzisiaj też mieliśmy takie głosy – stoi na stanowisku, iż obecny system się nie sprawdza i że trzeba go zmienić. I tutaj rodzi się pytanie, w jakim kierunku powinny pójść zmiany. Czy należy wprowadzać wyłącznie nowe rozwiązania, między innymi związane z naszym uczestnictwem

w Unii Europejskiej, nie nowym, bo jesteśmy w niej już od ponad dwóch lat? A może powinno to również polegać na wzmocnieniu przestrzegania istniejących praw i obowiązków poprzez wprowadzenie sankcji w sytuacji łamania norm istniejących w polskim systemie?

Jest to o tyle warte rozważenia, iż niedawno prezydent RP odebrał Międzynarodową Nagrodę Niepełnosprawności im. Franklina Roosevelta, przyznaną Polsce dla najlepszego systemu pomocy dla osób niepełnosprawnych. Z tego wynika, że nasz system nie jest taki najgorszy.

Planując zmianę systemu, przy wdrażaniu nowych rozwiązań należy mieć na względzie okres przejściowy, z którym łączy się wiele błędów i niedociągnięć i którego ostateczny ciężar odczują przede wszystkim osoby niepełnosprawne. Planując zaś stabilność systemu, należy zacząć od podjęcia działań zmierzających do zapewnienia polskim niepełnosprawnym obywatelom przestrzegania ich praw podstawowych. W 1997 r. – o czym mówił również jeden z moich przedmówców, pan Piotr Pawłowski – parlamentarzyści dostrzegli potrzebę objęcia dodatkową ochroną prawną poszczególnych płaszczyzn życia osób niepełnosprawnych. 1 sierpnia 1997 r. Sejm RP uchwalił Kartę Praw Osób Niepełnosprawnych – dokument, w którym uznał, iż osoby niepełnosprawne mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia i nie mogą podlegać dyskryminacji. Sejm wezwał też rząd RP i władze samorządowe do podjęcia działań ukierunkowanych na urzeczywistnienie praw osób niepełnosprawnych.

Jak wiemy, Karta Praw Osób Niepełnosprawnych opisuje dziesięć obszarów życia osób niepełnosprawnych, z których – z punktu widzenia związku, w imieniu którego dzisiaj występuję – trzy są najważniejsze. Pozwolę sobie powtórzyć, że są to: prawo do pracy na otwartym rynku pracy zgodnie z kwalifikacjami, wykształceniem oraz, jeżeli stan zdrowia tego wymaga, prawo do pracy w warunkach dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych; zabezpieczenie społeczne uwzględniające konieczność ponoszenia zwiększonych kosztów wynikających z niepełnosprawności, jak również uwzględnienie tych kosztów w systemie podatkowym oraz – w odniesieniu do wstępu do mojego dzisiejszego wystąpienia – życie w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostęp do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej.

Niestety, uchwała Sejmu nie jest aktem prawa powszechnie obowiązującego. Dlatego konieczne jest zainicjowanie działań mających na celu nadanie postulatowi Karty mocy norm prawnych rangi ustawowej, kształtujących wymienione w niej prawa podmiotowe osób niepełnosprawnych. Żeby ten

akt był efektywnym instrumentem zmian, musi być powiązany z wprowadzeniem do ustawy sankcji prawnej, chodzi o to, aby osoby niepełnosprawne mogły sądownie dochodzić wynikających z norm roszczeń. Jak wykazały przepisy dotyczące równego traktowania w miejscu pracy, najskuteczniejszą metodą jest wprowadzenie norm umożliwiających zasądzenie na rzecz osób niepełnosprawnych odszkodowania o charakterze gwarancyjnym.

Niestety, do tej pory prace nad Kartą ograniczają się do corocznych sprawozdań rządu o działaniach podejmowanych na rzecz realizacji postanowień uchwały. I tutaj przyłączam się do postulatu pana Piotra, iż należy podjąć wszelkie działania, aby nadać Kartie Praw Osób Niepełnosprawnych moc ustawy. Myślę, że jeżeli w tej ustawie znalazłyby się również sankcje egzekwujące te prawa, byłby to dobry początek tego, żeby prawa osób niepełnosprawnych były realnie przestrzegane, by nie były tylko zapisem ustawowym.

Dziękuję.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję pani Ewie Kędzior za wystąpienie.

Proszę o zabranie głosu panią Annę Wilmowską-Pietruszyńską, prezesa Polskiego Towarzystwa Orzecznictwa Lekarskiego.

Ewa Wilmowska-Pietruszyńska **Prezes Polskiego Towarzystwa Orzecznictwa Lekarskiego**

Panowie Przewodniczący! Panie i Panowie Posłowie i Senatorowie!
Szanowni Państwo!

Każdy stan chorobowy może zakończyć się wyzdrowieniem, ale może pozostawić też krótkotrwałe, długotrwałe lub trwałe upośledzenie sprawności fizycznej, psychicznej lub i fizycznej, i psychicznej. Po raz pierwszy problemem tych pozostałości zajęła się Światowa Organizacja Zdrowia w pierwszej opublikowanej międzynarodowej klasyfikacji niepełnosprawności: Było to bierne podejście do zagadnienia, oceniano uszkodzenie, patrzono, jakie te uszkodzenia powodowały niezdolności, a następnie, jakie były ograniczenia w rolach społecznych.

Definicję niepełnosprawności według Światowej Organizacji Zdrowia wszyscy państwo znają. Przypomnę, że jest to wynikające z uszkodzenia i upośledzenia funkcji organizmu ograniczenie lub brak zdolności do wykonywania czynności w sposób lub w zakresie uważanym za normalny dla człowieka. Światowa Organizacja Zdrowia stopniuje niepełnosprawność na częściową i całkowitą. Również tym problemem zajmowało się Europejskie Forum Niepełnosprawności w Parlamencie Europejskim. Po dwudziestu latach pracy, w 2001 r., Światowa Organizacja Zdrowia przyjęła drugą rewizję międzynarodowej klasyfikacji niepełnosprawności – w niej tak samo ocenia się uszkodzenia, ale patrzy się też na to, jaka temu człowiekowi aktywność pozostała i jak ją w drodze dalszego leczenia i rehabilitacji można poprawić – tak, żeby jak najwięcej osób mogło wrócić do czynnego życia społecznego.

Następnym etapem jest niesamodzielność. Osobą niesamodzielną jest osoba, która jest niezdolna do samodzielnej egzystencji w wyniku następstw chorób czy urazu i wymaga stałej lub długotrwałej opieki i pomocy osób drugich w wykonywaniu zwykłych czynności dnia codziennego w zakresie: odżywiania, przemieszczania się, pielęgnacji ciała oraz zaopatrzenia gospodarstwa domowego.

Obserwujemy w naszym kraju stałe zwiększanie się liczby osób niepełnosprawnych oraz osób niesamodzielnych. Zabezpieczenie społeczne zaczynamy od momentu urodzenia, kiedy każdy otrzymuje zasiłek macierzyński i becikowe. I potem, jeżeli zachorujemy, to koszty choroby podzielone są między kilka instytucji, bo jedna instytucja zajmuje się prewencją, diagnostyką i leczeniem, następne instytucje ponoszą koszty absencji chorobowej spowodowanej tą chorobą. Tutaj najważniejsze jest to pierwsze. Bo jeżeli ochrona zdrowia będzie działała w ten sposób, że każdy pacjent na początku choroby będzie zdiagnozowany w celu wdrożenia właściwego leczenia i rehabilitacji, to mniej osób przejdzie do tej drugiej grupy.

Niepełnosprawnością w Polsce zajmuje się kilka systemów, króciutko to państwu pokażę, a jeśli chodzi o niesamodzielność, czyli najbardziej trudny dla człowieka stan, to w tej chwili każdy taki pacjent – niezależnie od stopnia tej niesamodzielności i od rodzaju opieki, której wymaga – otrzymuje 153 zł miesięcznie. Dodatek w takiej samej wysokości dostają wszyscy obywatele naszego kraju, którzy ukończyli siedemdziesiąty piąty rok życia, nawet jeśli nie są niesamodzielnymi. W każdym z tych systemów odrębnie określa się zakres uprawnień do świadczeń związanych z niepełnosprawnością.

Definicje w każdym systemie są inne. W ZUS jest to niezdolność do pracy, w KRUS jest to całkowita niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym, w wojsku – niezdolność do służby w instytucjach podległych ministrowi spraw wewnętrznych, zaś w administracji – również niezdolność do służby. I jest też zabezpieczenie w wypadku niepełnosprawności osób, które nie podlegają tamtym systemom, mianowicie powiatowe i wojewódzkie zespoły orzekania o niepełnosprawności orzekają o niepełnosprawności osób, które nie podlegają ubezpieczeniom społecznym. I tutaj mamy organy orzekające, w każdym są lekarze i komisje lekarskie. To jest pierwszy etap – pierwsza instancja, druga instancja jest odwoławcza.

Ile teraz mamy takich osób? Renty w ZUS pobiera dwa miliony osób, zaś renty rodzinne z tytułu jednego ze zjawisk demograficznych, które jest w naszym kraju, czyli nadumieralności mężczyzn w wieku produkcyjnym, pobiera milion dwieście sześćdziesiąt dziewięć tysięcy osób. Tutaj mamy też renty w służbach mundurowych. Proszę, niech państwo zobaczą jeszcze jedną rzecz: z tej tabelki, którą pokazywałam, wynika, że w każdym z tych systemów jest prowadzona rehabilitacja, każdy system tę rehabilitację prowadzi oddzielnie.

Nie ma natomiast w Polsce jednego: rehabilitacji zawodowej z prawdziwego zdarzenia. I od momentu transformacji nie ma możliwości przekwalifikowania człowieka do odpowiedniego zawodu w ośrodkach przystosowanych do tego. W wielu krajach kompleksowa rehabilitacja lecznicza, społeczna i zawodowa jest podstawą.

Teraz kwestia wejścia do tego systemu. Na diagnostykę i leczenie trzydziestu ośmiu milionów Polaków w Narodowym Funduszu Zdrowia wydajemy 33 miliardy zł, zaś na renty z tytułu niezdolności do pracy i renty rodzinne spowodowane w części przedwczesnym zgonem jedynego żywiciela rodziny wydajemy prawie 50 miliardów zł.

Króciutko o orzecznictwie. Orzecznictwem zajmują się lekarze, zgodnie z ustawą o zawodzie lekarza, gdzie również poza badaniem stanu zdrowia, rozpoznawaniem chorób, leczeniem, rehabilitacją jest wydawanie opinii i orzeczeń lekarskich. Istotą orzecznictwa jest wypowiedanie się o wnioskach wynikających ze stwierdzonych badaniami odchyleń od stanu zdrowia. Orzeczenie lekarskie ma istotne znaczenie, bowiem w wielu przypadkach może od niego zależeć los człowieka, jego zdrowie, warunki bytowe, a nawet wolność i honor. Każdy lekarz wydający orzeczenie lekarskie powinien zdawać sobie sprawę z odpowiedzialności i olbrzymiego kredytu zaufania, jakim obdarzyło go społeczeństwo. Toteż żadne inne względy poza merytorycznymi nie mogą być brane pod uwagę. Musimy

dążyć do takiego stanu, żeby każde orzeczenie lekarskie było wydane zgodnie ze stanem faktycznym, na podstawie aktualnego stanu wiedzy medycznej, zgodnie z przepisami prawa, etyką i sumieniem lekarza, który to orzeczenie wydaje. Nieznajomość zasad orzecznictwa lekarskiego i aktów prawnych w tym zakresie niejednokrotnie może skutkować tragediami ludzkimi, może także być przyczyną nadmiernego wzrostu wydatków publicznych i doprowadzić do kryzysu finansów państwa. Orzecznictwo lekarskie jest niezbędnym elementem zabezpieczenia społecznego, a także powinno odgrywać istotną rolę w ubezpieczeniach. Wszystkie orzeczenia sprowadzają się do stwierdzenia różnego stopnia niepełnosprawności w następstwie upośledzenia funkcji organizmu w wyniku wrodzonych lub nabytych schorzeń lub urazów.

We wszystkich tych sprawach przysługuje trójinstancyjne sądownie postępowanie odwoławcze. Dlatego też zasady orzecznictwa lekarskiego o niepełnosprawności oraz regulacje prawne w tym zakresie obowiązujące w naszym kraju powinny być znane zarówno lekarzom leczącym, jak lekarzom orzekającym, a także biegłym sądowym. Fakt, że kilkaset osób ukończyło studia podyplomowe w Akademii Medycznej we Wrocławiu z tego zakresu, świadczy o wadze problemu. Dlatego są przygotowywane prace na temat zwiększenia umiejętności w zakresie orzecznictwa lekarskiego, będzie to szkolenie zakończone otrzymaniem certyfikatu.

Jest to szalenie istotne. W tym kierunku również poszły inne kraje, a w niektórych wprowadzono nawet specjalizacje z zakresu orzecznictwa lekarskiego. W Holandii i we Włoszech w ramach specjalizacji w medycynie społecznej – którą zlikwidowano w Polsce, zastąpiono ją zdrowiem publicznym – wprowadzono specjalizację z orzecznictwa lekarskiego. Zaś na Węgrzech powołano Narodowy Instytut Ekspertyz Lekarskich, a we Włoszech otworzono centra prawno-medyczne.

Trzy najważniejsze sprawy. Pierwsza to taka poprawa jakości opieki zdrowotnej, żeby kolejność była następująca: tam, gdzie znamy metody zapobiegania – prewencja; wczesna prawidłowa diagnostyka w celu wdrożenia prawidłowego leczenia i wczesne rozpoczęcie rehabilitacji. Chodzi o to, żeby tam, gdzie można nie dopuścić do powstania niepełnosprawności, do niej nie dopuścić. Jeżeli chodzi o niepełnosprawność jest kwestia wejścia do systemu, czyli bardzo uczciwego uczestnictwa. Są tu dwie rzeczy: rehabilitacja od początku choroby i prawdziwy system rehabilitacji zawodowej, a nie jakieś dwutygodniowe kursy w urzędach pracy. Człowiek chory, niepełnosprawny na takim kursie nie jest w stanie nauczyć się nowego zawodu. Bardzo dobrym przykładem jest przykład amerykański program *Ticket*

to Work, czyli „Bilet do pracy”, gdzie ta rehabilitacja zawodowa jest prowadzona w bardzo dobry sposób.

Na zakończenie podsumuję: prewencja; wczesna prawidłowa diagnostyka w celu wdrożenia prawidłowego leczenia i rehabilitacji od początku choroby, a na końcu kompensacja; wprowadzenie umiejętności specjalnej w zakresie orzecznictwa lekarskiego, a także wprowadzenie innych form organizacyjnych tego orzecznictwa.

Dziękuję bardzo.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję pani Annie Wilmowskiej-Pietruszyskiej.

Bardzo proszę o zabranie głosu pana Tadeusza Majewskiego z Krajowej Izby Gospodarczo-Rehabilitacyjnej.

Tadeusz Majewski **Przedstawiciel Krajowej Izby Gospodarczo-Rehabilitacyjnej**

Panowie Senatorowie! Panie Pośle! Proszę Państwa!

Również starałem się odpowiedzieć na te trzy pytania, tak więc pewne sprawy będą powtarzać się w moim wystąpieniu. Postaram się jednak zachować dyscyplinę i przedstawić je w sposób skrótowy.

Jest pytanie: jaki powinien być system, jakie powinien spełniać warunki? Mianowicie system wyrównywania szans i wspomaganie aktywności osób niepełnosprawnych powinien uwzględniać pomoc wszystkim kategoriom osób niepełnosprawnych, które takiego wspomagania potrzebują – dzieci i młodzież niepełnosprawna, osoby, które w trakcie swojego życia stały się osobami niepełnosprawnymi. Jednak w szczególny sposób wspomaganie potrzebują także inne kategorie osób niepełnosprawnych: osoby z niepełnosprawnością intelektualną, osoby z niepełnosprawnością złożoną czy osoby niewidome. Można wymienić więcej tych kategorii.

Druga cecha systemu. On powinien preferować zasadę integracji szkolnej, zawodowej i społecznej. Tak więc potrzebne jest przygotowanie do rehabilitacji w placówkach, które będą pomagać w integracji społecznej tych osób.

Trzecia cecha. System powinien określać formy wspomagania, to, co rozumiemy przez wspomaganie.

Czwarta cecha. System powinien ściśle określać struktury organizacyjne dla udzielania wspomagania osobom niepełnosprawnym. Chodzi o to, aby władze rządowe, samorządowe, różne placówki, organizacje pozarządowe itd. Wiedziały, co mają robić i jak powinny to robić.

Następna cecha, piąta. System powinien określać źródła finansowania i przeznaczać środki w takiej wysokości, która będzie umożliwiać pełną realizację zadań tego systemu.

Cecha szósta. Tutaj ta sprawa była już poruszana. Mianowicie system powinien stworzyć system monitoringu, czyli kontroli realizacji zadań przez instytucje. Również powinna być kontrola tego, w jaki sposób te środki są wydawane, czy są wydawane efektywnie, skutecznie i celowo.

Jeśli chodzi o pierwszą grupę, którą wymieniłem, mianowicie o dzieci i młodzież niepełnosprawną, to system powinien zapewniać im wspomaganie w placówkach ogólnodostępnych, ukierunkowane na możliwie wszechstronny rozwój osobowy oraz dobre przygotowanie do życia w społeczeństwie, tak więc tutaj preferowany jest system integracyjny.

Po drugie, powinien być on ukierunkowany na dobre przygotowanie do pracy, ze szczególnym uwzględnieniem wymagań współczesnego rynku pracy. Wiemy, jakie są dzisiaj na otwartym rynku pracy wysokie wymagania w stosunku do pracowników.

Po trzecie, należałoby tu – w dalszym ciągu jestem przy dzieciach i młodzieży – zadbać o efektywne przejście z okresu szkolnego do samodzielnego życia. Tutaj są ważne trzy sprawy: wsparcie w uzyskaniu zatrudnienia, ułożenie sobie życia osobistego i rodzinnego, zapewnienie mieszkania itd., oraz trzecia sprawa – działanie w środowisku lokalnym, w którym taka osoba będzie żyła, w kierunku akceptacji i społecznej integracji.

Jeśli chodzi o drugą grupę, a mianowicie o osoby, które stały się niepełnosprawne w późniejszym okresie życia, to system powinien zapewniać im wspomaganie ukierunkowane na utrzymanie lub odzyskanie możliwości kontynuowania dotychczasowego aktywnego życia. Odbывałoby się to przez, po pierwsze, zapewnienie rehabilitacji leczniczej, łącznie z zaopatrzeniem ortopedycznym i rehabilitacyjnym w celu zredukowania następstw niepełnosprawności i przywrócenia możliwie normalnego funkcjonowania. I to są zadania rehabilitacji leczniczej. Po drugie, ważne jest kontynuowanie zatrudnienia – czyli to, o czym przed chwilą mówiła pani profesor – przez zapewnienie odpowiedniej rehabilitacji zawodowej. Tutaj potrzebne jest doradztwo nie tylko dla osoby, która staje się osobą nie-

pełnosprawną i często przez to jest wykluczona z rynku pracy, ale również potrzebna jest pomoc dla pracodawców w kierunku utrzymania tego pracownika w zatrudnieniu. Trzecia sprawa. O ile chodzi o osoby, które stają się niepełnosprawne, to niezbędne jest zapewnienie pomocy i wsparcia w rozwiązywaniu wszystkich problemów, także rodzinnych, domowych, które pojawiają się, kiedy osoba staje się niepełnosprawna.

Jeśli chodzi o trzecią grupę, którą wymieniłem, mianowicie osoby, które posiadają bardzo specyficzne potrzeby rehabilitacyjne itd., to uważam, że należałoby stworzyć tutaj specjalne formy organizacyjne. Chodzi o różnego rodzaju placówki rehabilitacyjne, specjalne szkolenia zawodowe dla określonych grup osób niepełnosprawnych, a także to, co jest ostatnio bardzo modne: zatrudnienie wspomagane przy pomocy asystenta, trenera pracy.

Co nam obecnie przeszkadza? Skoncentruję się głównie na zatrudnieniu. Przede wszystkim przeszkadzają – to było już poruszane – niestabilne przepisy dotyczące wspomagania osób niepełnosprawnych w zatrudnieniu; nieadekwatne przygotowanie do pracy, szczególnie – i tu zwracam się do Ministerstwa Edukacji – szkoły specjalne, kierunki szkolenia itd. Również słabe jest zaangażowanie pracodawców i ich organizacji w aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych. W tej chwili promowana jest tak zwana idea społecznej odpowiedzialności biznesu. Jeśli chodzi o zatrudnienie osób niepełnosprawnych, nie przynosi ona wielkich efektów.

Trzecie pytanie: co należy robić? Przede wszystkim należy stworzyć system. Myślę, że jest to cel tej konferencji. Może te moje dwie następne propozycje będą trochę kontrowersyjne, ale powiem, że rozwiązania z innych krajów przenosić na nasz teren należy rozważnie. Te rozwiązania zwykle mają historycznie uwarunkowania i zostały wypracowane w oparciu o dawną i aktualną sytuację społeczno-kulturową oraz rozwój cywilizacyjny danego kraju. Niekoniecznie one muszą sprawdzić się u nas, w kraju o innych tradycjach rozwiązywania problemów osób niepełnosprawnych i takiej, a nie innej, aktualnej sytuacji społecznej, gospodarczej – a wiemy, jaka ona jest. Trzeba też unikać nadinterpretacji przepisów wspólnotowych, unijnych, bo nie zawsze są one dla nas prawnie wiążące, obligatoryjne. Jest też wiele tylko zaleceń, rezolucji itd. W ramach notyfikacji również można uzyskać pewne zwolnienia lub odroczenie pewnych przepisów, które my przyjmujemy jako obligatoryjne.

Dziękuję za uwagę.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Bardzo dziękuję panu Tadeuszowi Majewskiemu.

Proszę o zabranie głosu pana profesora Jacka Wciórkę, prezesa Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego.

Jacek Wciórka
Prezes Zarządu Głównego
Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego

Panowie Przewodniczący! Panowie Senatorowie, Posłowie! Szanowni Państwo!

Chciałbym przedstawić kilka tez, które wydają mi się ważne dla przypomnienia sytuacji osób niepełnosprawnych na tle zaburzeń psychicznych. Niestety, muszę jednak zacząć od części analitycznej, ponieważ problem, jak mi się wydaje, nie jest znany i nie jest doceniany – nie jest nawet chyba dostrzegany, czasem tak jakby niektórzy zamykali oczy i nie chcieli go dostrzec ani o nim słyszeć.

Otóż chciałbym państwa przekonać, że schorzenia psychiczne stanowią poważne źródło ryzyka niepełnosprawności. Syntetyczny wskaźnik globalnego obciążenia chorobami, ukazujący lata życia utracone z powodu niepełności lub przedwczesnego zgonu, tak zwane DALY's, szacowano w roku 2001 na około półtora miliarda utraconych lat z tego powodu, na całym świecie. Zaburzenia neuropsychiczne mają w nim około dwunastoprocentowy udział. Inny, podobny wskaźnik syntetyczny, szacujący liczbę lat życia utraconych z powodu niesprawności zwany w skrócie YLD's – obliczono w tym samym roku, że udział zaburzeń neuropsychicznych sięga 33%. Przy czym warto wiedzieć, że w Europie, gdzie mniejszy udział mają schorzenia i problemy zdrowotne charakterystyczne dla krajów mniej rozwiniętych cywilizacyjnie, jak zaburzenia związane z niedożywieniem i ze złą opieką, ten wskaźnik sięga 43%. Czy to mało, czy to dużo – oceńcie państwo sami.

Powiem tylko, że wśród pojedynczych problemów zdrowotnych stanowiących największego dostarczyciela problemów niepełnosprawności, wśród pierwszych dziesięciu są cztery zaburzenia natury psychicznej: depresja, używanie alkoholu i innych substancji, schizofrenia oraz choroba afektywna dwubiegunowa.

Wśród pierwszorazowych orzeczeń o niezdolności do pracy w latach 2004–2005 około 16% stanowiły orzeczenia dotyczące następstw zaburzeń psychicznych, a wśród ponownych – ten odsetek wynosił 21%. To jest właśnie skala problemu. Z badań na podstawie reprezentatywnych badań w 2004 r., opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny, wynika, że w Polsce jest mniej więcej sześć milionów dwieście tysięcy osób niepełnosprawnych, z czego około 10% to są osoby z niesprawnością spowodowaną zaburzeniami psychicznymi.

Charakter niesprawności spowodowany zaburzeniami psychicznymi jest niezwykle różnorodny, zapewne inny w przypadku zaburzeń chorób otępiennych, inny w przypadku zaburzeń spowodowanych substancjami psychoaktywnymi, inny w przypadku nawracających lub przewlekłych zaburzeń psychotycznych, a jeszcze inny w przypadku zaburzeń rozwojowych wieku dziecięcego rozwoju psychicznego i różnych zaburzeń pojawiających się w okresie rozwoju.

Obok łatwych do policzenia kosztów leczenia i rehabilitacji zaburzenia psychiczne pociągają za sobą ogromne i trudne do uchwycenia koszty pośrednie, ponoszone przez wiele sektorów gospodarki, zwłaszcza sektory edukacji, pracy i spraw socjalnych, spraw wewnętrznych, sprawiedliwości, a także – a może ponad wszystko – są to koszty ponoszone przez rodziny.

Poważny udział w kształtowaniu rozmiarów i charakterystyki niesprawności w odniesieniu do tego obszaru zainteresowania mają czynniki społeczno-kulturowe, niechętnie stereotypy i uprzedzenia, stygmatyzacja, dyskryminacja i wykluczanie. To są tylko takie hasła, ale mają one realny kształt, one ułatwiają spychanie osób z zaburzeniami psychicznymi, także z przebytymi zaburzeniami psychicznymi, w obszar niesprawności. Jej negatywnymi skutkami są: zubożenie, niedostępność pracy, osamotnienie, utrata źródeł oparcia i satysfakcji życiowej, wreszcie – zależność od instytucji.

Czynniki te działają na wszystkich poziomach życia społecznego: w relacjach interpersonalnych w rodzinach, w środowisku pracy i nauki, w środowisku lokalnym. Niestety, oddziałują też na politykę społeczną państwa, która od lat ignoruje lub nawet – mówię to z pełnym przekonaniem – dyskryminuje potrzeby osób z zaburzeniami psychicznymi, powiększając i utrwalając rozmiary ich niepełnosprawności.

Zaniedbania te powodują, że w Polsce w sposób systematyczny i dostatecznie intensywny nie jest prowadzona ani promocja zdrowia psychicznego, ani inne działania zmniejszające ryzyko wystąpienia zaburzeń psychicznych w różnych grupach i środowiskach. System opieki zdrowotnej jest nienowoczesny, niesprawny, nierówno dostępny i niestety – mówię to

z bólem – skazuje wielu chorych na leczenie w warunkach niegodnych, których dzisiaj już nikt nie zaakceptowałby w odniesieniu do innych grup chorych. Tych niedostatków nie jest w stanie wyrównać względnie dobrze rozwijający się system pomocy społecznej. Nie ma też skutecznych narzędzi gromadzenia i porządkowania wiedzy na temat zdrowia psychicznego i jego zaburzeń. Niestety, Polska – i mówię to ze wstydem – należy do niechlubnej grupy 30% krajów na świecie, które nie wdrożyły swego Narodowego Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego. W tej mierze jesteśmy opóźnieni w stosunku do większości krajów europejskich o jakieś dwadzieścia, trzydzieści lat.

Jakie warunki powinien spełniać system, który wyrównywałby szanse i wspierał aktywność osób zagrożonych niepełnosprawnością lub niepełnosprawnych z powodu zaburzeń psychicznych? Otóż powinien to być przede wszystkim system zawierający nie tylko radzenie sobie z problemami niepełnosprawności, ale także taki, który zapobiegałby wchodzeniu w niepełnosprawność, a także który by ułatwiał wychodzenie z tej niesprawności, niejako zmuszał do tego. System taki – zgodnie z dokumentami europejskimi, a także doświadczeniami, badaniami, inicjatywami znanymi również w naszym kraju – musi obejmować promocję zdrowia psychicznego, a więc propagowanie zdrowych stylów życia oraz wiedzy dotyczącej umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach. Gdyby nasza młodzież była do tego przygotowana, nie byłoby także tragedii, o jakich ostatnio słyszeliśmy.

System musi umożliwiać zapobieganie zaburzeniom psychicznym przez przeciwdziałanie czynnikom ryzyka w narażonych grupach i środowiskach, przez budowanie systemu poradnictwa kryzysowego oraz – może zwłaszcza to jest ważne – przeciwdziałanie społecznemu napiętnowaniu, nierówności i wykluczaniu osób chorych. Także i dzisiaj mi się udało tu usłyszeć, że coś jest “schizofrenią”. Schizofrenia to jest nazwa cierpienia i nie można tego przenosić w formie epitetu na niechciane czy krytykowane zjawiska i instytucje.

System musi wreszcie umożliwić racjonalizację i unowocześnienie systemu opieki zdrowotnej i wsparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz, co ważne, skuteczną integrację tych wysiłków. I wreszcie trzeba stworzyć narzędzia badawcze i informatyczne do budowania wiedzy dla przyszłych pokoleń. Również w Polsce można wskazać przykłady dobrych i skutecznych rozwiązań, natomiast na świecie jest wiele doświadczeń i wyników badań, które wskazują, że niesprawności spowodowanej zaburzeniami psychicznymi można zapobiegać i że można skutecznie ograniczyć jej rozmiary i skutki.

Podstawowymi trudnościami, które blokowały i nadal blokują w Polsce wprowadzenie takich rozwiązań, są cztery sprawy. Pierwsza to powszechna ignorancja w zakresie wiedzy o zdrowiu psychicznym i zaburzeniach psychicznych, wzmocniana przez utrwalone i bardzo głęboko zakorzenione stereotypy i uprzedzenia. Drugim problemem jest rozmyta i często zaniechana odpowiedzialność za politykę społeczną i zdrowotną w tym obszarze – wraz z dość naiwnym przekonaniem, że mechanizmy rynkowe zastąpią tu planowe działanie. Po trzecie jest niechęć do inwestowania w ochronę zdrowia psychicznego, wzmocniana przez świadomość, że zainteresowania grupa oraz jej reprezentanci nie dysponują w przetargu społecznym dostatecznie silnymi środkami skutecznego nacisku. I wreszcie jest przekonanie, w zasadzie słuszne, że potrzebne rozwiązania są kosztowne. Jednak zaniechanie w tym zakresie jest również kosztowne, a w dodatku powoduje, że dostępne już dziś skromne środki są po prostu marnotrawione albo potęguje to straty i koszty w innych sektorach.

Co proponuję i co można zrobić? Odpowiedzią środowiska psychiatrycznego, wspomaganego w tym względzie przez pozarządowe organizacje samopomocowe, jest proponowany projekt ustanowienia wprowadzenia narodowego programu ochrony zdrowia psychicznego. Jego aktualna redakcja obejmuje trzy strategiczne cele operacyjne.

Po pierwsze, promowanie zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom psychicznym; mówiłem, na czym to by miało polegać.

Po drugie – i to jest zadanie kulturowe i przełomowe – zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej, zintegrowanej i dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form pomocy niezbędnych do życia w środowisku społecznym, w tym rodzinnym i zawodowym, poprzez systemowe upowszechnienie. I tu chcę podkreślić słowo „systemowe”, bo to nie mają być pojedyncze inicjatywy charyzmatycznych lokalnych działaczy, to musi być system dotyczący wprowadzenia tzw. środowiskowego modelu psychiatrycznego opieki zdrowotnej. Chodzi o to, żebyśmy potencjalnych kandydatów do niepełnosprawności nie wysyłali do odległych azylów, gdzie tej niepełnosprawności najczęściej mogą się tylko nauczyć. Chodzi tu też o upowszechnienie zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego. Niezwykle ważne jest również upowszechnienie udziału osób z tymi problemami w życiu zawodowym. Są bardzo dobre przykłady, że ci ludzie mogą pracować – oni czerpią z tego niespotykane siły do życia, to im daje nadzieję. I wreszcie najważniejsze jest, żeby te wszystkie wysiłki skoordynować i poddać jakiejś rozumnej, światłej polityce społecznej.

Trzeci cel wiąże się z przyszłością, z informatyką i badaniami nad zdrowiem psychicznym.

Pozostaje mieć nadzieję, że podczas prac tego gremium podejdzie ono ze zrozumieniem do wyrażanego w ważnych dokumentach międzynarodowych przekonania, że „nie ma zdrowia bez zdrowia psychicznego”, tak jak nie można mówić o niepełnosprawności nie mówiąc o niepełnosprawności spowodowanej zaburzeniami psychicznymi. I nie można sobie dziś, w nowoczesnym świecie wyobrazić, by dyskusja o wyrównywaniu szans osób niepełnosprawnych pomijała trudny, bolesny, ale ważny problem niepełnosprawności spowodowanej zaburzeniami psychicznymi. I o to chciałbym państwa prosić.

Dziękuję.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję panu profesorowi Jackowi Wciórcze.

Proszę o zabranie głosu pana Wojciecha Witkowskiego, wiceprezesa Zarządu Inter Groclin Auto S.A.

Wojciech Witkowski **Wiceprezes Zarządu Inter Groclin Auto S.A.**

Panie Przewodniczący! Szanowni Państwo!

Pozwolę sobie na początek przytoczyć dość oczywistą tezę, że Polska ma aspiracje, by odrabiać dystans w dziedzinie wyrównywania szans i aktywizacji osób niepełnosprawnych. Uzupełnię tę tezę pewnym może kontrowersyjnym dodatkiem, że Polska może stać się liderem i wzorcem w tym zakresie, bo polski system wcale nie jest zły, jak mogłoby wynikać z jego krytyki, której również nie szczędzono temu systemowi na dzisiejszym spotkaniu. Tak więc polski system na pewno wymaga doskonalenia i ono powinno iść w kierunku eliminowania zagrożeń, bo zagrożenia są.

Z pozycji pracodawcy chciałbym podzielić się z państwem refleksjami w tym zakresie, one są zawarte w opracowaniu, które jest w materiałach konferencyjnych. Z konieczności teraz tylko skrótowo odniosę się do niektórych kwestii.

Pracodawca jest ważnym ogniwem w polskim systemie wyrównywania szans i aktywizacji osób niepełnosprawnych. Dowodzi tego przykład firmy, którą reprezentuję. Kilka zdań na temat tego, jaką firmą jesteśmy.

Otóż Inter Groclin Auto S.A. jest polskim prywatnym – podkreślam: prywatnym – przedsiębiorstwem typowo produkcyjnym, zorientowanym na eksport produktów do krajów Unii Europejskiej. Proces produkcyjno-technologiczny charakteryzują wysokie wymagania branży motoryzacyjnej, zdefiniowane w certyfikowanych systemach jakości. Wymagania wysokiej konkurencji narzucają napięte rygory normatywów czasu pracy oraz zużycia materiałów i surowców. Mówię o tym, żeby wykazać, że osoby niepełnosprawne są jednak w stanie sprostać tym trudnym wymaganiom.

Od 1994 r. firma posiada status zakładu pracy chronionej. Szkoda, że nie mogę się posłużyć wykresem, ale powiem państwu, że w ciągu tych piętnastu lat firma z wielokrotnością swoje obroty dwudziestokrotnie, ośmiokrotnie zwiększyła zatrudnienie ogółem, zaś dziesięciokrotnie – zatrudnienie osób niepełnosprawnych. W 1994 r. zaczynaliśmy od zatrudnienia stu siedemdziesięciu pięciu osób niepełnosprawnych, w tej chwili zatrudniamy prawie dwa tysiące czterysta takich osób, co stanowi 78% zatrudnienia ogółem.

Właśnie, może pokażę slajd, zobacz państwo na nim właśnie te parametry charakteryzujące dynamikę rozwoju. Chcę zwrócić państwa uwagę na ten najmniejszy słupek – to jest wzrost wydajności pracy. Tutaj ta liczba kontrastuje ze znacznie wyższymi wskaźnikami wzrostu przy pozostałych wielkościach. Polemizowałbym tutaj z wypowiedziami sugerującymi, że zatrudnianie osób niepełnosprawnych nie powoduje kosztów – to jest najlepszy obraz tego, w jaki sposób pracodawca jest uzależniony od polityki zatrudniania osób niepełnosprawnych. On jest skazany na bardziej ekstenzywne czynniki wzrostu, czyli na zatrudnienie, natomiast nie może osiągnąć efektów ekonomicznych poprzez taki czynnik jak wydajność pracy.

Te pozytywy nie mogą jednak zamykać oczu na zjawiska dotyczące gospodarki światowej, a więc na kwestie globalizacji, hiperkonkurencji, które powodują, że pracodawca wciąż staje wobec coraz trudniejszych wyzwań. Pracodawca, który – tak jak firma Inter Groclin Auto S.A. – w misję swojej działalności wpisała właśnie wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych i ich aktywizację zawodową, musi się mierzyć z takimi problemami. W tym kontekście muszę zauważyć, że redukcja pomocy publicznej państwa pozostaje w sprzeczności z dążeniem do obniżenia w naszym kraju stopy bezrobocia osób niepełnosprawnych oraz jest w kolizji z potrzebą wspierania rozwoju aktywności osób niepełnosprawnych. Ta misja, wpisana jako wyraz społecznej odpowiedzialności biznesu w strategię i bieżącą działalność firmy Inter Groclin Auto S.A., przede wszystkim nabrała siły się w momencie transformacji polskiej gospodarki, kiedy na naszym tere-

nie upadło wiele jednostek gospodarczych spółdzielczości inwalidzkiej. Wtedy daliśmy szansę zatrudnienia setkom osób niepełnosprawnych i do dzisiaj tę politykę zatrudniania takich osób realizujemy.

Była tu mowa o braku rehabilitacji zawodowej w obecnym systemie. Chcę powiedzieć, że w naszej firmie dwa tysiące czterysta osób, które zatrudniamy, w większości przekwalifikowaliśmy, zapewniając im tym samym możliwość zdobycia zawodu. Tak więc trzeba tutaj widzieć też te pozytywne strony obecnego systemu, chociaż oczywiście również mógłbym dołączyć się do głosów krytycznie oceniających polski system.

Globalizacja i hiperkonkurencja to jest zagrożenie dla pracodawcy, który realizuje misję zatrudniania osób niepełnosprawnych. To jest to, o czym powiedziałem, a co właśnie pokazuje ten wykres – że od 1994 r. do przełomu roku 2004 i 2005 można było zauważyć bardzo pozytywne tendencje dotyczące rozwoju produkcji, wzrostu zatrudnienia, w tym wzrostu zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Chcę tutaj jednak pokazać zagrożenia, które prowadzą do tego, że polski pracodawca w wyniku redukcji pomocy publicznej zmuszony jest szukać alternatywy. My taką alternatywę znaleźliśmy, realizując inwestycje na terytorium Ukrainy. I nie jesteśmy tu wyjątkiem, proszę państwa, bo bardzo wielu pracodawców stoi wobec takich wyzwań.

Nasza firma nadal się rozwija. Firma będzie miała wzrost produkcji, wzrost zatrudnienia, również wzrost zatrudnienia osób niepełnosprawnych, ale niestety nie w Polsce. I na ten fakt chciałbym tutaj zwrócić uwagę.

Jeśli chodzi o nasze obserwacje dotyczące zatrudniania osób niepełnosprawnych i ich udziału w procesie gospodarowania, to one są naprawdę bardzo pozytywne. Działając w trudnej branży mogę powiedzieć, że pracownicy niepełnosprawni udowadniają, że potrafią pracować dobrze, na miarę bardzo ostrych wymagań. Pracownicy są włączeni w normalny tok działalności produkcyjnej, nie ma wydzielonych jakichś specjalnych komórek organizacyjnych, które by zatrudniały wyłącznie osoby niepełnosprawne, co mogłoby tworzyć wrażenie izolowania czy wręcz dyskryminacji. Firma dysponuje też świetną bazą leczniczo-rehabilitacyjną, niejako wyrównującą te niedoskonałości, które dotyczą systemu zdrowia w Polsce.

Tu chciałem pokazać właśnie pewne różnice, które w naszym systemie można zauważyć na poziomie państwa i na poziomie firmy. Te na poziomie państwa już tutaj zostały pokazane we wcześniejszej dyskusji – to brak stabilności prawno-systemowej. Wiem o trzydziestu siedmiu zmianach do ustawy, tu padały też inne liczby, co znaczy, że w ogóle już pogubiliśmy się

w rejestracji tych zmian. Nasza załoga ma zapewnioną stabilność zatrudnienia. To jest duży komfort, który pracodawca w tym systemie stwarza dla pracowników. Przewidywalność perspektyw zawodowych, szansa zdobycia zawodu, stały rozwój, wspieranie, szkolenia – to się dzieje, to się dzieje. Dochodzi do tego opieka medyczna i rehabilitacja.

Jest natomiast nieprzewidywalność polityki państwa w tym zakresie i naprawdę mógłbym dużo aspektów politycznych włączyć do mojej wypowiedzi. Potrzeba paktu o nienaruszalności systemu. Może nadużywam tego terminu, ale wydaje mi się, że powinniśmy do tego dążyć, bo system powinien być uniezależniony od polityki i od zmian, często w niedobrych, jakie w tym zakresie występują.

Podjąłem tutaj też próbę wyrażenia opinii na temat tego, jak powinien kształtować się system. Oczywiście jako pracodawca nie aspiruję do tego, żeby charakteryzować ten system, natomiast chcę powołać się na autorytet profesora Wiktora Degi. Jako pracodawca, na pytanie, czy ten system da się zaaplikować, udzielę odpowiedzi pozytywnej. Uważam, że pracodawca, przy spełnieniu pewnych warunków ekonomicznych, jest w stanie realizować system powszechny, kompleksowy, wczesny i ciągły. Nie będę tego tematu rozwijał, chcę natomiast powiedzieć, że system nie może być odizolowany od polityki gospodarczo-społecznej państwa – o tym mówił też pan Wypych – a, niestety, takiej polityki gospodarczej jako pracodawca nie mogę dostrzec.

Nie spotkałem się z jakimś opracowaniem państwowym, które by lokalizowało system wspierania szans i aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych w ogólnej polityce państwa, w systemach podatkowo-finansowych, w kreowaniu kosztów pracy. Przecież na ten temat ciągle się mówi. Przykład, który przytoczyłem, ucieczki do krajów o niskich kosztach wytwarzania, nie jest jednostkowy, jest to problem ogólny i on musi być w państwie dostrzegany. Stawiam tezę, że w wystarczającym stopniu nie widzi się tego problemu.

Jeśli chodzi o wywoływanie motywacji pracodawców dla zaangażowania się w system wyrównywania szans i aktywizacji zawodowej, to co wywołuje pozytywne doświadczenia dotyczące zachowań pracowników niepełnosprawnych w procesie pracy? Nawet powiem, że absencja chorobowa pracowników niepełnosprawnych wcale nie jest wyższa od absencji chorobowej osób pełnosprawnych. Im zależy na pracy. To, że dzisiaj się spotykamy, że jest intencja władz, by polepszyć system, to jest też czynnik zachęcający.

Obecnie na rynku pracy jest sytuacja zupełnie wyjątkowa, dla pracodawcy zaskakująca. Dotychczas, przy wysokich wskaźnikach bezrobocia

dostęp do zasobów siły roboczej był w zasadzie nieograniczony, a teraz, gdy pojawiła się emigracja zarobkowa, sytuacja jest zupełnie inna. To jest szansa dla osób niepełnosprawnych i tę szansę warto byłoby wykorzystać. Jeszcze parę uwag jest w załączonym tekście, tak więc nie będę już tego tematu rozwijał.

Jak prowadzić konsultacje? Bardzo słusznie pani Jane Cordell powiedziała, że należy słuchać środowiska, należy słuchać osób niepełnosprawnych. Ja bym do tego dodał: należy słuchać też pracodawców. Chociaż decydenci niechętnie słuchają głosu pracodawcy, bo są to czasami postulaty ekonomiczne.

Panowie Senatorowie, oczywiście wyrażam uznanie, że Komisja Zdrowia oraz Komisja Rodziny i Polityki Społecznej Senatu Rzeczypospolitej podjęły ten problem, ale pozwolę sobie wyrazić opinię, że w tym gronie potrafimy znakomicie określić cele i zadania dla systemu, natomiast nie potrafimy określić środków do realizacji tych zadań. I nie wiem, czy w końcowej fazie procesu dyskusji nie należałoby poszerzyć tego gremium o komisję budżetową. Obawiam się, że bez tego ta dyskusja może mieć charakter bardzo jednostronny.

Dziękuję bardzo.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję panu Wojciechowi Witkowskiemu.

Proszę o zabranie głosu pana Sławomira Golca, dyrektora Reha-Pol-A.

Sławomir Golec **Dyrektor Reha-Pol-A Spółki z o.o.**

Szanowni Państwo!

Występuje tutaj jako drugi przedsiębiorca, tym razem jako przedstawiciel producentów sprzętu dla osób niepełnosprawnych. Firma Reha-Pol-A, którą zarządzam, jest największym w Polsce producentem wózków inwalidzkich i pomocy dla osób niepełnosprawnych. Produkujemy około osiemdziesięciu tysięcy wózków inwalidzkich rocznie, oprócz tego piętnaście tysięcy łóżek rehabilitacyjnych i inny sprzęt, jak krzeselka toaletowe czy pomoce do chodzenia – jest tego około sześćdziesięciu tysięcy rocznie.

Większość naszego sprzętu trafia na rynki zagraniczne, jednak bardzo duża część jest sprzedawana u nas, na terenie kraju.

Nasze produkty staramy się wytwarzać na bazie współpracy z użytkownikami tego sprzętu, dlatego utrzymujemy bliskie kontakty z organizacjami osób niepełnosprawnych, które wyrażają opinie na ich temat. Chciałbym, żeby to moje wystąpienie było potraktowane jako efekt doświadczeń i pracy dla niepełnosprawnych, ale również jako efekt trzynastu lat współpracy z niepełnosprawnymi.

Ważnym aspektem w procesie wyrównywania szans jest zaopatrzenie w pomoce takie jak wózki inwalidzkie, protezy, aparaty słuchowe bądź inne. Oczywiście jest, że bez dostępu do tych pomocy osoby niepełnosprawne będą miały ograniczoną albo nawet zablokowaną możliwość pełnego rozwoju i współistnienia wśród osób zdrowych. Polska wspomaga osoby niepełnosprawne w wyposażeniu w pomoce na podstawie szczegółowych aktów prawnych. Pytanie: czy ta pomoc państwa jest tu wystarczająca i optymalnie prowadzona? Chcę skupić się na analizie kilku podstawowych problemów, które dostrzegam, a są to: dostępność, jawność, rzetelność, opieka, jakość i wolność wyboru.

Na początek dostępność. Należy tu zapewnić, po pierwsze, dostępność środków finansowych. Państwo powinno tak organizować zaopatrzenie w pomoce techniczne, aby finansować najlepsze środki techniczne, na jakie je stać. Wydaje się, że zapewnienie minimalnego wyposażenia w pomoce techniczne zaspokoi i wyczerpie w wielu przypadkach potrzeby osoby niepełnosprawnej; pozwoli jej na przemieszczanie się, słyszenie, komunikowanie. Ważnym punktem jest jednak określenie tego minimum, zdefiniowanie tego minimalnego wyposażenia. Czy powinniśmy przyjąć, że tym minimum jest na przykład standardowy wózek inwalidzki, a może sprzęt, który trochę wykracza poza określenie „standardowy”? Nie możemy pozwolić, żeby sprzęt, który jest dostarczany w ramach pomocy państwa, nie spełniał podstawowych, czyli właśnie tych minimalnych, wymagań osoby niepełnosprawnej. Może podam kilka przykładów ze swojego podwórka.

Bardzo często miałem sygnały na przykład od osób jednostronnie sparaliżowanych. Dostawały one w ramach limitu NFZ, bądź wcześniej kas chorych, właśnie wózek inwalidzki standardowy, bo taki jest opisany w rozporządzeniu, natomiast był on praktycznie nie do użytkowania przez tę osobę. Co gorsza, osoby z amputowanymi kończynami dolnymi – wyposażone również w ten wózek standardowy – poruszały się na sprzęcie, który wręcz zagrażał ich życiu, ich bezpieczeństwu. I tutaj właśnie jest miejsce na określenie tego minimum, ale nie standardowego dla wszystkich, tylko

bardziej zindywidualizowanego, uwzględniającego podstawowe założenia przy jednoczesnym wykorzystaniu tego sprzętu w wystarczającym stopniu przez niepełnosprawnego.

Zapewnienie tego minimum to jest jednak tylko pomoc w ułatwieniu życia codziennego, w domu, w rodzinie, pomoc w funkcjonowaniu w jakiejś bardzo ograniczonej przestrzeni. To minimum na pewno nie pomoże na aktywne włączenie się w życie społeczeństwa, na usamodzielnienie, pracę i bycie w jakimś stopniu niezależnym. Dlatego często niezbędne jest zaopatrzenie w pomoce techniczne, które pozwolą na zrealizowanie aspiracji i potrzeb. Mogą to być takie potrzeby jak: wyjście na dwór, wyjście na spacer, wyjście do kina czy do kościoła, a w końcu praca i aktywne włączanie się w życie społeczne. To rozwiązanie dotyczy może tylko pewnej grupy, dlatego jest tutaj miejsce na finansowanie tego sprzętu ze środków dodatkowych, funduszy typu PFRON.

W końcu to, o czym była tutaj już mowa, mianowicie należy zapewnić dostępność informacji o sposobie finansowania zakupu środków technicznych, również o dostępnych środkach technicznych. Powinno to być robione od pierwszego etapu zaopatrzenia w sposób bardzo rzetelny i przejrzysty. Bardzo często niepełnosprawni nie wiedzą, jakie mają możliwości, jaką pomoc mogą otrzymać i do kogo się po nią zwrócić. Najprostszym rozwiązaniem jest tutaj stworzenie centrów informacji dla osób niepełnosprawnych, które prowadziłyby działania w zakresie informowania i doradztwa. Informowałyby one nie tylko samych zainteresowanych, ale też wszystkich, którzy decydują o doborze pomocy technicznych. Myślę tu o prowadzeniu w tych centrach szkoleń i prezentacji w zakresie nowoczesnych technik, kierunków rozwoju pomocy technicznych i nowych rozwiązań systemowych. Według mnie jest to konieczne, bo często spotykam się z rehabilitantami bądź lekarzami, którzy wchodząc do naszej sali ekspozycyjnej otwierają szeroko oczy, że jest taki ogromny wybór sprzętu, który w zasadzie jest dostępny od ręki.

Drugim punktem, który chciałbym tu poruszyć, jest jawność. W obecnej chwili w Polsce nie ma jasnych kryteriów przyznawania pomocy technicznych dla osób niepełnosprawnych. Owszem, są opisane zasady i ogólny opis sprzętu finansowanego z budżetu państwa, na przykład – tutaj wróć do mojej dziedziny – wózek inwalidzki. Jednak na tej podstawie można zaopatrzyć niepełnosprawnego w dowolny rodzaj sprzętu, od najprostszego, najtańszego, praktycznie nienadającego się do użytku, po sprzęt najbardziej skomplikowany. Jedynym warunkiem jest tutaj umieszczenie w limicie refundacji. Sprzęt, który wtedy dostajemy, często nie spełnia zarówno

podstawowych wymogów stawianych przez ustawodawcę, jak i oczekiwań jego użytkowników, a jedyną formą prowadzonej kontroli jest kontrola dokumentacji. Myślę, że potrzebny jest u nas ogólnodostępny, jawny wykaz refundowanych pomocy technicznych, zawierający dane produktów. Podstawą tutaj może być choćby rejestr wyrobów medycznych i założenie, że tylko wyroby figurujące w tym rejestrze mogą być finansowane z budżetu państwa. Taki wykaz powinien być uaktualniany co najmniej raz w roku. Dodatkowo jawna powinna być cena każdego produktu, deklarowana przez dystrybutora bądź przez producenta. Osoby niepełnosprawne mogłyby wtedy same orientować się, co jest dostępne, w jakich cenach i, ewentualnie, jakie opcje mogą nabyć za dopłatą, jeżeli nie mieści się to w limicie refundacji.

Kolejnym punktem jest rzetelność. Postawmy się w sytuacji niepełnosprawnego, który staje przed bardzo odpowiedzialnym i, tak jak powiedziałem, często trudnym dla niego zadaniem, jakim jest wybór nowego sprzętu. W przypadku wielu osób zdrowych jest to wybór, który można porównać do zakupu roweru, ale ten, kto potrzebuje pomocy technicznej, ma świadomość, że wybór ten zadecyduje o jego życiu przez najbliższych kilka lat, zadecyduje o jego szansach i możliwościach. Dlatego ogromny nacisk należy położyć na rzetelność, rzetelność informacji o sprzęcie, rzetelność jego doboru i dostarczenia. Trafiając do punktu realizującego zaopatrzenie, niepełnosprawny często skazany jest na doradztwo osób niekompetentnych, które oferują sprzęt, tak jak powiedziałem, czasami w ogóle nieodpowiadający osobie niepełnosprawnej. Te propozycje z przyczyn oczywistych często nie są najlepsze dla najbardziej zainteresowanych. Pojawia się tu również problem, o którym wcześniej wspominałem, nieprzyznawania sprzętu, który optymalnie odpowiada potrzebom. Z tych powodów musimy stawiać na uczciwe, rzetelne i wiarygodne firmy, a eliminować te, które będą stosowały nadużycia i wykorzystywały niewiedzę swoich klientów.

Kolejnym punktem jest opieka. Otrzymaliśmy sprzęt, który wart jest kilkaset lub kilka tysięcy złotych. Od tej chwili nasze życie ma się zmienić w sposób diametralny. Tak jest przez jakiś czas. A co się stanie, jeśli ten sprzęt nas zawiedzie? Niekoniecznie musi to być koniec. Jest to problem bardzo często lekceważony. Bywa tak, że sprzęt jest wydawany i od tego momentu zapomina się o problemie, tymczasem musimy prowadzić niepełnosprawnego za rękę przez cały okres użytkowania sprzętu. Owszem, NFZ partycypuje w naprawie sprzętu do pewnego poziomu, ale czasami naprawa kosztuje dokładnie tyle, ile wynosi limit. Dlatego tak ważna jest tu jawność i rzetelność, o której już wspominałem, jawność i rzetelność nie

tylko w momencie sprzedaży, ale też w okresie użytkowania pomocy technicznych. Nie twierdę, że powinniśmy dostarczać jedynie sprzęt, który się nie zepsuje, to oczywiście nie jest realne, ale powinniśmy promować zdrowe zasady rozwiązywania problemów, zdrowe zasady komunikacji producentów i dystrybutorów z niepełnosprawnymi.

Kolejny punkt to jakość. Tak jak powiedziałem, nie stać nas na to, żeby kupować produkt tani – to popularne powiedzenie nabiera w tej dyskusji szczególnego znaczenia – i, jak wspominałem, należy finansować najlepsze pomoce techniczne, na jakie nas stać. Nie chodzi o dostarczanie za pieniądze państwowe najdroższego sprzętu, ale trzeba zmierzać w kierunku jak najlepszego jego wykorzystania. Z tanim produktem będziemy się męczyć i walczyć przez kolejne lata, dlatego warto postawić na produkty sprawdzone, które gwarantują funkcjonowanie przez założony okres.

Wszystkie zagadnienia z omówionych powyżej punktów prowadzą do wolności wyboru. Jeżeli będą dostępne środki finansowe, będą dostępne informacje na temat ich dostępności, informacje na temat sprzętu, na temat jego rodzajów, jeśli doprowadzimy do dystrybucji przez sieć rzetelnych dystrybutorów, to w bezpośredni sposób umożliwimy osobie niepełnosprawnej w pełni świadomy i wolny wybór najbardziej jej odpowiadającego środka technicznego.

Dziękuję bardzo.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję panu Sławomirowi Golcowi.

Chciałbym zachęcić państwa do zajrzenia na stronę internetową Senatu, a także ambasady brytyjskiej oraz naszych partnerów, Międzynarodowej Organizacji Pracy i Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji, z którymi współpracujemy, zgodnie z informacjami i napisami na banerach: www.senat.gov.pl, www.britishembassy.pl, www.ilo.org, www.integracja.org, www.niepelnosprawni.info. Na tych wszystkich stronach internetowych jest informacja o dzisiejszym posiedzeniu. W najbliższym czasie również na tych stronach zostaną zamieszczone materiały z posiedzenia, czyli wystąpienia wszystkich osób, a także dyskusja, którą poprowadzi pan senator Władysław Sidorowicz, któremu oddaję teraz głos.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Szanowni Państwo, w programie konferencji jest przewidziane, że tę część poprowadzi pani Murray, ale po dyskusji, ponieważ nie mówi po polsku, zaproponowała, abym ja poprowadził tę część naszego spotkania. Uzgodniliśmy jednak, bo nam, panu senatorowi Szymańskiemu i mnie, bardzo na tym zależało, że jednak rola pani Murray jako eksperta zostanie tu wyeksponowana. Zatem zaczniemy od wystąpienia, a potem w ramach dyskusji też poprobujemy wykorzystać naszego eksperta, jak się tylko da.

Bardzo proszę panią Murray o otwarcie tej części konferencji.

Barbara Murray **Przedstawiciel Międzynarodowej Organizacji Pracy**

Dzień dobry państwu.

Czuję się zaszczycona, że poproszono mnie o wystąpienie na dzisiejszej konferencji i o współpracę przy przygotowaniach nowych rozwiązań prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych.

Chciałabym podkreślić, że Międzynarodowa Organizacja Pracy koncentruje się na szkoleniu, na zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, ale zdajemy sobie sprawę z tego, że przepisy prawne odnoszące się do osób niepełnosprawnych powinny mieć jak najbardziej kompleksowy charakter, nie powinny koncentrować się tylko na kwestii szkoleń i zatrudnienia, zatem kiedy będę mówiła o przepisach prawnych odnoszących się do zatrudnienia, bardzo proszę, abyście państwo bardziej szeroko rozumieli moją wypowiedź.

Obecnie Międzynarodowa Organizacja Pracy doradza różnym krajom, zwłaszcza państwom afrykańskim i azjatyckim, w modyfikacji i przygotowaniu nowych przepisów dotyczących osób niepełnosprawnych. Tak że Polska nie jest tu samotną wyspą. Mówiąc o naszych wcześniejszych doświadczeniach, będę wskazywała pewne sugestie, które mogą być Polsce przydatne.

Moja prezentacja koncentruje się na efektywnych mechanizmach konsultacji, innymi słowy na tym, jak można przygotować dobre rozwiązania prawne od samego początku. Zanim jednak zacznę omawiać ten temat, myślę, że ważne jest to, abyśmy uświadomili sobie, że mówimy o tym sa-

mym. Wiem, pan Piotr Pawłowski przypominał mi o tym, iż państwo jesteście ekspertami w sprawach związanych z niepełnosprawnością, ale wydaje mi się, że czasami lepiej dokładnie wyjaśnić, o czym mówimy. Może na początek wyjaśnię, jak moja organizacja, Międzynarodowa Organizacja Pracy, rozumie kwestie uregulowań prawnych, które formułują pewne prawa.

Otóż tego rodzaju legislacja odnosi się do społecznego modelu niepełnosprawności, a nie do modelu medycznego. Uznajemy, że osoby niepełnosprawne są tak samo pełnoprawnymi obywatelami, jak osoby w pełni sprawne, i powinny mieć dostęp do tych samych praw, ale go nie mają, albo na poziomie krajowym, albo międzynarodowym. W 1948 r. powstała pierwsza konwencja Narodów Zjednoczonych o prawach człowieka, ale wtedy jeszcze nie było mowy o niepełnosprawności.

Ustawy, przepisy prawne wspierające prawa osób niepełnosprawnych stwierdzają, że osoby niepełnosprawne reprezentują ogromny potencjał, który często jest społecznie niewykorzystywany, tymczasem mogłyby one wiele wnieść, oczywiście pod warunkiem, że mają dostęp do edukacji, do szkolenia i do rynku pracy. W interesie nas wszystkich jest to, aby osoby niepełnosprawne miały możliwość wnieśnięcia swojego wkładu do życia społecznego. Mamy pełne przekonanie, że legislacja i ustawodawstwo powinny pójść tym tropem. Ważne jest, aby bariery nie utrudniały partycypacji osób niepełnosprawnych, aby raczej pomagały w interakcji pomiędzy osobami niepełnosprawnymi a resztą społeczeństwa. Tak że to ustawodawstwo koncentruje się na rozmontowaniu i usunięciu barier, które uniemożliwiają osobom niepełnosprawnym pełną partycypację; mówimy tu o edukacji, o szkoleniu, o uczestnictwie na rynku pracy, o życiu towarzyskim, o wszystkich aspektach życia. To nie oznacza, że medyczna rehabilitacja nie odgrywa istotnej roli. Oczywiście, że tak. Należy to jednak postrzegać w znacznie szerszych ramach, w szerokich ramach niepełnosprawności rozumianej jako niepełnosprawność społeczna.

Słyszeliśmy wypowiedź pani Pomiernej, która mówiła o tym, że ważne jest to, aby do kwestii niepełnosprawności podejść w sposób wielosektorowy, aby nie zamykać się w poszczególnych sektorach. To jest pewna innowacja, bo wiadomo, że dawniej tylko resort zdrowia albo resort opieki społecznej miał wyłączność na sprawy związane z niepełnosprawnością, zaś inne ministerstwa niekoniecznie się w to włączały. Nie wiem, jak to wygląda w Polsce, ale w wielu krajach, z którymi współpracuję, ministerstwo pracy najczęściej znajduje się najniżej w rankingu zaangażowanych resortów. Ktoś wcześniej mówił o tym, że ważna jest rola Ministerstwa Finansów. W większości krajów ministerstwo finansów faktycznie jest uz-

nawane za istotnego gracza, w wielu krajach na przykład urząd prezydencki również odgrywa ważną rolę. Państwo sami musicie podjąć decyzję dotyczącą tego, jak ustalić priorytety. Myślę, że może wyłoni się to podczas naszej dyskusji, chodzi o to, kto będzie odpowiadał za pełną koordynację wszystkich inicjatyw związanych z osobami niepełnosprawnymi w Polsce. Tak jak powiedziałam, niektóre kraje wiążą to z urzędem prezydenckim, sporo ucieka się do ministerstwa pracy, ale ważne jest to, aby stawiać na wielosektorowe podejście do niepełnosprawności, a to wymaga koordynacji.

Nie zawsze działało to tak dobrze, jak życzyliby sobie ci, którzy projektowali system. Ustawodawstwo, które promuje prawa, stwierdza, że ponieważ osoby niepełnosprawne mają w życiu pewne ograniczenia, zwłaszcza jeżeli już rodzą się jako osoby niepełnosprawne, ważne jest to, aby skompensować im te niedogodności, aby stworzyć równe warunki życia i aby środki, rozwiązania, które są przyjmowane, nie wprowadzały elementów dyskryminacji.

Bardzo ważne jest to, aby podczas dyskusji skoncentrować się na definicji niepełnosprawnego. W Międzynarodowej Organizacji Pracy nawet nie próbowaliśmy tej definicji formułować, dlatego że kiedy zaczniemy wymieniać różne rodzaje niepełnosprawności, z pewnością nie ujmiemy ich wszystkich, poza tym musimy pamiętać o tym, że następują zmiany, ponieważ pojawiają się nowe rodzaje niepełnosprawności. My przyjęliśmy ogólną definicję niepełnosprawności czy osoby niepełnosprawnej, która odnosi się do ograniczeń, związanych z tym, jak dana osoba mieszka, żyje i wchodzi w interakcje ze społeczeństwem. Tu mogą pojawiać się różnice pomiędzy poszczególnymi społecznościami czy społeczeństwami. Powiedzmy, że osoba, która cierpi na pewną niepełnosprawność, wcale nie jest traktowana jako osoba niepełnosprawna w jednym społeczeństwie, tymczasem inne społeczeństwo będzie ją postrzegało jako osobę niepełnosprawną.

ILO, Międzynarodowa Organizacja Pracy ma również kodeks dobrych praktyk dla pracodawców. Chodzi o to, aby pracodawcy postrzegali osobę niepełnosprawną jako osobę, która faktycznie ma mniejsze szanse na zatrudnienie ze względu na pewną niepełnosprawność, albo sensoryczną, albo fizyczną, albo intelektualną, albo umysłową. Projekt konwencji Narodów Zjednoczonych, nad którym prace dobiegają teraz końca – sama konwencja zostanie przyjęta podczas Zgromadzenia Narodowego w grudniu – stawia na bardziej nowoczesne podejście. Nasza definicja, definicja ILO jest nieco starsza. W nowej konwencji, powstałej w sierpniu tego roku, stwierdza się, że osoby niepełnosprawne to są takie osoby, które są nie-

pełnosprawne długookresowo, a ta niepełnosprawność może być fizyczna, umysłowa, intelektualna lub sensoryczna i faktycznie utrudnia równą partycypację w życiu społecznym. Jest to ważny punkt, sugestia, w jaki sposób możemy zdefiniować niepełnosprawność w nowej ustawie, o której państwo teraz myślicie. Czy pójdziecie tropem medycznej definicji? Mam nadzieję, że nie, dlatego że to nie jest zgodne z ogólnoswiatowymi trendami. Konwencja ONZ odnosi się do barier, do utrudnień, do ograniczeń. Myślę, że to jest ważna kwestia, którą warto uwzględnić w dalszej dyskusji.

Może jeszcze kilka słów na temat samej legislacji, która obowiązuje w poszczególnych krajach, tak abyśmy przypomnieli sobie, jak rozwiązują te problemy inni. Wiem, że jeden z dzisiejszych prelegentów, pan Majewski wspominał o tym, że należy ostrożnie podchodzić do stosowania rozwiązań przyjętych w innych krajach. Tak czy inaczej, warto jednak zobaczyć, jak inni sobie poradzili z tym problemem, żeby nie mierzyć się z nim od podstaw. Przecież w innych krajach istnieją przepisy dotyczące równego traktowania i zabraniające dyskryminacji, chociażby w przypadku zatrudnienia, także w innych obszarach życia. Pracodawcy, organizacje szkoleniowe są zobowiązane w świetle naszego ustawodawstwa wprowadzać racjonalne adaptacje. Czy ten termin „racjonalne adaptacje” jest państwu znany? Widzę, że kilka osób kiwa głową. Większość przepisów wymaga, aby poszczególne podmioty wprowadzały plany działań pozytywnych, które będą określały, w jaki sposób dana instytucja czy organizacja faktycznie będzie wywiązywała się z obowiązujących norm prawnych. W niektórych krajach powstała również koncepcja tak zwanego kontraktu zgodności z normami wynikającymi z tych uregulowań prawnych.

Chciałabym powiedzieć o tym kilka słów po to, aby upewnić się, że faktycznie rozumiemy to w ten sam sposób. Zacznę może od owego racjonalnego adaptowania. Otóż oznacza ono adaptację miejsca pracy i środowiska pracy w taki sposób, aby zapewnić dostęp do miejsca pracy, aby ułatwić zatrudnienie osób niepełnosprawnych. Ta definicja odnosi się do pracy, do miejsca pracy, do środowiska pracy, należy ją jednak stosować szerzej, w odniesieniu do restauracji, kin, teatrów, szkół, organizacji szkoleniowych. Jest to nowa koncepcja. Jestem przekonana, że koncepcja racjonalnej adaptacji powinna trafić również do polskich rozwiązań prawnych. Rząd musi ustalić, co oznacza racjonalna adaptacja, państwo sami musicie stwierdzić, co mieści się w granicach racjonalności, a co poza nią wykracza. W dużej mierze zależy to od krajowego kontekstu, od tego, jakie są wymagania w stosunku do pracodawców i innych podmiotów.

Mówiąc o zatrudnieniu, należy podkreślić, że oczywiście prawo nie wymaga tego, aby pracodawcy zamykali swoje przedsiębiorstwa, jeżeli nie zatrudniają osób niepełnosprawnych. Przecież oni mają tworzyć miejsca pracy, zatem nie można ich zmuszać do podejmowania zbyt daleko idących kroków czy ponoszenia nadmiernych ciężarów finansowych, bo nie byłoby to racjonalne.

Pozytywne działania. To jest decyzja dotycząca przyjęcia pewnej polityki, a mianowicie chodzi o podejmowanie działań, które będą służyły osobom niepełnosprawnym na poszczególnych etapach życia. Jest to troszeczkę indywidualne podejście, jeżeli mówimy o innych rozwiązaniach. Samo działanie pozytywne jest to, tak jak powiedziałam, decyzja o charakterze politycznym, podejmowana przez rząd, która ma na celu wprowadzenie konkretnych rozwiązań ukierunkowanych i adresowanych do konkretnych grup. Dawniej na przykład podejmowane były działania pozytywne odnoszące się do kobiet, chodziło o równouprawnienie kobiet. Teraz takie działania adresowane są do Romów czy innych grup, mniejszości etnicznych, a także do osób niepełnosprawnych. Jest to pewne podejście do grup, które może być albo inicjowane, albo wygaszane, w zależności od tego, jak wygląda cały proces polityczny. W przeciwieństwie do racjonalnej adaptacji, która ma bardziej indywidualny charakter, tu obserwujemy podejście grupowe. Działania pozytywne mają zapewnić faktyczną równość, jeżeli chodzi o szanse zatrudnienia, a także równe traktowanie pracowników pełnosprawnych i niepełnosprawnych.

Teraz może kilka słów na temat tak zwanych kontraktów zgodności. Jest to bardzo przydatne narzędzie, które może pojawić się w przepisach prawnych. W Stanach Zjednoczonych narzędzie to jest stosowane już od ponad dwudziestu pięciu lat, nawet w RPA jest ono wykorzystywane od roku 2000. Unia Europejska wprowadziła w tej chwili nową dyrektywę, dotyczącą zamówień publicznych, która także w pewnej części odnosi się do zjawiska niepełnosprawności, i będzie ona obowiązywała wszystkie państwa członkowskie. Co to oznacza w praktyce? Otóż rządy we wszystkich krajach składają olbrzymie zamówienia. Mogą to być zakupy tak prozaicznych rzeczy, jak na przykład mundury czy wyposażenie, a jeżeli mówimy o wojsku, to będzie to sprzęt wojskowy. W każdym kraju rząd jest ogromnym podmiotem dokonującym zakupów i wydającym olbrzymie środki pieniężne. Cóż oznacza koncepcja kontraktów zgodności? Otóż w praktyce oznacza ona to, że tylko te firmy, które udowodnią, że spełniają normy prawne dotyczące osób niepełnosprawnych, że wywiązują się ze wszystkich obowiązków, mogą ubiegać się o kontrakty rządowe, o zamówienia publi-

czne. Koncepcja tak zwanego kontraktu zgodności, czyli uzyskania zgodności z obowiązującymi przepisami prawnymi dotyczącymi niepełnosprawności, dobrze się sprawdza. Czy faktycznie w praktyce dobrze to działa? Otóż praktyka wskazuje na to, że pracodawca, który najpierw powodowany jest pobudkami na przykład czysto kontraktowymi i zatrudnia osoby niepełnosprawne, z czasem stwierdza, że jednak są to dobrzy pracownicy i ten zwyczaj się przyjmuje.

Czy możemy się zgodzić z tymi wszystkimi sugestiami, z tymi wszystkimi punktami? Mam nadzieję, że państwo się ze mną zgodzicie. Ja w ten sposób postrzegam nowoczesną legislację, która odnosi się do modelu społecznego niepełnosprawności, a nie stricte medycznej definicji niepełnosprawności. Jeżeli państwo się ze mną nie zgadzacie, to poproszę później o pytania i ewentualne uwagi.

Teraz doszliście państwo do punktu, w którym rozpoczyna się dyskusja na temat kształtu nowych rozwiązań prawnych, nowej ustawy. Jak powinien wyglądać pierwszy krok przy tworzeniu nowego prawa? Według opinii Międzynarodowej Organizacji Pracy trzeba wiele czasu poświęcić na konsultacje. Jane Cordell bardzo mocno to podkreślała w swoim wystąpieniu, również przedstawiciel pracodawców, pan Witkowski, podkreślał potrzebę prowadzenia konsultacji. Wiem, że będzie rodziła się pokusa, aby od razu formułować projekt ustawy. Proszę jednak pamiętać o tym, że obecna ustawa była czterdzieści pięć razy zmieniana, nowelizowana. Wiem, że brytyjska ustawa przeciwdziałająca dyskryminacji osób niepełnosprawnych była nowelizowana trzykrotnie czy czterokrotnie na przestrzeni zaledwie kilku lat, kilku lat od jej uchwalenia.

Dlaczego tak się dzieje? Moim zdaniem po prostu nie poświęcono odpowiedniej ilości czasu na przeprowadzanie wstępnych konsultacji przy konstruowaniu projektu prawa. Z kim należy się konsultować? Przede wszystkim konsultować się muszą odpowiednie resorty, odpowiednie ministerstwa, ponieważ ustawa odnosząca się do praw osób niepełnosprawnych musi być jednolicie wspierana przez wszystkie resorty, poczynając od ministerstwa edukacji, a kończąc na ministerstwie transportu, każdy musi mieć prawo wypowiedzieć się na ten temat. Jeden resort, nawet ten, który jest w tej chwili wiodący, jeżeli chodzi o sprawy osób niepełnosprawnych, nie będzie miał pełnego spektrum informacji, jeśli jednak podejmiemy do tego zbiorczo, weźmiemy pod uwagę wszystkie ministerstwa, to tak. Ważne jest, aby konsultować się z parlamentem. Już teraz są parlamentarzyści z Sejmu i Senatu, którzy pełnią rolę liderów, osób zajmujących się aktywnie sprawami niepełnosprawności w Polsce.

Tak jak mówiła pani Cordell, organizacje osób niepełnosprawnych powinny być zapraszane do konsultacji w sposób systematyczny i regularny. Należy również konsultować się z organizacjami pracodawców. Wiem, że pan Witkowski podkreślał, iż rząd często niechętnie odnosi się do koncepcji rozmów z pracodawcami. Jeżeli jednak mówimy o zatrudnieniu, musimy rozmawiać z pracodawcami, w przeciwnym razie pracodawcy niekoniecznie będą skłonni do przestrzegania narzuconego im prawa, tak że warto od razu z nimi porozmawiać, zasięgnąć ich opinii i czasami ponegocjować. Ważne jest to, aby zaangażować w te dyskusje związki zawodowe, organizacje pracownicze. Wiem, że one odgrywają w Polsce ważną rolę i również powinny aktywnie uczestniczyć w formułowaniu projektu ustawy. W tym zintegrowanym podejściu powinny być także uwzględnione podmioty będące świadczeniodawcami. Świadczeniodawcy generalnie dzielą się na dwie duże grupy. Jedną z nich stanowią ci, którzy świadczą specjalistyczne świadczenia na rzecz osób niepełnosprawnych. Jaka byłaby rola tych świadczeń i świadczeniodawców w ramach nowego systemu? Bardzo ważne jest to, aby gromadzone przez lata doświadczenia tego rodzaju podmiotów zostały uwzględnione w procesie tworzenia nowego prawa, aby tego nie zatracić. Pewne kraje już ten błąd popełniły, zlikwidowały na przykład specjalne agencje, które zajmowały się sprawami osób niepełnosprawnych i doświadczenia, dorobek wielu lat został zaprzepaszczony.

Ważne jest to, aby uwzględniać opinią społeczną, konsultować się ze społeczeństwem. Konsultacje mogą przybierać różne formy, możemy posłużyć się mediami, możemy konsultować się za pomocą internetu. Wiemy, że najważniejsze bariery to są bariery mentalne, to jest podejście, nastawienie ogółu społeczeństwa, dlatego też od razu trzeba uwzględnić ten głos w dyskusji.

Teraz chciałabym powiedzieć o kilku sprawach, które również należy uwzględnić w dyskusji. Lista ministerstw jest długa i, tak jak powiedziałam, ze wszystkimi trzeba się konsultować, ale także z instytucjami, które odpowiadają za zabezpieczenie społeczne. To jest szczególnie ważny organ, dlatego że z tej strony mogą się pojawiać troszkę inne komunikaty. Jedno ministerstwo może twierdzić, że osoby niepełnosprawne powinny mieć dostęp do otwartego rynku pracy, tymczasem na przykład ZUS czy jego odpowiednik może twierdzić, że te osoby nie są najlepiej przygotowane do tego, żeby funkcjonować na tym rynku. Zatem ważne jest to, aby uwzględnić i ten głos w dyskusji nad nowym systemem. Naturalnie konieczne są głosy resortu edukacji, resortu zajmującego się szkoleniami, jest to także

kwestia budownictwa, transportu, mediów; do tej listy można dodać znacznie więcej pozycji.

Mówiłam o tym, że trzeba konsultować się z parlamentem, z członkami parlamentu, dlatego że oni faktycznie mogą być liderami, promującymi nowe podejście do niepełnosprawności, mogą doradzać, jak powinna być kształtowana ustawa, co powinna ona zawierać. Ważne jest to, żeby pozyskać takich sojuszników podczas dyskusji, podczas debaty, bo przecież ustawa wcześniej czy później musi trafić do parlamentu. A przecież wiemy, że w wielu krajach zdarza się tak, że rodzi się projekt ustawy, a później umiera on śmiercią naturalną ze względu na to, że nie zyskał aprobaty czy zainteresowania parlamentu. Ważne jest też, aby konsultować się z osobami reprezentatywnymi, z grupami reprezentującymi osoby niepełnosprawne. Przecież państwo wiecie, kim są te osoby, kto należy do tych grup w Polsce. Należy mieć pewność, że organizacje, z którymi rozmawiamy, reprezentują różne rodzaje niepełnosprawności. Nie można tu nikogo pomijać. Jeżeli są na przykład odrębne organizacje kobiet niepełnosprawnych, to też należy je uwzględnić, dlatego że kobiety niepełnosprawne często są pozostawione na marginesie. Sądzę, że ważne jest, aby o tym pamiętać, przygotowując rozwiązania prawne. Czasami pomijane są organizacje czy stowarzyszenia rodziców osób niepełnosprawnych, a nie zawsze mają one taką siłę przebicia, żeby walczyć o swoje. Poza tym istnieją różne grupy poszkodowane społecznie, które też trzeba uwzględnić w dyskusji i w procesie konsultacji, trzeba ich wysłuchać. To mogą być grupy Romów, to mogą być mniejszości narodowe, to mogą być osoby o bardzo złożonych niepełnosprawnościach.

Konsultując się z osobami niepełnosprawnymi, musimy pamiętać o tym, że wiele z nich nie jest do tego przyzwyczajonych. Stowarzyszenie Przyjaciół Integracja jest bardzo potężną organizacją, ale jestem przekonana, że tak w Polsce, jak i w wielu innych krajach jest wiele osób niepełnosprawnych, które do tej pory nie były przyzwyczajone do tego, że pyta się je o zdanie, że zaprasza się je do konsultacji. Ważne jest to, aby do nich dotrzeć z taką informacją i forma tej informacji musi być dostępna, łatwo przyswajalna.

Może warto tworzyć grupy dyskusyjne w różnych regionach, w różnych miejscach. Ważne jest to, aby pozyskać osoby, które potrafią prowadzić dyskusję, które mogą ją ułatwić, zachęcać innych, którzy wcześniej w tym nie uczestniczyli, aby zdecydowali się wziąć udział w debacie. Można organizować publiczne spotkania dla osób, które nie mogłyby zapoznać się z pisemnym dokumentem. Przecież to jest poważny problem. Wiele osób nie jest w stanie przeczytać tego, co jest na piśmie i to jeszcze małym drukiem,

dlatego ustna forma komunikacji jest tu niezmiernie ważna. Może warto byłoby powołać specjalnych przedstawicieli sektora publicznego, władz publicznych, którzy zajęliby się organizowaniem tej akcji w Polsce i uczestniczyli w takich spotkaniach. Poza tym warto byłoby też przeszkolić osoby niepełnosprawne, które mogłyby organizować, moderować spotkania, a potem przekazywać ich ustalenia. Byłby to proces, który na pewno dałby im nową siłę i rozpoczął kształtowanie nowego systemu, zanim narodzi się nowe prawo.

Konsultacje z pracodawcami i organizacjami pracodawców. Pojawia się tu wiele kluczowych pytań, na które trzeba znaleźć odpowiedzi. Czy pracodawcy są skłonni do współpracy, czy zależy im na promowaniu możliwości i szans dla osób niepełnosprawnych i jakie sugestie przedstawiają w tej dziedzinie? Nasze doświadczenia z Międzynarodowej Organizacji Pracy pokazują, że pracodawcy często mają genialne pomysły, a czynniki urzędowe niejednokrotnie nie są w stanie ich realizować. Przedsiębiorcy to osoby przyzwyczajone do tworzenia nowych rozwiązań i prowadzenia działalności. Tymczasem zderzają się z biurokratami, ze ścianą biurokracji. Ważne jest to, aby pracodawcy też promowali swoje rozwiązania czy pomysły. W kilku krajach to się sprawdziło.

Następna sprawa. Jakie będą akceptowalne zobowiązania prawne dla pracodawców? Czy na przykład zgodzą się na wprowadzenie pewnego systemu kontyngentów, czy też zgodzą się na przyjęcie koncepcji racjonalnej adaptacji, czy też akceptowane będą przez nich inne wymogi? To jest ważna sprawa i trzeba to uwzględnić. To jest coś, co się rodzi w procesie negocjacji. Warto rozpocząć to na samym początku procesu. Wtedy ustawa, kiedy zostanie już przyjęta, będzie bardziej skuteczna, efektywna, ponieważ pracodawcy będą uczestniczyli w jej tworzeniu. W wielu krajach istnieją świetnie sformułowane ustawy, ale żyją one tylko na papierze, a kiedy rozmawiamy o nich z pracodawcami, okazuje się, że nigdy nie słyszeli o tych rozwiązaniach. Proszę, byście państwo nie popełnili takiego błędu.

Jakie zachęty dla pracodawców będą najbardziej skuteczne? W niektórych krajach wprowadzono zachęty podatkowe czy ulgi podatkowe albo innego rodzaju rozwiązania, które miały zachęcić pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych. Niektóre systemy są tak skomplikowane, wymagają tyle biurokracji, tyle papierkowej roboty, że pracodawcy machają na to ręką i stwierdzają: nie, dziękuję. Przestrzegam przed popełnieniem również tego błędu. Proszę porozmawiać z pracodawcami i dowiedzieć się, jakiego rodzaju zachęty byłyby dla nich faktycznie interesujące, i tego rodzaju zachęty należy włączyć do ustawy. Moim zdaniem,

dla pracodawcy bardziej cenna w praktyce niż jakaś ulga może być pewna usługa wsparcia, doradztwa, usługa konsultingowa, dlatego że dla wielu pracodawców sama koncepcja zatrudniania osoby niepełnosprawnej jawi się jako problem. Jeżeli ktoś pokaże im rozwiązanie tego problemu, to będą skłonni na to przystać.

Konsultacje ze związkami zawodowymi. Tu też pojawia się kilka kluczowych pytań. Czy związki zawodowe faktycznie wspierają zatrudnianie osób niepełnosprawnych? W niektórych krajach związki zawodowe nie koncentrują się wcale na kwestiach niepełnosprawności, interesują się tylko osobami, które stały się niepełnosprawne w pracy. To też trzeba ustalić i przekonać związki zawodowe, aby stały się naszym sojusznikiem. Czy związki zawodowe faktycznie są skłonne do tego, aby uwrażliwiać swoich członków na to, że należy szanować prawa osób niepełnosprawnych? To jest bardzo ważna sprawa. W naszej organizacji stwierdziliśmy, że w wielu krajach osoby niepełnosprawne mogą znaleźć pracę, ale nie są w stanie utrzymać się tam dłużej, dlatego że czują się nieakceptowane czy odrzucone przez pozostałych pracowników. To jest problem nastawienia ludzi i ich podejścia do niepełnosprawności. W tej sprawie właśnie związki zawodowe mogłyby odegrać bardzo pozytywną rolę, mogłyby uwrażliwiać swoich członków na sytuację osób niepełnosprawnych, które przychodzą do firmy czy są zatrudniane razem z nimi.

Świadczeniodawcy – kluczowe pytania. W ramach nowego systemu świadczeniodawcy niekoniecznie będą świadczyli tylko bardzo wyspecjalizowane świadczenia, z którymi mieli do czynienia wcześniej, ale może warto byłoby wykorzystać ich doświadczenie przy tworzeniu nowego systemu. Należy znaleźć na to miejsce w konsultacjach. Czy świadczeniodawcy będą skłonni do tego, aby dostosować się do nowego zintegrowanego, spójnego systemu? Dotyczy to wszystkich świadczeniodawców, a także na przykład organizacji o charakterze edukacyjnym czy szkoleniowym. Czy one również byłyby skłonne do tego, aby uwzględnić wśród rzeszy swoich słuchaczy czy studentów osoby niepełnosprawne? Dobrze jest rozmawiać o tym od razu, żeby jak najszybciej zidentyfikować pewne problemy.

W jaki sposób można organizować konsultacje? Naszym zdaniem, mówię o opinii Międzynarodowej Organizacji Pracy, komisje trójstronne i podobne organy często odgrywają bardzo pozytywną rolę w tym procesie. Należy także znaleźć miejsce dla organizacji pozarządowych, czyli organizacji reprezentujących społeczeństwo obywatelskie. Można również tworzyć trójstronne grupy zadaniowe, które byłyby powoływane na zasadzie ad hoc w celu konstruowania tego prawa. Można też stworzyć czasowy ko-

mitet czy komisję, która zajmowałaby się przygotowaniem projektu ustawy. Ważne jest to, aby w tym gronie uwzględnić szeroką reprezentację, czyli pracodawców, pracowników, osoby niepełnosprawne itd., itd. W niektórych krajach organizuje się spotkania, które przygotowują międzynarodowi konsultanci. My też braliśmy udział w takich imprezach. Niektóre kraje twierdzą, że lepiej, jeżeli organizację powierzy się podmiotowi zewnętrznemu. Z kolei inne kraje nie tworzą żadnych komisji czy komitetów, po prostu wyznaczają ministerstwo odpowiedzialne za nawiązanie kontaktów bezpośrednich z partnerami społecznymi, przedstawicielami osób niepełnosprawnych, jest to jednak podejście trochę ad hoc i sądzę, że nie jest godne polecenia. Lepiej zająć się tym w sposób bardziej usystematyzowany. Żyjemy w erze internetu, jest telewizja, są media. Warto z tego korzystać, to wszystko może być wykorzystane w naszej sprawie, aby posłać ten komunikat w świat, aby dotarł on do właściwych odbiorców.

Na koniec chciałabym zachęcić do sięgnięcia po doświadczenia Międzynarodowej Organizacji Pracy, która już pomagała poszczególnym krajom w przygotowaniu nowych rozwiązań prawnych dotyczących osób niepełnosprawnych. Wydaliśmy w związku z tym pewne wytyczne, które przetłumaczyliśmy już na język polski. To jest świeżo odebrane z drukarni. Dokument ten został przetłumaczony na tajski, wietnamski, chiński, hiszpański, na kilka innych języków, także na polski. W tym dokumencie odzwierciedlamy trendy ogólnoświatowe. Mam nadzieję, że będzie on przydatny w procesie konsultacji.

Chciałabym podziękować za wysłuchanie mojej prezentacji. Z tego, co rozumiem, teraz czas na dyskusję.

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia

Bardzo dziękuję za wystąpienie.
Otwieram dyskusję.
Proszę bardzo.

Teresa Romer

Sędzia Sądu Najwyższego w Stanie Spoczynku

Bardzo serdecznie dziękuję za zaproszenie mnie na to spotkanie.

Jestem swoistą historią ubezpieczeń społecznych, bo dopiero na tej sali przypomniałam sobie, że w 1959 r. zostałam sędzią Okręgowego Sądu Ubezpieczeń Społecznych w Łodzi, potem byłam sędzią trybunału, a od 1990 r. byłam przewodniczącą Wydziału Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w Sądzie Najwyższym w Izbie Pracy, oprócz tego od wielu lat zajmuję się prawami człowieka.

Chciałabym nawiązać do zasadniczego celu tej konferencji, bo nie będę mogła, niestety, być obecna ani pierwszego, ani później, a mianowicie do kwestii stworzenia systemu prawa obejmującego osoby niepełnosprawne. Wydaje mi się, że jest to absolutnie dla nas niezbędne. Ja nie będę w tej chwili państwu wyliczać, zresztą nie mamy na to czasu, ile form definicji inwalidztwa pojawiało się w naszych ustawach i przez co przechodziły sądy ubezpieczeń społecznych, orzekając, kto jest, a kto nie jest inwalidą, aż doszliśmy do ostatniej definicji, mówiącej o niezdolności do pracy, a oprócz tego jest niepełnosprawność.

Krótko. Jest ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych z 1998 r., której tekst jednolity ukazał się w 2004 r., od tego czasu był on już wielokrotnie zmieniany. Jest ustawa, o której państwo mówiliście, o rehabilitacji i zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, jest ustawa o rencie socjalnej, jest ustawa o pomocy społecznej. To są tylko przykładowo wyliczone akty prawne, bardzo często ze sobą niespójne i na tym wszystkim ma się opierać polityka dotycząca osób niepełnosprawnych. Bez stworzenia systemu tego się nie da dobrze prowadzić. Przed chwilą wysłuchaliśmy wspaniałego wykładu na temat tego, jak trzeba podejść do tworzenia tego systemu.

Chcę państwu powiedzieć, że sprawy z ubezpieczeń społecznych są to także spory dotyczące i niezdolności do pracy, i niepełnosprawności. Rozstrzygane są one na podstawie przepisów kodeksu postępowania cywilnego, albowiem z dniem 1 lipca 1975 r. wraz z likwidacją Trybunału Ubezpieczeń Społecznych zostało zlikwidowane odrębne prawo dotyczące postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych; doskonałe prawo, uchwalone w lipcu 1939 r., które weszło w życie w 1947 r., i zostało ono uchylone.

Obecnie zasady dotyczące przyznawania świadczeń, powiem tak ogólnie, osobom niepełnosprawnym czy niezdolnym do pracy są regulowane

przez kodeks postępowania cywilnego. Oczywiście jest tam grupa odrębnych przepisów, ale chcę państwu powiedzieć, że od 1 stycznia tego roku kodeks postępowania cywilnego przeszedł na zasady kontradyktoryjności. Kiedyś bardzo mocne było postępowanie w sprawach ze stosunku pracy i w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych z urzędu. Sędzia miał obowiązek pomóc tym osobom, jeżeli wiedział, że są jakieś dowody, które mogą doprowadzić do pełniejszego, bardziej przejrzystego ustalenia stanu faktycznego i odpowiednio do tego wydania orzeczenia. Teraz te osoby zostały właściwie pozostawione same sobie, bo sąd – i to bardzo chętnie, zbyt chętnie, moim zdaniem, się do tego stosuje – czeka na ewentualne dowody, jakie zostaną przedstawione.

Mało tego, sprawy dotyczące orzekania o niezdolności do pracy, mówię o tym w szerszym tego słowa znaczeniu... Zresztą dotyczy to też niezdolności. Jeżeli państwo będziecie brali pod uwagę tworzenie systemu, to przypomnijmy sobie, że jest niezdolność do pracy pracowników, jest inaczej uregulowana niezdolność do służby we wszystkich służbach mundurowych, mam na myśli wojskowych, strażaków, policjantów, to, o czym mówiła pani profesor Wilmowska, także rolników. Nie trzeba mówić, że można się w tym wszystkim pogubić. W jakim stopniu jest tu potrzebne stworzenie systemu...

(Przewodniczący Władysław Sidorowicz: Idźmy w stronę rekomendacji.)

Dobrze.

W takim razie powiem tak. Jeżeli chodzi o kwestie rekomendacji, to weźmy przykład stosowania zasady równego traktowania w kodeksie pracy, zakazu dyskryminacji. Są przepisy, takie przepisy istnieją, ale one też w praktyce nie funkcjonują. Mogę państwu powiedzieć, że znam wszystkie orzeczenia i nie było do tej pory w Sądzie Najwyższym – oczywiście mówię o niedługim okresie, bo od 2004 r. – jednej sprawy dotyczącej na przykład odmowy zatrudnienia osoby niepełnosprawnej, czyli opartej właśnie na zakazie dyskryminacji. Dyrektywy zostały przeniesione do kodeksu pracy, ale jak to funkcjonuje? Praktycznie rzecz biorąc, nie funkcjonuje, dlatego że pozostaje kwestia tego, iż jest niesłychanie trudno udowodnić, czy pracodawca odmawia, bo nie odpowiadają mu kwalifikacje, czy kieruje się on innymi przesłankami.

Kolejna sprawa. Dlaczego mówimy o konieczności stworzenia jednolitego systemu? Wracam do systemu. A kwestia dzieci niepełnosprawnych? To jest sprawa ustawy o systemie oświaty, to są szkoły integracyjne. Te szkoły teoretycznie istnieją, ale jest ich za mało i w praktyce prawdopodobnie można mieć do tego bardzo dużo zastrzeżeń. To jest kolejna sprawa,

która powinna być włączona do tego systemu. Tylko to chciałam zasygnalizować.

Dziękuję bardzo.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Dziękuję.

Jest ogromna prośba. Ponieważ wszyscy tu obecni znamy się na bardzo wielu aspektach tej sprawy, proszę, żeby jednak zdecydowanie skupiać się na rekomendacjach, na tym, co chcemy osiągnąć. I

Bardzo proszę, pan Sławomir Piechota.

Poseł Sławomir Piechota

Szanowni Państwo, mam przekonanie, że cały ten obszar jest jak głęboka woda, po której płyną osobne kry. To są oddzielone fragmenty, z których próbujemy zbudować system. Dopóki będą one funkcjonowały jako odrębne fragmenty, dopóty tak naprawdę nie będzie sposobu ich połączenia.

My mówimy o zatrudnieniu, pani Murray poświęciła temu wiele uwagi, ale zatrudnienie jest najwyższym poziomem aktywności. Jak dojść do tego poziomu aktywności? Jak utworzyć człowiekowi drogę do pracy? Wiemy, że musi być wczesna interwencja, dobra rehabilitacja, dobra edukacja, zaopatrzenie w pomoce techniczne. Dopiero wtedy ten człowiek dociera do pracy. Jest też zasadnicze pytanie, od którego nie uciekniemy. Dlaczego pracodawca ma chcieć zatrudniać osoby niepełnosprawne? Czy dlatego że jest przymuszony i robi to pod groźbą kary, czy dlatego że uważa, że ten pracownik z wielu powodów jest dla niego atrakcyjny? Nie można uciekać od takich pytań.

W moim przekonaniu pytanie, przed którym my stoimy, brzmi następująco. Jak wdrożyć w rzeczywistości przepisy, których jest tak wiele, są tak dobre i wielu z zachwytem o nich mówi? Fundacja Franklina Roosevelta nagrodziła Polskę za piękny zapis w konstytucji. Ja twierdzę, że stało się tak tylko z tego powodu, iż Amerykanie nie rozumieją, że ten zapis w polskiej konstytucji nie wywiera skutków dla polskiej rzeczywistości, jest tylko pięknie brzmiącym zapisem w polskiej konstytucji. Najlepszym tego przykładem jest ten budynek. Jesteśmy w Sejmie, gdzie jedenaście lat te-

mu uchwalono prawo budowlane, w 1997 r. – konstytucję, a lista barier jest bardzo długa. Tymczasem odpowiedzialni za ten stan, mogą państwu o tym powiedzieć, po rocznym się z nimi zmaganiu są tak zadowoleni z sytuacji istniejącej na terenie parlamentu, że w zasadzie uważają, że ja się czepiam.

Pojawiają się pytania: jak zmienić myślenie, jak połączyć odrębne obszary? W moim przekonaniu musimy postawić tezę potrzeby zastosowania pewnego mechanizmu, który kiedyś pokazali Amerykanie w ADA – *Americans with Disabilities Act*, ustawa o Amerykanach z niepełnosprawnością z 1990 r. – wyznaczyć terminy, po których na przykład nie będzie wolno organizować wyborów z wykorzystaniem lokali wyborczych niedostępnych dla osób niepełnosprawnych. Gdyby określić w tej ustawie, że za dwa czy za trzy lata nie wolno zorganizować wyborów w lokalu, który jest niedostępny, to wiadomo byłoby, że każdy może oprotestować, jeżeli gmina wyznaczy taki lokal na miejsce przeprowadzenia wyborów. Podobnie można by przyjąć w tym przepisie, że od dzisiaj każdy nowo kupowany autobus – nie z tego powodu, że są tego świadome władze samorządowe, lecz wymaga tego ustawa – musi zapewniać dostępność wszystkim, a więc niechożdzącym, niewidomym, niesłyszącym, tak aby informacja w autobusie była pełna dla każdego jego użytkownika.

Kolejna sprawa. Trzeba w tej ustawie odróżnić elementy motywacyjne od instrumentów socjalnych, bo w moim przekonaniu dzisiaj panuje w tym zakresie absolutny galimatias. Wiele regulacji służących wspieraniu osób niepełnosprawnych jest obciążonych warunkami socjalnymi. Prosty przykład – programy PFRON. Obiecujemy komuś pomoc w zakupie wózka elektrycznego, ale pod warunkiem, że jego dochody w rodzinie są bardzo niskie. Jeżeli zatem ktoś pracuje, jest aktywny zawodowo, to nie dostanie żadnych środków na wózek, a jeżeli ktoś nie pracuje, tak naprawdę zarabia zupełnie znikomą kwotę, to dostanie pomoc w wysokości 99% ceny tego wózka. W moim przekonaniu trzeba odróżnić pomoc socjalną, która jest potrzebna i której zasięg trzeba określić, od tego, że ktoś jest aktywny i trzeba go w tej aktywności wspierać. Kolejny prosty przykład. Powszechnym narzędziem stosowanym na świecie jest kredyt na zakup samochodu, który jest niejako bezzwrotny, jeżeli ten człowiek przepracuje określony czas, na przykład pięć lat. Jednak taki kredyt nie powinien być uzależniony od sytuacji socjalnej, lecz od tego, czy ten człowiek pracuje i czy naprawdę potrzebuje samochodu po to, żeby utrzymać zatrudnienie.

Stawiam wreszcie tezę, trochę też pod wpływem doświadczeń brytyjskich, że trzeba inaczej usytuować instytucję odpowiedzialną za egzekwo-

wanie wprowadzania rozwiązań na rzecz osób niepełnosprawnych. Pewnie dobrze by było, żeby była to instytucja publiczna, ale niezależna od rządu, bo wtedy miałyby ona realne szanse wywierania presji na rząd, aby zatrudniać osoby niepełnosprawne, nie zaś płacić kary na PFRON za niezatrudnianie i dawać tym bardzo zły przykład wszystkim innym pracodawcom, włącznie z tym, żeby zarówno minister budownictwa, minister edukacji, jak i minister transportu byli tym zainteresowani i od nich należałoby egzekwować realizowanie tych praw. Jeżeli funkcję tę pełni wiceminister w Ministerstwie Pracy i Polityki Społecznej, to jego zdolność oddziaływania na innych ministrów, zwłaszcza ministrów konstytucyjnych, jest bardzo ograniczona.

Dziękuję.

Senator Władysław Sidorowicz Przewodniczący Komisji Zdrowia

Dziękuję bardzo.

Pan senator Augustyn, następnie pani Mrugalska i pani Tomaszewska.

Senator Mieczysław Augustyn

Jane Cordell nawoływała, żebyśmy okazali cierpliwość, ja zajmę bardzo niewiele czasu, i myślę, że to celna uwaga. Nie jest tak, że startujemy od zera, nie jest tak, że dzisiaj zaczyna się ten czterdziestoletni okres. Jest dokładnie tak, jak mówił pan poseł Piechota, że owych przyczółków, częściowych rozwiązań jest bardzo wiele, niektóre z nich są niezłe. Nie przez przypadek odebrał prezydent w imieniu Rzeczypospolitej tę nagrodę. Krótko mówiąc, jesteśmy w drodze. Czy mamy system, tak jak słyszeliśmy, choć tylko w jednej z wypowiedzi? Myślę, że mamy wiele podsystemów, a nad systemem musimy pracować.

Rodzi się tu pierwszy dylemat, pierwsza sprawa, którą chciałbym dorzucić do rekomendacji, mianowicie, oddzielmy kwestie trwałości rozwiązań i kwestie gwarancji uprawnień od działań integrujących prawo w system. Musimy to mocno wyartykułować, jeśli ma się udać dialog ze środowiskiem osób niepełnosprawnych, z pracodawcami itd. Powinniśmy wyraźnie powiedzieć, że naszym celem jest poprawa, wzmocnienie, a nie zmiana, która przyniesie w jakimkolwiek segmencie pogorszenie. Niestety, często

jest to tak interpretowane, dobre intencje odbierane są jako zagrożenie. Losy ustawy czy projektów zmian przygotowywanych swego czasu przez pana pełnomocnika Wypycha pokazują, jak bywa to groźne.

Są różne sprawy pilne do naprawienia, różne, na różnych poziomach, w różnych ustawach, o zróżnicowanym stopniu ważności. Chciałbym zarekomendować, żeby wśród tych spraw ważnych, istotnych położyć nacisk na rozwiązania dotyczące dwóch, moim zdaniem, o charakterze absolutnie kluczowym, o których mówiono tu mało albo nie wspomiano o nich wcale. Pierwsza kwestia to jest edukacja. Ona jest naprawdę niesłychaną barierą, jeśli chodzi o wejście na rynek pracy i osiągnięcie czegokolwiek. Kiedyś odbyło się tu spotkanie poświęcone wykluczeniu. Brak edukacji wyklucza. Proszę państwa, liczba osób, które są na tyle wykształcone, żeby mogły skorzystać z oferty rynku pracy, jest tak mała, że często zakłady pracy chronionej nie mają pracowników, jakich potrzebują. Była o tym mowa. Nie wydaje mi się, abyśmy położyli na to wystarczająco silny akcent, a jest to główna bariera aktywizacji, dlatego temu szczególnie należałoby się przyznać. Druga kwestia dotyczy seniorów. Otóż w grupie siedemdziesięciolatek, o ile dobrze pamiętam, 50% osób to są osoby niepełnosprawne. Przybywa seniorów i będzie przybywać niepełnosprawnych z tej grupy. Trzeba pamiętać o tym, ażeby nowe, przygotowywane rozwiązania nie wykluczały tych osób, a także nie wykluczały ich brak edukacji. Mówiąc o edukacji, powinniśmy mówić także o edukacji permanentnej, dla niepełnosprawnych starzejących się, by oni również mogli być pełnoprawnymi uczestnikami życia społecznego.

Czy iść w kierunku dalszego uszczegóławiania, łatania dziur, czy raczej w stronę rozwiązań generalnych? Pewnie wszyscy się zgodzimy, że trzeba zmierzać w drugim kierunku, w kierunku rozwiązań generalnych, które w moim przekonaniu powinny przenosić kompetencje na możliwie najniższy szczebel. Rzeczywiście opowiadam się za tym, zawsze się zgadzałem z panem Wypychem co do tej tendencji, ażeby przesuwac kompetencje w kierunku samorządów i przy tworzeniu nowych rozwiązań, rozwiązań integracyjnych cały czas pamiętać o tym, że za samorządami są jeszcze organizacje pozarządowe, którym również powinniśmy zagwarantować udział w realizacji usług, w realizacji założeń systemu, zwłaszcza jeżeli chodzi o organizacje samopomocowe.

Kolejna rekomendacja. W naszych rozwiązaniach powinniśmy kłaść nacisk na egzekucję prawa – mówił o tym pan poseł Piechota, napomknął też pan Wypych. Tak, rzeczywiście, zmierzajmy raczej do wprowadzania zapisów, które mówią, że kto projektuje, kto realizuje obiekt użyteczności pub-

licznej, nie uwzględniając potrzeb osób niepełnosprawnych, podlega itd., kto organizuje lokal wyborczy bez dostępu, podlega itd. Idźmy raczej w tym kierunku, bardzo bym do tego zachęcał.

O pozycji pełnomocnika przed chwilą mówił pan poseł. Ja tylko dodam, że Komisja Rodziny i Polityki Społecznej swego czasu wnioskowała już o to, ażeby pozycję pełnomocnika do spraw osób niepełnosprawnych wzmocnić i przenieść, tak aby pełnił on rolę integrującą, a nie pozostawał w miejscu, które nie daje mu gwarancji.

Ostatnia sprawa, ostatnia rekomendacja. Mianowicie pani Murray mówiła o kontrakcie zgodności rozumianym w taki sposób, że o zamówienia publiczne nie może się starać firma, która nie jest w porządku, jeśli chodzi o sprawy osób niepełnosprawnych, ich zatrudnianie. Ja bym podchwycił tę myśl. Wydaje mi się, że rzeczywiście jest to coś ważnego, do zapisania w ustawie, ale ten kontrakt zgodności rozumiemy tak, jak dzisiaj rozumiemy zasady tworzenia prawa w Polsce w ogóle. Otóż jest tam zastrzeżenie koniecznej zgodności z prawem Unii Europejskiej. Powinniśmy tu zastrzec, że w ramach ewaluacji prawa konieczne będzie uzgodnienie tego prawa z przepisami naszego jedyne go ważnego, głównego aktu na rzecz osób niepełnosprawnych. W przeciwnym razie po jakimś czasie wrócimy do starego koryta, będziemy tworzyć kolejne ustawy, nie do końca uzgodnione, i nasz dorobek będzie się rozmywał, rozpląwał. Oby jak najszybciej się on urzeczywistnił.

Dziękuję.

Krystyna Mrugalska **Prezes Zarządu Głównego Polskiego Stowarzyszenia** **na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym**

Będę chciała zmieścić wypowiedź w trzech minutach i wobec tego przedstawię zagadnienia tylko hasłowo.

Pierwsza sprawa. Wydaje mi się, że trzeba dobrze zdefiniować, co to znaczy podejście od strony osoby niepełnosprawnej, a nie od strony interesu jakiejkolwiek grupy i nie od strony wyobrażenia administracji rządowej czy samorządowej, w jaki sposób rozwiązać problemy, czy, mówiąc kolokwialnie, urządzić osoby niepełnosprawne. Wydaje mi się, że to jest punkt wyjściowy – podejście od strony osoby niepełnosprawnej.

Druga sprawa. Chciałabym poświęcić chwilę uwagi sprawie wręcz trywialnej, a mianowicie temu, co zrobić, nie temu, co napisać, jakie prawo

przyjąć, lecz temu, co zrobić. Otóż, tak jak mówiła pani pełnomocnik z Gdyni, jest wiele rozwiązań prawnych, dostaliśmy nawet za nie nagrodę, ale te zapisy nie są realizowane. Jest wiele raportów, są całe dziesiątki kilogramów raportów, w których się mówi o tym, jak wygląda rzeczywistość osób niepełnosprawnych. Należałoby popatrzeć, jaka jest diagnoza sytuacji, jeżeli chodzi o luki, niespójności, błędy, a często nonsensy w zakresie prawa, a od strony praktycznej, jakie są zaniechania realizowania prawa. Mogłabym przytoczyć wręcz dramatyczne przykłady z tej dziedziny i zrobić to na końcu, żeby państwem wstrząsnąć. Otóż te zaniechania prawa niwelują wszelkie pozytywne działania i nie mamy na nie wpływu. To się po prostu dzieje codziennie w tkance społecznej i w tkance administracyjnej. Zatem, po pierwsze, diagnoza złej praktyki, po drugie, musi być polityczna wola zmian. Owa wola zmian musi dotyczyć nie tylko obywateli, zwłaszcza niepełnosprawnych i ich rodzin, ale także administracji publicznej i parlamentu. Ci, którzy źle realizują prawo, które może i jest dobre, powinni chcieć zmienić swoją praktykę. Myślę, że można do tego doprowadzić. Trzecia sprawa to jest plan działań i określenie warunków, czwarta to po prostu samo działanie, wreszcie monitorowanie i ewaluacja. Potrzebna jest do tego ciągłość, ciągłość woli politycznej i ciągłość działań, stabilność, międzyresortowość, o czym mówiliśmy, wolność od politycznych preferencji. Cieszę się nadzwyczaj, że w Gdyni tak się to fantastycznie udało. Uważam, że kluczową sprawą jest zmiana orzecznictwa, zmiana praktyk orzeczniczych, ponieważ obecne praktyki w gruncie rzeczy wymierzone są przeciw osobom.

Na końcu chcę podnieść problem konsultacji. Jest to nadzwyczaj ważna sprawa i cieszę się, że powiedział o tym przedstawiciel międzynarodowej organizacji. Otóż, ażeby konsultacja była skuteczna, potrzebna jest wola wszystkich stron. Ja dostatecznie wiele lat działam w tej dziedzinie i wiem, że nie ma rzeczywistej woli konsultacji. Jeżeli jest formalna konsultacja, jeżeli nie ma na nią czasu, jeżeli to trwa jeden dzień, a do tego potem nikt tego nie czyta, to po prostu jest to marnowanie wysiłku społecznego. Jednocześnie organizacje pozarządowe są szalenie słabe, dlatego że nie wzmacnia się ich potencjału. One dostają najwyżej granty na usługi, ale nie na to, żeby mieć potencjał bycia konsultantem, mieć pieniądze na przykład na zatrudnienie ekspertów, na to, żeby się z kimś skontaktować, gdzieś pojechać. W tej sytuacji nie są możliwe konsultacje i będzie tak, jak do tej pory, że rząd czy parlament konsultują z pracodawcami, bo oni mają potencjał, bo mają siłę, i konsultują ze związkami zawodowymi, bo jest ustawa o komisji trójstronnej. W tej ustawie nie ma społeczeństwa obywa-

telskiego, wobec tego można je potraktować lekko i można nie brać tego głosu pod uwagę. Myślę, że sprawa konsultacji jest kluczowa, żeby można było powiedzieć, że osoby niepełnosprawne w sposób demokratyczny mają możliwość wpływania na prawo i na praktykę w taki sposób, żeby równość szans mogła być urzeczywistniona.

Dziękuję bardzo.

Senator Ewa Tomaszewska

Dziękuję bardzo.

Chciałabym poruszyć kilka kwestii, najpierw te dotyczące generalistów. Bardzo mnie cieszy to, że Biuro Pełnomocnika Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych uznało, że warto zmienić optykę na taką, by spojrzeć od strony człowieka. Może rzadziej będą się zdarzać sytuacje, o jakich mówił nam przedstawiciel pracodawców, pan Golec, ze standardowym wózkiem dla kogoś, kto wcale takiego wózka nie potrzebuje, może po prostu te środki będą trafniej dysponowane. Wolałabym patrzeć nie na to, jak powiedział pan poseł Piechota, jak utorować niepełnosprawnemu drogę do pracy, lecz na to, jak nie blokować dojścia do pracy, bo osoby niepełnosprawne, które chcą pracować, starają się o pracę; po prostu nie wolno tego blokować.

Myślę, że trzeba również zmienić spojrzenie na przydatność osoby niepełnosprawnej do pracy, patrzeć na to, jakie ma ona kwalifikacje, do czego jest zdolna, a nie na to, jaki ma rodzaj niepełnosprawności. To jest po prostu nielogiczne i nieludzkie. Jeśli mamy bardzo zdolnego informatyka, który ma problemy z poruszaniem się, to naprawdę na jakość jego pracy w zakresie informatyki nie ma to żadnego wpływu, może mieć wpływ na docieranie do miejsca pracy i trzeba mu w tym wówczas pomóc. Z tego wynika kolejny wniosek, mam na myśli to, o czym mówiła pani Kędzior, że Karta Praw Osób Niepełnosprawnych winna stać się ustawą i winna stać się przepisem prawa z sankcjami, aby można było dochodzić swoich praw. Teraz jest to tylko deklaracja, bardzo piękna deklaracja, ale tylko deklaracja i przez to mało skuteczna.

Kolejna sprawa. Pani sędzia mówiła o problemie trudności dowodowej. Otóż trudność dowodowa powinna obciążać pracodawcę. To on powinien udowodnić, że nie przyjął człowieka do pracy nie z tego powodu, że jest niepełnosprawny, lecz miał inne powody. Jemu jest łatwiej. Jeśli rzeczywiście tak jest, to będzie umiał to udowodnić. To nie jest wniosek przeciw pracodawcom, ale jednak w kolejności osób, które powinny wykazać pew-

ną aktywność, właśnie ten, kto podejmuje decyzję, winien udowodnić, że nie dokonuje dyskryminacji. Dotyczy to wszystkich grup słabszych na rynku pracy, w tym również osób niepełnosprawnych, ale nie wyłącznie.

Kwestia orzecznictwa. Oczywiście niezwykle ważne jest istnienie standardów, żeby jednakowo orzekano w całym kraju i żeby najpierw prowadzona była profilaktyka, potem orzecznictwo, ale też rehabilitacja. Wiemy, że dzisiaj niestety oszczędzane są fundusze przeznaczone na rehabilitację i to jest coś, co powoduje, że osób niepełnosprawnych jest więcej niż mogłoby być, gdyby te środki były właściwie wykorzystywane, mało tego, niepełnosprawność się często pogłębia, a można byłoby tego uniknąć. W systemie ubezpieczeniowym są środki i należy na to zwrócić uwagę.

Jeśli chodzi o weryfikację rent, o której mówił pan Wypych, to całkowicie się z nim nie zgadzam. To nie znaczy, że nie było nielogicznie, nieuczciwie przyznawanych świadczeń, były, ale większość z tych osób jest już w wieku emerytalnym i wprowadzanie stanu zagrożenia, i uderzanie przez to w osoby, które naprawdę są ciężko poszkodowane, jest nieracjonalnym kosztem społecznym i ekonomicznym, i tego po prostu nie opłaca się robić, z różnych względów się nie opłaca.

Na zakończenie jeszcze tylko jedna uwaga. Renta jest jednak uzupełnieniem wynagrodzenia i nie można mówić, że gdy człowiek podjął pracę, choć jest niepełnosprawny, to ta renta mu się nie należy.

Dziękuję bardzo.

Pojawiły się wnioski dotyczące tego, by urząd pełnomocnika był urzędem pozapublicznym, ale nie rządowym. Wydaje mi się, że dawałoby to szansę na działanie w dłuższej perspektywie, merytoryczne projektowanie rozwiązań w dłuższej perspektywie, a nie lawirowanie od kadencji do kadencji.

Dziękuję.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Za chwilę głos zabierze pan Teodor Bulenda.

W tej chwili zapisanych jest do dyskusji jeszcze dziesięć osób. Biorąc pod uwagę czas, jaki nam pozostał, bardzo bym prosił o to, żeby uwzględnić w swoich wypowiedziach danie szansy tym, którzy znajdują się na końcu listy.

Teodor Bulenda

Członek Sekcji Polskiej Międzynarodowej Komisji Prawników

Reprezentuję Międzynarodową Komisję Prawników, Sekcję Polską. W latach dziewięćdziesiątych na zlecenie pełnomocnika do spraw osób niepełnosprawnych miałem okazję przeprowadzić czy dokonać przeglądu prawa. Mogę powiedzieć, że objąłem wszystkie dziedziny prawa. Na dobrą sprawę już w tamtym okresie mogłem jednoznacznie stwierdzić, że prawo dla osób niepełnosprawnych wcale nie jest złe i podtrzymuję moją ocenę do dzisiaj, co nie oznacza, że nie spotkamy w owym prawie ułomności czy niedostatków, o których była tu mowa, nie oznacza to, że nie ma pewnych sprzeczności, pewnych niespójności czy luk. Wiemy przecież, że przy stosowaniu prawa mamy różnego rodzaju możliwości obejścia niedoskonałości, aby tylko ci, którzy to prawo stosują, znali owe reguły, mówię tu chociażby o regułach kolizyjnych, o radzeniu sobie, gdy są luki itd., itd. Widzimy, że najłabszą stroną, jeśli chodzi o sytuację osób niepełnosprawnych, są niedoskonałości w stosowaniu prawa.

Teraz może szybciej w sprawie rekomendacji. Nie ukrywam, że należałoby dokonać przeglądu prawa, problem polega tylko na tym, żeby sprecyzować, jakie przyjąć kryteria oceny w owym przeglądzie. To jest bardzo istotne, czy przyjąć kryteria systemowe: spójne – niespójne, zupełne – niezupełne, sprzeczne – niesprzeczne. Uważam, że byłoby to za mało, bo trzeba by na to popatrzeć również chociażby z punktu widzenia utylitarne, na to, jakie korzyści mógłby przynieść ów przegląd osobom niepełnosprawnym.

Jeżeli już mówimy o potrzebie przeglądu prawa, widzę również potrzebę dokonania przeglądu publikacji, przynajmniej z ostatnich dziesięciu lat, poświęconych osobom niepełnosprawnym, bo tam są wyjątkowo ciekawe propozycje. Myślę również o przeglądzie badań naukowych poświęconych osobom niepełnosprawnym, przeglądzie różnych konferencji, seminariów, na których pojawiały się rekomendacje. Trzeba by to powyciągać. Gdybyśmy do tego dotarli, *nihil novi sub sole* – nic nowego pod słońcem, mielibyśmy to wszystko, czego oczekujemy dzisiaj.

Chciałbym również zwrócić uwagę na taką sprawę. Jeśli chodzi o potrzebę opracowania karty i to w randze ustawy, to uważam, że byłoby to wyjątkowo zbyteczne. Jeżeli już należałoby opracować kartę, to raczej nie Kartę Praw Osób Niepełnosprawnych, bo ona nie służyłaby integracji, co najwyżej można by opracować kartę obowiązków państwa wobec osób niepełnosprawnych i przy okazji również określić mechanizmy egzekwowania

owych obowiązków, nakreślić pewne terminy, w których państwo miałyby się zobowiązać do dokonywania pewnych działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Chcę powiedzieć, że my z panem Piotrem Pawłowskim dawno przymierzaliśmy się do przygotowania projektu karty obowiązków. Niestety, do tej pory to się nie udało. Podtrzymuję jednak propozycję, że jeżeli już ma być karta, to karta obowiązków, a nie praw. Przecież konstytucja jest dla wszystkich, również dla tych osób.

Kolejny problem, który mogę podać w formie rekomendacji. Jeżeli już ma być odrębna ustawa, to tylko ustawa o rehabilitacji leczniczej, zawodowej i społecznej, żadnej innej odrębnej ustawy nie trzeba. A jeżeli gdzieś potrzebne są pewne normy prawne, które mogłyby ułatwiać integrację, to można by to dołączyć do poszczególnych dziedzin prawa, chociażby do prawa pracy, prawa rodzinnego, prawa cywilnego, prawa budowlanego itd., itd. Mnożenie norm, tworzenie odrębnych aktów prawnych nie sprzyja integracji. Tak jak powiedziałem, jeżeli już, to ustawa o rehabilitacji w tych trzech wymiarach.

Następny problem też jest bardzo ważny. Trzeba by wrócić do tego, z czym mieliśmy do czynienia w latach dziewięćdziesiątych – niech rząd opracuje również program na rzecz osób niepełnosprawnych. On funkcjonował. Chcę powiedzieć, że nie był on doskonały i stosowanie, realizacja tego programu nie zawsze była najlepsza, ale przyniósł wiele pożytku. Jest na ten temat publikacja, bo analizowaliśmy stosowanie, realizację tego programu.

Chciałbym również króciutko odnieść się do definicji. Mówi się o tym, że powinniśmy zwrócić uwagę na osobę, jak jednak pamiętamy, była definicja pojęcia osoby niepełnosprawnej, a zmieniliśmy ją na definicję niepełnosprawności. Trzeba by wrócić do definicji osoby niepełnosprawnej, nie wystarczy powiedzieć, że jest to osoba, która ma określone orzeczenie o niepełnosprawności.

Gdyby była taka potrzeba, to w formie pisemnej mogę przekazać rekomendacje, które jeszcze mnożą się przed moimi oczyma.

Dziękuję bardzo.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

To jest bardzo konstruktywna rekomendacja, ta końcowa, żeby to, czego państwu nie uda się tu wypowiedzieć, przekazać nam na piśmie.

Bardzo proszę, pani Wiesława Taranowska.

Wiesława Taranowska
Wiceprzewodnicząca Ogólnopolskiego Porozumienia
Związków Zawodowych

Panie Przewodniczący! Szanowni Państwo!

Bardzo dziękuję za zaproszenie na tak ważne seminarium dotyczące osób niepełnosprawnych. W OPZZ zajmuję się właśnie osobami niepełnosprawnymi, polityką społeczną. Mogłabym tu bardzo wiele mówić, ale czasu nie jest wiele, więc odniosę się do wypowiedzi pani Barbary Murray, która wręcz zobowiązała mnie do odpowiedzi na pytanie zadane w swoim wystąpieniu, chodzi o to, aby związki zawodowe aktywnie włączyły się w konsultacje w sprawie aktów prawnych na rzecz osób niepełnosprawnych, ale nie tylko, w tworzenie tego prawa, dobrego prawa.

Chciałabym z całą stanowczością powiedzieć, że my włączamy się w konsultowanie aktów prawnych, uczestniczymy w procesie od początku powstania, od przyjmowania założeń, aż do uchwalenia w parlamencie, uczestniczymy w posiedzeniach komisji sejmowych i senackich. Szanowni Państwo, nasi twórcy aktów prawnych mają pewną wizję i koncepcję tworzonego prawa, jednak te wszystkie konsultacje, które są prowadzone, w ogóle nie są brane pod uwagę. Bardzo często zdarza się, są niechlubne przykłady i z czasów poprzedniej, i tej koalicji, kiedy to zwracamy uwagę na wiele błędów w proponowanych aktach, a te uwagi w ogóle nie są uwzględniane. A potem okazuje się, że po dwóch miesiącach trzeba nowelizować ustawę czy rozporządzenie, ponieważ nie sprawdzają się one w życiu.

Chciałabym położyć duży nacisk na to, że takie akty prawne powinny być konsultowane, ale również uwagi, które napływają ze wszystkich organizacji, nie tylko od związków zawodowych, powinny być analizowane i brane pod uwagę, szczególnie te od środowisk, których dotyczą ustawy. To jest bardzo ważne stwierdzenie. Z całą odpowiedzialnością twierdzę, że ostatni rok rządów koalicji jest niechlubnym przykładem braku konsultacji aktów prawnych rozsyłanych do konsultacji. Zdarzają się przypadki dawania nam, związkom zawodowym jednego, dwóch, trzech do dziesięciu dni na konsultacje, w sytuacji gdy my to musimy skonsultować w całym kraju, a ostatnie zdanie zwykle mówi, że jeśli państwo nie dacie odpowiedzi w terminie trzydniowym, to uznajemy, że zgadzacie się z naszą ustawą. To jest jedna kwestia.

Następna sprawa. Co związki zawodowe mogą zrobić na rzecz osób niepełnosprawnych? Otóż bardzo dużo, ale my nie robimy tak dużo. Rzeczywiście musimy powiedzieć to ze spuszczoną głową, że nie robimy wiele dla

osób niepełnosprawnych, ponieważ nie mamy możliwości, nie mamy możliwości finansowych, nie mamy możliwości administracyjnych, ale staramy się, bardzo się staramy. Uświadamiamy naszych związkowców, kto to jest osoba niepełnosprawna, dajemy możliwość zatrudniania osób niepełnosprawnych, prowadzimy szkolenia na ten temat. Bardzo wiele możliwości stworzyło otwarcie się na Unię Europejską. Przystąpienie do Unii Europejskiej dało nam programy strukturalne, z których korzystamy. Moja organizacja, OPZZ uczestniczy w programie EQUAL na rzecz osób niepełnosprawnych, kilka moich federacji bierze w nim udział, szczególnie z przemysłu zbrojeniowego, i robimy bardzo wiele na rzecz zatrudnienia osób niepełnosprawnych w tym przemyśle. Jeśli będziemy mieli większe możliwości, to będziemy robili jeszcze więcej.

Ostatnia kwestia. Dopóki nie zostanie wzmocniony urząd pełnomocnika rządu do spraw osób niepełnosprawnych, dopóty będziemy mieli taką sytuację, jaką mamy. Niech ten urząd nie będzie kwiatkiem do kożucha, niech on nie będzie przyklejony do ministerstwa, niech on będzie odrębną jednostką, niech on będzie miał prawo podejmowania decyzji w stanowieniu o wszystkim, co jest potrzebne osobom niepełnosprawnym.

Dziękuję.

Ireneusz Białek **Pełnomocnik Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego** **do spraw Osób Niepełnosprawnych**

Dzień dobry państwu. Jestem kierownikiem Biura do spraw Osób Niepełnosprawnych w Uniwersytecie Jagiellońskim. Chciałbym się skupić na dwóch sprawach, które jednocześnie chyba powinny być rekomendacjami.

Po pierwsze, kwestia podejścia. W Polsce istnieje, chyba wszyscy tutaj zdajemy sobie z tego sprawę, system medyczny, a nie right system, nie system oparty na prawach człowieka. Jeśli zaczniemy patrzeć na osobę niepełnosprawną w naszym kraju jak na podmiot wszelkich działań, jak na obywatela, członka społeczeństwa obywatelskiego, to zaraz pojawi się nam właściwa optyka do rozwiązywania tych wszystkich problemów, o których tu mówimy. Jeśli natomiast w dalszym ciągu osoby niepełnosprawne będą przedmiotem działań charytatywnych, pomocy socjalnej itp., itd., w dalszym ciągu nic się nie zmieni. My musimy skończyć z tak dystrybuowaną pomocą socjalną, jak to jest prowadzone w tej chwili. Nie będę omawiał szczegółów,

bo znakomicie zilustrował to na bardzo konkretnym przykładzie pan poseł Piechota. Zatem zmiana podejścia w naszym myśleniu, zarówno osób niepełnosprawnych o samych sobie, jak i tak zwanego społeczeństwa, pozwoli nam uzyskać właściwą optykę do wdrożenia systemu społecznego, który tak ładnie i konkretnie prelegentka nam tu scharakteryzowała.

Druga kwestia. Koncentrujemy się na zatrudnieniu, co jest oczywiście niezwykle istotne i jest niejako pokłosiem bardzo ważnej debaty europejskiej na ten temat. Zapominamy jednak o tym, że kraje europejskie, a w każdym razie większość z nich, czego Wielka Brytania jest najlepszym chyba w Europie przykładem, rozwiązała już dostęp do edukacji, do edukacji otwartej każdego szczebla, ale zwłaszcza szczebel uniwersytecki wydaje się tu kluczowy. Proszę państwa, jeśli mówimy o zatrudnieniu nie tylko na najniższych stanowiskach pracy, nie tylko niewykwalifikowanej, aczkolwiek niepełnosprawnej siły roboczej, to musimy pomyśleć o tym, jak efektywnie, nie pozornie, ale efektywnie tych ludzi wykształcić. A temu w nowoczesnym społeczeństwie, tak zwanym społeczeństwie opartym na wiedzy, służą technologie wspierające, które oczywiście kosztują, ale państwu zapewne po jakimś czasie się to zwróci. Powstaje tylko pytanie, kto w naszym państwie myśli o długofalowej perspektywie. Chciałbym to mocno podkreślić, dlatego że ona, ta długofalowa perspektywa zwrotu środków zainwestowanych w kształcenie osób niepełnosprawnych w tej dyskusji jest nam szczególnie potrzebna.

Zatem, mimo że państwo w wielu wypowiedziach nieśmiało podkreślali aspekt edukacji, ja chciałbym podkreślić go bardzo mocno jako rekomendację. Edukacja każdego szczebla, w tym zwłaszcza uniwersytecka, jest tu szczególnie istotna. Jeśli patrzymy na doświadczenia brytyjskie, to jest to bardzo poważna część *discrimination act* i brytyjskich doświadczeń. Zatem na ten aspekt wykształcenia chciałbym zwrócić uwagę, bo dopiero to nas może doprowadzić do efektywnego zatrudniania na różnych stanowiskach, również tych wyższych czy tam, gdzie poszukiwane są osoby z wyższym wykształceniem, tak aby pani pełnomocnik w Gdyni mogła te osoby znaleźć. Na razie rzeczywiście ich nie ma i możemy wydać jeszcze wiele milionów euro, a nie będzie tych wykształconych osób.

Dziękuję.

Anita Siemaszko

Przedstawiciel Centrum Kształcenia i Rehabilitacji Inwalidów

Wiele powiedziano tu na temat przedmiotowego traktowania osób niepełnosprawnych, takiego trochę patriarchalnego podejścia pod hasłem: pójdź dziecię, ja cię uczyć każę. I rzeczywiście bardzo ważne jest to, żeby osoby niepełnosprawne współuczestniczyły w całym procesie, od pomysłu legislacyjnego począwszy, na kontroli tego, co powstało, skończywszy. Myślę, że do tego byłaby także potrzebna szersza kampania społeczna i trochę ekonomii, czyli przekonanie społeczeństwa, mówimy tu o zmianie mentalności, że to się po prostu opłaca, a nie chodzi jedynie o zaspokojenie potrzeby niszowej, egzotycznej grupy.

O niepełnosprawnych myśli się w Polsce dokładnie tak, jak my, Europejczycy myślimy o Afryce. Pomagamy im, są tam jakieś konflikty, których nie rozumiemy, oni są głodni, my już się do tego przyzwyczailiśmy, wesprzemy ich kilkoma euro i jest w porządku. Wydaje mi się, że aby nie spychać ich na niszowy tor, należałoby pomyśleć w szerszej perspektywie. Trzeba powiedzieć, że za kilka lat dziesięć milionów ludzi w tym kraju przekroczy sześćdziesiąty piąty rok życia, czyli *de facto* stanie się osobami niepełnosprawnymi. To wszystko, sto nowo kupowanych wysokopodłogowych autobusów w Warszawie, niedostosowane metro, stacje metra... Najnowsza stacja metra Marymont bez windy to nie jest dobry pomysł ze względu na znacznie większą grupę osób z niej korzystających, nie tylko osoby poruszające się na wózkach, to są sześćdziesięcioletkowie i osoby starsze, to są młode matki z dziećmi, których teraz przybywa. To jest szersza perspektywa. Nie chodzi o włączenie do normalnego życia kilku osób na wózkach, o zrobienie dobrze kilku osobom, chodzi o większą grupę społeczną.

Kolejna sprawa. Jeżeli nie pomoże się osobom niepełnosprawnym, to one będą nas więcej kosztować. One nie będą chodziły do pracy, one nie zarobią dostatecznie dużo, następnie pod koniec swojego życia czy też wcześniej będą wymagały opieki i troski, czyli na przykład lokowania w domach pomocy społecznej. Zwróćcie państwo uwagę, że u nas w ogóle nie funkcjonuje idea mieszkań chronionych, czyli utrzymania osób niepełnosprawnych za wszelką cenę w ich miejscach zamieszkania. To jest tańsze. Teraz samorządy, ponieważ to one zostały zmuszone do współpłacenia kosztów w domach pomocy społecznej, unikają kierowania osób do DPS, to są względy oszczędnościowe, i zaczynają troszeczkę mówić o potrzebach, jeśli chodzi o asystentów czy usługi opiekuńcze, ale to jest u nas bardzo rzadkie.

Chciałabym zwrócić uwagę na to, że chodzi właśnie o ekonomię, że należałoby zaprząć do tego szerszą grupę i stwierdzić, że to nie jest interes.

Jeszcze jedna sprawa. Ponieważ jestem prawnikiem, dorzucę coś do ogródka różnych stwierdzeń, które padły na temat orzecznictwa. Bardzo mi się podoba rozwiązanie zawarte w ustawach amerykańskiej i brytyjskiej. Zwróćcie państwo zresztą uwagę na to, jak brzmi tytuł tej ustawy, to jest ustawa o dyskryminacji niepełnosprawnych. U nas zawsze są piękne nazwy, jest ustawa o rehabilitacji, karta praw itd. Przypomina mi to hasło: oby Polska rosła w siłę, a ludziom żyło się dostatniej; kto dłużej żyje, to pamięta. Jest to swojego rodzaju magiczne zaklęcie rzeczywistości, przekonanie, że jeśli coś tak nazwiemy, to tak będzie. Nijak to się ma do rzeczywistości.

Został tam użyty jeden piękny termin – „rozsądne dostosowanie”, czyli takie dostosowanie, które na przykład nie zrukuje pracodawcy, ale pozwoli na myślenie. Tymczasem u nas legislator uważa, że ma do czynienia z bezmyślnymi osobnikami, z takimi, którzy nie są w stanie określić własnych ram; my na wszystko musimy mieć przepis prawny. Powoduje to brak szacunku do prawa, który staje się powszechny. A jak ma być? To tylko w tym kraju w rozporządzeniu, w Dzienniku Ustaw, przecież to drugi najważniejszy akt prawny – decyduje się o kolorze skarpetek, w jakich ma być pochowany żołnierz. Nie decyduje o tym dowódca jednostki i sort mundurowy, który mu przysługuje, to się załatwia rozporządzeniem.

Jeszcze jedna sprawa – orzecznictwo. Po pierwsze, ujednoczenie systemu, ponieważ niepełnosprawni w ogóle tego nie rozumieją, on nie jest kompatybilny.

(Przewodniczący Władysław Sidorowicz: Ten postulat się powtarza.)

Po drugie, orzecznictwo nie może odstraszać od zatrudnienia, a teraz tak się dzieje. Osobom niepełnosprawnym, które przywiązały się do renty jak chłop pańszczyźniany, lekarz orzecznik stwierdza na przykład, że jeżeli skończą studia, a są takie przypadki, to będą one zdolne do pracy, tylko z tego powodu, że ukończyły studia. Postulowałabym o taką zmianę orzecznictwa, żeby nie powodowało ono tego typu lęków.

Ks. Stanisław Jurczuk
Prezes Katolickiego Stowarzyszenia
Niepełnosprawnych Archidiecezji Warszawskiej

Chciałbym króciutko powiedzieć o kontrakcie równości i nieco o samej równości. Bardzo ładnie to brzmi – kontrakt równości i zlecenia państwowe,

rządowe uzależnione od wywiązania się ze zobowiązań wobec osób niepełnosprawnych. Należałoby bardzo uważać, by nie byłoby tak, jak do tej pory, że wywiązaniem się ze zobowiązań wobec osób niepełnosprawnych jest po prostu zapłacenie haraczu na PFRON. Wtedy bogata firma nie zatrudnia osób niepełnosprawnych, bo ustawa nie mobilizuje pracodawcy do zatrudnienia, woli on zapłacić. Nie tylko firmy prywatne, ale także firmy państwowe już przewidują w swoim budżecie płacenie na PFRON. Postuluję realizację kontraktu równości, ale nie poprzez zapłacenie, lecz zatrudnianie.

I krótko jeszcze o potrzebie konsultacji we wszystkich dziedzinach i w różnych ustawach. My na różnych spotkaniach zwykle koncentrujemy się na ustawie o zatrudnieniu i rehabilitacji, tymczasem chciałbym podać przykłady tego, jak nierówno są traktowane chociażby organizacje pozarządowe – przykład warszawski. Środowiskowe domy samopomocy, które prowadzone są przez miasto i w lokalach miasta, są prowadzone w lokalach bez czynszu. Jeżeli jednak miasto zleca prowadzenie ŚDS na przykład organizacji pozarządowej, to ta organizacja pozarządowa płaci miastu czynsz za wynajem. Powoduje to, że ŚDS prowadzony przez organizację jest po prostu o wiele droższy, a te pieniądze wracają do miasta. W ustawie o rehabilitacji udało się zapisać paragraf, który mówi o tym, że jeżeli to jest lokal miasta, samorządu i ma być tam prowadzony na przykład WTZ, to ma być on użyczony organizacji pozarządowej za darmo. Tu się udało. To są dwie ustawy, ale do ustawy o pomocy społecznej nie udało się wprowadzić takiego zapisu i miasta po prostu robią, co chcą.

Jest jeszcze jeden powód, dla którego chciałbym zabrać głos. Chciałbym przeczytać państwu bardzo krótki fragment z dzisiejszej „Rzeczpospolitej”. Ponieważ jest z nami przedstawiciel ambasady brytyjskiej, to mi się to nasunęło. W dzisiejszej „Rzeczpospolitej” jest bardzo prosty postulat rozwiązania problemów niepełnosprawnych, my debatujemy o różnych ustawach, a tu brytyjscy naukowcy proponują bardzo proste rozwiązanie. Odczytując ten artykuł, chciałbym się przyłączyć do głosu pana Witkowskiego, aby tak na ślepo nie przenosić rozwiązań z innych krajów do naszej polskiej rzeczywistości, bo często jest ona odmienna kulturowo, socjalnie itd. Przeczytam to państwu, bo po prostu rzuciło mnie to na kolana, to, jak można w XXI wieku tak myśleć. Tak jak powiedziałem, jest to fragment artykułu z dzisiejszej „Rzeczpospolitej”.

„Prestżowa brytyjska uczelnia zaapelowała do środowiska lekarskiego, żeby rozważyło możliwość dokonywania eutanazji na upośledzonych niemowlętach. Zdaniem Królewskiej Akademii Położnictwa i Ginekologii w Londynie zabijanie niepełnosprawnych noworodków uwolniłoby rodziny od emocjonal-

nych ciężarów. Ponadto opieka nad takim dzieckiem jest według naukowców z akademii bardzo kosztowna.” Zacytowałem to, aby rozważyć ewentualnie wniosek, czy dzisiejsze gremium, czy ta grupa nie powinna w jakiś sposób za-protestować przeciwko takim pomysłom nie z tego świata.

Dziękuję.

Tadeusz Majewski **Przedstawiciel Krajowej Izby Gospodarczo-Rehabilitacyjnej**

Chciałem nawiązać do wystąpienia pani Barbary Murray. Dwa moje postulaty zostały wyczerpująco omówione przez innych, pozostał jeszcze tylko jeden – zredukowanie biurokracji związanej z przyznawaniem wsparcia finansowego na zatrudnienie osób niepełnosprawnych. Pani Barbara Murray mówiła o tym, że często biurokracja zniechęca pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Mam jeszcze pytanie do pani Murray. Wielka Brytania do 1995 r. miała tak zwany system kwotowy, miała wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych, jeśli dobrze pamiętam, w wysokości 3%, nie tak wysoki jak u nas – 6%, a w 1995 r. przeszła na system zatrudniania w oparciu o prawo i zakaz dyskryminacji. Moje pytanie jest następujące. Jak pani, jeżeli oczywiście potrafi pani odpowiedzieć, jak Brytyjczycy oceniają te dwa systemy? Czy zmiana systemu przyczyniła się do zwiększenia zatrudnienia osób niepełnosprawnych?

Dziękuję bardzo.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Ponieważ będziemy omawiać system brytyjski na seminarium za dwa tygodnie, pojawia się pytanie, czy teraz odpowiadać. Może przenieśmy to na tamto spotkanie. Zanotujmy, ale odpowiemy sobie za dwa tygodnie.

Proszę, pani senator Rudnicka, potem senator Trybuła i pani Cordell.

Senator Jadwiga Rudnicka

Szanowni Państwo, mam trzy odmienne sprawy i chcę je państwu przedstawić szybko ze względu na ograniczony czas.

Sprawa pierwsza. Jest u nas jeszcze bardzo duża grupa niepełnosprawnych, których sam sobie naród przysparza, w każdy dzień, w każdy weekend, a gdy jest długi weekend, to potrafi być tysiąc rannych, bo o zabitych w tej chwili już nie mówimy. Wydaje mi się, że oprócz rehabilitacji powinna się też w systemie znaleźć możliwość powrotu tych ludzi do pracy. To jest jeden sygnał z mojej strony. Nie będę rozwijała tego tematu i opowiadała, jak ja bym to sobie wyobrażała, bo nie mamy na to czasu.

Druga sprawa to są chorzy na choroby psychiczne. To jest hańba, jeśli chodzi o naszą służbę zdrowia, nasz system funduszy czy dawniej kas chorych, które przyznawały jakieś najmniejsze grosze na ten typ chorób. Poza tym samorządy nie dbają o infrastrukturę, bo trudno zrobić sobie fotografię na przykład pod szpitalem. Chciałabym zaawizować i to, że do systemu trzeba by włączyć jakieś sprawy nakazowe. Jestem bardzo za szkoleniem, uświadamianiem, niemniej jednak system i nakazy dają szybsze efekty.

Trzecia sprawa to zachęta pracodawców do tego, ażeby przyjmowali do swoich zakładów niepełnosprawnych. Teraz są ogromne fundusze europejskie. Może by można wśród wymagań umieścić jakąś sprawę związaną z pewnym procentem zatrudnienia osób niepełnosprawnych i uzyskać przychylność w komisji, która rekomenduje dany wniosek. Taki mam pomysł.

Kolejna sprawa. To byłoby trudne, jeśli chodzi o system, bo to jest już osobista sprawa, sprawa własnych ambicji i sumienia, ale samorządy mają ogromne możliwości wspomagania takich zakładów. Ja jestem długoletnim samorządowcem i wiem, że można, i czynsze, i wynajmy, i media, miasto może to wszystko wspomagać w zamian za zatrudnienie osób niepełnosprawnych. Tyle miałabym dzisiaj uwag.

Dziękuję.

Senator Zbigniew Trybuła

Panowie Przewodniczący! Szanowni Państwo!

Ja też krótko, trzy sprawy. Pierwsza z nich to poprawa świadomości społeczeństwa i poprawa świadomości pracodawców, jeżeli chodzi o sprawy niepełnosprawnych, nawet w tym zakresie, ilu w ogóle ich jest. W przerwie dzisiejszej konferencji byłem na krótkim spotkaniu i podzieliłem się tymi problemami, powiedziałem, że jest sześć milionów dwieście tysięcy niepełnosprawnych w Polsce i spotkało się to z wielkim zdziwieniem. Społeczeństwo, w ogóle gdy rozmawiam w swoim środowisku, nie ma świadomości, jak dużo jest osób niepełnosprawnych i że osoby niepełno-

sprawne są pełnowartościowymi członkami społeczeństwa i chciałyby aktywnie w jego życiu uczestniczyć. To się już pojawia w mediach, chociażby nasza konferencja czy cykl konferencji jest tego przykładem, ale trzeba by to bardziej nagłośnić, żeby dotarło to do świadomości społecznej. Kiedyś w ogóle nie było widać osób niepełnosprawnych, a gdy byłem w 1989 r. w Stanach, było to na porządku dziennym, tam osoby niepełnosprawne poruszały się, funkcjonowały. U nas powoli zaczyna to wychodzić z cienia. To jest jedna sprawa.

Druga nawiązuje do tego, o czym tu już mówiono, chodzi o egzekucję prawa, czyli poprawę stanu obecnego lub nawet stworzenie dodatkowych aktów prawnych, które by niejako wzmacniały egzekucję.

Trzecia sprawa to zatrudnienie. Jest to niejako odpowiedź dla pracodawców. Otóż teraz w dobie społeczeństwa informacyjnego, przy dostępie do internetu można zatrudniać niepełnosprawnych, którzy pracują w domu. Jest to korzystne i dla pracodawcy, i dla niepełnosprawnego, dlatego że miejscem pracy jest dom, niższe są koszty, a wiele można robić, przysyłając na bieżąco czy kontaktując się przez internet, przecież przez internet można nawet swobodnie rozmawiać. Moim zdaniem wiele osób mogłoby być zatrudnianych w ten sposób, byłyby one bardzo zadowolone, ponieważ czułyby się użyteczne, a osoby niepełnosprawne wiele rzeczy robią bardzo rzetelnie, bardzo dobrze. Jest to zachęta dla pracodawców, aby maksymalnie wykorzystali potencjał, który jest w osobach niepełnosprawnych, przy użyciu nowoczesnych środków komunikowania się.

Dziękuję bardzo.

Jane Cordell

Pierwszy Sekretarz Ambasady Wielkiej Brytanii w Polsce

Muszę zacząć od pewnej sprawy i podkreślić, że w Wielkiej Brytanii eutanazja nie jest legalna. Tak jak w Polsce, w Wielkiej Brytanii mamy wolne media i ktoś może napisać artykuł, zaproponować w nim swoją opinię, ale to nie jest opinia angielskiego rządu. Tyle w tej sprawie.

Chciałabym powiedzieć o trzech sprawach. Z dużym zainteresowaniem wysłuchałam opinii obecnych tu osób. To jest naprawdę ważny moment dla polskiego rządu i dla państwa polskiego. Chciałabym zaproponować, żeby Polacy pomyśleli o języku, który opisuje dzisiaj niepełnosprawność; słyszałam kilka razy o problemach, o kłopotach, o barierach, o niezdolności. Ja byłam bardzo szczęśliwa, słysząc pana, który mówił o zdolnościach. Ja

wiem, że po polsku niezdolność nie oznacza przeciwieństwa zdolności, ale to jest prawda, że mamy szczególne zdolności, na przykład do tego, jak negocjować. Jako osoba niesłysząca codziennie muszę negocjować, mam w tym duże doświadczenie. Druga zdolność, którą często mają osoby niepełnosprawne, to umiejętność obchodzenia, rozwiązywania problemów. To jest zdolność i to jest ważne w naszym społeczeństwie.

Chciałabym zaproponować jedno bardzo proste i praktyczne rozwiązanie. Będziemy mieć jeszcze kilka konferencji, więc może na ostatniej konferencji, na której – jak myślę – będzie dużo ludzi, chyba dwieście czy dwieście pięćdziesiąt osób, byłaby okazja, by obudzić, uwrażliwić na różnorodność. To jest ciekawe. Musimy mieć szacunek dla wszystkich ludzi. Chyba trzeba zacząć bardzo szerokie konsultacje, na przykład przez internet, tak jak proponowała jedna osoba, nie wiem, może to być autobus, który dojedzie nawet do małej wsi w Polsce, można rozmawiać w cztery oczy, może w inny sposób, przez telefon. Z mojego punktu widzenia byłby to bardzo pozytywny krok.

Dziękuję.

Senator Władysław Sidorowicz Przewodniczący Komisji Zdrowia

Bardzo dziękujemy, Jane, za to wystąpienie.

Ponieważ lista mówców została wyczerpana, chciałbym teraz poprosić panią Murray o podsumowanie dyskusji, której się bacznie przysłuchiwała, jako że miała tę dyskusję prowadzić.

Barbara Murray Przedstawiciel Międzynarodowej Organizacji Pracy

Dziękuję bardzo, Panie Przewodniczący.

Faktycznie usłyszałam bardzo wiele uwag i komentarzy, które zostały tu przedstawione, i nie sposób podsumować tej dyskusji.

Wydaje mi się, że kolejnym krokiem, który należy podjąć w Polsce, jest kwestia różnych przepisów prawa. Faktycznie w wielu wystąpieniach słyszeliśmy, że przepisy dotyczące ubezpieczeń społecznych przekazują pewien komunikat zarówno osobom niepełnosprawnym, jak i usługodawcom, świadczeniodawcom, ale jest to inny komunikat niż przekazywany na przy-

kład przez przepisy dotyczące zatrudnienia. Wydaje mi się, że rzeczywiście należy dokonać przeglądu przepisów prawa, tak by zapewnić, że przesłanie przepisów dotyczących ubezpieczeń społecznych będzie zgodne z przesłaniem przepisów, które promują zatrudnienie osób niepełnosprawnych.

Wiem, że inne kraje również dokonywały takiego przeglądu i wprowadzały świadczenie tak zwanych kosztów związanych z niepełnosprawnością. W przeszłości na przykład nie wypłacano tego rodzaju świadczeń osobom, które miały miejsce pracy. Jednak tego rodzaju świadczenie, o jakim mówię, wypłacane jest wszystkim. Koszty codziennego życia osoby niepełnosprawnej są wyższe, niezależnie od tego, czy ta osoba pracuje, czy też nie. Dlatego też kraje, które wprowadziły świadczenia dla osób niepełnosprawnych, pozwalają, by osoby, które nie znajdują zatrudnienia, również mogły korzystać z takiego świadczenia. To świadczenie jest w pewnym sensie rozwiązaniem pomostowym. Na dobrą sprawę w tym zakresie można wykorzystać rozwiązania stosowane w innych krajach, ale oczywiście dostosowując je do rozwiązań polskich. Tak jak stwierdziłam, wiele krajów dokonało takiego przeglądu. Tego rodzaju rozwiązania dotyczą różnych grup niepełnosprawnych, zarówno młodych, jak i starszych, bo w wielu krajach także osoby bardzo młode, nawet dwudziestoletnie, są na rentach inwalidzkich. Tak że tego rodzaju rozwiązania należałoby wziąć pod uwagę.

Odnosząc się do wypowiedzi pani Jane Cordell, a także wypowiedzi innych osób, przyznam, że rzeczywiście jest bardzo wiele dowodów, które potwierdzają, że osoby niepełnosprawne mają ogromny potencjał i mogą być bardzo pomocne pracodawcom, oczywiście pod warunkiem, że ich umiejętności są odpowiednio wykorzystywane. Zatem mówimy o ogromnym potencjale, potencjale, który nie jest w pełni wykorzystywany na rynku pracy. Myślę, że w Polsce również warto byłoby popatrzeć na te możliwości i w związku z tym uruchomić kampanię wobec pracodawców, dotrzeć do opinii społecznej, by pokazać, jakie umiejętności mają osoby niepełnosprawne, a nie mówić tylko o ich ograniczeniach. Jest około sześciu milionów osób niepełnosprawnych wraz ze swoimi rodzinami, rzeczywiście jest to ogromna część rynku. Pracodawcy bardzo często zwracają uwagę na bazę klientów. Osoby niepełnosprawne, ich rodziny i przyjaciele to ogromny potencjał na rynku. W związku z tym bardzo ważne jest to, by pracodawcy zaczęli patrzeć na osoby niepełnosprawne nie jako na osoby, wobec których prowadzone są jakieś akcje charytatywne, ale jako na nabywców, na klientów swoich wyrobów, na bardzo prężną grupę społeczną.

I po raz kolejny podkreślam, że ważne są konsultacje, powtórzę to trzy razy: najważniejsze są konsultacje, konsultacje i jeszcze raz konsultacje.

Dziękuję.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Dziękuję bardzo za podsumowanie dyskusji.

Przystępujemy teraz do podsumowania dzisiejszego spotkania.

Bardzo proszę może pana przewodniczącego Szymańskiego w pierwszej kolejności o zabranie głosu.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Szanowni Państwo, byłoby bardzo trudno posumować tę konferencję, jeśli chodzi o meritum, to, o czym mówiliśmy, ponieważ staraliśmy się ogarnąć całość problemów z różnych dziedzin, dotyczących samorządu, różnych osób, często zapominanych osób chorych psychicznie, pojawiły się kwestie diagnozy, rehabilitacji, poruszyliśmy mnóstwo tematów. W związku z tym ja nie będę podejmował się podsumowania tego, co zostało wyrażone, dlatego że nasze podsumowanie, myślę o Komisji Rodziny i Polityki Społecznej oraz Komisji Zdrowia, powinno pojawić się na konferencji w dniu 1 grudnia. Powinno być ono przedyskutowane w obu senackich komisjach, powinno być w takim razie pewnym dojrzałym plonem naszej pracy i wskazywać kierunki, w których powinniśmy podążać.

Bardzo staramy się, myślę o obu komisjach, o to, żeby te konferencje były nie tylko interesujące, ważne i ciekawe, ale żeby z nich rzeczywiście coś wynikało dla naszego życia społecznego, dla tego, co nazwaliśmy spójnym systemem wyrównywania szans i wspierania osób niepełnosprawnych. Przed nami praca, którą powinniśmy wykonać w dość krótkim czasie. Już dzisiaj zaczniemy spotkania w mniejszym gronie, potem w prezydiach, potem w komisjach, po to, żeby wypracować pewne dokumenty, być może uchwały, które będziemy prezentować na konferencji, ale nie 21 listopada, bo na ten dzień zapowiadaliśmy już poznawanie koncepcji zagranicznych, w szczególności brytyjskich, lecz 1 grudnia, na którą wszystkich państwa zaprosimy.

Chciałbym również zachęcić wszystkich państwa, którzy albo nie zdążyli się wypowiedzieć, albo dopiero teraz zamierzają się wypowiedzieć, żeby skierowali do jednej bądź do drugiej komisji pisemną informację. W szczególności zależy nam na państwa rekomendacjach, na tym, co państwa zdaniem należałoby usprawnić, co należałoby zmienić.

Chciałbym serdecznie podziękować naszym partnerom, bo obie komisje zdecydowanie chciały i chcą współpracować z różnymi partnerami, w tym przypadku z panią Jane Cordell z Ambasady Wielkiej Brytanii, której bardzo dziękuję za współpracę, dziękuję pani Barbarze Murray z Międzynarodowej Organizacji Pracy, dziękuję za stałą współpracę ze Stowarzyszeniem Przyjaciół Integracji, w szczególności z panem Piotrem Pawłowskim, z panem Piotrem Bartnikiem, za stałą współpracę panu posłowi Sławomirowi Piechocie. Dziękuję wszystkim państwu i dziękuję za uwagę. Za chwilę jeszcze pan przewodniczący Władysław Sidorowicz skieruje ostatnie słowo.

Myślę, że konferencja pokazała, że sprawy są niezwykle istotne, ale najważniejsze dla nas, ponieważ jesteśmy ustawodawcami, jest to, żeby to, co dzisiaj tu się wydarzyło i co się wydarzy na najbliższych spotkaniach, żeby słowa, które zostały tu wypowiedziane, miały się stały.

Senator Władysław Sidorowicz Przewodniczący Komisji Zdrowia

Ze swojej strony jako przewodniczący senackiej Komisji Zdrowia chciałbym bardzo podziękować wszystkim państwu za udział, bo owo formowanie siebie w zderzeniu z problematyką niepełnosprawności dotyczy każdego z nas, niezależnie od doświadczenia, jakie mamy, bo zderzamy się z różnymi sposobami patrzenia na podobną problematykę i jednym z elementów niejako wartości dodanej spotkania jest możliwość wysłuchania tak bardzo różnych opcji.

Nie taję, że byłem ogromnie wzruszony, gdy usłyszałem tę osobistą wypowiedź Jane Cordell o swej drodze, bo jakże ona jest pięknym przykładem do naśladowania w naszych krajach. To są szalenie trudne problemy. Ja jako lekarz cieszę się, że problemy niepełnosprawności psychicznej, niedorozwoju umysłowego, deficytu wynikającego z uderzenia w los człowieka chorobą psychiczną to elementy, które również znalazły tu swój wyraz, bo to jest szalenie trudne, jeśli chodzi o integrację i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu. Bardzo wierzę w to, że uda się jednak wykonać

pracę, która jest niezbędna do uzyskania zmiany jakościowej losu ludzi dotkniętych niepełnosprawnością i ich rodzin, w siłę tego środowiska i w to, że te sześć milionów dwieście tysięcy osób oraz ludzie, którzy na co dzień wprzęgnięci są w ich wspieranie, mogą patrzeć z trochę większą nadzieją na to, co uda nam się zrobić.

Jeszcze raz bardzo dziękuję wszystkim państwu za udział w konferencji.

Wyrównywanie szans i wspieranie aktywności osób niepełnosprawnych – doświadczenia brytyjskie

Wspólne posiedzenie seminaryjne Komisji Zdrowia
oraz Komisji Rodziny i Polityki Społecznej Senatu RP
21 listopada 2006 r.

Wicemarszałek Senatu Maciej Płażyński

Szanowni Państwo!

Dwie komisje senackie, Komisja Rodziny i Polityki Społecznej oraz Komisja Zdrowia, postawiły przed sobą w tej kadencji bardzo ważne, ambitne zadanie zbudowania w Polsce spójnego, komplementarnego, racjonalnego, mądrego systemu wyrównywania szans i wspierania aktywności osób niepełnosprawnych, patrząc krytycznie na nasz dorobek z ostatnich kilkunastu lat i przyglądając się rozwiązaniom, które sprawdzają się w innych państwach. Przyglądając się im, ale ich nie kopiując. Jednak chociażby zgodnie z zasadą, że nie ma co wyważać otwartych drzwi, warto spojrzeć, jak to robią ci, którym się udało poprawić swój system prawny, swoje rozwiązania organizacyjne w tym zakresie.

Dzisiaj mamy przyjemność przyglądać się doświadczeniom brytyjskim. Stąd też bardzo gorąco chciałbym powitać naszych brytyjskich gości: panią Anne McGuire, minister do spraw osób niepełnosprawnych w rządzie Zjednoczonego Królestwa, pana ambasadora Wielkiej Brytanii w Polsce, Charlesa Crawforda, panią Jane Cordell, pierwszego sekretarza Ambasady Wielkiej Brytanii w Warszawie, pana Berta Massie, przewodniczącego Komisji do spraw Osób Niepełnosprawnych w parlamencie brytyjskim.

Witam również gospodarzy ze strony polskiej. Gospodarzami są tu senatorowie i posłowie, ale chodzi mi o przedstawicieli rządu: pana Mirosława Mielniczuka, pełnomocnika rządu do spraw osób niepełnosprawnych. W tym ambitnym przedsięwzięciu uczestniczy też Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji. Witam pana Piotra Pawłowskiego, prezesa stowarzyszenia. Witam wszystkich senatorów, posłów, a wśród nich przewodniczących dwóch komisji: pana Antoniego Szymańskiego, przewodniczącego Komisji

Rodziny i Polityki Społecznej Senatu, oraz pana Władysława Sidorowicza, przewodniczącego Komisji Zdrowia.

Chciałbym już teraz bardzo gorąco podziękować szefom komisji, senatorom, posłom, którzy chcą się tym problemem zająć. Można powiedzieć, że jest to modelowy przykład, jak aktywnie, wspólnie, ponad wszelkimi podziałami, razem Sejm i Senat próbują zmienić bardzo ważny fragment naszego życia społecznego, publicznego. Zadanie bardzo ambitne, ale bardzo konsekwentnie realizowane. Dzisiaj jest drugie spotkanie. 7 listopada było pierwsze seminarium poświęcone temu tematowi. 1 grudnia będzie konferencja. Z tej konferencji pewnie będą rekomendacje. Te rekomendacje później będą zamieniane w konkretny kształt ustawy. Już dzisiaj, gratulując kolegom tego przedsięwzięcia, możemy razem trzymać kciuki i deklorować wszelką pomoc w osiągnięciu założonego celu.

Wydaje się, że w Polsce w ostatnich kilkunastu latach wiele się w tym zakresie zmieniło. Jednak widać, że niewątpliwie poza zmianami prawnymi, poza wynikającymi z tego zmianami organizacyjnymi, jest problem zmiany nastawienia, zmiany mentalności. Tak na dobre poza kwestią socjalną, poza kwestią medyczną, ekonomiczną, chyba jednak trzeba zwracać uwagę na to, że chodzi o przestrzeganie praw obywatelskich. Mówimy o tym, jak spowodować, żeby pewna grupa naszych obywateli nie miała poczucia dyskryminacji. A więc jest to dla jakości demokracji kwestia fundamentalna.

To chyba też powinno nas wszystkich mobilizować do tego, żeby ta kadencja zaowocowała spełniającymi wszelkie nasze oczekiwania standardami – standardami praw ludzkich, obywatelskich, standardami socjalnymi i każdymi innymi rozwiązaniami, dotyczącymi wsparcia osób niepełnosprawnych, wyrównania szans i wspierania aktywności. Taki jest również cel dzisiejszego spotkania.

Teraz oddaję głos panu przewodniczącemu Szymańskiemu, życząc powodzenia i deklorując wszelkie wsparcie w tych działaniach.

Dziękuję bardzo.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję, Panie Marszałku, za otwarcie naszej konferencji.

Proszę o zabranie głosu ambasadora Wielkiej Brytanii w Polsce, Charlesa Crawforda.

Charles Crawford

Ambasador Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej w Polsce

Panie Marszałku! Szanowni Państwo! Panie i Panowie! Szanowni Senatorowie! Szanowni Posłowie!

Jestem bardzo wdzięczny, że mogę być tutaj z wami. Wolę jednak mówić po angielsku, tak będzie bezpieczniej dla nas wszystkich.

Wydaje się, że właśnie ta okazja jest jedną z tych, kiedy dobrze jest pokusić się o szczerą. Generalnie rzecz biorąc, szczerota w dyplomacji czasami jest mile widziana, aczkolwiek nie zawsze. Czasami jednak faktycznie ta szczerota warta jest zachodu.

Powiem parę słów na temat tego, ile widziałem wysiłków czynionych odnośnie do interesujących nas problemów w trakcie mojej kariery dyplomatycznej. Tak naprawdę tych wysiłków właściwie nie było żadnych. Były pewne projekty, kiedy pracowałem w Południowej Afryce. Jak mogą sobie państwo wyobrazić, obywatele tam nie pracują i nie żyją w dobrych warunkach. Obserwowałem także tego rodzaju wysiłki podejmowane w Bośni. Byłem tam – bezpośrednio po wojnie – ambasadorem w Sarajewie. Mieliśmy wówczas do czynienia z wieloma ofiarami bezpośrednio w wyniku działań wojennych czy też osobami, które po prostu ucierpiały ze względu na miny. No i było naprawdę wiele projektów, w ramach których mogliśmy pomagać. Była między innymi pozarządowa organizacja islamska. Organizacja ta umożliwiała osobom niepełnosprawnym korzystanie z wszelkiego rodzaju protez. Te protezy – gdy się patrzy na to z perspektywy warunków pozawojennych – były bardzo dziwne.

Ale oprócz tego mamy w chwili obecnej na przykład taką sytuację, że pracuje z nami w ambasadzie koleżanka, Jane, która jest niesłysząca. I to spowodowało, że musieliśmy podjąć w ambasadzie wiele działań, aby mogła ona w sposób komfortowy pracować. Naprawdę do depresji doprowadza mnie fakt, że Jane mówi po polsku lepiej ode mnie. Tak że to jest niesamowity przykład na to, jak ona wspaniale sobie daje radę z okolicznościami, w których się znalazła. A my oczywiście musieliśmy podjąć wszelkiego rodzaju działania tak, aby ona także miała równe szanse.

Kiedy jednak rozmawiałem wczoraj podczas kolacji z polskimi i brytyjskimi kolegami, zobaczyłem, że ludzie po prostu się różnią. Nie ma czegoś takiego jak kategoria ludzi niepełnosprawnych, że ludzie niepełnosprawni są wszyscy tacy sami. Każdy ma jakieś konkretne uwarunkowania. Wobec tego to jest tak samo jak z ludźmi pełnosprawnymi. Niektórzy z nas są lepsi

w tym, niektórzy lepsi w tamtym. I to, o czym mówił pan marszałek, to jest właśnie pokonywanie tej bariery mentalnej, co jest tutaj absolutnie podstawowym wyzwaniem.

Pan poseł Piechota też wspomniał o czymś, o czym nie pomyślałem nigdy przedtem. My wszyscy tutaj tak naprawdę znajdujemy się w jakimś stadium tracenia swojej sprawności. Na przykład ja noszę okulary. Być może troszeczkę głuchnę. Nie wiadomo, czego mogę się spodziewać w przyszłości, bo na przykład w przyszłości nie będę mógł wykonywać swojej pracy. Tak że tak naprawdę mówimy o kategorii tych wszystkich, którzy czekają w jakiś sposób na jakiś stopień niepełnosprawności. Zaczynam się zastanawiać: a co będzie z moją matką? Zastanawiam się nad moimi dziećmi: a co, jeżeli spotka ich jakiś wypadek, wypadek w szkole? Czyli nie mówimy tutaj o sytuacji jakiegoś podziału, tylko tak naprawdę mówimy tutaj o nas wszystkich. Chodzi zatem o to, abyśmy myśleli o sobie także w tych kategoriach i zapewniali sobie, nawet w sposób egocentryczny, jakieś lepsze możliwości na przyszłość, gdy stracimy sprawność.

Kolejna sprawa. Jeżeli teraz uda nam się włączyć w ten czy w inny sposób osoby niepełnosprawne w system zatrudnienia, to... W niektórych krajach jest nawet bardzo sankcyjny system, na przykład taki: jeżeli nie zatrudnicie osób niepełnosprawnych, to będziecie popełniali przestępstwo. Tego rodzaju sposób myślenia także musimy odsunąć na bok. Musimy zacząć myśleć pozytywnie. Chodzi o to, aby ci niepełnosprawni stali się naszymi przyjaciółmi, także w pracy.

Jest tutaj z nami także Stephen Duckworth. On właśnie wspomniał o olimpiadzie. Kiedy brałismsy udział w przetargu na organizację olimpiady, rozmawiałem z panią Ireną Szewińską, która jest działaczem PKOl i powiedziałem jej: „Wicie co, musicie głosować za Londynem”. A ona pyta: „Dlaczego?”. Ja powiedziałem... Właściwie tak do końca bezpośrednio nie powiedziałem, bo nie mogę lobbować aż w tak oczywisty sposób, ale powiedziałem: „Polscy obywatele powinni raczej wspierać ofertę londyńską. Dlaczego? Dlatego że my zatrudniamy polskich pracowników, a czeka nas olbrzymia budowa przed olimpiadą w Londynie”.

Stephen pracuje między innymi z naszym rządem, działając na rzecz tego, żeby nie tylko sprawni mogli się dostać do obiektów sportowych, ale także, żeby zapewnić, iż te obiekty sportowe będą dostępne również dla osób niepełnosprawnych, począwszy od transportu, skończywszy na schodach i internecie. Proszę więc zobaczyć, jak wielostronny, jak wszechstronny jest to problem.

Bardzo cieszymy się, że są z nami eksperci z Wielkiej Brytanii, którym niekoniecznie, powiedzmy sobie szczerze, łatwo się podróżuje. Jest z nami także pani minister Anne McGuire. Naprawdę jest bardzo szczęśliwa, że może wziąć udział w tej konferencji, jest bowiem bardzo zaangażowana w tę dziedzinę. Ona lobbuje wśród ministrów europejskich właśnie na rzecz osób niepełnosprawnych. Na przykład bardzo jej zależy, aby właśnie w trakcie prezydencji niemieckiej doprowadzić także do Rady Unii Europejskiej ministrów zajmujących się osobami niepełnosprawnymi. Niestety, nie będzie mogła spędzić z nami całego dnia, ponieważ musi wrócić do Wielkiej Brytanii, między innymi dlatego że czeka nas straszne wydarzenie polityczno-historyczne, bo dzisiaj jest mecz Manchester United – Celtic Glasgow. Dla Szkota, powiedzmy sobie szczerze, jest to wydarzenie naprawdę olbrzymiej wagi. Notabene chyba też dla Polaków jest to spore wydarzenie.

Jesteśmy zatem niezwykle radzi, że mamy taką konferencję. Tak à propos chyba żadna ambasada, gdziekolwiek na świecie, z jakimkolwiek państwem partnerskim nie zorganizowała do tej pory tego rodzaju konferencji z parlamentem – nie tylko z organizacjami pozarządowymi – czyli naprawdę z ludźmi z najwyższego szczebla. Dziękuję.

Jeżeli mogę, chciałbym teraz, Panie Marszałku, za pana pozwoleniem przekazać głos pani minister.

Anne McGuire **Minister do spraw Osób Niepełnosprawnych** **w Rządzie Wielkiej Brytanii**

Panie Marszałku! Państwo Senatorowie! Panie Ambasadorze! Panie i Panowie!

Jestem niezwykle szczęśliwa, że mogę dzisiaj być tutaj z państwem. Chciałabym od razu powiedzieć, że zobaczyłam tytuł w „Gazecie Wyborczej”, że bigos jest teraz jedną z najpopularniejszych potraw w Wielkiej Brytanii – wow! Pan ambasador wspomniał o polskich pracownikach w Wielkiej Brytanii. Chciałabym powiedzieć w tym kontekście, że pracownicy polscy, którzy trafili do Wielkiej Brytanii, tak naprawdę bardzo pięknie działają na rzecz reputacji Polski. Szczególnie w Szkocji, gdzie mamy bardzo silną tradycję kontaktów z Polską. Jesteśmy niezwykle radzi, że tylu polskich pracowników zdecydowało się na podjęcie zatrudnienia w Szkocji, czy to pracy sezonowej, czy też na dłużej. Oni są naprawdę wielkim adwokatem Polski.

W chwili obecnej w Wielkiej Brytanii i kultura polska, i w ogóle Polacy są coraz popularniejsi nie tylko ze względu na jedzenie, tak jak to zostało podane przez dzisiejszą „Gazetę”. Na przykład obecnie w prasie brytyjskiej są dodatki w języku polskim. Zdajemy sobie bowiem sprawę, że jest na to po prostu olbrzymie zapotrzebowanie, olbrzymi rynek w naszym kraju.

Jestem Szkotką i mamy bardzo silne kontakty z Polską i to od wielu wieków. Matką jednego z naszych wielkich bohaterów – to oczywiście zależy, z której strony się na to patrzy – Bonnie Prince Charli’ego była Elżbieta Sobieska. Aż tak daleko sięga nasz wspólna historia. Trzy wieki albo i dłużej.

Ale, jak powiedział pan ambasador, także dzisiaj czeka nas wydarzenie i być może uda mi się dotrzeć na drugą połowę meczu Celtic – Manchester United. Szkoci będą oczywiście wykrzykiwać, jak bardzo kochają Maćka „Magic” Żurawskiego. Mówimy na niego „Magic”, bo oczywiście imię Maciej jest nie do wymówienia. Mam nadzieję, że przynajmniej dwa gole wbije Manchesterowi United. Oczywiście największym bohaterem jest Artur Boruc. My mówimy na niego Boroc. Nie wiem, Panie Marszałku, jak to się mówi po polsku, ale naprawdę to są dwaj precudni sportowcy z Polski, którzy już stali się ikonami sportu w Szkocji. Zatem z olbrzymią radością wyczekuję możliwości uczestniczenia w tym meczu. Będę kibicowała zarówno Polsce, jak Celtikowi. Jestem przekonana, że moi angielscy koledzy wybaczą mi, że wkrada się tutaj narodowy element z naszego małego kraju, czyli Szkocji, chociaż oczywiście nasz kraj jest częścią Zjednoczonego Królestwa. Bert Massie też będzie za Celtikiem, ponieważ on jest fanem Liverpoolu, a Liverpool z Manchesterem, powiedzmy delikatnie, niekoniecznie się lubią.

Tak jak już wspomniałam, jestem niezwykle rada, że mam szansę porozmawiania z państwem dzisiaj na temat naszych doświadczeń w zakresie zwiększania zakresu praw dla osób niepełnosprawnych w naszym kraju. To są bardzo ważne dni dla Polski, jeżeli chodzi o prawa osób niepełnosprawnych. W Wielkiej Brytanii poniekąd już przeszliśmy przez ten okres. Wprowadziliśmy prawo *Disability Discrimination Act*. Był to bardzo ważny moment, kulminacyjny dla wielu z nas, którzy działaliśmy na rzecz praw osób niepełnosprawnych. Nie wszystko było oczywiście doskonałe, ale udało nam się utworzyć pewne punkty odniesienia, jeżeli chodzi o te prawa.

I, tak jak powiedział Bert Massie – zresztą on będzie mówił na ten temat więcej – pierwotna wersja tego prawa była na pewno bardzo niedoskonałą wersją. Rząd, premier Tony Blair podjął jednak od tego momentu bardzo wiele szeroko zakrojonych działań w tym zakresie. Wydaje mi się, że w chwili

obecnej mamy już takie bardzo wszechstronne ramy, jeżeli chodzi o prawa osób niepełnosprawnych.

Legislacja w tym zakresie powinna oczywiście ustanawiać więcej praw. Zdajemy sobie sprawę, że kodyfikacja praw indywidualnych nie może sama w sobie zapewnić równych praw osobom niepełnosprawnym. Obecnie jest to naprawdę olbrzymie wyzwanie związane ze zmianą kultury społeczeństwa, ze zmianą pewnej mentalności. Szczególnie musimy się tutaj wziąć za dyskryminację instytucjonalną, znaleźć inne podejście. Pomimo olbrzymich postępów w naszym kraju nadal widzimy, dostrzegamy, że osoby niepełnosprawne, niestety, nie mają u nas tak dobrze jak ludzie pełni, właściwie w każdym obszarze życia.

Przede wszystkim mają gorsze wyniki w zakresie edukacji. Kiedy są już osobami dorosłymi, mają mniej szans na dobre zatrudnienie. I – pomimo olbrzymiego postępu, który obserwujemy w czasie kadencji mojego rządu – widzimy jednak, że osoby, szczególnie te, które cierpią na niepełnosprawność w zakresie kształcenia... Niestety, grupa osób, które jednak wykształcenie osiągnęły, stanowi raptem 10%. Poza tym osoby te zdecydowanie szybciej umierają, między innymi dlatego, że po prostu trudniej im się dostać do służby zdrowia.

Nasz rząd oczywiście jest w pełni zaangażowany, aby podjąć wszelkie wysiłki na rzecz zwalczania tych problemów, tak aby osoby niepełnosprawne mogły żyć w sposób autonomiczny. Bert Massie będzie mówił o tym więcej. Będzie mówił także właśnie o *Disability Discrimination Act*, czyli ustawie o zwalczaniu dyskryminacji osób niepełnosprawnych. Ja natomiast chciałabym powiedzieć parę słów na temat kluczowych problemów z perspektywy rządu brytyjskiego, kluczowych aspektów, które przyczyniają się do równouprawnienia osób niepełnosprawnych.

Kiedy pan premier przejął rządy w 1997 r., wygłosił manifest na rzecz usprawnienia, polepszenia życia osób niepełnosprawnych. Wiedzieliśmy, że aby móc osiągnąć ten ambitny cel, musimy mieć podstawowe regulacje w zakresie praw obywatelskich. Jednocześnie chodzi o to, aby to prawo było przestrzegane. W roku 2000 ustanowiliśmy zatem Komisję do spraw Osób Niepełnosprawnych. Nie mówię tego tylko dlatego, że Bert Massie jest tutaj ze mną siedzi po mojej lewej stronie ale mówię to dlatego, że jestem przekonana, naprawdę w to wierzę, że jego komisja, której przewodniczy od sześciu lat, odniosła olbrzymie sukcesy w zakresie właśnie zwiększania świadomości co do promowania równouprawnienia osób niepełnosprawnych.

Komisja przeprowadziła wiele bardzo ważnych projektów. Na przykład doradza pracodawcom, jak również i osobom niepełnosprawnym w zakre-

sie możliwości zatrudnienia. Propaguje i promuje tego rodzaju działania. Przeprowadza badania, analizę polityki społecznej, a także przewodniczy publicznej debacie w tym zakresie. Co najważniejsze, cały czas wpływa na rząd i lobbuje w rządzie brytyjskim na rzecz wprowadzania nowych rozwiązań. Trzeba zatem powiedzieć, że jest to komisja niezależna, a jednocześnie ma prawo wpływać na pewne działania podejmowane przez rząd brytyjski i podważać je.

Ustawa ma raptem sześć lat, ale w tym czasie stała się bardzo ważnym elementem naszej pracy w Wielkiej Brytanii. Chcemy podjąć kolejne kroki, ustanawiając w przyszłym roku nowy organ, który zajmie się programem czy raczej dalej będzie realizował program przedstawiony przez Komisję. Komisję, która będzie zajmowała się dyskryminacją na każdym polu, nie tylko ze względu na niepełnosprawność. Wydaje mi się, że wówczas będziemy w stanie zwalczać brak równouprawnienia i dyskryminację wszędzie tam, gdzie te zjawiska istnieją.

Oczywiście pamiętajmy, że tak naprawdę stanowisko ministra do spraw osób niepełnosprawnych utworzył rząd z lat siedemdziesiątych. Jest to stanowisko, które piastuję w chwili obecnej, z czego jestem niezwykle dumna. Oprócz odpowiedzialności za cały portfel czy cały szereg różnych zagadnień moim zadaniem jest także zapewnienie, żeby członkowie rządu współpracowali w sprawie zagadnień, które wpływają na życie osób niepełnosprawnych.

Spotykam się ze wsparciem rządowego organu, Urzędu do spraw Osób Niepełnosprawnych. Urząd został ustanowiony rok temu i posiada kompetencje odnośnie do wprowadzania do strategii działań rządowych zagadnień dotyczących osób niepełnosprawnych. Mówiąc szczerze, urząd ten to moje oczy i uszy w rządzie. Spełnia kluczową rolę w tym, aby rząd podejmował zdecydowanie bardziej holistyczne działania w zakresie zagadnień dotyczących osób niepełnosprawnych. Potrzebujemy więc takich mistrzów, którzy będą siłą napędową realizowania programu.

Moja kolejna refleksja dotyczy tego, że nie mam możliwości, aby czynić postęp na rzecz równouprawnienia osób niepełnosprawnych bez samego ich w tym udziału. Przez wiele lat w Wielkiej Brytanii osoby niepełnosprawne mówiły nam: nie powinniście robić czegokolwiek dla nas bez nas. Zdaliśmy sobie z tego sprawę i podjęliśmy to wyzwanie. Zaangażowaliśmy osoby niepełnosprawne w wypracowywanie polityki w tej mierze, na przykład niedawno podczas negocjacji nowej konwencji ONZ dotyczącej właśnie osób niepełnosprawnych. Jednakowoż cały czas istnieją ważne pytania pozostające bez odpowiedzi, jeżeli chodzi o zaangażowanie rządu w te zagadnienia.

Czy faktycznie jesteśmy zainteresowani rozwiązaniami alternatywnymi i czy faktycznie jesteśmy w stanie umożliwić udział w tym wszystkim osobom niepełnosprawnym? Zbyt często, niestety, wynik jest taki, że osoby niepełnosprawne czują się zmarginalizowane i czują się ignorowane. Wiedzieliśmy, że musimy znaleźć stosowne rozwiązania, które by w pełni ujmowały różnorodność osób niepełnosprawnych. Tak jak powiedział pan ambasador, osoby niepełnosprawne to nie jest jakaś grupa jednolita, homogeniczna. Niech to będzie rozwiązanie, które będzie ustanawiać pewne środowisko funkcjonowania tych osób.

Oprócz tego ustanowiliśmy grupę doradczą złożoną z osób niepełnosprawnych różnych kategorii o różnych doświadczeniach. Ta grupa intensywnie współpracuje z Urzędem do spraw Osób Niepełnosprawnych na rzecz opracowywania stosownych rozwiązań. Z przyjemnością stwierdzam, że w przyszłym roku rozpoczyna się funkcjonowanie nowej sieci. Nazywamy się Konwencją 2025. Ta grupa pozwoli osobom niepełnosprawnym mówić to, co mają na sercu, tak aby mogły się w pełni zaangażować w wypracowanie strategii, które wpływają na ich życie. Powód, dla którego ta nazwa jest taka, a nie inna – Równość 2025 – to fakt, iż w zeszłym roku pan premier opublikował raport strategiczny, w którym zawarte są cele dla Wielkiej Brytanii. Do 2025 r. właśnie chcemy te cele osiągnąć. Ta sieć 2025 będzie stanowiła właśnie część tej strategii.

Kolejne działania, które przyczynią się do realizacji naszych celów, to nowy obowiązek, który będzie nałożony na sektor publiczny w zakresie promowania równouprawnienia osób niepełnosprawnych. Bardzo cieszę się, że projekt ten spotyka się z coraz większym zrozumieniem. Pamiętajmy, że legislacja ma właśnie bardzo duży wkład w zmianę ogólnej świadomości. Pamiętajmy, że sektor publiczny musi stanowić tutaj przykład. To my musimy pokazać zmiany, których chcemy, których oczekujemy.

Chcę powiedzieć jeszcze, że szczególnie dzieci niepełnosprawne, niestety, mają gorsze szanse na uczestnictwo w dobrym systemie kształcenia. Oczywiście, byłoby zbyt proste powiedzieć, że to jest tylko wynik dyskryminacji pracodawców, że później osobom dorosłym trudniej jest znaleźć zatrudnienie. Chodzi tu także o pewną jakość usług. Jeżeli te usługi nie umożliwiają im korzystania z życia w pełni, to wówczas tak naprawdę zaczynają być one same w sobie barierą w osiągnięciu niezależności. Osoby niepełnosprawne muszą się spotkać ze stosownym wsparciem. Zbyt często widzimy, że niestety, tak faktycznie nie jest. Bert Massie na pewno o tym powie.

Nowa ustawa, o której mówiłam, jest tą siłą napędową zmiany czy prowadzenia do zmian w społeczeństwie. Ale tak naprawdę wiele jest jeszcze

przed nami, bo sektor publiczny powinien właśnie wziąć na siebie ten pozytywny obowiązek promocji osób niepełnosprawnych. Prawdopodobnie brzmi to troszeczkę żargonowo, powiem to zatem w sposób zupełnie wyraźny. To sektor publiczny musi zapewnić, że polityka i usługi publiczne muszą spełniać wymagania wszystkich naszych obywateli. Organy publiczne – od władz lokalnych, po szpitale i szkoły – muszą wprowadzać programy równouprawnienia osób niepełnosprawnych, pokazując, w jaki sposób chcą dać sobie radę z nowymi obowiązkami. Oczywiście, muszą konsultować się z osobami niepełnosprawnymi, tak aby poznać ich oczekiwania. Ten obowiązek będzie także pewnym katalizatorem przyczyniającym się do wzrostu świadomości społecznej, umożliwiając wymianę dobrej praktyki.

Kończąc, chciałabym powiedzieć jeszcze ostatnią rzecz. Kiedy zdecydowaliśmy się na opracowanie strategii na rzecz równouprawnienia osób niepełnosprawnych, mieliśmy pewną jasno sformułowaną wizję, że osoby niepełnosprawne powinny mieć te same szanse w życiu co osoby pełnosprawne. Zdajemy sobie sprawę, że równouprawnienie osób niepełnosprawnych jest w pewnym sensie celem samym w sobie, ale także może przyczynić się do realizacji czy osiągnięcia innych celów, na przykład zwiększenia produktywności, zwalczania ubóstwa wśród dzieci, poprawy standardów życia społecznego.

Uważam zatem, że ta ustawa i te prawa są ważne nie tylko pod kątem realizacji wizji wobec osób niepełnosprawnych, ale także przyczynią się do zwalczania pewnych stereotypów na temat osób niepełnosprawnych, tak aby osoby niepełnosprawne stały się faktycznymi, pełnoprawnymi członkami naszego społeczeństwa.

Mam nadzieję, że ta konferencja będzie pewną częścią czy etapem w tym procesie, procesie na rzecz wypracowywania także państwa wizji na ten temat. Tu w Polsce. Z niecierpliwością będę oczekiwała na wypowiedzi nie tylko kolegów z Wielkiej Brytanii, ale i polskich kolegów, abyśmy i my mogli się czegoś od państwa nauczyć. Dziękuję bardzo.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Pani Minister, bardzo dziękuję za podzielenie się brytyjskimi doświadczeniami. Ta droga nie była krótka, nie jest ukończona, ale to jest droga bardzo ważna, droga, która ukazuje nam, jakie stoją przed nami zadania. Bardzo za to dziękuję i za to, że zechciała pani uczestniczyć wraz z zespo-

łem w naszej konferencji, ponieważ – jak to przedstawił pan marszałek – mamy bardzo poważne plany. Chcemy pójść o piętro wyżej, jeśli chodzi o rozwiązania systemowe dotyczące osób niepełnosprawnych. Będziemy także trzymać kciuki za dobry wynik meczu w dniu dzisiejszym.

Panie Ambasadorko, również dziękuję za to, że pan osobiście i ambasada przełamaliście pewne schematy; że istnieje dzięki państwu możliwość bieżącej, bardzo konkretnej współpracy. Zresztą chciałbym przypomnieć, że to jest kolejne posiedzenie komisji z pana udziałem, ponieważ odbyło się również bardzo ważne posiedzenie połączonych komisji odnośnie do otwartego rynku pracy. Ten rynek pracy jest otwarty, jeśli chodzi o Wielką Brytanię. Ma dobre skutki. Pan przedstawiał te doświadczenia. Tak więc za tę stałą współpracę, Panie Ambasadorko, serdecznie dziękuję.

Chciałbym również powitać na naszej konferencji panią Annie Rice z Międzynarodowej Organizacji Pracy.

Chciałbym teraz udzielić głosu panu Mirosławowi Mielniczkowi, pełnomocnikowi rządu do spraw osób niepełnosprawnych.

Bardzo proszę, Panie Ministrze.

Mirosław Mielniczuk

Pełnomocnik Rządu do spraw Osób Niepełnosprawnych

Szanowni Państwo, jest dla mnie niewątpliwie zaszczytem uczestnictwo w takim gronie w dzisiejszym seminarium. Będzie mi bardzo miło, jeżeli zechcą państwo wysłuchać z uwagą mojego wystąpienia.

Panie Marszałku! Pani Minister!

Jeśli miałbym jednym słowem scharakteryzować obecną sytuację osób niepełnosprawnych w Polsce, to musiałbym powiedzieć, że jest to sytuacja niewątpliwie trudna. Niełatwo jest osobom niepełnosprawnym uzyskać satysfakcjonujące wykształcenie, niełatwo znaleźć pracę, a w konsekwencji prowadzić samodzielne, niezależne życie. Dla wielu z nich nieprzystosowane środowisko stanowi barierę nie do pokonania.

Większość osób niepełnosprawnych utrzymuje się z renty. Faktu tego nie można tłumaczyć wyłącznie tym, że większość z nich to osoby starsze. Tak rzeczywiście jest. Prawdą jest jednak również to, że blisko dwa miliony osób niepełnosprawnych w wieku produkcyjnym pozostaje poza rynkiem pracy. Na taki stan rzeczy składa się wiele przyczyn: generalnie, mimo wszystko, trudna sytuacja na rynku pracy w naszym kraju; obawy pracodawców przed zatrudnianiem osób niepełnosprawnych; pokutujące

wśród znacznej części społeczeństwa, także wśród najbliższych osób, przekonanie, że osoby niepełnosprawne niekoniecznie muszą być aktywne na rynku pracy. Wreszcie, co najgorsze, często same osoby niepełnosprawne przekonane są o własnej bezradności i braku możliwości pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym.

Obecnie opracowujemy założenia do nowego systemu wspierania osób niepełnosprawnych, który zostanie wprowadzony nową ustawą. Muszę podkreślić, że w okresie ostatnich piętnastu lat ustawodawstwo polskie tworzone jest zgodnie z tak powszechnie obecnie lansowaną zasadą mainstreamingu. Dzięki takiemu podejściu szereg regulacji, odnoszących się do konkretnych zagadnień, uwzględnia perspektywę osób niepełnosprawnych. Dotyczy to między innymi edukacji, zatrudnienia, budownictwa, zagospodarowania przestrzennego i transportu. Generalna zasada niedyskryminacji, w tym ze względu na niepełnosprawność, sformułowana została w akcie nadrzędnym – konstytucji.

Mamy zatem w porządku prawnym szereg rozwiązań, które w sposób bezpośredni odnoszą się do problemów i potrzeb wynikających z niepełnosprawności. Jako pełnomocnik rządu do spraw osób niepełnosprawnych nie mogę jednak przejść obojętnie nad pytaniem o ich rzeczywistą skuteczność. Sądzę, że pracom nad nowym systemem powinien towarzyszyć przegląd obowiązujących obecnie przepisów z tego właśnie punktu widzenia.

Niezależnie od rozwiązań dotyczących osób niepełnosprawnych znajdujących się w poszczególnych ustawach, regulujących różne sfery życia obywateli, mamy również odrębną ustawę regulującą kwestię zatrudnienia oraz rehabilitacji zawodowej i społecznej tych osób. Kwestie te uregulowano po raz pierwszy w ustawie z 1991 r. Zastąpiono je w 1997 r. ustawą, która obecnie obowiązuje. Jej wielokrotne nowelizacje, wynikające z potrzeby dostosowania przepisów, zmieniających się warunków, powodowały, że ustawa ta z czasem stawała się coraz bardziej skomplikowana i nieczytelna. Niezbędne jest dziś zastąpienie jej nowym prawem, wyrastającym z otaczającej nas teraz rzeczywistości. Nie odrzucając dorobku poprzednich lat, chcemy wprowadzić nowe rozwiązania sprzyjające niezależnemu funkcjonowaniu osób niepełnosprawnych i wspomagające to funkcjonowanie.

Rząd, nie chcąc działać zgodnie z zasadą „o was bez was”, mijający rok poświęcił debacie nad tym, jak powinien wyglądać system wspierania osób niepełnosprawnych. Debata ta odbywała się dwutorowo. Każdy mógł zabrać głos za pośrednictwem internetu. Zorganizowano także szereg spot-

kań odbywających się w ciągu całego roku. Do udziału w spotkaniach zaprosiliśmy wszystkich przedstawicieli zainteresowanych środowisk, kierując dodatkowo specjalne zaproszenia między innymi do przedstawicieli organizacji pozarządowych, zrzeszających osoby niepełnosprawne oraz działających na ich rzecz przedstawicieli pracodawców, przedstawicieli samorządów, przedstawicieli świata nauki i polityki. Debatę podsumowaliśmy ogólnopolską konferencją, a wnioski z niej wynikające wykorzystujemy przy projektowaniu założeń do nowej ustawy.

W nowej ustawie chcemy wrócić do instytucji preambuły, przypominającej cel i sens wprowadzenia nowych norm prawnych regulujących sytuację osób niepełnosprawnych. Ustawa musi odnosić się do praw tych osób, potwierdzać je i gwarantować. W centrum tej ustawy musi być osoba niepełnosprawna, a nie instytucje ją wspomagające lub pracodawcy zatrudniający osoby niepełnosprawne. Jedynie przyjęcie takiego kierunku zagwarantuje nam sukces w postaci zmiany sytuacji osób niepełnosprawnych w naszym kraju.

Duże nadzieje wiążemy także z rozwijaniem działalności organizacji pozarządowych. Chcemy w nowej ustawie jasno określić ramy wsparcia i zasady współpracy z organizacjami pozarządowymi, działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych, w szczególności w zakresie włączania osób niepełnosprawnych w rynek pracy.

Nowe prawo musi wprowadzać regulacje dotyczące wspierania osób niepełnosprawnych w dążeniu do samodzielnego, niezależnego życia w ich naturalnym środowisku, w rodzinie, społeczności lokalnej. Muszą pojawić się nowe rozwiązania w zakresie dostępnego wsparcia. Mam tu na myśli pomoc asystenta osobistego czy trenera pracy. Chodzi tutaj również o skuteczniejszą pomoc w zakresie likwidacji barier czy też zaopatrzeniu w niezbędne pomoce techniczne, zgodnie z potrzebami wynikającymi z niepełnosprawności. Dziś premiujemy przede wszystkim tych, którzy osiągnęły niskie dochody. Nowy system musi odejść od kryterium dochodowego jako podstawy przyznawania pomocy osobie niepełnosprawnej. Podstawowym kryterium muszą być potrzeby tej osoby i jej aktywność, nie tylko zawodowa, ale również społeczna.

Na pewno nie odejdziemy od wspierania pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne, jednak wsparcie to musi być adekwatne do kosztów, jakie pracodawca poniósł lub ponosi w związku z zatrudnianiem tych osób. Będziemy także silnie promować zatrudnianie osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy. Muszę podkreślić, że w kwestii dotyczącej możliwości wspierania pracodawców jesteśmy związani przepisami wspólnoto-

wymi i tu niezbędne jest stosowanie przepisów Komisji Europejskiej, tym bardziej że w chwili obecnej trwają nad nimi prace i żywe dyskusje.

Planowaliśmy wprowadzenie w życie nowych przepisów z dniem 1 stycznia 2008 r. Jednak w związku z planowanym przesunięciem przez Komisję Europejską wejścia w życie nowych przepisów dotyczących pomocy państwa dla przedsiębiorców będziemy, być może, musieli poczekać na te nowe rozwiązania, aby móc dostosować swój system do zmienionych wymogów Unii, których ostatecznego kształtu dziś jeszcze nie znamy.

Niezależnie od tego już dziś jest oczywiste, że w centrum tego systemu będzie człowiek, który potrzebuje wsparcia w codziennym życiu, pomocy w zakresie likwidacji barier ograniczających jego niezależność, pomocy w wejściu na rynek pracy i utrzymaniu się na nim. Wokół tej idei chcemy budować nowe prawo. Mamy nadzieję pozyskać sojuszników naszych zamierzeń, zarówno wśród tych, którzy stanowią prawo, jak też wśród tych, których będzie ono dotyczyć.

Jesteśmy także otwarci na dorobek i doświadczenia innych krajów. Dlatego cieszę się, że będziemy mogli dzisiaj bliżej przyjrzeć się rozwiązaniom brytyjskim, a być może niektóre z nich wykorzystać, uwzględniając oczywiście specyfikę i odmienność naszej sytuacji.

Dziękuję państwu za uwagę.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję panu ministrowi za przedstawienie oceny sytuacji, a także za wyznaczenie pewnych kierunków działań rządu. Chciałbym zapewnić, że komisje senackie będą w tych dobrych sprawach, które pan minister wymienił, współpracować, ponieważ cel jest wspólny – lepszy, spójny, sprawny, funkcjonalny system wspierania osób niepełnosprawnych. Dziękuję bardzo raz jeszcze.

Szanowni Państwo, chciałbym zaprosić teraz do wypowiedzi przewodniczącego Komisji do spraw Osób Niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii, pana Berta Massiego.

Bert Massie

Przewodniczący Komisji do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii

Dziękuję za zaproszenie mnie do Polski. Jestem tu po raz drugi. Po raz pierwszy byłem już dwadzieścia dwa lata temu i pamiętam, w jaki sposób byłem tu powitany. To było niezwykle ciepłe powitanie, a była typowa zima polska. Niezwykły kontrast. Tak że gratuluję państwu tego ciepła, z którym potraficie witać gości.

Rzeczywiście, stoi przed wami olbrzymie wyzwanie: tworzenie środowiska dla osób niepełnosprawnych. To trudne zadanie. Jeśli państwu to się uda, to... Zresztą sądząc po polskich doświadczeniach – tyle zrobiliście – z tym również sobie poradzicie. Ja będę mówił o realizacji przepisów. Muszę to oczywiście umieścić w jakimś kontekście, muszę opowiedzieć troszkę o historii, skąd się wzięła Komisja, co zawarto w akcie... Nie będziemy mówić o szczegółach, ale powiemy o tym ogólnie. Powiemy o sposobie zorganizowania Komisji do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych, później o problemach, które w dalszym ciągu jeszcze występują. I na koniec mamy czas na pytania i odpowiedzi.

Pozwólcie państwo, że wrócimy do lat siedemdziesiątych. Otóż lord Snowdon, który był mężem księżniczki Małgorzaty, był niepełnosprawny. I on zaczął przyglądać się, jak wyglądają przepisy w sprawie niepełnosprawnych. Zobaczył, że problemy są właściwie we wszystkich sferach życia – i w pracy, i w domu, i w szukaniu mieszkania, i związane ze sprzętem. Opublikował raport. Nic się po tym nie wydarzyło.

Potem pojawił się pierwszy minister do spraw osób niepełnosprawnych, pierwszy w świecie, Art Morrison. On pod koniec lat siedemdziesiątych napisał raport. Tytuł raportu brzmiał: „Czy niepełnosprawni mogą dotrzeć wszędzie tam, gdzie ty możesz dotrzeć?” Odpowiedź była krótka: „Nie, nie mogą dotrzeć tam, gdzie chcą. Wszystko jest tak zbudowane, że nie można do niczego się dostać”. Poproszono go o przeprowadzenie szerszego badania. Takie badanie zrobił w 1981 r. w ramach prac komisji, która zakazywała ograniczeń wobec niepełnosprawnych.

W tym raporcie, w tym badaniu pokazał, jakie problemy spotykają w życiu niepełnosprawni, ale również wskazał, co jest potrzebne. Pokazał na różne rodzaje dyskryminacji. Jeden z nich to wtedy, kiedy ludzie się niewłaściwie zachowują wobec innych ludzi. Wynik jest taki, że oczywiście niepełnosprawnym żyje się okropnie wśród innych ludzi. Co się dzieje na przykład, kiedy jesteście państwo w hotelu? Kiedy ja na przykład przyje-

chałem w 1984 r. do Warszawy, Hotel InterContinental już był. Nie mogłem, niestety, w nim zamieszkać. On był przed remontem. Musiałem zamieszkać w „Polonii”, bo tam mogli mnie przyjąć. Kiedy ostatnio przyjechałem, przy drzwiach nikogo nie było. Czyli to jakby taki jawny znak: „my nie lubimy niepełnosprawnych”. Otóż jeśli kierowca autobusu powie: „nie możesz wjechać do mojego autobusu”, to nawet jeśli on jest technicznie dostępny, ja faktycznie nie mogę się tam dostać. To nie o to chodzi, że ktoś mi powie, że producent autobusu, który produkuje autobusy niedostępne dla niepełnosprawnych nie chciał nikogo dyskryminować. To nieważne, czy on chciał czy nie. Ja się nie mogę dostać do autobusu.

A więc to my podejmujemy pewne decyzje. My jako ludzie w społeczeństwie. Społeczeństwo jest również w jakiś sposób zorganizowane. Istnieją możliwości zmian. Są możliwości przeorganizowania tego społeczeństwa. Tak naprawdę nie ma problemów, z którymi borykają się niepełnosprawni, które by nie wynikały z działań ludzi. A więc wszystkie te problemy można jakoś rozwiązać. Sposób, w jaki mamy to zrobić, to nie tylko przekonywanie ludzi: „nie powinniście dyskryminować”. Musimy zdobyć serca ludzi, zdobyć ich umysły. I oczywiście można to zrobić poprzez czyny.

Pewien aktywista amerykański, Martin Luther King, powiedział: „Nie możemy prowadzić legislacji tego, co ludzie mają w sercach, ale możemy unormować to, w jaki sposób ludzie się zachowują”. I to, co zmienia legislacja, to są właśnie zachowania.

Nasze podejście z 1981 r. w Wielkiej Brytanii to podejście, że nie uda nam się rozwiązać problemu niepełnosprawności do momentu, kiedy nie będzie odpowiednich przepisów. Każdy rząd ma priorytety. Zawsze są jakieś priorytety. Z reguły jednak mamy problem krótkiej kołdry. Niektórzy uważają, że wydatki na osoby niepełnosprawne są niepotrzebne. Rząd mowywał wtedy, że tak naprawdę niepełnosprawnym to wszystko jest niepotrzebne. Oni tego nie chcą. Potem rząd powiedział: „No dobrze, może niepełnosprawni chcą tych przepisów, ale technicznie one są niemożliwe do wprowadzenia”. Udowodniliśmy, że jest to technicznie możliwe do wprowadzenia. Wtedy rząd powiedział: „No tak, ale my nie jesteśmy w stanie tego zrobić, nie stać nas na to”. No i wtedy tracimy argumenty, bo rzeczywiście przeciwdziałanie dyskryminacji jest kosztowne. Jak płacimy zasiłki niepełnosprawnym i organizujemy specjalne miejsca pracy, to mówimy, że to jest kosztowne. Jeśli więc słyszymy, że nas nie stać na ten system, to trzeba się zastanowić, ile się, tak czy siak, wydaje i wyrzuca pieniędzy. Wyrzuca bądź niewłaściwie wykorzystuje. Musimy to wtedy wytłumaczyć rządowi brytyjskiemu. W Wielkiej Brytanii jest taka proce-

dura, że pojedynczy poseł może wprowadzić ustawę, ale musi oczywiście przekonać rząd, żeby przyjął jego punkt widzenia. Rząd odrzucił naszą propozycję. To się powtarzało. Niepełnosprawni stawali się coraz bardziej zdenerwowani sytuacją. Przedstawiali sytuację w gazetach. Jeden z parlamentarzystów powiedział: „Nie chcemy przepisów o niepełnosprawnych”. W następnych wyborach jego lokal wyborczy został obstawiony przez setki niepełnosprawnych i ten parlamentarzysta nie został wybrany. Następnym razem już unikał takich stwierdzeń. A więc musimy się mobilizować, musimy próbować tworzyć te przepisy. Czasami trzeba ich bronić rok, dwa lata, pięć, dziesięć lat. My wygramyśmy po trzynastu latach. Oczywiście byliśmy cały czas zdecydowani, żeby te przepisy wprowadzić.

W pewnym momencie rząd pod kierunkiem Majora powiedział: „Dobrze, zgadzamy się” i pojawiła się ustawa o przeciwdziałaniu dyskryminacji. Połowa rządu była przeciwko, ale wiedzieli, że coś jest potrzebne. Starali się zatem tę ustawę w jakiś sposób zubożyć. Oczywiście, przekonywaliśmy rząd: „Dobrze, jeśli wy tego nie wprowadzicie, to my pójdziemy do opozycji”. No i w końcu akt został przyjęty.

O czym była ta ustawa? Po pierwsze, była definicja osób niepełnosprawnych. Potem możemy o tym porozmawiać. Druga część dotyczyła zatrudnienia. Stwierdzono tam, że żadnemu pracodawcy nie wolno traktować gorzej osób niepełnosprawnych ubiegających się u niego o pracę niż osób pełnosprawnych. To samo dotyczy promocji, awansu. Jeśli taka dyskryminacja miałaby miejsce, to osoba niepełnosprawna może wystąpić do sądu pracy i zażądać odszkodowania. Mieliśmy odszkodowania nawet w wysokości 0,5 miliona funtów. Czyli była to bardzo droga dyskryminacja. Taniej na pewno byłoby nie dyskryminować.

Pracodawca nie może powiedzieć kandydatowi do pracy: „Nie możesz tu pracować, bo to stanowisko nie nadaje się dla ciebie”. Nie. On musi przygotować to stanowisko. Może to być potrzeba tłumacza dla osoby niesłyszącej, może to być potrzeba brajlowskiej klawiatury do komputera. Jeżeli nasza praca polega na przykład na jeżdżeniu jako przedstawiciel handlowy, to jeśli miałby to być niepełnosprawny, to prawdopodobnie mógłby jeździć z kierowcą. No ale może niekoniecznie, może można byłoby korzystać z transportu publicznego. Okazuje się, że nie bardzo, bo tak naprawdę, jeśli... Oczywiście, pracodawca może zatrudniać osobę pełnosprawną. Jeśli są dwie osoby do wyboru i osoba pełnosprawna ma wyższe kwalifikacje od niepełnosprawnej, to oczywiście ma ją prawo zatrudnić.

Druga część to dostęp do usług, dostęp do towarów. Mówimy tu o zakupach: zakupach sklepowych, zakupach internetowych, dostępie do innych

usług. Niepełnosprawni muszą mieć dokładnie ten sam standard obsługi. Nie mogą za niego więcej płacić. Jeśli to oznacza konieczność zmian, to należy te zmiany przeprowadzić. Na przykład, jeśli jest osoba z dysleksją, która nie rozumie, jak funkcjonują formularze w urzędach, to ktoś, kto będzie pomagał takim osobom, musi być zatrudniony w urzędzie. Jest to próba dostosowania się. A więc usługi muszą być tak dostosowane, żeby niepełnosprawni mogli z nich korzystać.

Po wprowadzeniu tego prawa była kwestia edukacji. My powiedzieliśmy, że ta ustawa w tej formie nie zadziała, że trzeba ją już zmieniać. Był na przykład przepis dotyczący dzieci. Dzieci niepełnosprawne mają oczywiście prawo do dobrej edukacji, mają prawo do studiów na uniwersytetach. Mówili: „Dobrze, ale to jest bardzo trudne”. Jeśli państwo w rządzie nie wiecie, to my wam powiemy, jak to zorganizować.

Transport. Mamy przepisy, które również znalazły się w przepisach europejskich, że każdy autobus musi być dostępny dla niepełnosprawnych. Dotyczy to również osób niewidzących. Każdy pociąg ma być dostępny do 2020 r. i mamy mieć tak zorganizowane dworce i pociągi, żeby niepełnosprawni mogli z nich korzystać.

Nie będę wchodził w szczegóły, ale po wprowadzeniu ustawy nie stosowało się jeszcze przepisów dotyczących równego dostępu. Kiedy jechałem z Liverpoolu do Londynu w niedzielę, nie mogłem dostać kawy, ponieważ nie było obsługi rozwożącej kawę. Poprosiłem konduktora o filiżankę kawy – nie przynieśli. Teraz mogę już ich pozwać do sądu za brak takiej usługi. Tak że te przepisy należy najpierw wprowadzić, a później ich przestrzegać.

Rząd konserwatywny nie wierzył, że ta ustawa jest możliwa do wdrożenia. Mieliśmy Radę do spraw Osób Niepełnosprawnych, która została w pewnym momencie rozwiązana i zastąpiona Komisją do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych. Dostaliśmy bardzo poważne uprawnienia. Według konstytucji jest to instytucja ustanowiona przez parlament. Jesteśmy niezależni, jak pani minister powiedziała. Nasz budżet to jest 21 milionów funtów rocznie. Mamy zatrudnionych około dwieście osób. Nasze zadanie polega wyłącznie na tym, żeby sprawdzać, na ile jest realizowana ustawa. Robimy to na szereg sposobów.

Ważne jest, żeby włączyć niepełnosprawnych na wszystkich poziomach tej walki o ustawę. Mamy na przykład komisarza, który zajmuje się sprawami osób niepełnosprawnych umysłowo, niepełnosprawnych fizycznie. Musimy oczywiście ustalać, na czym polegają problemy i musimy ustalać dla nich rozwiązania. Często tak się zdarza, że ekspertami nie są niepełnosprawni, tylko lekarze. Muszę powiedzieć, że lekarze są doskonali, jeśli jes-

teśmy chorzy, w przypadku niepełnosprawności natomiast oni są beznadziejni. Ich rozwiązania są dla nas kompletnie bez sensu. Pamiętam, pewien lekarz powiedział mi: „nauczę cię chodzić”. Nigdy nie uczyłem się chodzić. Nie potrzebuję lekarza. Potrzebuję dobrego inżyniera, żeby mi skonstruował odpowiedni fotel. Oczywiście, lekarze mają określoną do spełnienia rolę w społeczeństwie, ale nie są ekspertami dla osób niepełnosprawnych. Musimy szukać pomocy u innych, na przykład u inżynierów. Nie można chodzić do lekarzy po tego typu porady.

Przynajmniej połowa komisarzy – to jest zresztą przepis z naszej ustawy – członków naszej komisji to muszą być osoby niepełnosprawne. Dalej, pracownicy są niepełnosprawni. Ale pracują nie dlatego, że są niepełnosprawni, tylko dlatego, że są odpowiednio wykwalifikowani i przygotowani do tej pracy.

Ja mam robić wszystko, żeby organizacja działała jak najlepiej. Zbieramy informacje, mamy bardzo rozbudowaną stronę internetową. Nie podam państwu adresu. Wpiszcie tylko w Google: *Disability Rights Commission* i znajdziecie naszą stronę. Strona jest dostępna dla osób z wszelkimi rodzajami niepełnosprawności. Jeżeli chcemy, żeby prawo było przestrzegane, to ludzie muszą rozumieć jego przepisy. Musimy również to zapewnić. Regulaminy dotyczące ustawy są zatwierdzane przez parlament. Wdrażanie przepisów wymaga konsultacji z różnymi organizacjami.

Oczywiście, kiedy sprawy trafiają do sądu, to sędziowie też przecież nie wiedzą wiele na temat niepełnosprawności. Wszędzie tam, gdzie w Polsce będziecie próbować normować rzecz przepisami, powinniście mieć również towarzyszące im regulaminy, towarzyszące im przepisy wdrażające. Musicie państwo być ekspertem, jeśli chodzi o porady dla rządu, jak mają zmieniać przepisy. Musicie informować rząd, w których momentach ustawa dobrze działa, a w których działa źle. My doskonale wiedzieliśmy, gdzie ona się sprawdza, gdzie się nie sprawdza. Czasami wnosiliśmy sprawę do sądu, wiedząc nawet, że ją przegramy. Mieliliśmy bowiem wtedy argument dla rządu – przegraliśmy, bo napisaliście takie głupie prawo. Żałuję, że pani minister już pojechała... Obecnie mamy rewizję tych przepisów co roku. Poprawiamy to prawo, ulepszamy to prawo, nie tylko dla niepełnosprawnych, również dla pracodawców – i sklepikarzy, i właścicieli dużych sklepów – tak, żeby oni je rozumieli.

Jeśli państwo jesteście niepełnosprawni, możecie robić wiele rzeczy. Jeśli trafiacie na dyskryminację, to możecie pójść do adwokata, wynająć adwokata – to może być kosztowne – albo możecie państwo trafić do naszej komisji i skontaktować się z nami. Najczęściej list od naszej komisji jest

wystarczający, bo ludzie wiedzą, że teraz mają do czynienia z poważną instytucją. A jeśli chcą walczyć, to proszę bardzo. My uwielbiamy walczyć, dla nas to jest zabawa, przyjemność. Ja na taką propozycję się uśmiecham: dobra, walczymy.

Tak naprawdę przegraliśmy tylko dwa razy. Wygrywamy przynajmniej jedną sprawę tygodniowo. Wynajmujemy najlepszych adwokatów w mieście, co oznacza, że nasi przeciwnicy mogą wynająć tylko drugich pod względem jakości w mieście, bo ci najlepsi pracują dla nas.

Jeśli kwestia dotyczy zatrudnienia, to jest inna organizacja, która nazywa się ACAS, będąca sądem arbitrażowym do spraw zatrudnienia. Jeśli sprawa jest przegrana w arbitrażu, to ludzie trafiają do nas. To są takie kwestie, jak transport, jak wypoczynek. Próbujemy znaleźć dla ludzi odpowiedzi, które... I tu jesteśmy rzeczywiście dobrzy. Niektórzy ludzie w ogóle nie mają ochoty spierać się w sądzie. Mamy również rozwiązania polubowne. Ludzie czasami mają jakiś problem tylko dlatego, że ktoś źle przeczytał przepis albo go nie zrozumiał. Jeśli polubowny sąd nie da rozwiązania, to oczywiście możemy pójść do sądu powszechnego. My prowadzimy sprawy aż do sądu najwyższego. W sądach pierwszej instancji tak naprawdę omawia się sprawy tylko na podstawie stanu faktycznego. I jeśli my się nie zgadzamy z sądem drugiej instancji, to sprawa trafia do sądu najwyższego. Wprawdzie jest to drogie, ale jest to przypadek, który potem stanowi wzór dla wszystkich rozwiązań w kraju. Oczywiście, osoby prywatne nie stać na przeprowadzenie takiej sprawy, bo to jest wartość czteromiesięcznego wynagrodzenia. Nas stać na przegraniu sprawy. Musimy więc to robić, bo inaczej ludzie rezygnowaliby z tych spraw tylko dlatego, że nie stać ich na nie.

Mamy również inne uprawnienia. Możemy wszcząć dochodzenie, możemy przesłuchiwać świadków, możemy żądać dokumentów od firm, w przypadku których uważamy, że dyskryminują niepełnosprawnych. To oznacza, że w całej Wielkiej Brytanii ludzie wiedzą, że jeśli próbuje się korzystać z prawa, można przyjść do komisji. A jeśli chcesz naruszać to prawo, to my przypilnujemy, żeby ci to wybić z głowy.

Zaleciliśmy jedną zmianę w ustawie. Nie powinniśmy mianowicie czekać, aż dyskryminacja będzie miała miejsce. Powinniśmy w całej gospodarce, a już na pewno w sektorze publicznym – gdzie zatrudnionych jest 40% niepełnosprawnych całej Wielkiej Brytanii, gdzie wydaje się około 40% PKB – nie tylko przestrzegać zakazu dyskryminacji, ale wprowadzać także promocję niepełnosprawnych. To właśnie o tym mówiła pani minister.

Od grudnia bieżącego roku, od przyszłego tygodnia, każda instytucja publiczna, każde ministerstwo, władze lokalne, każda szkoła, każda organi-

zacja państwowa, włącznie z naszą komisją, muszą mieć politykę promocji, otwierania się na osoby niepełnosprawne. Oznacza to tyle, że jeśli władze lokalne chcą coś zrobić, wszystko jedno co, to od początku, od pierwszego dnia muszą się zastanowić, jak zapewnić, żeby osoby niepełnosprawne były w tym systemie mile widziane. Muszą również zaangażować osoby niepełnosprawne. Nie konsultować się z nimi, nie wysyłać papierów z pytaniami: co państwo na ten temat myślicie? Niepełnosprawni napiszą, że to nie jest chyba dobry pomysł. A nam się podoba – powiedzą władze lokalne i odrzucą efekt konsultacji. Tym razem, jeśli ktoś nie będzie z nami współpracował, możemy pójść do sądu. Okazuje się, że to jest doskonałe narzędzie zarządzania.

W Polsce macie państwo rząd. Jeśli ten rząd nie chce służyć obywatelom, to po co ten rząd? Osoby niepełnosprawne to 10% polskiej populacji. Jeśli nie chcesz im służyć, to idź do domu, tracisz czas i nam zabierasz czas. A więc od początku, od pierwszego dnia musimy wiedzieć, jak to się wszystko ma do osób niepełnosprawnych, jak wygląda demokracja.

Oczywiście, były problemy. Jest kwestia rozdziału praw obywatelskich i praw człowieka. Mieliśmy więc na początku problemy, zwłaszcza w opiece zdrowotnej. Wiedzieliśmy, że są przypadki dyskryminacji. Mówiliśmy tutaj o tym, że dzieci z problemami w nauce umierają szybciej. Oczywiście, jeśli ja jestem dyskryminowany, na przykład chcę pójść na mecz futbolowy Celticu z Manchesterem dziś wieczorem i ktoś mnie nie wpuszcza, a wpuszcza inne osoby, to wtedy mogę się od tego odwołać. Musimy mieć uprawnienia związane z prawami człowieka. Musimy mieć możliwość przeciwstawienia się władzom lokalnym w tym, co oni robią.

Oprócz tego jeszcze mamy problem, czy naprawdę stać na to, żeby dyskryminować. Jeżeli weźmiemy jakąś sprawę do sądu, wówczas rekompensata może być zdecydowanie wysoka. Jeżeli chodzi o zatrudnienie, ta rekompensata, zadośćuczynienie, może sięgać nawet wielu milionów funtów. Jeżeli bowiem jest to dobrze płatna praca, to wówczas osoba, która traci uprawnienia, także uprawnienia emerytalne, po prostu traci wiele. Jeżeli natomiast chodzi o tego rodzaju usługi, to tak naprawdę nie mówimy tutaj o utracie chociażby zarobków, ponieważ tracimy tylko możliwość normalnego życia. Czasami więc to zadośćuczynienie sięga raptem 3 tysięcy funtów, nie więcej.

Musimy także zastanowić się nad definicją osoby niepełnosprawnej. Pierwsza sprawa, którą pracodawcy podnoszą, to czy ta osoba faktycznie jest niepełnosprawna. W chwili obecnej uważamy, że po co właściwie takie definicje. Wystarczy tylko, że zaistniał akt dyskryminacji w wyniku tego,

że dana osoba jest niezdrowa bądź niepełnosprawna. Przecież są różne osoby: osoby, które cierpią na zaburzenia psychiczne, bądź chociażby osoby chore na raka, które w sensie niepełnosprawności – według tej definicji – nie kwalifikują się jako niepełnosprawni, nie mogą natomiast wykonywać pewnych czynności. Zatem tutaj to też musimy zmienić. Nadal musimy zmienić wiele.

Jakie są nasze cele i co chcielibyśmy osiągnąć, założymy, za dziesięć lat? Największym osiągnięciem byłoby to, że bycie niepełnosprawnym nie różniłoby nas od innych, nie byłibyśmy postrzegani w jakikolwiek inny sposób. Moglibyśmy robić to, co chcemy. Moglibyśmy podróżować tak jak inni. Moglibyśmy dostawać się do wszelkich budynków. Informacje byłyby dostępne we wszystkich formatach. Niedyskryminowane byłyby także osoby chore psychicznie czy osoby, które cierpią po prostu na to, iż wyglądają troszeczkę inaczej. Nie spotykałyby się z reakcją odrazy. To byłoby nasze osiągnięcie i taki powinien być nasz cel.

Dziękuję bardzo.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję panu Bertowi Massiemu.

Mamy teraz możliwość zadania pytań. Ta możliwość będzie przez piętnaście minut, tak że jest sporo czasu. Ale potem jeszcze w dyskusji będziemy wracać do tych tematów w innym punkcie porządku naszego seminarium.

Bardzo proszę o możliwie krótkie pytania.

Agnieszka Rymsza **Kierownik Zespołu do spraw Rzecznictwa w Fundacji Synapsis**

Może będę mówiła po angielsku tak, aby nas rozumieli nasi goście z Anglii. Nazywam się Agnieszka Rymsza i reprezentuję Fundację Synapsis, działającą na rzecz osób z autyzmem. Współpracujemy ściśle z polską Grupą Parlamentarną do spraw Autyzmu. W przyszłym tygodniu jedziemy do Londynu. Tam spotkamy się z przedstawicielami tej właśnie grupy w Wielkiej Brytanii, ale także spotkamy się z przedstawicielami innych ministerstw, którzy działają na rzecz usprawnienia życia osób niepełnosprawnych.

Problem, który chciałabym podnieść, jest następujący. Dotyczy on braku dostępu do rynku pracy dla osób z autyzmem. Są dwa tego powody. Pierwszy to bariera mentalna wśród pracodawców. Muszę powiedzieć, że zdecydowanie łatwiej jest jakoś przyzwyczać się pracodawcom do osób, które jeżdżą na wózkach czy cierpią na jakąś niepełnosprawność fizyczną. Z niepełnosprawnością psychiczną jest zdecydowanie gorzej. A oprócz tego jest jeszcze bardzo poważna bariera prawna dla tego rodzaju osób.

Chciałabym się zapytać, w jaki sposób wygląda to w Anglii, ponieważ problem, wobec którego stoimy, polega na tym, że wiele osób cierpiących na autyzm w Polsce jest, niestety, ubezwłasnowolnionych, dlatego że wiele ze swoich potrzeb nie są w stanie wyrazić. Tak więc inne osoby podejmują za nie pewne decyzje prawne. A przecież fakt, że nie są w stanie wyrazić tych potrzeb, nie oznacza, że tych potrzeb nie mają. Rzeczywistość wygląda tak, że wiele osób z autyzmem chętnie znalazłoby zatrudnienie, ale na przykład nie są w stanie podpisać umowy o zatrudnienie, umowy o pracę, ze względu właśnie na to, że są ubezwłasnowolnione. Osoby nimi się zajmujące nie mogą ich w tym wyręczyć. Jest to bardzo poważna bariera, którą cały czas w jakiś sposób próbujemy pokonać z innymi instytucjami, między innymi z polską Grupą Parlamentarną do spraw Autyzmu. To jest coś, co musimy w jakiś sposób rozwiązać.

Moje pytanie jest następujące. Czy mają państwo podobny problem? Czy być może mieliście podobny problem w przeszłości? A jeżeli tak, to jakie rozwiązania?

Bert Massie

Przewodniczący Komisji do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii

Dziękuję bardzo. Dziękuję także za ten wspaniały angielski.

Autyzm to oczywiście cały szereg różnych warunków, różnych okoliczności, dlatego że dwie osoby chore na autyzm niekoniecznie muszą cierpieć na te same zaburzenia. Oczywiście osoby cierpiące na niepełnosprawność fizyczną są zdecydowanie bardziej akceptowane, dlatego że społeczna interakcja jest po prostu łatwiejsza. Jeżeli popatrzymy na liczby dotyczące zatrudnienia, to widzimy, że 50% osób niepełnosprawnych jednakowoż jest zatrudnionych. Mówię tutaj oczywiście o niepełnosprawności fizycznej. Z niepełnosprawnością mentalną jest zdecydowanie gorzej – aż 80% osób z tej grupy nie jest zatrudnionych. Dlatego uważam, że powin-

ny tutaj zaistnieć bardzo silne podstawy prawne, które z jednej strony zabronią, a z drugiej będą karać za tego typu postępowanie, postępowanie dyskryminacyjne, wobec osób niepełnosprawnych.

Jest cały szereg powodów, dlaczego osoba z autyzmem może pracować czy nie może pracować. Jeżeli to jest kwestia tego, że ta osoba nie jest w stanie podpisać formularza, czyli umowy o pracę, to po prostu trzeba zmienić prawo, wprowadzając na przykład przepis, że adwokat czy osoba reprezentująca autystyka może prawnie to uczynić za niego. Jeżeli jakaś zasada nie działa, to trzeba tę zasadę zmienić. Jeżeli jakiś przepis nie działa, to trzeba ten przepis zmienić. Bardzo często w naszym życiu znajdują się przepisy, które zostały wprowadzone z dobrych powodów, ale potem się okazuje, że one po prostu nie spełniają swojej roli. Jeżeli mamy osobę, która musi podpisać jakiś dokument prawny, a nie może tego zrobić, to wówczas trzeba wprowadzić zasadę, zgodnie z którą ta osoba może być wyreńczona przez inną, na przykład przez adwokata, którego podpis byłby prawnie wiążący.

W chwili obecnej wprowadziliśmy to w naszym kraju. Wprowadziliśmy także taką zasadę w kontaktach z sektorem bankowości. Bardzo często – to jest zresztą interesujące – osoby, które podpisują dokumenty w banku same, chociaż są absolutnie w pełni prawne, nie są w stanie przejść przez te dokumenty. One są napisane takim żargonem, że są kompletnie nieczytelne. My w Anglii mamy takie powiedzenie: czytaj to, co jest napisane małymi literkami, bo tam jest pies pogrzebany. Zatem potrzebna jest większa otwartość. Oczywiście, jeżeli mówimy o przepisach, to nawet w Wielkiej Brytanii jest to cały czas droga pod górkę.

Tadeusz Majewski

Przedstawiciel Krajowej Izby Gospodarczo-Rehabilitacyjnej

Mam trzy pytania. Pierwsze dotyczy zatrudnienia osób niepełnosprawnych. Do 1995 r. w Wielkiej Brytanii był system kwotowy w wysokości 3% osób niepełnosprawnych, to znaczy niektóre zakłady pracy miały obowiązek zatrudniać 3% osób niepełnosprawnych. Od 1995 r. mamy system oparty na prawach osób niepełnosprawnych do pracy i system antydyskryminacji. Mam dwa konkretne pytania w odniesieniu do tej kwestii.

Czy po dziesięciu latach funkcjonowania nowego prawa dotyczącego zatrudnienia osób niepełnosprawnych zaobserwowali państwo zwiększoną liczbę zatrudnianych osób niepełnosprawnych, względnie, że się zwiększył procent tych osób? I drugie pytanie: czy na skutek nowej ustawy zmniejsz-

szyla się liczba pracowników, którzy stali się osobami niepełnosprawnymi, i zostali zwolnieni?

Jeżeli chodzi o drugą sprawę – sprawę dyskryminacji w zatrudnieniu – pytanie jest tego rodzaju: ile spraw trafia do sądu z powodu dyskryminacji osób niepełnosprawnych w zatrudnieniu? Ile spraw udaje się załatwić – to, o czym pan wspomniał – w wyniku polubownego rozwiązania konfliktu pracodawca – osoba niepełnosprawna?

Może jeszcze jedno pytanie związane z dyskryminacją. Ponieważ pan tutaj dawał przykłady, nazwijmy to, horrendalnych sankcji za dyskryminację, moje pytanie jest następujące: czy istnieje określony system, że na przykład za nieprzyjęcie do pracy osoby niepełnosprawnej pracodawcy grozi jakaś sankcja; za zwalnianie z powodu tylko tego, że jest się niepełnosprawnym – inna sankcja; czy na skutek tego, że nie awansuje itd., są... Czy są tutaj pewne określone sankcje, to znaczy wysokość tych sankcji? Myślę, że poznanie, jak dokładnie ten system funkcjonuje, spowoduje, że będzie nam łatwiej rozwiązać pewne sprawy.

Trzecia sprawa dotyczy przedsiębiorstwa Remploy. Jest to przedsiębiorstwo, które prowadzi specjalne zakłady, mówiąc naszym językiem, zakłady pracy chronionej. Według moich informacji to przedsiębiorstwo prowadzi około stu zakładów pracy. Jest tam zatrudnionych około dziewięćdziesiąt tysięcy niepełnosprawnych. I, jak mi wiadomo, rząd płaci olbrzymie sumy, nazwijmy to, w formie subwencji, dotacji dla tej organizacji. Moje konkretne pytanie jest następujące. Są określone przepisy Unii Europejskiej dotyczące pomocy państwa w zakresie zatrudniania osób niepełnosprawnych. Pan minister o tym wspomniał. Jeżeli tę pomoc, te sumy przeznaczone podzieli się przez liczbę osób niepełnosprawnych, to przekroczy to – tak mi się wydaje, jeżeli to dobrze w głowie policzyłem – wszystkie wskaźniki ustalone przez Unię Europejską. Pytanie: czy z tego powodu państwo nie mają określonych kłopotów z Unią Europejską? Dziękuję. Przepraszam za dużo tych konkretnych pytań.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Następne pytania będziemy starali się przedstawić zbiorczo ze względu na czas.

Bardzo proszę o odpowiedź na te trzy pytania.

Bert Massie

Przewodniczący Komisji do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii

Bardzo dziękuję. Muszę powiedzieć, że to były bardzo bezpośrednie pytania i w niezwykle prosty sposób zadane.

Otóż kiedy została wprowadzona ta ustawa, w 1995 r., to wówczas mieliśmy do czynienia z 30% wskaźnikiem zatrudnienia. W chwili obecnej mamy do czynienia z 50% wskaźnikiem. Mogłoby to zatem wskazywać, że bieżące procedury są zdecydowanie bardziej skuteczne. Nie wiemy tego na pewno, ponieważ wzrost procentowy mógł być także wynikiem tego, że po prostu zmieniono definicję kategorii osób niepełnosprawnych. Nie mamy wystarczającej ilości danych, aby móc przedstawić prostą informację. Możliwa jest sytuacja, w której tego rodzaju systemy funkcjonują równolegle, czyli i system kwotowy, i system zmian legislacyjnych. Ja bym to zalecał. Wówczas, niestety, nasz rząd troszeczkę przyspał i nie do końca wysłuchał naszych sugestii.

Pytanie drugie dotyczyło osób, które w międzyczasie stały się niepełnosprawne. Akurat jeżeli o te dane chodzi, to tutaj ich nie mamy. No cóż, podejrzewamy, że w większości spółek, kiedy ludzie tracą sprawność, pozostają zatrudnieni. I oczywiście, jeżeli tak się dzieje, to po prostu o tym nie wiemy, bo to jest zwyczajne zarządzanie kadrami, i słuszne, i dobre zarządzanie kadrami. Były natomiast takie przypadki – na przykład z ostatnich czasów – kiedy pracownica ciastkarni powiedziała swojemu pracodawcy, że okazało się, że ma cukrzycę. Pracodawca natychmiast ją zwolnił. Wówczas trafiła do naszej komisji i wywalczyliśmy dla niej bardzo wysokie odszkodowanie. A więc takiego rodzaju rzeczy się dzieją.

Obecnie istnieje instytucja zadośćuczynienia czy rekompensaty i możemy podjąć stosowne działania. Ale czasami tak się dzieje, że, niestety, te sprawy muszą trafić aż do Izby Lordów. A jeżeli tam wygramy, to naprawdę to zadośćuczynienie jest olbrzymie. Czasem tak się dzieje. Tak naprawdę nie mamy stosownych danych liczbowych, ponieważ te sytuacje, te okoliczności nie są w sposób stosowny monitorowane.

Jeżeli chodzi zaś o zagadnienie dotyczące wspierania zatrudnienia czy wspierania pracodawców, to tutaj musimy zastanowić się, w jaki sposób chcemy wykorzystać swoje zasoby. Najtańszą opcją dla każdego kraju jest edukowanie osób niepełnosprawnych w systemie edukacji państwowej, tak aby te osoby miały wystarczające wykształcenie, by mogły się zatrudnić i aby te osoby po prostu też odprowadzały swoje podatki. Zresztą jest taka

debata w naszym państwie, w naszym kraju, czy faktycznie osoby, które są zatrudnione w zakładach pracy chronionej, muszą naprawdę być tam zatrudnione. Być może mogłyby być po prostu zatrudnione w normalnych firmach. A, powiedzmy sobie, 90 tysięcy funtów dajemy na jedną osobę rocznie, podczas gdy ta osoba mogłaby pracować w warunkach normalnych i płacić podatki. A te podatki można by wówczas wykorzystać na te osoby, które naprawdę nie są w stanie wykonywać pracy. Wydaje mi się, że jednak zakłady pracy chronionej w dużej mierze są po prostu wyrzucaniem pieniędzy w błoto. Lepiej jest po prostu tych ludzi zatrudnić w normalnym systemie. Na tym polega, według nas, integracja. Poza tym to też pokazuje, że jeżeli zatrudniona osoba jest niepełnosprawna, a osoba sprawna widzi, że ta osoba normalnie pracuje, to też zmienia postawę osoby sprawnej. I to jest to, na czym polega integracja. Tak ja bym państwu radził.

Oczywiście, wiemy jednocześnie, że osoby bardzo często tracą sprawność w wyniku stresu i w większości przypadków nie są to jakieś wielkie uszczerbki na zdrowiu. Szybka interwencja może doprowadzić do tego, że te osoby pozostaną jednak na swoim miejscu pracy. I to może być bardzo oszczędne działanie ze strony państwa. Z punktu widzenia kosztów niezwykle skuteczne. Czasami lepiej jest wydać coś pręcej, żeby zaoszczędzić później.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Bardzo dziękuję.
W tej fazie mamy jeszcze dwa pytania.
Bardzo proszę.

Wiesława Taranowska
Wiceprzewodnicząca Ogólnopolskiego Porozumienia
Związków Zawodowych

Szanowny Panie Przewodniczący Komisji, mówił pan bardzo pięknie na temat uprawnień waszej komisji. Bardzo mi się podoba, że możecie tak szeroko działać. Serwis waszych uprawnień i kompetencji jest bardzo szeroki. Chciałabym jednak zadać również bardzo przyziemne pytanie. Wszystkie koszty sądowe, które państwo ponosicie, pomagając osobom niepełnospra-

wnym zwracającym się do was, są bardzo wysokie. Pan powiedział, że sięgacie po adwokatów z najwyższej półki. Chcę zapytać o budżet tej komisji. Kto finansuje tę komisję i ile wynosi jej budżet? Czy on jest w ogóle nieograniczony? Czy dostaniecie państwo tyle pieniędzy, ile potrzebujecie? Dziękuję.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Dziękuję.
Bardzo proszę, drugie pytanie.

Katarzyna Muskat
Przedstawicielka Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji

Reprezentuję Stowarzyszenie „Integracja”, ale także ośrodek terapeutyczny. Jestem profesjonalistą.

Bardzo jestem zainteresowana, czy w tej ustawie i państwa działalności znajduje odbicie w jakiejś mierze specyfika niepełnosprawności psychicznej. Nie ruchowej, nie mentalnej, ale dokładnie psychicznej. Bo u nas w kraju, o ile się orientuję, tylko 2–3% osób, które mają orzeczoną niepełnosprawność psychiczną, choruje psychicznie, znajduje zatrudnienie.

Drugie moje pytanie. Kto bierze na siebie ciężar i obowiązek doradztwa personalnego albo przygotowania do pracy tych ludzi, których choroba dotknęła tak wcześnie, że nie zdążyli nabyć potrzebnych umiejętności? Czy istnieje jakaś forma pracy wspieranej, miesięcznego monitorowanego stażu, gdzie terapeuta pomaga, gdzie być może rotacyjnie tę samą pracę pełnią osoby niepełnosprawne psychicznie? Mam wrażenie, obserwując naszą legislację, na podstawie różnych rozmów kularowych, że nasza niepełnosprawność, niepełnosprawność psychiczna, związana z przeżywaniem choroby psychicznej – która, jak wiadomo, jest chorobą długotrwałą – znajduje jakieś odzwierciedlenie w samej koncepcji zatrudnienia. Dziękuję bardzo.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Bardzo proszę o odpowiedzi.

Bert Massie
Przewodniczący Komisji do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych
w Wielkiej Brytanii

Bardzo dziękuję.

Pierwsze pytanie, na temat budżetu. 21 milionów funtów rocznie. Oczywiście mógłbym wydać więcej, gdybym dostał, ale i tak wydaje mi się, że ten budżet nie jest zły.

Jeżeli chodzi o sprawy prawne, to chodzi o to, że zatrudniamy najlepszych prawników, ponieważ mamy większą pewność, że wygramy. A jak wygramy, to strona przeciwna płaci koszty sądowe i prawnicze, a nie my. Czyli lepiej jest zatrudnić tych lepszych prawników. Mam mniej więcej milionowy budżet na prawników, ale tak naprawdę rzadko kiedy ten budżet doznaje uszczerbku, bo po prostu zatrudniamy najlepszych. Gdyby przyszła do mnie osoba niepełnosprawna i powiedziała, że spotkała się z aktem dyskryminacji, ale my tego tak nie postrzegalibyśmy, to wówczas po prostu nie wzięlibyśmy tej sprawy na swoje barki. Czasami niektóre z tych spraw są po prostu niezwykle kontrowersyjne i my musimy także sami siebie pilnować, dyscyplinować, jeżeli chodzi o wybór spraw, które bierzemy.

Sprawy, które ja wypatruję, to są sprawy naprawdę trudne. Łatwe sprawy załatwi każdy prawnik. Potrzebuję naprawdę trudnych spraw. Dlatego właśnie zatrudniamy najlepszych prawników. To jest tak, że jak kupimy tanie buty, to będziemy musieli kupić kolejne buty w przyszłym roku. A jak kupimy dobre, to będziemy w nich chodzić dwadzieścia lat.

Jeżeli chodzi o osoby chore psychiczne, to w Wielkiej Brytanii mniej więcej aż jedną osobę na cztery dotykają jakieś zaburzenia psychiczne w czasie jej życia. Większość wychodzi z tego, jednakowoż te osoby spotykają się z aktami dyskryminacji. To jest tak jak z osobą, która jest osadzona. Jeżeli w swoim życiorysie ktoś ma pobyt w więzieniu, to ma mniej więcej tak fatalnie jak osoba, która w swoim życiorysie ma, że była na przykład instytucjonalizowana. Nawet osoby z zaburzeniami psychicznymi mają sytuację zdecydowanie gorszą, bo ludzie uważają, że to jest wariat, na pewno

mnie zaatakuję, na pewno jest niebezpieczny, czyli tu nakładają się te wszystkie klisze.

Faktycznie, jest to problem. Jest to problem podejmowany na forum komisji. Mamy teraz taką sprawę. Ona trafiła do apelacji w 2000 r. Pamiętam, wtedy udało nam się ją wygrać. Ale tego rodzaju sprawy przyjmujemy, bo faktycznie te osoby spotykają się z wielką dyskryminacją. W wypadku osób jeżdżących na wózkach to jest po prostu kwestia zmiany architektury budynków czy na przykład zmiany sposobu informowania. Jeżeli chodzi zaś o zaburzenia psychiczne, to nie musimy na przykład przebudowywać schodów, ale jest kwestia zmiany pewnego wzorca postępowania. To są tak naprawdę rozwiązania niezwykle oszczędne.

Pani pytała konkretnie także o pracę wspieraną, szczególnie dla tych osób, które niestety nie zdążyły się wyedukować. Mamy tego rodzaju możliwości doradcze czy wspierające. Te usługi, jak już zostało powiedziane, są bardzo wszechstronne. Niestety, pomimo że niby to mamy, słyszę ze strony osób niepełnosprawnych psychicznie, że jednak to wsparcie powinno być zdecydowanie większe. Osoby cierpiące na zaburzenia psychiczne prawdopodobnie cierpią na zdecydowanie większy poziom dyskryminacji niż osoby na wózkach. I zdecydowanie, tak jak wspomniałem, jest to związane z pewnym strachem.

Przeprowadziliśmy stosowne badania zdrowotne, w których brały udział także osoby z zaburzeniami psychicznymi i okazało się, że na przykład w przypadku osób chorych na schizofrenię prawdopodobieństwo zapadnięcia na raka było u nich aż dwukrotnie większe. To było niezwykle wszechstronne badanie. Dlaczego, ciekaw jestem, tak się dzieje? Otóż nie wiemy dlaczego. Jedną z odpowiedzi może być to, że jeżeli ktoś ma zdiagnozowaną schizofrenię, to powinien być od razu zdiagnozowany pod kątem możliwości wystąpienia raka, akurat raka jelit, gdyż to jest właśnie ten rak szczególnie powszechny wśród schizofreników.

Tak więc widzimy te korelacje. Zawsze mówię, że gdybym miał teraz jeszcze raz zaktualizować to prawo, to od początku wprowadziłbym i prawa człowieka, i prawa obywatelskie. Jest oczywiście wiele praw w Wielkiej Brytanii. Bardzo dużo udało nam się załatwić, ale jeszcze bardzo wiele mamy do zrobienia. W Wielkiej Brytanii jest nieźle, ale naprawdę nie jest idealnie. Cały czas się uczymy, cały czas niejako dostosowujemy, cały czas proponujemy nowe rozwiązania. Jesteśmy w procesie ciągłej ewolucji. A więc kiedy już będziecie mieli tę ustawę w Polsce, to najpierw wnieście toast, a potem sobie pomyślcie: ciekawe, jak to prawo można by jeszcze usprawnić? Bo musimy się tym naprawdę zająć. Tak że to jest praca w toku.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Nie możemy w tej chwili kontynuować zadawania pytań. Myślę, że w innej fazie być może będzie taka okazja, żeby jeszcze pytania zadawać. Czas wskazuje na to, że powinienem zapowiedzieć w tej chwili pana Stephena Duckwortha, który jest założycielem i prezesem renomowanej firmy zajmującej się promocją różnorodności i równości w Wielkiej Brytanii.

Bardzo krótko przedstawiam naszych mówców, ponieważ państwo w tym wydawnictwie macie szerszą informację o każdym z nich.

Bardzo proszę, temat wystąpienia brzmi: „Niepełnosprawność: prawa i obowiązki”.

Stephen Duckworth **Prezes Disability Matters Limited**

Dziękuję bardzo.

Po raz pierwszy jestem w Polsce, ale zdecydowanie tu wrócę. Przyjęcie, które państwo nam zgotowali, jest rzeczywiście wspaniałe. Czuję się zaszczycony współpracując teraz z wami i mając nadzieję na współpracę w przyszłości.

Chciałbym opowiedzieć państwu o dyskusji na temat praw i obowiązków niepełnosprawnych. To będzie temat mojej wypowiedzi. Najpierw troszeczkę na temat mojej historii, na temat moich wartości. Później troszeczkę na temat niepełnosprawności i zatrudnienia. Następnie stan sytuacji, jak ją widzę w Polsce. A wreszcie kultura uprawnień i to, co się dzieje w Wielkiej Brytanii.

Wiele osób w Wielkiej Brytanii, tak jak w Polsce, uważa, że im się coś należy. My staramy się z takim podejściem walczyć. Próbujemy stosować nowe podejścia. Chcemy, żeby cały czas iść do przodu.

Może parę słów o mnie. Jestem lekarzem, tak że przepraszam, Bert, że tu występuję. Wiem, że lekarze są niedobrzy, ale ja studiowałem medycynę w latach 1978–1985, tak że twoja uwaga dotyczy tylko moich siedmiu lat życia. Ja studiowałem dwa lata dłużej niż przeciętnie dlatego, że miałem wypadek po czwartym roku studiów. To było właśnie na stadionie. Rzeczywiście, piłka nożna to jest gra dla dżentelmenów grana przez chuliganów, a rugby to gra dla chuliganów, w którą grają dżentelmeni. I to był mój pierwszy kontakt z niepełnosprawnym, czyli z samym sobą. Myślę, że to bardzo ważne.

Miałem dwadzieścia jeden lat. Trzy lata studiowałem medycynę i nagle – ja oczywiście widziałem wcześniej niepełnosprawnych, nie zwracałem na nich uwagi, pewnie widziałem ich gdzieś po drugiej stronie – stałem się jednym z niepełnosprawnych. Dla mnie był to zdecydowanie punkt zwrotny w życiu. Potem przenieśliem się do Southampton. Zrobiłem magisterium w 1987 r., doktorat w 1995 r. Wtedy również założyłem swoją firmę. To był rok 1989. Teraz pracuję jako konsultant dla wielu firm. Co mi się udało zrobić? Wtedy poziom bezrobocia był niewielki, łatwo mi było zatem namówić pracodawców, żeby zatrudniali niepełnosprawnych. Oni dość łatwo przyjmowali ten pomysł. Wtedy się okazało, że musimy się zastanowić, gdzie są ci niepełnosprawni, bo oni tak naprawdę sami nie wchodzi na rynek pracy. Potem zresztą wrócimy do tej kwestii.

W tej chwili również jestem zaangażowany w organizację olimpiady, o czym ambasador i pani minister wcześniej mówili. To wspierała inicjatywa. Jestem również w radzie zarządzającej uniwersytetem w Southampton. Jest to jeden z dwudziestu najlepszych uniwersytetów w ramach Russell Group. Staramy się również rozszerzyć uczestnictwo studentów uniwersyteckich, w tym osób z zaburzeniami psychicznymi, z trudnościami w poruszaniu się. Myślę, że Southampton chyba najbardziej ze wszystkich uniwersytetów stawia te kwestie jako priorytet.

Wcześniej już tu rozmawialiśmy o przyszłości *ram play*. *Ram play* to są takie warsztaty dla osób niepełnosprawnych. W tej chwili czekamy na decyzję. Nie wydaje się, że ta koncepcja jest już przestarzała. Rząd przedłużył warsztatom licencję na kolejne pięć lat, a minister do spraw niepełnosprawnych ma podjąć decyzję w sprawie osób i ich zatrudnienia. No, ale musi jednocześnie dać gwarancję, że one znajdą zatrudnienie w innych, normalnych miejscach pracy.

Moje podstawowe przekonania. Uważam, że praca ma walor terapeutyczny i – o czym już wcześniej tutaj mówiliśmy – musimy aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym, pokonywać pasywność, uzależnienie od innych. Ta aktywność obywatelska to jest przeciwstawienie się pasywności i zależności. Tak naprawdę to instytucje socjalne sprawiają, że jesteśmy uzależnieni. Myślę, że one nie działają na naszą korzyść. Pamiętam, że ambasador opowiadał o swojej pracy w Południowej Afryce. Myślę, że w rok potem ambasador zaangażował się w ten program. Ja wtedy pracowałem tam, właśnie z niepełnosprawnymi, żeby wypracować taki ruch niepełnosprawnych i uniezależnić od tego, co robi rząd. Kolejne z moich przekonań to to, że własny rozwój jest kluczowy dla jakości naszego życia. To my musimy być zaangażowani.

Kolejna sprawa dotyczy barier zewnętrznych. Te bariery można stosunkowo łatwo usunąć. Dlaczego to mówię? Dlatego, że Bert i jego komisja mówi, że rzeczywiście państwo musicie też ruszyć się z miejsca i próbować te bariery usuwać. Te wszystkie rozwiązania, które są dziś już dostępne, służą eliminacji barier. Największe natomiast bariery to są bariery wewnętrzne, które blokują wszystko, co wcześniej wymieniliśmy: system poglądów, system przekonań, który panuje – wśród pracodawców i wśród nas. Musimy zmienić ten system. Wreszcie głęboko wierzę, że zatrudnienie zmienia koszty społeczne.

Ponieważ występuję jako ostatni przed obiadem, to chciałbym, żebyście państwo odpoczęli, na chwilkę zamknęli oczy i skierowali palec w stronę, gdzie jest północ. A więc proszę zamknąć oczy i wskazać północ. Proszę wskazać północ – chcę, żeby każdy z państwa to zrobił – i trzymać zamknięte oczy. Czy każdy jest w stanie wskazać północ? Proszę dalej wskazywać i otworzyć oczy. Co zauważamy? Każdy pokazuje w inną stronę. To bardzo ważne.

Myślę, że dwadzieścia lat temu w Wielkiej Brytanii każdy pokazywał inny kierunek na hasło: niepełnosprawność. Nie wiedzieliśmy, w którą stronę mamy iść. A więc panował chaos – jedna organizacja mówiła: tu powinniśmy pójść, inni mówili: nie, nie, powinniśmy pójść tam. Było więc niezrozumienie, był chaos. Ale było jeszcze coś więcej. Dwadzieścia lat temu, piętnaście lat temu tak naprawdę była zmowa milczenia, która miała służyć odebraniu niepełnosprawnym ich zasiłków i usunięciu niepełnosprawnych z wyborów. Dopiero potem partie nagle się zorientowały jak atrakcyjna to jest grupa wyborców i zwróciły na nią uwagę.

Co się stało później, kiedy niepełnosprawni się zdenerwowali? Zaczęły się konsultacje z niepełnosprawnymi. W efekcie tych konsultacji pracodawcy, ci, którzy prowadzą firmy, zaczęli kontaktować się z niepełnosprawnymi. Przyzwyczajali się wzajemnie do siebie. Nastąpiła interakcja. Mówiłem wcześniej, że byłem pierwszym niepełnosprawnym, którego spotkałem w życiu. A więc ta niewygodna, którą mamy w kontaktach z niepełnosprawnym – ktoś, kto nie ma ręki, ktoś, kto ma kłopoty psychiczne... Przecież fakt, że jeżdżę na wózku, nie znaczy, że nie rozumiem potrzeb innych osób. Ale nie oznacza to też, że je rozumiem doskonale. Myślę, że jesteśmy w stanie nie tylko zrozumieć, nie tylko nabrać pewności, ale również zostać czempionami w tej dziedzinie.

Myślę, że Polska może stać się takim czempionem dla innych krajów, które wspólnie z Polską weszły do Unii Europejskiej. Tak że ta konferencja nie tylko dotyczy milionów niepełnosprawnych, którzy żyją w Polsce,

ale liczba tych niepełnosprawnych jest pięciokrotnie większa, gdyż to są wszyscy niepełnosprawni z krajów, które weszły do Unii.

A teraz trochę faktów. Pierwszy fakt dotyczy konstytucji i tolerancji. Myślę, że państwo powinniście być niezwykle dumni. Myślę, że inne kraje wam zazdroszczą. Słowo tolerancja w państwa konstytucji i to nierozróżnianie ludzi... Za chwilę wrócę do tej kwestii. Ale jeszcze trochę statystyki. Uważam, że w Polsce jest mniej więcej pięć i pół miliona niepełnosprawnych. W Wielkiej Brytanii mówiliśmy, że jest klasyfikacja kłamstwa: jest kłamstwo, ohydne kłamstwo i statystyki. I, oczywiście, tak tym statystykom należy wierzyć.

Moje dane, które przedstawiam są następujące: gdyby 50% niepełnosprawnych w Polsce pracowało i zarabiałoby 12 tysięcy zł rocznie, wtedy podatek, który by płacili, wyniósłby 2 tysiące 120 zł rocznie. A jeśli są dwa miliony dwieście pięćdziesiąt tysięcy osób, które płaciłyby ten podatek, to mielibyśmy 4 miliardy 770 milionów zł wpływów z tych podatków. To jest zwrot, który otrzymałby Skarb Państwa, gdybyśmy tych ludzi wprowadzili na rynek pracy.

Kolejne fakty, które może nie są do końca prawdziwe, to tylko 8% polskich niepełnosprawnych żyje z pracy. Oznacza to, że około czterech i pół miliona otrzymuje jakąś formę zasiłku. Przeciętny zasiłek z tego, co usłyszałem, to 7 tysięcy 200 zł rocznie. Jeśli to pomnożymy przez cztery i pół miliona, otrzymujemy 32,5 miliarda zł. A więc jeśli dodamy teraz tę stratę, którą moglibyśmy mieć z podatków, i zasiłki, otrzymamy stratę łączną, którą państwo ponosi, na poziomie 37,2 miliarda zł. Jeśli byśmy pomnożyli to przez dziesięć, a więc jeśli przetrzymamy ten stan przez kolejne dziesięć lat, to państwo ponosi olbrzymi koszt na skutek sposobu zorganizowania tego systemu. To są więc ekonomiczne powody, dla których powinniśmy dokonać zmian.

Jak to nam się udało w Wielkiej Brytanii? Myślę, że początek był prosty. Ludzie postrzegali problem niepełnosprawności jako problem medyczny. I ten model medyczny został odrzucony przez niepełnosprawnych. Uznano, że tak naprawdę służył on głównie marginalizacji niepełnosprawnych, oddzieleniu ich od reszty społeczeństwa. Potem był model tragiczny, to znaczy taki, że niepełnosprawność to tragedia, wstyd, nieszczęście. To prowadziło do litości, a w efekcie działalności dobroczynnej. Gdy jesteśmy postrzegani jako osoby, z którymi coś jest nie tak, to trudno wtedy mówić o jakichś prawach. Dlatego o tym mówię, że wiele osób niepełnosprawnych zachowuje się według modelu medycznego albo tragicznego.

Następnie mamy model społeczny. Mamy organizację społeczeństwa i z tej organizacji wynika dyskryminacja osób niepełnosprawnych. Potem wprowa-

dzamy działania pozytywne, które są niezbędne, na przykład wprowadzamy określone prawa i wtedy niepełnosprawni zyskują pewne uprawnienia.

Dalej mamy model przejęcia odpowiedzialności. Jeśli ktoś pracował fizycznie, pracuje bardzo ciężko i ma bóle w krzyżu, to dla takiej osoby nagła niepełnosprawność, wypadek są szokiem. Szokiem dla niego, szokiem dla kolegów, szokiem dla rodziny. Potem jest faza odmowy – nie, to nieprawda, to minie. Mamy wiele osób, które mają kłopoty z kręgosłupem i mają te problemy do końca życia. Potem okres, kiedy przechodzimy przez odmowę, frustrację, gniew: dlaczego lekarze nam nie pomogli, dlaczego nas nie wyleczyli? Cały czas nasz nastrój opada aż do depresji. W tej chwili będziemy również sami. Uwierzymy w to, że jesteśmy inni, oddzieleni od społeczeństwa. Co zatem potrzebne jest, żeby to się zmieniło? Musimy zachęcić ludzi do eksperymentowania z własnym życiem. Mówimy, że jeśli nie możesz pracować fizycznie w związku ze stanem swojego kręgosłupa, to może możesz robić coś innego. Musisz podjąć jakieś decyzje o swoim przyszłym życiu. Musisz wrócić do społeczeństwa. Tu jest potrzebna polityka rządu. Tu są potrzebne przepisy, żeby część tego procesu związanego z depresją była jak najmniejsza.

Pewnej niepełnosprawnej osobie pokazałem ten diagram. Tak naprawdę zdarza się, że osoby, które znajdują się zbyt długo w takim dole, dochodzą do wniosku, że cóż, dół jak dół, może być w nim nawet wygodnie. I tak naprawdę nie chodzi wyłącznie o legislację, chodzi o odpowiedzialność, o uczestnictwo.

Mamy tutaj stołek o trzech nogach. Mamy rząd, który ponosi odpowiedzialność, mamy pracodawcę, który jest odpowiedzialny, i mamy wreszcie odpowiedzialność samego niepełnosprawnego. Jeśli jedną z nóg byśmy obcięli, to ten stołek nie będzie stał. Jeśli mówimy o angażowaniu ludzi, to mamy przedstawicieli rządu, mamy przedstawicieli niepełnosprawnych, ale musimy mieć również pracodawców. Nam się to wspaniale udało w Wielkiej Brytanii. Wczoraj wieczorem dużo rozmawialiśmy na ten temat. Zresztą przekazujemy państwu nasze informacje o pracodawcach, którzy działają w Wielkiej Brytanii, ale również działają w Polsce. Wiemy, że pan ambasador ma zamiar ten pomysł podchwycić i zorganizować wspólnie z Izbą Przemysłowo-Handlową spotkanie z tymi czempionami, pracodawcami, którzy zatrudniają niepełnosprawnych.

Jakie są obowiązki tych trzech grup? Zaczniemy od rządu. Rząd oczywiście odpowiada za legislację. Musi prowadzić konsultacje. To się dzieje. Musi zajmować się edukacją tak, żeby wszyscy mieli umiejętności, które

pozwolą im wejść na rynek pracy. Musi mieć odpowiednie fundusze dostosowane. Wiadomo, że tu będą jakieś koszty do poniesienia. Musimy rozwiązać kwestie transportowe. Musimy promować integrację. Rząd jako przywódca musi organizować wszystko. Mamy programy rehabilitacji zawodowej dla tych, którzy chcą wrócić do pracy. Wszystkie te programy muszą traktować pracodawcę i niepełnosprawnego jako ważnych partnerów, ważnych klientów. To jest istotne, bo musimy szanować zarówno pracodawcę, jak i niepełnosprawnego.

A jakie obowiązki ma pracodawca? Po pierwsze, musi respektować przepisy. Bo jak nie, to ma kłopoty. Musi dokonać zmiany postaw w swojej firmie. Musi koncentrować się na umiejętnościach niepełnosprawnych. Nie tylko musi ich najmować do pracy, ale musi również ich promować, promować i awansować w tej pracy.

Pamiętam, jak pierwszy raz spotkałem Jane Cordell w Londynie, w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, współpracowała ze mną w jednym programie. Jej plan działania to był program, który sprawił, że znalazła się w Polsce jako pierwszy sekretarz ambasady. Tak to wygląda, tak się dzieje. Musimy być aktywni, musimy angażować się w to, co robimy.

Pracodawca wpływa również na łańcuch dostaw. Jesteśmy dużym pracodawcą. Spójrzmy na przykład na sieć Tesco, na to, co robi Tesco jako pracodawca. Oni wybierają produkty, które sprzedają, i mają olbrzymią siłę, olbrzymi wpływ na rynek dostaw, w tym również dostaw dla nas.

Niepełnosprawny sprzedaje umiejętności. Jeśli mamy na przykład podróżować z Anglii do Polski, to spotykamy problemy, na które inni ludzie nie natrafiają, a więc musimy umieć te problemy rozwiązywać. Musimy być dobrze zorganizowani, musimy wiedzieć, gdzie mamy wszystkie papiery, jeśli jeździmy na wózku, to musimy wiedzieć, do którego miejsca w jaki sposób dojechać. Mówiłem już, że stałem się niepełnosprawnym w wieku dwudziestu jeden lat. To zmieniło moje życie i musiałem dostosować swoje umiejętności do takich, jakie były potrzebne pracodawcom, jakie były potrzebne na rynku. Potrzebujemy kwalifikacji, musimy korzystać z programów rehabilitacji zawodowej. Jeśli na początku nie jesteśmy w stanie dostać pracy za pieniądze, to powinniśmy próbować pracować jako wolontariusze. Powinniśmy w siebie wierzyć, myśleć o karierze, a nie tylko o dostaniu jakiegokolwiek pracy.

Nowe podejście to jest to, o czym państwo mówicie, chodzi o nowe przepisy, o konsultacje, o różne ścieżki. Właśnie te ścieżki znalazły się w nowym programie, wprowadzonym w Wielkiej Brytanii w październiku w 2006 r., programie, który jest wsparciem dla niepełnosprawnych, ma po-

móc przenieść ich ze sfery zasiłkowej do sfery pracy. Jest to program sektora prywatnego i wolontariuszy. Ważną jego część stanowią zasiłki warunkowe. Otóż, osoby niepełnosprawne nie będą miały prawa do zasiłku, jeśli nie podejmą próby podjęcia pracy. To jest oczywiście kontrowersyjne. My w Wielkiej Brytanii wierzymy, jesteśmy przekonani, że osoby niepełnosprawne mają obowiązek poszukiwania pracy. Nie znaczy to, że muszą podjąć pracę, ale muszą wykazać, że próbują jej szukać, że próbują wrócić na rynek pracy.

Mamy forum pracodawców do spraw niepełnosprawności. Tworzą je ci pracodawcy, którzy zatrudniają 25% osób pracujących w Wielkiej Brytanii. Prowadzona jest kampania „Zostań czempionem”. I dziś sytuacja jest taka, że nie tylko tolerujemy niepełnosprawnych. Jeśli ktoś powie państwu: miło, że pan tu jest, ja mogę znieść pana obecność tu, w tej sali, to nie o to chodzi. Tak naprawdę ja chcę być doceniony, chcę skończyć z koncepcją tolerowania mnie, chcę być normalnym, cenionym człowiekiem.

Taka uwaga już na koniec. To, co robimy, musimy robić dobrze. Jeśli będziemy to robić dobrze, to uda nam się zmniejszyć koszty dla państwa, uda nam się zmniejszyć marnowany potencjał ludzki, koszty opieki i ochrony zdrowia, uda nam się stworzyć lepsze społeczeństwo dla wszystkich. Wczoraj rozmawiałem z kolegami o olimpiadzie w Warszawie. Myślę, że 2012 r. to byłby bardzo dobry rok.

Dziękuję państwu bardzo.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Bardzo dziękuję.

Teraz czas na pytania. Zbierzemy może kilka różnych pytań, potem będzie odpowiedź. Bardzo proszę o krótkie pytania.

Andrzej Warot **Prezes Związku Stowarzyszeń Rodzin i Opiekunów** **Osób Chorych Psychiczenie „Pol-Familia”**

Dzień dobry.

Chciałbym poznać definicję osoby niepełnosprawnej, która przyjmowana jest w Anglii. Chciałbym się też dowiedzieć, czy prawa osoby niepełnosprawnej fizycznie różnią się od praw osoby niepełnosprawnej psychicznie.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Dziękuję.

Kto jeszcze chciałby zadać pytanie? Bardzo proszę.

Krzysztof Kosiński
Doradca Prawny w Polskiej Organizacji Pracodawców
Osób Niepełnosprawnych

Przedstawił pan dane obrazujące, ile rocznie kosztuje państwo polskie system, nazwijmy to, rentowo-zasiłkowy, ile rocznie wynoszą wydatki państwa polskiego na ten system. Mam pytanie, czy państwo mają jakieś opracowania pokazujące, ile Wielka Brytania, można użyć takiego słowa, zaoszczędziła na tym systemie, jak to wyglądało przed i po wejściu w życie obowiązujących przepisów? Czy może takie badania przeprowadzane są cyklicznie, na przykład w odniesieniu do lat budżetowych, do jakichś okresów programowania budżetowego? Dziękuję bardzo.

Aneta Świercz
Przedstawiciel Towarzystwa Pomocy Głuchoniewidomym

Chciałabym zapytać, czy w Anglii mają państwo jakieś specjalne rozwiązania dla osób ze złożoną niepełnosprawnością. Czy to jest tak, że osoba, która ma na przykład jednocześnie problemy ze słuchem i wzrokiem, może korzystać z pomocy tylko dla osoby niewidomej i tylko dla osoby niesłyszącej, czy też są specjalne rozwiązania dla osób ze złożoną niepełnosprawnością? Pytam, bowiem często poprzez rozwiązywanie problemów osoby niewidomej i osoby niesłyszącej nie da się rozwiązać problemów osoby, u której takie problemy występują jednocześnie.

Dziękuję.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Bardzo dziękuję.
Proszę o odpowiedź.

Stephen Duckworth
Prezes Disability Matters Limited

Jeżeli chodzi o definicję w ramach ustawy, jest tu mowa o wpływie niepełnosprawności, chodzi o to, czy jest to wpływ długoterminowy i znaczący. Zatem mowa jest o osobie, która cierpi na bardzo znaczącą niepełnosprawność fizyczną czy też psychiczną, powodujące na przykład to, że boi się ona wyjść z domu, bo cierpi na agrofobię czy na klaustrofobię. Zaraz, myślałem, że jestem lekarzem, tymczasem zapomniałem, jak to się nazywa, tak, tak, klaustrofobia. Mogą to być także inne dolegliwości, schizofrenia czy depresja także mogą mieć znaczący wpływ na nasze codzienne funkcjonowanie. Ta definicja dopuszcza niejako zróżnicowanie. Jednak tak naprawdę w Wielkiej Brytanii nie dajemy sobie rady lepiej ze względu na to, że zmienia się definicja, chodzi o to, że być może zmieniły się inne uwarunkowania.

Kolejna sprawa, mianowicie to, ile udało nam się zaoszczędzić. Danym tak naprawdę nie do końca można wierzyć. Muszę jednak stwierdzić, że mieliśmy sporo szczęścia, bo spadł ogólny poziom bezrobocia, zdecydowanie zwiększyła się liczba miejsc pracy. Wiem, że w Polsce wskaźnik bezrobocia jest mniej więcej na poziomie 16%, ale widzimy tu tendencje spadkowe. Tak naprawdę wszystko zależy też od okoliczności, od koniunktury gospodarczej, od tego, w jakim stopniu także rząd ma ochotę inwestować w mechanizmy, o których wspomniałem. Jest to mniej więcej spójne z ogólnymi tendencjami w zakresie zatrudnienia i bezrobocia. Tak jak powiedziałem, kiedyś zatrudnionych było około 30% osób, teraz jest to 50%.

Jeśli zaś chodzi o możliwości pomagania osobom, które są niewidzące i cierpią na brak słuchu, to tak, faktycznie mamy stosowne programy, także w ramach programu *Pass to Work*, który jest programem drogi do zatrudnienia. W nim także ujęte są pewne rozwiązania dla takich osób. Jest też organizacja, która się nazywa Sense, czyli wrażenie, dotyk, zmysł, i pracuje ona na rzecz tego typu niepełnosprawnych. Jest to ol-

brzymie wyzwanie, ale muszę powiedzieć, że nawet dla takich osób udaje nam się znaleźć zatrudnienie.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Dziękuję.
Kto z państwa chciałby zadać następne pytanie?

Krystyna Mrugalska
Prezes Zarządu Głównego Polskiego Stowarzyszenia
na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym

Chciałabym zapytać, w jaki sposób zagwarantowane są różnego rodzaju usługi wspierające dla osób niepełnosprawnych w zależności od rodzaju niepełnosprawności po to, żeby one mogły być aktywne i uczestniczyć w życiu społecznym. We wszystkich naszych podejściach legislacyjnych problem polega na tym, że mówi się o tym, co jest potrzebne pracodawcy, żeby mógł zatrudnić osobę niepełnosprawną, a nie mówi się o tym, co jest potrzebne osobie niepełnosprawnej, żeby mogła być zatrudniona i uczestniczyć w życiu społecznym.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Dziękuję bardzo.
Kto jeszcze chciałby zadać pytanie? Nie widzę chętnych.
W takim razie proszę o odpowiedź.

Stephen Duckworth
Prezes Disability Matters Limited

Rząd posiada pewien budżet przeznaczany na program, który się nazywa *Access to Work*, zdaje się, że jest to 60 milionów rocznie. W ramach tego programu dostępnych jest wiele różnych usług wspierających. Na przykład

wózek, który jest mi potrzebny do pracy, nie powinien być obciążeniem finansowym ani dla mojego pracodawcy, ani dla mnie, jeżeli ja chcę sam na siebie zarobić i odprowadzić od tego podatki. Aż 80% jest subsydiowanych z budżetu państwa, pozostałe 20% płaci pracodawca.

Jeżeli mówimy o osobach cierpiących na choroby psychiczne, z tego, co rozumiem, w takim kontekście mówimy głównie o osobach, które cierpią na problemy z kształceniem się, to te osoby otrzymałyby finansowanie też z tego programu, z którego finansowane byłoby zatrudnienie osoby wspomagającej. Należy pamiętać o tym, że zarówno taki pracownik, jak i pracodawca mają swoje potrzeby, zatem jest to kwestia na przykład dodatkowego zatrudnienia asystenta czy rehabilitanta bądź też dodatkowego przeszkolenia pracodawcy. W takiej sytuacji pieniądze pochodziłyby właśnie z tego programu.

Jest jeszcze jeden program, nazywa się Workstart. Finanse z tego programu kierowane są głównie dla NGO bądź organizacji sektora prywatnego, które współpracują z pracodawcą, próbując niejako wypełnić pewne obawy ze strony pracodawcy przed zatrudnieniem takiej osoby. Przywołam stereotyp. Jest na przykład osoba cierpiąca na syndrom Downa. Oczywiście może ona pracować w zakładzie pracy chronionej, ale jednocześnie może na przykład zbierać wózki na parkingu przed Tesco, w takiej sytuacji może ona czasami wymagać zatrudnienia jakiegoś personelu wspomagającego i na to mogłyby się znaleźć pieniądze. Tak jak zresztą ktoś tu powiedział o osobach z autyzmem. Prowadzimy współpracę dużych firm i naszego narodowego towarzystwa autystycznego, która ma stworzyć możliwości zatrudnienia tych osób. Zwykle są to osoby, które cierpią na różnego rodzaju zaburzenia behawioralne, dlatego też utrudniona jest ich partycypacja w życiu społecznym, ale często takie osoby mogą być zatrudnione na przykład w GCHQ. Jest to organizacja, która zajmuje się szyfrowaniem, pracuje dla służb specjalnych. Okazuje się, że ludzie z autyzmem mają w tej mierze olbrzymie zdolności i mogą być zatrudniani nawet na tak niesamowitych stanowiskach.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Dziękuję.

Mamy jeszcze jedno pytanie.

Pan senator Augustyn, proszę bardzo.

Senator Mieczysław Augustyn

Chciałbym się dowiedzieć, bo zostało to wspomiane tylko na marginesie, jaką rolę w systemie wsparcia dla osób niepełnosprawnych odgrywają samorzady i organizacje pozarządowe.

Senator Antoni Szymański Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Dziękuję.
Bardzo proszę o odpowiedź.

Stephen Duckworth Prezes Disability Matters Limited

Samorzady odpowiedzialne są za usługi społeczne, związane z opieką społeczną. Jeżeli jest na przykład osoba, która cierpi na bardzo znaczące zaburzenia czy niesprawność ruchową, ale chce mieszkać sama, to może otrzymać finansowanie wynikające z ustawy tak zwanych bezpośrednich płatności. Polega to na tym, że władze lokalne mogą świadczyć dofinansowanie dla takich osób, te zaś mogą w ramach tych pieniędzy zatrudnić osoby do pomocy. Są też tacy niepełnosprawni, którzy nie chcą, tak to nazwę, brać na swoje barki tej sytuacji bądź być może nie są w stanie tym zarządzać, bo cierpią na przykład na zaburzenia psychiczne. W takiej sytuacji wkraczają tak zwane *local centre independent living*, są to lokalne centra niezależnego życia, które to instytucje w imieniu tych osób występują i świadczą stosowną pomoc.

Pani minister mówiła już o strategii pana ministra, w której postulowano, aby do 2025 r. doprowadzić do takiej sytuacji, by te osoby mogły mieszkać niezależnie. To jest także kwestia możliwości pomocy finansowej tym osobom, również w zakresie kształcenia, aby mogły one zwiększać swoje zdolności. Obecnie jest to w fazie eksperymentu, jesteśmy dopiero na początku tej drogi.

Jeśli zaś chodzi o rolę NGO, to po części oczywiście lobbujemy rząd. Większość organizacji pozarządowych specjalizuje się w różnego rodzaju kategoriach niepełnosprawności, może to być związek głuchych czy związek innych niepełnosprawnych. Oprócz tego istnieje brytyjska koali-

cja osób niepełnosprawnych. Są to stowarzyszenia, które działają w odniesieniu do szerszego spektrum. Niektórzy świadczą usługi na rzecz osób niepełnosprawnych, na przykład w zakresie ich szkolenia, przygotowania zawodowego. Jednak, tak jak mówię, głównie chodzi tu o lobbing wobec rządu.

Senator Władysław Sidorowicz Przewodniczący Komisji Zdrowia

Szanowni Państwo, teraz zabierze głos pan Sławomir Piechota, zastępca przewodniczącego Komisji Ustawodawczej Sejmu, który spróbuje ocenić spójność rozwiązań wspierających osoby niepełnosprawne w Szwecji, Hiszpanii, Czechach i na Węgrzech.

Bardzo proszę.

Poseł Sławomir Piechota

Dziękuję bardzo.

Ocena spójności. Brak spójności to chyba jeden z podstawowych problemów, które dokuczają nam w Polsce, dokuczają nam bowiem coś, co coraz częściej nazywamy Polską resortową, odgradzaniem murami różnych obszarów. Gdy ostatnio podczas debaty w Sejmie spytałem pana ministra o problemy z zaopatrzeniem, zwłaszcza dla dzieci, w pomoce techniczne typu wózki inwalidzkie i aparaty słuchowe, usłyszałem, że to nie jest problem jego resortu, że to jest problem resortu zdrowia. Przy takich okazjach oczywiście nasuwa się pytanie, jak te dzieci mają dotrzeć do szkoły, jeżeli nie mają wózka, jak mają się uczyć, jeżeli nie mają aparatu słuchowego. A jeżeli nie będą miały odpowiedniego sprzętu, to czy w przyszłości będą mogły żyć samodzielnie, będą mogły pracować, zarabiać na siebie, a nie szukać sposobu na przeżycie w zasiłkach z pomocy społecznej czy w rentach. Dlatego problem spójności wydaje się tak ważny, to, jak pokonać bariery między poszczególnymi instytucjami rządowymi, tak by one razem pracowały dla jednego wspólnego celu.

Na podstawie analizy sytuacji w kilku krajach, które wybraliśmy, szukając pewnych podobieństw i różnic, tak naprawdę trudno wyciągnąć jednoznaczne, wspólne wnioski. Często bowiem, używając podobnych nazw, w praktyce myślimy o czymś innym, dlatego podobne nazwy w różnych

krajach oznaczają trochę różne sytuacje, różne stany, różne mechanizmy. Różne są też definicje niepełnosprawności i widać to zwłaszcza w statystyce. W statystyce dotyczącej Europy widać ogromne różnice, wskazuje ona na to, że są kraje, w których jest jakoby 8% osób niepełnosprawnych, ale są też kraje, w których jest ich ponad 20%. Zatem przyjęta definicja niepełnosprawności też niesie poważne skutki dla wszystkich wprowadzanych później rozwiązań.

Zauważalna jest jednak pewna wspólna tendencja. Coraz częściej, zwłaszcza w krajach, które mają więcej doświadczeń w rozwiązywaniu problemów wynikających z niepełnosprawności, nacisk przesuwają się z obszaru medycznego i socjalnego do obszaru praw obywatelskich, praw człowieka. Do tej pory w większości tych krajów, widać to na przykładzie sytuacji w Czechach czy na Węgrzech, głównym podmiotem czy główną instytucją rządową, która zajmuje się tymi problemami, jest ministerstwo polityki społecznej, a więc instytucje pomocy społecznej. Zaś tam, gdzie jest więcej doświadczenia, gdzie ten proces trwa dłużej, powstają instytucje, które mają przestrzegać ochrony praw obywatelskich. Widać to zwłaszcza na przykładzie Szwecji. W Szwecji w roku 2000 przyjęto narodowy plan działania pod nazwą „Od pacjenta do obywatela”, a w roku 2002 ustanowiono instytucję rzecznika praw osób niepełnosprawnych. W tym roku w Szwecji planuje się rozpoczęcie działalności komisji, agencji rządowej, która ma koordynować działania wszystkich instytucji publicznych w zakresie rozwiązywania problemów wynikających z niepełnosprawności. Pewien podobny proces dokonuje się w Niemczech, gdzie powołano federalnego komisarza do spraw osób niepełnosprawnych.

Myślę jednak, że ciągle pewnym fenomenem w warunkach europejskich jest szwedzka Agenda 22, czyli coś, co pokazuje wyjątkowo pełne podejście i wspólne działanie wszystkich instytucji publicznych w zakresie przewyższania negatywnych skutków wynikających z niepełnosprawności. W tym kontekście oczywiście rodzi się problem związany z rozwiązaniami ustrojowymi, a więc z tym, na ile za deklaracjami idą rzeczywiste rozwiązania prawne. To jest problem, o którym mówił tu dość dobitnie pan Bert Massie. Na ile pewne deklarowane prawa osób niepełnosprawnych podlegają ochronie, której można dochodzić również na drodze prawnej, na ile można wyegzekwować od instytucji, placówki, jednostki, która uniemożliwia skorzystanie przez osobę niepełnosprawną z jej praw, pod przymusem, na przykład groźbą wypłaty odszkodowania, ochronę tych praw.

Osobny problem, który się rodzi i który też trudno do końca porównać w świetle posiadanych przeze mnie na dziś materiałów, dotyczy te-

go, na ile sektor publiczny nie tylko deklaruje wolę rozwiązywania problemów wynikających z niepełnosprawności, ale sam uczestniczy w tej pozytywnej promocji. Chodzi na przykład o to, w jakim stopniu osoby niepełnosprawne znajdują zatrudnienie w sektorze publicznym, a z tym, jak państwo wiecie, mamy w Polsce szczególne problemy.

Może na koniec pewne odniesienie do sytuacji polskiej, pokazujące, jak dalece problemy wynikające z niepełnosprawności wykraczają czy wymykają się poza sferę socjalną. Oto w badaniach przeprowadzonych w tym roku na grupie ponad dwustu dwudziestu pracodawców zatrudniających więcej niż dwudziestu pięciu pracowników zadano pytanie: czy gdybyś miał do wyboru dwóch pracowników o identycznych umiejętnościach, o identycznych kwalifikacjach, o identycznej zdolności do wykonania pracy, która jest do wykonania w twojej firmie, ale jeden z tych pracowników byłby niepełnosprawny, a drugi nie byłby niepełnosprawny, to którego wybrałbyś. 14% pracodawców zadeklarowało, że wybrałoby niepełnosprawnego pracownika, 46% powiedziało, że nie chce niepełnosprawnego pracownika, a 40% powiedziało, że nie umie odpowiedzieć i musiałyby to przemyśleć. Można przypuszczać, że wśród tych 40% znaczna część też nie chciałaby niepełnosprawnego pracownika, tylko nie miała odwagi wprost tego zadeklarować. Zatem wracamy do kwestii, na ile pewne prawa deklarowane, zwłaszcza prawa społeczne, wymagają antydyskryminacyjnej ochrony, która tak mocno jest już zakorzeniona w ustroju brytyjskim.

Dziękuję bardzo.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Dziękuję bardzo panu Sławomirowi Piechocie.

Poproszę teraz panią Annie Rice z Międzynarodowej Organizacji Pracy o zabranie głosu.

Annie Rice

**Starszy Specjalista do spraw Bezpieczeństwa i Higieny Pracy
w Biurze Subregionalnym na Europę Środkowo-Wschodnią Międzynarodowego Biura Pracy**

Dziękuję, Panie Przewodniczący.

Ja jestem Brytyjką tylko w pewnym sensie, bo przyjechałam do państwa jako przedstawiciel Międzynarodowej Organizacji Pracy. Opowiem o projekcie, realizowanym w Polsce, który ma tworzyć miejsca pracy dla niepełnosprawnych na rynku otwartym. Dziś chciałabym powiedzieć państwu tylko o pewnych ogólnych kwestiach związanych z przeciwdziałaniem wyłączeniu społecznemu w związku z niepełnosprawnością. To, o czym powiem, będzie oparte na doświadczeniach Międzynarodowej Organizacji Pracy, doświadczeniach związków zawodowych na świecie.

Na podstawie tych doświadczeń mogę powiedzieć, że celem, jednocześnie tendencją, którą obserwujemy, widoczną na przykład w Wielkiej Brytanii, o której dziś przed południem tyle słyszeliśmy, jest odejście od zasiłków i wprowadzenie niepełnosprawnych na rynek pracy. Dyrektor generalny Międzynarodowej Organizacji Pracy twierdzi, że tak naprawdę praca jest tym elementem, który decyduje o egzystencji człowieka. Nie jest to tylko sprawa środków do życia, ale również tożsamości, która jest potrzebna i niepełnosprawnym, i osobom znajdującym się w ich otoczeniu. Myślę, że ta druga część jest bardzo ważna, bo praca to jest sposób tworzenia własnej tożsamości. Mówimy o tym, wczoraj wielokrotnie państwo to powtarzali, że samoocena, wiara w siebie jest tak ważna.

Jednym z podstawowych celów MOP jest tworzenie równych szans dla mężczyzn, dla kobiet, przy czym oczywiście bez znaczenia jest to, czy oni są pełnosprawni, czy niepełnosprawni. Chcę powiedzieć, że praca jest podstawowym sposobem wyrywania się z tej magicznej spirali wyłączenia. Osoby niepełnosprawne często są złapane w tę spiralę i my musimy znaleźć sposób na to, aby je z niej wyciągnąć. Wydaje się, że podstawowym pytaniem dotyczącym niepełnosprawności, zasiłków z tego tytułu i ochrony przed dyskryminacją, jest pytanie o to, w jaki sposób stworzyć szanse na zatrudnienie osób niepełnosprawnych. Teraz priorytetem musi być przesunięcie, przejście od wypłacania zasiłków do integracji osób niepełnosprawnych w rynku pracy. My robimy to również w Polsce.

Pierwsza i chyba najbardziej fundamentalna zmiana, bo jest to zmiana postaw, to przejście od modelu medycznego do modelu zdolności, szans, przejście od koncentracji na samej niepełnosprawności do stworzenia ta-

kich samych warunków, jakie mają osoby pełnosprawne. Najpierw mówimy o instytucjach obsługujących niepełnosprawnych, a potem, w nowym podejściu, o usuwaniu barier. Innymi słowy, tak naprawdę koncentrujemy się na trudnościach, barierach, które obserwujemy w działaniu niepełnosprawnych na normalnym rynku. Oczywiście musimy przy tym akceptować różnice między nami, ale musimy odchodzić od podejścia socjalnego, które jest obecne w wielu krajach, i w prawodawstwie, i w rzeczywistych działaniach.

Kolejne wyzwanie, wyzwanie, które dotyczy również chyba Polski, to jest niechęć ludzi do tego, żeby postrzegać pracę jako alternatywę. W takim przypadku musimy sprawdzić aktualne przepisy dotyczące zasiłków, rent, aby stworzyć bodźce, które zachęcałyby ludzi do podejmowania pracy. Konieczne jest również podkreślenie więzi między rehabilitacją medyczną a rehabilitacją zawodową i programem rentowym. Wszystkie te programy muszą współpracować, współpracować gładko, a ich celem musi być przywrócenie do pracy, przygotowanie do pracy. Z tego, co wiem, Polska ograniczyła teraz wypłaty rent. Prawdopodobnie istnieją obawy o to, że większość osób będzie próbowała przejść na rentę, bo może się okazać, że w związku z kłopotami systemu emerytalnego w Polsce renty będą wyższe niż emerytury. Dlatego ważne jest, żebyśmy nie wykorzystywali programów dla niepełnosprawnych do innych celów, na przykład ochrony zatrudnienia, abyśmy nie rozmywali tego, co jest i tak ograniczone, zasobów, środków. Myślę, że zasady, które trzeba wziąć pod uwagę na poziomie tworzenia polityki, to są te wszystkie środki praktyczne, mające pomóc w zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

To, co pokazuję państwu, to są ustalenia Międzynarodowej Organizacji Pracy, wynikające z doświadczeń, z praktyki w poszczególnych krajach, a także z badań. My prowadziliśmy w tym roku takie badania w Polsce. Jedno z badań analizowało doświadczenia pracodawców, jeśli chodzi o postawy wobec niepełnosprawnych, inne badało problemy, które niepełnosprawni mają przy próbach podejmowania pracy. Oba badania przyniosły bardzo jasne przesłania polityczne, bardzo jasno mówiły, jakie środki należy podjąć, żeby niepełnosprawni mogli pracować na normalnym, otwartym rynku pracy. Ja wspomnę tylko kilka z nich ze względu na to, że są one niezwykle ważne dla Polski.

Jeśli na przykład spojrzymy na systemy kwotowe, przyjmując założenie, że niepełnosprawni są mniej wydajni, a nakładamy na pracodawców obowiązek ich zatrudniania, to natychmiast powstaje potrzeba stworzenia rekompensaty. Wszyscy dość łatwo przyjmują takie założenie. Istnieją

konceptje mówiące o tym, że trzeba zatrudniać pewną liczbę niepełnosprawnych, że jest pewna kwota, która musi być zrealizowana. W tej sytuacji wymuszamy realizację zobowiązań. W efekcie wiele krajów odchodzi od systemów obowiązkowego zatrudniania pewnej liczby niepełnosprawnych i przechodzi do praktyki przeciwdziałania dyskryminacji. Są to kwestie równych szans, kwestie szkolenia, kwestie zatrudnienia. Co to wszystko znaczy? To znaczy, że prawa nie mogą zależeć od stanu gospodarki, nie mogą zależeć od liczby bezrobotnych. Pamiętam, że wiele razy i w Polsce, i w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej, gdzie pracuję, słyszałam, że pracodawcy pytają, dlaczego mają zatrudniać kogoś, kto jest niepełnosprawny, skoro w kraju jest dwudziestoprocentowe bezrobocie i mogą mieć, kogo chcą.

Opracowując politykę, która ma wprowadzić zmianę, wierzymy w to, że jesteśmy w stanie coś zmienić. Ja uważam, że są dwa podejścia. Jedno – robimy nadal to, co robimy, ale robimy więcej. Wtedy mamy nadzieję, że kontynuując działania, głównie działania rządu czy państwa, tylko kwestią czasu jest poprawa sytuacji. Drugie – może należy podejść do tego innowacyjnie, na przykład zastosować nowe podejście do zaangażowania pracodawców i to zaangażowania dobrowolnego. Na podstawie badań, które prowadziliśmy w Polsce, wydaje się, że tak naprawdę robienie tego, co robiliśmy do tej pory, nie jest bardzo skuteczne. Ludzie są zniechęceni, niepełnosprawni odczuwają bariery, bariery fizyczne, bariery postaw, mamy dość pogmatwany system odpowiedzialności i ci, którzy próbują działać w tym systemie, narzekają na to, że system zmienia się tak często, że oni nie są w stanie z nim sobie poradzić. Jeśli chcemy zastosować nowe podejście, dziś rano słyszeliśmy o wielu przykładach, to możemy znaleźć sojuszników tego procesu. Myślę, że Barbara Murray mówiła już o tym 7 listopada, jednak to, o czym mówiliśmy dziś rano, trzeba powtórzyć, strategiczne partnerstwa powinny obejmować wszystkie ministerstwa, których działania jakkolwiek dotyczą kwestii niepełnosprawności: ministerstwo rozwoju, ministerstwo pracy, ministerstwo edukacji, ministerstwo budownictwa, transportu, kwestie pomocy społecznej itd., itd. Sojusze należy tworzyć również z firmami, ze związkami zawodowymi, z organizacjami pozarządowymi. Wszystkie te instytucje i organizacje muszą zająć się tym problemem.

Doświadczenie Międzynarodowej Organizacji Pracy wskazuje, że należy przekonywać do tego, że poza obowiązkami, poza przepisami musimy zmieniać również postawy. Jeśli popatrzymy na badania, o których wcześniej mówiłam, to przyjmowały one założenia dotyczące zatrudniania nie-

pełnosprawnych, które po prostu nie były prawdziwe, gdyż założenia te tworzyły osoby niemające żadnych doświadczeń z niepełnosprawnymi. Jeśli zaś chodzi o tych, którzy zatrudniali niepełnosprawnych, ich doświadczenia były dobre. Z innych źródeł wiemy też o tym, a na pewno wiemy to z doświadczeń Wielkiej Brytanii, że coraz częściej uznaje się, że w interesie firmy jest zatrudnianie osób niepełnosprawnych. Zatem problemem o charakterze strategicznym jest to, jak przekonać większą liczbę pracodawców o tym, że zatrudnianie niepełnosprawnych jest również sensowne z punktu widzenia biznesowego. Być może powinniśmy zmienić politykę, chodzi o wdrażanie prawa, którym wymuszamy na pracodawcach zatrudnianie określonego procentu niepełnosprawnych, to byłby swojego rodzaju wkład w pomoc społeczną. Inne podejście zakłada traktowanie pracodawców jako ważnych klientów państwa, którzy mogą doradzać, w jakiej dziedzinie niepełnosprawni mają się kształcić, jakie zdobywać umiejętności, i w ten sposób zyskiwać doświadczenie, pewność, wzajemne zaufanie podczas współpracy z niepełnosprawnymi. Niepełnosprawni ubiegają się o pracę, urzędnicy państwowi wspomagają ten proces i oni, ci, którzy do tej pory bronili niepełnosprawnych, stają się ich doradcami.

Zdaje się, że już wyczerpałam swój limit czasu, zatem na koniec chcę powiedzieć, że naprawdę zachęcałabym polskich polityków i lobby do pamiętania o tym, jaka obecnie polityka przyjmowana jest w świecie. Teraz, mówiąc o niepełnosprawnych, mówi się o prawach człowieka, jest świadomość tego, jaki wkład niepełnosprawni mogą wnieść w gospodarkę kraju. Musimy koncentrować się na integracji, na włączaniu tych osób w rynek pracy, na ich większym udziale w tworzeniu polityki, na wspólnym opracowywaniu i polityki, i przepisów, i wdrażaniu ich w życie.

Dziękuję bardzo.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Dziękujemy za wypowiedź ukazującą z perspektywy Międzynarodowej Organizacji Pracy konieczności tworzenia włączającego społeczeństwa, zwłaszcza z naciskiem na rolę pracy w tym procesie.

Bardzo proszę panią Chloe Franks z Disability Partnership z Wielkiej Brytanii o zabranie głosu na temat zatrudnienia i rozwoju osób niepełnosprawnych.

Chloe Franks
Dyrektor Programów dla Liderów
w Brytyjskiej Organizacji Pozarządowej
„Partnerstwo na rzecz Niepełnosprawnych”

Dziękuję, Panie Przewodniczący.
Panowie Senatorowie! Panie i Panowie!

Zadanie jest trudne, bo jestem ostatnim mówcą, w związku z tym muszę ponownie państwa zainteresować, bo wszyscy są już zmęczeni, wycieńczeni długim dniem, a przy tym przede mną wystuchaliśmy już wspaniałych mówców. Musiałam także w wielu fragmentach zmodyfikować swoją wypowiedź, ponieważ moi wspaniali poprzednicy, zarówno polscy, jak i angielscy, przygotowali tak wspaniałe wystąpienia, zawarli w nich tak wiele informacji, że musiałam po kolei wykreślać elementy z mojej prezentacji. Dlatego przepraszam bardzo, jeśli moje wystąpienie nie będzie tak uładzone, jak było to w oryginale, kiedy je tu przywiozłam.

Jest bardzo ważne, żebyśmy rozumieli kwestie związane z problemami niepełnosprawnych w Polsce. Spróbuję przedstawić je krótko, wiele z nich, te, o których już mówiliśmy, opuszczę. Otóż nie można mówić o pełnej realizacji praw człowieka, które zapisane są w polskiej konstytucji, nie ma dostępu do budynków, do środków transportu, do komunikacji, ci ludzie nie mają na przykład możliwości głosowania, ponieważ punkty do tego przeznaczone są nieprzystosowane, żeby wymienić tylko kilka spraw.

Kolejna sprawa. Chodzi o to, żeby niepełnosprawni byli w pełni aktywni zawodowo, a więc mieli dostęp do pracy. Zakłady pracy chronionej są przydatne pewnej grupie osób, ale tak naprawdę niepełnosprawni muszą robić normalne kariery zawodowe w normalnym, otwartym środowisku pracy. Jak to można osiągnąć? Oczywiście odpowiedź jest niezwykle złożona i obejmuje wiele elementów. Chcę jednak powiedzieć o jednej sprawie, być może nieco kontrowersyjnej, chodzi mi o barierę w podejściu, barierę w postawie wobec niepełnosprawnych, która jest elementem polskiej kultury.

Jeśli chodzi o różne grupy niepełnosprawnych, to spotykamy się z naduprzejmością, z nadopiekuńczością. Ludzie generalnie boją się czegoś, co jest inne, co jest odmienne od tego, co znają. Są dwie podstawowe bariery: jedna to bariera stereotypu, a druga to bariera współczucia, która wyraża się w słowach: o Boże, co się stało? To jest niepełnosprawny, a mimo to pracuje. Ojej, to lepiej go nie awansować, nie dawajmy mu niczego więcej do zrobienia, bo on już tyle ma na głowie. Nie, nie rozmawiajmy z niepełnosprawnym, nie pytajmy go o to, czy ma za dużo roboty, czy nie, czy może

chciałby awansować. Załóżmy, że my wiemy lepiej, jesteśmy najmądrzejsi, bo przecież on jest niepełnosprawny i jemu jest wszystko trudno robić.

Taka jest postawa pełnosprawnych, ale nie tylko pełnosprawnych, bo występuje ona również u niepełnosprawnych. Nie możemy widzieć siebie jako ofiary.

Ja dość szczęśliwie żyłam, ale kiedy miałam trzydzieści kilka lat, zachorowałam i przeszłam przez wszystkie fazy, o których wcześniej opowiadał Stephen. Przechodziłam przez te fazy tak ładnie narysowane na wykresie, również przez depresję. Pomógł mi program, w którym miałam okazję uczestniczyć, tak, to było niezwykle pomocne. To był program, który opracowaliśmy w Wielkiej Brytanii, i o nim chciałabym państwu dzisiaj opowiedzieć, być może troszeczkę pchnie on nas do przodu. Był to program, w ramach którego osoby pełnosprawne pracowały wspólnie z niepełnosprawnymi. Była tu instytucja mentora, mentorem była osoba pełnosprawna. „Mentor” to starożytne pojęcie. Pracował on ze swoim podopiecznym, uczył królewicza, który pewnego dnia miał zostać królem, przygotowywał go do tego, żeby stał się królem. Dziś mówimy również o mentoringu jako o procesie. Otóż mentor przekazuje własne doświadczenie, własne umiejętności. To nie chodzi o wpływy, nie chodzi o cokolwiek innego poza umiejętnościami. On przekazuje umiejętności niepełnosprawnemu, który na przykład nie ma takiego doświadczenia życiowego, a w odpowiedzi, bo to jest dwustronny proces, osoba niepełnosprawna pomaga pełnosprawnemu w tym, aby przestał się bać niepełnosprawności. Jest wiele punktów, o których państwo dziś mówili. Gdy osoba niepełnosprawna pracuje z kimś z państwa, staje się waszym przyjacielem, staje się waszym kolegą, to przestajecie ją postrzegać jako osobę niepełnosprawną. Stephen mówił o barierach, o tym, że ludzie stają się ufni, przestaje im przeszkadzać niepełnosprawność. To jest jedna z barier, o których mówiliśmy. Jest to oczywiście tylko jedna z sugestii, których można zaproponować znacznie więcej. Możemy łączyć w różnych sytuacjach osoby pełnosprawne i niepełnosprawne, możemy zmieniać sytuację, możemy zmieniać kulturę. Jest mnóstwo zajmujących się tym organizacji, jest tu z nami przedstawiciel Integracji. Myślę, że to jest dla państwa wyzwanie.

Oczywiście musimy poprosić senatorów i innych obecnych na tej sali, żeby poszukali osób, które mogłyby być mentorami, które mogłyby pomóc nabyć umiejętności. To jest zgodne z tym, co państwo tu dziś robicie. Myślę, że to może być pomocne. Wiem, że i ja, i na pewno moi koledzy z przyjemnością przyjedziemy do Polski, będziemy uczestniczyć w państwa

warsztatach, jeśli będziecie je organizować. Próbujcie to robić już, próbujcie to robić *ad hoc*.

Za chwilę oddam głos przewodniczącemu, ale na zakończenie chciałabym przywołać jeden cytat, słowa Nelsona Mandeli. Otóż Mandela powiedział, że wizja bez działania jest tylko marzeniem, działanie bez wizji jest tylko stratą czasu, ale działanie z wizją może zmienić świat. Życzę państwu powodzenia w zmienianiu polskiego świata.

Dziękuję.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Bardzo dziękuję za to piękne wprowadzenie nas do następnej części, w której zaplanowaliśmy pytania i odpowiedzi. Dziękuję bardzo.

Teraz będziemy mieli okazję zadawać pytania. bardzo proszę.

Przemysław Żydok **Wiceprzewodniczący Towarzystwa Pomocy Głuchoniewidomym**

Mam pytanie skierowane troszeczkę do pani. Jak wygląda w Wielkiej Brytanii system orzecznictwa? Pytam o to, ponieważ często spotykam się ze zdaniem, że w Polsce ten system jest zbyt liberalny i że duży odsetek osób niepełnosprawnych to pewna fikcja. I rzeczywiście, nie raz w autobusie byłem świadkiem rozmowy, podczas której jakaś pani udzielała prostych wskazówek, jak zostać niepełnosprawnym i po prostu łatwo dostać pieniądze. Czy w Wielkiej Brytanii ten system jest surowy? Czy osoby niepełnosprawne to są naprawdę osoby niepełnosprawne?

Druga sprawa to też trochę refleksja związana z tym wystąpieniem. Mówiła pani o współpracy wielu sektorów, sektorów politycznych, społecznych, w budowie pozytywnego społeczeństwa dla osób niepełnosprawnych. W związku z tym mam pytanie kierowane raczej do panów senatorów, do osób reprezentujących władzę u nas w kraju. Jak na podstawie waszego doświadczenia, czyli osób, które pracują w komisjach związanych z osobami niepełnosprawnymi, wygląda ta sprawa w komisjach sejmowych czy senackich, czy w ogóle w środowiskach politycznych związanych z biznesem, z gospodarką, czyli tych ważniejszych, nie ukrywajmy tego, jeśli chodzi o kształtowanie pewnej polityki władzy? Czy rze-

czywiście w tych środowiskach jest zainteresowanie, czy ten problem traktuje się raczej marginalnie, wolałoby się o tym nie słyszeć, gdyż to może na przykład psuć budżet?

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia

Było dwóch adresatów pytań, ale jako pierwsza została poproszona pani Annie Rice.

Proszę bardzo.

Annie Rice

Starszy Specjalista do spraw Bezpieczeństwa i Higieny Pracy
w Biurze Subregionalnym na Europę Środkowo-Wschodnią
Międzynarodowego Biura Pracy

Spróbuję odpowiedzieć. Jeżeli chodzi o pytanie dotyczące budowania współpracy, to z tego, co wiem, w Polsce jest komisja, która zajmuje się sprawami osób niepełnosprawnych, jeżeli chodzi na przykład o zatrudnienie, może także w innych obszarach, a członkowie tej komisji reprezentują różne kręgi społeczne, organizacje pracodawców itd. Teraz zastanawiam się, czy to faktycznie działa...

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia

Przepraszam bardzo, ale pierwsze pytanie dotyczyło orzecznictwa. Pytający zwraca uwagę na liberalne orzecznictwo, które powoduje, że statystyka pokazuje liczbę osób niepełnosprawnych jest taka, jaka jest. Druga część to było pytanie skierowane już do nas, senatorów, i myśleć, że jakoś sobie z nim poradzimy.

Annie Rice

**Starszy Specjalista do spraw Bezpieczeństwa i Higieny Pracy
w Biurze Subregionalnym na Europę Środkowo-Wschodnią
Międzynarodowego Biura Pracy**

Chciałam odpowiedzieć na drugie pytanie, bo absolutnie nie jestem w stanie odpowiedzieć na pytanie pierwsze. Jestem Brytyjką, ale od trzydziestu lat nie mieszkam w Wielkiej Brytanii, więc chyba lepiej by było, żeby ktoś inny na nie odpowiedział. Kto tak naprawdę powinien odpowiedzieć na to pytanie ze strony brytyjskiej? Doktor Stephen.

Proszę bardzo.

Stephen Duckworth

Prezes Disability Matters Limited Stephen Duckworth

System, który funkcjonuje u nas obecnie, nazywa się *personal capacity assessment*, czyli ocena zdolności fizycznych i psychicznych osób z zaburzeniami. Jest to tak zwany model medyczny, sprawdza na przykład, czy jesteś w stanie przejść 50 m i na tej podstawie przyznawana jest pewna liczba punktów; czy możesz coś zrobić swoimi palcami, czy słyszysz to, a nie słyszysz tamtego. W Wielkiej Brytanii też zdarzają się takie sytuacje, że osoby, które wcale nie są tak do końca niepełnosprawne, korzystają ze wszelkiego rodzaju ulg i pomocy.

W 2007 r. planujemy wprowadzić nowy system oceny zatrudnialności, czyli oceny umiejętności, talentów, jakie posiada dana osoba, które mogą być przełożone na potrzeby rynku pracy. Wówczas będziemy próbowali niejako zmienić system i nie wypłacać po prostu pieniędzy, nie dawać takiej pomocy społecznej, będzie to raczej pomoc społeczna przyznawana nie z tytułu niepełnosprawności, lecz z punktu widzenia tego, czy i w jakim stopniu ta osoba próbuje znaleźć zatrudnienie. Zatem osoba, która znajdzie zatrudnienie, będzie mogła skorzystać z tego dodatkowego środka pomocowego. Oczywiście nie mówimy o przypadkach, kiedy naprawdę nie jest do tego zdolna. Cały czas redefiniujemy system rentowy i pomocy społecznej w naszym kraju.

Dziękuję bardzo.

Zdaje się, że pan Massie chciałby coś jeszcze do tego dodać.

Bert Massie

Przewodniczący Komisji do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii

Nie ma w Wielkiej Brytanii czegoś takiego, jak jeden jedyny rejestr, w którym byłoby zapisane, ile *de facto* jest osób niepełnosprawnych. Sytuacja wygląda tak, że poszczególne człony państwa oferują różnego rodzaju dobra socjalne i aby po te dobra sięgnąć, osoby muszą zostać do tego zakwalifikowane. Stephen opowiedział o jednym takim dobru socjalnym, czyli wyższej pomocy finansowej, dostępnym dla tych osób, które zostały sklasyfikowane jako na przykład niemogące zostać zatrudnione.

Jeżeli jednak szukamy ochrony pod egidą ustawy antydyskryminacyjnej, to wówczas należałoby, jest obowiązek udowodnienia... Jeżeli nie zostaniemy zakwalifikowani, to będzie to miało bardzo duży wpływ na nasze dalsze życie. Musimy złożyć pewne dowody w tym zakresie nie tylko wobec lekarza, ale także sędziego. Jeżeli na przykład władze lokalne świadczą usługi społeczne, socjalne – ktoś już o tym mówił, zdaje się, że Stephen mówił o koncepcji rozdawnictwa pieniędzy, tak aby te osoby mogły kupować usługi, a nie korzystać z usług świadczonych publicznie – to zanim te pieniądze zostają przekazane, przeprowadzana jest bardzo ścisła i zdyscyplinowana ocena przez sektor publiczny. A ponieważ w ostatnich latach pieniędzy nie jest specjalnie dużo, to jednak system orzecznictwa jest niezwykle, niezwykle zdyscyplinowany.

W większości społeczeństw mamy do czynienia z sytuacją, w której aby czerpać z różnych dóbr czy korzystać z pomocy socjalnej, musimy przejść przez system akredytujący. Gdy wprowadzaliśmy te prawa, to nie zastanawialiśmy się, czego ludzie nie mogą zrobić, tylko myśleliśmy o tym, czy są przedmiotem dyskryminacji. Jeżeli ktoś miał wypadek samochodowy i obrażeniem jest spalona twarz, to ta osoba może się świetnie poruszać, nic jej nie jest, ale ze względu na to, że tak wygląda, nie może robić wielu rzeczy. Może jeździć na nartach, pływać łodzią, ale nie może już pracować w sklepie, ponieważ nikt nie kupi nic od osoby, która tak wygląda, jest w taki sposób oszpecona. Zatem ta osoba zostanie także zakwalifikowana jako osoba niepełnosprawna, ponieważ nie może wykonywać na przykład pracy sprzedawcy, tak samo jak osoba upośledzona w jakiś inny sposób.

Kolejna sprawa. Osoby, które cierpią na raka. Te osoby także są kwalifikowane jako osoby niepełnosprawne z punktu widzenia ustawy antydyskryminacyjnej, bo okazuje się, że gdy pracodawcy dowiadują się, że pracownik ma raka, mają świadomość tego, że prędzej czy później, przynaj-

W tym kontekście rachunek ekonomiczny, także pana sugestia, w moim przekonaniu słuszna, że w Polsce kwalifikacja osób niepełnosprawnych jest niezwykle prosta, łatwa i orzecznictwo pozostawia wiele do życzenia, o czym mówiła pani Wilmowska na poprzednim naszym seminarium, są rzeczywiście słuszne. A to oznacza, że wsparcie często płynie nie do tych osób, do których powinno płynąć, ono kosztuje i niejako nie ma potem środków dla tych, którzy faktycznie ich potrzebują. Myślę, to jest moja optyka, że świadomość tego generalnie towarzyszy senatorom obu komisji i wypracowując rozwiązania, będziemy to mieli na uwadze.

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia

Dziękuję.

Pani senator Tomaszewska, bardzo proszę.

Senator Ewa Tomaszewska

Ja tu widzę bardzo duży problem, ponieważ nawet gdyby od razu nastąpiła zmiana sposobu patrzenia na finansowanie problemów związanych z niepełnosprawnością, to skutki przyniesie ona po pewnym czasie. Stwarza to taką sytuację, że my widzimy tę perspektywę, ale bardzo trudne są negocjacje z Ministerstwem Finansów, któremu budżet musi się zamykać w danym roku i któremu jest trudniej spojrzeć na to, co będzie w przyszłości, na to, że zmiana podejścia, zmiana sposobu udzielania pomocy osobom niepełnosprawnym, raczej wspieranie w zatrudnieniu niż wypłacanie zasiłku, przyniesie efekty nie tylko te najbardziej zasadnicze, czyli ludzkie, ale także finansowe w budżetach lat następnych. Chodzi o to, że zanim zobaczą kierunek zmian, będą musieli podjąć decyzję, a to może być trudne, dlatego bardzo ważne jest ułożenie właściwej współpracy z resortem finansów.

Dziękuję.

Posel Sławomir Piechota

W Polsce w roku 2002 rząd, szykując wielką reformę w zakresie spraw osób niepełnosprawnych, dokonał policzenia kosztów związanych z niepełnosprawnością. Podano wtedy, że ponad 10,5% wszystkich wydatków publicznych w Polsce związane jest właśnie z działaniami na rzecz osób niepełnosprawnych, ale zaledwie 0,2% służy wspieraniu ich aktywności zawodowej. Czy tego typu obliczenia były prowadzone w Wielkiej Brytanii lub w którymś z innych krajów? Czy wiecie państwo o tego typu szacunkach kosztów związanych z niepełnosprawnością?

Drugie pytanie. W jakim stopniu w Wielkiej Brytanii pomoc dla osób aktywnych zawodowo uzależniona jest też od poziomu ich zamożności? Dlaczego o to pytam? Dlatego że w Polsce dostęp do pomocy na przykład przy zakupie wózka inwalidzkiego jest ograniczony. Ja nie otrzymałbym pomocy z tych środków, bo moje zarobki przekraczają pewien poziom dochodu. To, czy on jest niski, czy wysoki, to jest już sprawa dyskusyjna. Podejrzewam, że podobnie byłoby w przypadku pana Piotra Pawłowskiego. Wiele osób w Polsce może dostać dopłatę do zakupu wózka elektrycznego w wysokości 99%. Jeżeli jednak przekroczony jest pewien poziom dochodu, bo osoba pracuje, to nie dostanie nic. Wydaje mi się, że jest to pewien absurd. Jeżeli pracujesz, jesteś aktywny, zarabiasz, to nie dostaniesz pomocy od państwa, dopiero wtedy, kiedy nie pracujesz, jesteś biedny, to otrzymujesz tę pomoc w dużo wyższym zakresie. W jakim stopniu w Wielkiej Brytanii odróżnia się wsparcie socjalne od wsparcia, które ma mobilizować, aktywizować do pracy?

Dziękuję.

Senator Władysław Sidorowicz Przewodniczący Komisji Zdrowia

Dziękuję.

Proszę bardzo, kto odpowie?

Bert Massie
Przewodniczący Komisji do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych
w Wielkiej Brytanii

Dziękuję.

Cieszę się, że zadaje się z takim bogaczem, który nie może liczyć na żadną pomoc państwową przy zakupie wózka inwalidzkiego.

Wielokrotnie już próbowaliśmy to podnieść, ale koszty niezrealizowania tego wszystkiego w sposób stosowny są niezwykle wysokie. Stephen mówił na przykład o pomocy wynikającej z niepełnosprawności czy raczej z ubezwłasnowolnienia. Wielka Brytania każdego roku na pomoc dla tych ludzi musi wydawać ponad 12,5 miliarda funtów. To jest cena, którą się płaci za nicnierobienie. Nicnierobienie jest niezwykle kosztowne, naprawdę niezwykle kosztowne.

Gdy w roku 1995 wprowadzono do parlamentu tę ustawę, to wówczas, jak już mówiłem, rząd był podzielony. Powiem, dlaczego był podzielony. Otóż ministerstwo skarbu było bardzo na nie, ponieważ oni cały czas się zastanawiali, ile to nas będzie kosztować, ile to będzie kosztować rząd. Ja wtedy mówiłem im: wasza polityka jest dyskryminacyjna, wasza polityka jest dyskryminacyjna, bo jeżeli wy twierdzicie, że niedyskryminowanie będzie nas dużo kosztować, to znaczy, że tak naprawdę dyskryminujecie. Proszę bardzo, teraz zwróćcie się do elektoratu ze słowami: proszę mnie wspierać, ponieważ ja chcę dyskryminować. Były jednak i inne opinie, i to polityków z prawej strony sceny politycznej. To było dziwne, ale oni opowiadali się za tą ustawą. Niektórzy twierdzili, że jeżeli niepełnosprawni trafią do pracy, to będzie to przynosiło rządowi oszczędności i tak *de facto* się stało. Są koszty, które zostały zdecydowanie zredukowane, na przykład koszty ponoszone na służbę zdrowia.

Czy zostały tu wzięte pod uwagę takie sprawy, jak na przykład to, ile ci ludzie mają pieniędzy, czy są bogaci? No, typowa brytyjska odpowiedź: i tak, i nie. Jeżeli staramy się o usługi ze strony służby zdrowia, to proszę bardzo, tu nie ma żadnych ograniczeń. Pewnie są jakieś ograniczenia, ale tak naprawdę mamy tu do czynienia z usługami bezpłatnymi. Oczywiście, cały czas ważymy koszty, ale jeżeli osoba niepełnosprawna trafi do szpitala, to dostaje na przykład bezpłatnie wózek. Jeżeli jednak ta osoba ubiega się o jakiś rodzaj pomocy socjalnej, to wszystko to jest analizowane i orzekane w stosowny sposób.

Bardzo zależało nam na tym, żeby akurat w przypadku tego programu koncentrować się na sprawach praw człowieka czy obywatelskich. Mamy jednak także inne programy. Jeżeli jakaś osoba cierpi na upośledzenie natury ruchowej, tak

jak ja czy pan, to wówczas automatycznie możemy wnioskować o coś, co się nazywa *mobility component*. Ma to w sumie długi i skomplikowany tytuł, ale jest to kwota pieniędzy, 35 funtów tygodniowo, przeznaczana dla tych osób, które mają problem z poruszaniem się. Te pieniądze mogą być wydane na przykład na samochód, na jakiś pojazd. W ogóle samochód jest dotowany, to znaczy benzyna, ubezpieczenia. Jedyne, za co płaci osoba niepełnosprawna, to kwestia benzyny, bo jest jakiś tam roczny limit kilometrów. Po dwóch latach taka osoba może dostać nowy samochód. To jest bardzo dobre rozwiązanie, pomaga ono osobom niepełnosprawnym dojeżdżać na przykład do pracy. Niektórzy nie chcą wydać tych pieniędzy na samochód, ale za to mogą sobie zafundować bardzo wyrafinowany wózek inwalidzki z elektrycznym napędem. Zatem istnieje tu wiele różnych możliwości. Cały czas jednak koncentrujemy się na tym, by prowadzić do tego, aby ludzie w społeczeństwie zyskali samodzielność, aby nie tylko cieszyli się z lepszego standardu życia, ale także przyczyniali się do lepszego rozwoju naszego kraju. W ten sposób próbujemy do tego wszystkiego podchodzić.

Oczywiście, istnieje system orzekania. Jeżeli chodzi o ten system, bierze się pod uwagę wszystkie przychody oprócz tych przychodów, które są opodatkowywane, czyli wszystkie dochody, od których odprowadza się podatek, nie są brane pod uwagę, zatem przychody z oszczędności czy z jakiejś pomocy. Chodzi o to, żeby nie karać za to, że odprowadzamy podatki. Ja na przykład mam osobę, która mi pomaga, i otrzymuję na to pieniądze. Gdybym miał jakieś dodatkowe źródło dochodu, od którego odprowadzałbym podatki, to ten dochód nie byłby brany pod uwagę. Dziękuję.

Senator Antoni Szymański
Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej

Dziękuję bardzo.
Bardzo proszę, ostatnie pytanie.

Antonina Ostrowska
Zastępca Dyrektora Instytutu Filozofii i Socjologii
w Polskiej Akademii Nauk

To nie będzie pytanie, chociaż chciałabym wiedzieć, jak to wygląda. Mam wrażenie, że u nas problem tkwi już w samym systemie orzekania i w zapisie. Sprawa pierwsza. Funkcjonuje to w modelu medycznym, poza

tym jest na przykład zapis mówiący o całkowitej niezdolności do pracy, to nasza była II grupa, co niektóre osoby odbierają jako zakaz podjęcia pracy. Jest to niesłuchanie demotywujące. Z tego, co rozumiem, u państwa będzie się orzekało o zdolności do pracy. Jest to wyjście niejako z innego, moim zdaniem, bardzo słusznego założenia. W takiej sytuacji ta komisja będzie musiała mieć jakiegoś specjalistę, który mógłby próbować określić, jaki charakter pracy i w jakich warunkach ta osoba może wykonywać. Jednym słowem, jeżeli chcielibyśmy coś zmieniać, to wydaje mi się, że początek zmian powinien objąć system orzekania. To po pierwsze.

Po drugie – to pytanie kieruję już do państwa gospodarzy – czy państwo też przewidują powołanie rady do spraw osób niepełnosprawnych wokół tej ustawy, wokół redakcji tej ustawy? Z tego, co rozumiem, ustawa na szczęście jest jeszcze w bardzo wstępnej fazie przygotowań. Chodzi o to, żebyśmy mogli zasięgnąć rady i zwrócić się do osób, którym to ma służyć, do osób z różnymi rodzajami, o różnym profilu niepełnosprawności i ich najbliższego otoczenia, do osób, które doskonale wiedzą, co jest potrzebne, i mogą zdiagnozować te potrzeby dużo lepiej niż, przepraszam, teoretycy zza biurka.

Dziękuję bardzo.

Senator Władysław Sidorowicz Przewodniczący Komisji Zdrowia

Dziękuję.

Bardzo proszę, pierwsze pytanie kierowane było do państwa z Wielkiej Brytanii.

Bardzo proszę.

Wiesława Taranowska Wiceprzewodnicząca Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych

Bardzo przepraszam, Panie Przewodniczący, ale mam pewien wniosek. Po całodziennych dyskusji nasuwa się jedna myśl, która, jak sądzę, będzie państwu bardzo pomocna. Ja bardzo dziękuję za to, że Senat podjął się prowadzenia debaty na temat osób niepełnosprawnych, za to, że państwo jako senatorowie podjęliście w naszym kraju rozmowę na ten tak trudny temat.

Może byłoby dobrze, gdyby państwo stworzyli parlamentarny zespół do spraw osób niepełnosprawnych.

(Głos z sali: Już jest, jest.)

Aha, jest taki zespół, ale ja o nim nie słyszę, więc on chyba nie działa. Ten zespół mógłby być swojego rodzaju pomostem między organizacjami pozarządowymi a parlamentem.

Dziękuję.

Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Jesteśmy w tej komfortowej sytuacji, że pani wniosek jest już spełniony.
(Wiceprzewodnicząca Ogólnopolskiego Porozumienia Związków Zawodowych Wiesława Taranowska: Dziękuję bardzo. Ja jednak nie słyszałam o takim zespole...)

Dziękuję.

Było jeszcze pytanie dotyczące systemu orzekania. Wypowiedź zakończyła się wprowadzeniem wnioskiem, ale było pytanie kierowane do strony brytyjskiej, a chodziło o zasadę orzekania o zdolności do pracy, a nie o niezdolności. Jak to wygląda u państwa?

Kto z państwa chciałby odpowiedzieć?

Stephen Duckworth **Prezes Disability Matters Limited**

Te zmiany, o których wcześniej opowiadaliśmy, tak naprawdę prowadziły do odejścia od takiego oceniania. My powinniśmy te oceny dostosowywać do konkretnych sytuacji, do konkretnych miejsc pracy na lokalnym rynku pracy. Na pewno różne odpowiedzi na to samo pytanie będzie można uzyskać na wschodzie Polski, w regionie głównie rolniczym, i na zachodzie, w regionie głównie przemysłowym. Możliwości pracy, możliwości przemieszczania się, mobilność – to wszystko jest istotne. W jaki sposób oceniamy zdolność do pracy? Musimy określić umiejętności danej osoby, wymogi rynku pracy, niezbędne dostosowanie miejsca pracy i zaangażowanie tej osoby. Jednak tak naprawdę to jest to, co pokazałem na rysunku przedstawiającym stołek na trzech nogach, trójnóg, który funkcjonuje tylko na wszystkich trzech nogach.

Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia

Dziękuję.
Pani Ewa Tomaszewska.
Bardzo proszę, Pani Senator.

Senator Ewa Tomaszewska

Chciałabym powiedzieć, że istnieje grupa parlamentarna do spraw osób niepełnosprawnych, łączy ona posłów i senatorów, którzy zajmują się tym problemem. Pierwsza z konferencji organizowanych na ten temat, duża konferencja, która odbyła się w Sejmie 30 sierpnia, była organizowana właśnie przez ten zespół. Uczestniczyło w niej wielu przedstawicieli różnych organizacji zajmujących się problemami osób niepełnosprawnych, a także goście z Australii, którzy prezentowali stosowane tam rozwiązania. Dziękuję.

Senator Władysław Sidorowicz
Przewodniczący Komisji Zdrowia

Proszę państwa, przechodzimy do ostatniej części, w której organizatorzy przewidzieli podsumowanie dzisiejszego dnia przez trzy osoby: przez panią senator Tomaszewską, pana Piotra Pawłowskiego i pana Berta Masiego.

Bardzo proszę.

Senator Ewa Tomaszewska

Zacznę może od informacji o dwóch książkach, jest to niejako poza podsumowaniem, ale myślę, że jest to ważne. Pierwsza z nich – proszę bardzo, pokażę ją, przynajmniej część z państwa zobaczy – to jest książka, którą w czasie przerwy dostałam od przedstawicieli stowarzyszenia działającego na rzecz osób głuchoniewidomych. Prezentuje ona działalność artystyczną tych osób, odnosi się do problemu prawa i możliwości prowadzenia działalności twórczej oraz pokazuje, że radość tworzenia jest dostępna nam wszystkim. Druga książka, niestety, nie mam jej przy sobie, jest napisana przez szesnastoletnią Agnieszkę Bał, dziewczynę z bardzo poważnym porażeniem móz-

gowym, która sama nie może porozumiewać się mową, ponieważ nie jest to zrozumiałe dla większości osób z jej otoczenia. Napisała ona książeczkę, w której zostało przez nią pokazane to, że nie trzeba się bać wychodzić z domów z atetozą, która przejawia się niekontrolowanymi ruchami. Wzywa ona swoich kolegów do tego, żeby wyjść na ulicę, żyć tak, jak się chce, i nie bać się kontaktu z innymi. Agnieszka w przyszłości chciałaby mieć asystenta, a nie rentę. Może nie przewiduje ona wszystkiego, bo jej doświadczenie życiowe nie jest tak duże, ale jest to swojego rodzaju wołanie o prawo do godności.

A teraz przechodzę do rzeczy, czyli do podsumowania naszego spotkania. Myślę, że niesłychanie ważne jest to, że punktem wyjścia powinny być prawa człowieka i prawa obywatela. A jeśli tak, to Karta Praw Osób Niepełnosprawnych winna być prawem, a nie pustą deklaracją. Jeżeli ma być ona prawem, to muszą być przewidziane sankcje za jej nierespektowanie. Jeżeli mają być sankcje, to muszą być one zapisane w systemie prawnym. A jeśli będą zapisane, zostaną uchwalone, to muszą być respektowane i kontrolowane. Trzeba doprowadzić do sytuacji, o jakiej mówił nasz kolega, do tego, że jeżeli jego prawa nie są respektowane, to może on wystąpić do sądu i uzyskać odszkodowanie czy oczekiwać innego rozstrzygnięcia sprawy, które spowoduje, że ktoś, kto go dyskryminował, poniesie odpowiedzialność. Chodzi też o to, by mógł on liczyć na kawę w pociągu, by mógł liczyć na to, że w Tesco jakaś sprawna osoba zdejmie i poda towar z górnej półki itd. To jest podstawowa kwestia – najpierw mają być respektowane prawa człowieka, a w tym prawa obywatela. Niepełnosprawny też głosuje, zatem jest również odpowiedzialność polityczna.

Kolejna sprawa dotyczy pewnego porządku: najpierw zapobieganie, następnie rehabilitacja i dopiero później wspomaganie osoby niepełnosprawnej. O czym mówię? O pewnym konkretnym. Na przykład ZUS dość wyraźnie oszczędza na środkach przeznaczonych na rehabilitację. Co to oznacza? Jeśli zaoszczędzimy iks środków na rehabilitację, to poniesiemy wielokrotną stratę, najpierw stratę w postaci możliwości życiowych osób, których nie rehabilitowano, a potem wielokrotną stratę finansową, bo z tego wynikają długofalowe, wieloletnie świadczenia. Jeśli chodzi o wspomaganie, to też najpierw wspomaganie w samodzielnym funkcjonowaniu w społeczeństwie, wszędzie, gdzie to jest możliwe, i traktowanie podmiotowe, a nie przedmiotowe, czyli raczej asystent niż zasiłek.

Następna sprawa. Jeśli chodzi o traktowanie podmiotowe, to w szczególności trzeba zwrócić uwagę na to w trakcie tworzenia prawa. Bardzo wyraźnie się to pojawiło w naszej dyskusji. Odwołam się do starej zasady,

znanej w naszym kraju: nic o nas bez nas. Niepełnosprawni muszą mieć prawo do wypowiedzania się w trakcie tworzenia tej ustawy czy nowych regulacji zmieniających punkt widzenia na rozwiązywanie problemów osób niepełnosprawnych.

Ważne jest oczywiście, aby nie wyważać otwartych drzwi, korzystanie z doświadczeń innych krajów. W szczególności myślę tu o działaniu perspektywicznym, czego przykładem jest komisja w Wielkiej Brytanii, która może planować pracę na wiele lat. Nie dochodzi wtedy do sytuacji, powiedziałabym, miotania się od ściany do ściany, w jednej kadencji tak, w następnej kadencji inaczej, albo do jeszcze częstszych zmian, bo zmienił się kształt koalicji. Ważna jest długofalowa praca nad rozwiązaniami, które będą korzystne dla osób niepełnosprawnych.

Kwestia zatrudnienia, pracy. Jeśli bierzemy pod uwagę sprawę godności i samodzielności ekonomicznej, bo także dzięki niej uzyskuje się prawo do samodzielnego rozwoju, to musimy patrzeć na pracę pod kątem tego, jaką pracę chce i może z racji kwalifikacji wykonywać osoba niepełnosprawna, a nie przez pryzmat rodzaju niepełnosprawności. To jest sprawa drugorzędna. Najpierw trzeba się dowiedzieć, co ktoś chce robić i jakie ma umiejętności. A jeśli chodzi o przekonywanie pracodawców do tego, że warto zatrudnić osobę niepełnosprawną, to chcę powiedzieć, że z wielu doświadczeń wynika, że jest ona bardziej lojalna w pracy, zdecydowanie bardziej lojalna, to jest jej wartość.

Kolejna istotna sprawa. Takie podejście jest tańsze – nawiązuję do tego, o czym pan Bert powiedział – takie podejście jest tańsze i można przedstawić odpowiednie wyliczenia.

I już na zakończenie – zrywanie ze stereotypami, przede wszystkim przez media. Bardzo często można to robić w sposób, powiedziałabym, łatwo przyswajalny. Podam przykład. Gdy w naszym serialu „Klan” pojawiło się dziecko z zespołem Downa, to zmienił się stosunek ludzi do dzieci czy w ogóle osób z zespołem Downa. To są metody wskazania, jak funkcjonować razem, bo często lęk, niewiedza są przyczynami problemów.

Dziękuję bardzo.

Senator Władysław Sidorowicz Przewodniczący Komisji Zdrowia

Dziękuję bardzo.

Bardzo proszę pana prezesa Integracji, pana Piotra Pawłowskiego o podsumowanie naszego spotkania.

Piotr Pawłowski

Prezes Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji

Myślę, że każdy z nas wie, po co tu przyszedł. Wiemy, że chcemy, tak jak jest to napisane na slajdzie z naszej konferencji, doprowadzić do powstania dobrego prawa oraz aby to dobre prawo doprowadziło do tego, że mamy równe szanse. Dobrze wiemy, że jest w naszym kraju jeszcze sporo do zrobienia, ale sporo zostało już zrobione. Myślę, że nasi goście uświadomili nam, jak wiele osiągnęliśmy, ale jednocześnie to, jak niewiele potrafiłiśmy z tego wykorzystać.

Chciałbym powiedzieć dwa słowa w związku z pojęciem „integracja” i to nie dlatego, że prowadzę taką organizację, nie dlatego, że lubię to słowo, ale dlatego, że jak myślę, integracja na kilku płaszczyznach jest nam niezbędna. Zaczniemy od politycznej. Dobrze wiemy, że jesteśmy w gmachu, w którym podejmuje się wiele decyzji strategicznych dla naszego kraju. Ogromną szansą było to – tu patrzę na pana posła Piechotę – ogromną szansą było to, o czym się dowiedzieliśmy rok temu, że jest trójka niepełnosprawnych parlamentarzystów. Pewnie warto byłoby się zastanowić i zweryfikować, czy posłowie się zintegrowali i co powstało w ramach tej integracji. Jeśli mówimy o integracji tu, w Sejmie, to mówimy też o integracji politycznej. Pytanie jest takie: czy problem osób niepełnosprawnych będzie traktowany politycznie, czy wszelkie kluby poselskie, partie polityczne mogą się zintegrować, żeby doprowadzić do szybszego powstania rozwiązań? To jest jedna integracja, tu, w tym gmachu.

Druga integracja – środowiska osób niepełnosprawnych. Chodzi o to, co zrobić, żeby osoby niesłyszące, niewidome, z upośledzeniem umysłowym, poruszające się na wózkach, z autyzmem, głuchoniewidome itd., itd. mówiły jednym głosem. Co zrobić, żeby to środowisko wobec istnienia wielu różnych podziałów wewnętrznych, bo doskonale się orientujemy, że ja potrzebuję innych rozwiązań, osoba niewidoma potrzebuje innych rozwiązań, osoba z autyzmem jeszcze innych, ale jednocześnie bardzo liczne i bardzo prężne, zintegrowało się i było partnerem dla zintegrowanego parlamentu? Co wreszcie zrobić, aby wokół integracji, wokół wszystkiego, co planujemy zrobić... Myślę, że trudno podsumowywać coś, co jest w trakcie, co się rozpoczęło, co znajduje swoją kontynuację, bo dzisiejsze spotkanie jest dopiero drugim naszym spotkaniem, pamiętajmy o tym, że 1 grudnia mamy się spotkać po raz kolejny. Jednak to spotkanie pokazuje, że zintegrowało się czterech partnerów, którzy chcą doprowadzić do pewnych zmian, Senat, Ambasada Brytyjska i International Labour Office bardzo w tym wszystkim pomaga-

ją, pamiętajmy o tym, ja o tym przypominam, bo dzięki tym instytucjom bardzo wiele mogliśmy osiągnąć. Nasze spotkania odbywają się dzięki temu, że kilka osób podjęło wreszcie decyzję, aby doprowadzić do spotkania z Bertem Massiem, Stephenem Duckworthem, są z nami goście z Wielkiej Brytanii, którzy mówią o sprawach, o których często wiemy, my naprawdę wiele z tego wcześniej usłyszeliśmy, w wielu sprawach doskonale się orientujemy, pozostaje tylko pytanie, jak wykorzystać naszą integrację do tego, abyśmy w najbliższym czasie mogli powiedzieć, że spotkanie wreszcie przyniosło sens. Dobrze wiemy, że z wielu spotkań, na których mówi się o ciekawych, interesujących sprawach, często nic nie wynika. Co zrobić, żeby nasza integracja doprowadziła do tego, abyśmy nie musieli się spotykać w celu przekonywania przekonanych do tego, o czym doskonale wiemy? Dziękuję bardzo.

Senator Władysław Sidorowicz Przewodniczący Komisji Zdrowia

Bardzo dziękuję.
Bert Massie, bardzo proszę.

Bert Massie Przewodniczący Komisji do spraw Praw Osób Niepełnosprawnych w Wielkiej Brytanii

Dziękuję bardzo.
Na początku chciałbym pogratulować Senatowi zorganizowania tego spotkania. Dużo mówiliśmy dziś na temat przepisów w różnych krajach, w większości w Wielkiej Brytanii, ale również w Australii, w Stanach Zjednoczonych, w Czechach, w Szwecji. Patrzymy na świat, gdzie świadczenia dla niepełnosprawnych się poprawiają, ci w Australii też przyglądają się tym sprawom. Zawsze początkiem było takie spotkanie jak to, spotkanie z ludźmi, którzy decydują o tym, co się w kraju dzieje, spotkanie z politykami, z senatorami, z mediami, na którym zaczynamy rozmawiać z niepełnosprawnymi i dowiadujemy się, co jest potrzebne. Tak było w Australii, tak było w Wielkiej Brytanii. Spotkanie samo w sobie nie zmieni świata, żadne pojedyncze spotkanie tego nie robi, ale jest ono bardzo ważne, jest ono bardzo ważnym początkiem. Musimy rozmawiać, musimy słuchać, musi-

my myśleć, bo na tej podstawie pojawiają się odpowiedzi, które będą odpowiednie do sytuacji w Polsce.

Jedną z kwestii, która kilkakrotnie była dziś poruszana, pojawiała się w wypowiedziach wielu osób, w pytaniach, jest kwestia orzecznictwa, tego, skąd wiemy, kto jest niepełnosprawnym. My te same pytania zadajemy w Wielkiej Brytanii. Pytanie, które mnie przychodzi do głowy, to pytanie: po co chcemy to wiedzieć? Dlaczego to jest takie ważne? Dlaczego musimy to wszystko, tak to nazwę, umedyczyć? Tak naprawdę chodzi o to, żeby to pytanie przestało mieć znaczenie. Jeśli ja nie mogę wjechać na chodnik bez pomocy, to potrzebuję, żeby ktoś mi w tym pomógł. Może to zrobić osobisty asystent, ale możemy też w przyszłości, kiedy będziemy naprawiać chodniki, zbudować je inaczej i problem będzie rozwiązany. Zresztą dotyczy to nie tylko niepełnosprawnych, bo przecież kobieta z wózkiem też będzie wolała wjechać na ten chodnik w taki sposób, żeby nie groziło to wyrzuceniem dziecka z wózka. Nasze rozwiązania nie mają zastosowań wyłącznie do osób niepełnosprawnych, one służą wszystkim ludziom.

To oczywiście prowadzi do kwestii finansowej. Politycy zawsze mówią o pieniądzach, to jest ich obsesja. Ja to rozumiem, bo zawsze jest więcej potrzeb niż pieniędzy. Gdy jechałem tu korytarzami – to jest rzeczywiście wspaniały budynek, budynek, z którego państwo jesteście dumni – patrzyłem na greckie kolumny, sam nigdy nie byłem w Grecji, widziałem te kolumny i widziałem, że są one w takim samym kolorze jak całe ściany. To dla niewidomego, dla osoby o bardzo słabym wzroku jest problem. Gdy następnym razem będziecie malować te kolumny, zróbcie to w innym kolorze. To nie zawsze jest kwestia pieniędzy. Po prostu we właściwy sposób trzeba analizować wydatki, a okazuje się, że wiele rzeczy można zrobić taniej, czasem można zmniejszyć wydatki nawet o 40%. Często to, co proponujemy osobom niepełnosprawnych, jest dobre dla wszystkich. Potem, gdy coś już wprowadzimy, to okazuje się, że tak naprawdę nie było to takie drogie i ludzie są zadowoleni, mówią: wyszło, udało się, bo posłuchaliśmy niepełnosprawnych. Niezależnie od tego oczywiście pieniądze trzeba wydawać. Ludzie muszą mieć sprzęt, który jest im potrzebny. Jeśli go nie dostaną, to trzeba będzie wprowadzać jakieś inne rozwiązania, pewnie mniej korzystne.

Ważne jest to, co ludzie zrozumieli już w Stanach, to, co zrozumieli w już w Wielkiej Brytanii, ważne jest zrozumienie, że żadne przedsięwzięcie nie może zostać zrealizowane w ciągu jednego dnia. Świat nie jest tak urzędowy, nie można natychmiast obniżyć podłogi każdego autobusu, nie można w jednej chwili dostosować wszystkich chodników. Nikt o to zresztą nie prosi. My jesteśmy rozsądni, myślący, bo nawet jeśli jesteśmy niepełno-

sprawni, to przecież nie brak nam zdrowego rozsądku. Państwo realizuje programy stopniowo. Każdy nowy budynek musi być dostępny dla niepełnosprawnych, inaczej go nie budujemy. Tak naprawdę to nie będzie nic kosztowało, bo całe dobro społeczne pojawia się bezpłatnie. Budujemy nowe szpitale, budujemy nowe fabryki, one są lepsze, bo są dostępne dla ludzi. Państwo po prostu musicie tego pilnować. Może się na przykład okazać, że w ciągu dwudziestu lat wszystkie stare autobusy muszą zostać wyeliminowane z ruchu, one i tak zostaną wyeliminowane ze względu na skażenie środowiska, ale oczywiście możemy rozmawiać o tym, kiedy to robić, jaki czas jest najlepszy.

To wymaga wielu umów społecznych, ale trzeba zacząć od tego, od czego już zaczęliście, od rozmawiania z niepełnosprawnymi, na pewno z lobbyistami, którzy zasiadają przy tym stole. Idźcie też do niepełnosprawnych, którzy są w waszych okręgach wyborczych, idźcie do ich domów, bo oni często nie mogą do was dojechać, i spytajcie: co zmieniłoby państwa życie, co zmieniłoby pani czy pana życie? Co możemy zrobić dla powodzenia waszego i tego kraju? Dzisiaj ich oczekiwania są niskie, a oni muszą uwierzyć. Musicie angażować niepełnosprawnych, musicie budować ich oczekiwania. Wtedy wszyscy powiedzą: tak, możemy to zrobić. I to się dzieje w wielu krajach w Europie.

W związku z tym mój apel do polityków. Jeśli popatrzymy na historię Polski, Polska, Polacy wiele razy wykazywali się odwagą, niezwykłą odwagą. Również w tej kwestii musicie być odważni. Nie róbcie tego pomałutku, starajcie się zrealizować cały program, to wszystko trzeba robić wspólnie. Macie być odważni. A jeśli chodzi o konferencję 1 grudnia, to należy podjąć decyzję, parlament musi się zgodzić na to, aby Polska była pierwszym krajem w Europie, która zatwierdzi konwencję w sprawie niepełnosprawnych. Czy Polska może powiedzieć „tak”? Czy może powiedzieć „tak zrobimy”? Pokażcie światu, że jesteście w stanie to zrobić, traktujcie to poważnie, a wtedy okaże się, że obawy, które macie, że koszmary nocne tak naprawdę nie istnieją, bo były to koszmary wynikające z obaw. Gdy staniemy się odważni, koszmary zostaną zastąpione dobrymi snami.

Stephen powiedział, że wraca do Polski. Stephen jest jedną z takich osób w Wielkiej Brytanii, a mamy przecież sześćdziesiąt milionów Brytyjczyków i pół miliona Polaków. My przyjedziemy do Polski, będziemy mieszkać w waszych hotelach, będziemy jeździć autobusami. Jeśli pojedziecie państwo na Wyspy Kanaryjskie, zobaczycie wielu niepełnosprawnych, bo Hiszpanie doszli do wniosku, że na nas można zarobić, ale wcześniej trzeba

wydać. Niepełnosprawni są potrzebni Polsce, polskiej gospodarce. Dbajcie o nich.

Dziękuję bardzo.

Senator Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Tak, w tej wypowiedzi pojawił się mocny apel do naszych historycznych cech, do odwagi, zobaczymy, jak to się przełoży na działania.

Pan senator Szymański prosił mnie jeszcze o dopuszczenie do głosu.

Bardzo proszę.

Senator Antoni Szymański **Przewodniczący Komisji Rodziny i Polityki Społecznej**

Pan Bert Massie mówił o spotkaniu, które odbędzie się niedługo, 1 grudnia. Chciałbym prosić wszystkie osoby, które są na sali i które zamierzają na nie przybyć, aby wpisały się na listę, żebyśmy mieli orientację, kto z państwa będzie. Nasza konferencja odbędzie się w Sali Kolumnowej Sejmu, a więc w dużej sali. Jeżeli znacie państwo osoby, które państwa zdaniem powinny uczestniczyć w tym spotkaniu, które chciałyby w nim uczestniczyć, to prosiłbym o zgłoszenie tego do sekretarza Komisji Zdrowia oraz Komisji Rodziny i Polityki Społecznej, którzy będą przed salą.

Proszę także wszystkich senatorów, jeśli są w ich okręgach osoby zainteresowane poruszaną tu tematyką, żeby również, niekoniecznie dzisiaj, zgłosili adresy tych osób, abyśmy mogli wysłać im zaproszenia. Chodzi o to, żeby korzyść ze spotkania zaplanowanego na 1 grudnia była jak największa.

Dziękuję.

Władysław Sidorowicz **Przewodniczący Komisji Zdrowia**

Dziękuję bardzo panu przewodniczącemu.

Szanowni Państwo, nasze seminarium dobiega końca. Myślę, że było to ważne doświadczenie dla nas wszystkich. Chciałbym serdecznie podziękować Ambasadzie Brytyjskiej, uczestnikom z Wielkiej Brytanii za zaangażo-

wanie się w seminarium i za wkład w prelekcje, które przygotowano. Chciałbym podziękować stowarzyszeniom i organizacjom pozarządowym, przede wszystkim Stowarzyszeniu Przyjaciół Integracji, za wspieranie tego rodzaju aktywności w parlamencie. Chcę podziękować wszystkim uczestnikom tego seminarium i wyrazić nadzieję, że tak jak osadza się prawo w Polsce jako pewne dominium, w ramach którego wszyscy działamy, tak jak coraz lepiej rozumiemy ludzkie prawa, tak i mocniej będziemy czuli, że dzięki działaniom antydyskryminacyjnym ludzie nazywani osobami niepełnosprawnymi mają pełne prawa do uczestnictwa w życiu społecznym. Do tego musi zmierzać nasza aktywność. Oczywiście bardzo dziękuję ILO za znakomitą prezentację i za wspieranie poczynań w tej materii.

Bardzo dziękuję wszystkim państwu za udział w seminarium. Jeszcze raz serdecznie, serdecznie dziękuję.

Materiały uzupełniające

Prof. dr hab. Jacek Wciórka

Niesprawność spowodowana zaburzeniami psychicznymi

1. Schorzenia psychiczne stanowią poważne źródło ryzyka niesprawności.

Syntetyczny wskaźnik globalnego obciążenia chorobami neuropsychicznymi ukazujący lata życia utracone z powodu niesprawności i przedwczesnego zgonu (DALY's, *disability adjusted life years*) szacowano w roku 2000 na świecie na ok. 1,5 mld lat. Zaburzenia neuropsychiczne mają w nim ok. 12% udział

Biorąc pod uwagę syntetyczny wskaźnik lat życia utraconych z powodu niesprawności (*years lost in disability*, YLD's), jako miary globalnego obciążenia chorobami, obliczono, że w roku 2000 ok. 33% tego wskaźnika na świecie wiązało się z zaburzeniami neuropsychicznymi. W Europie wskaźnik ten był relatywnie jeszcze wyższy (43%), z powodu mniejszego znaczenia przyczyn niesprawności związanych z następstwami gorszej opieki położniczej, niedożywienia, ubóstwa i ryzyka chorób zakaźnych – typowych dla mniej rozwiniętych cywilizacyjnie regionów świata. Ponadto, wiadomo, że:

- spośród pojedynczych problemów zdrowotnych największy udział w powstawaniu YLD's ma depresja (12%)
- wśród dziesięciu najważniejszych przyczyn niesprawności na świecie cztery stanowią zaburzenia psychiczne:
  - 1. depresja (ok. 12%)
  - 5. używanie alkoholu (3,1%)
  - 7. schizofrenia (2,8%)

Prof. dr hab. Jacek Wciórka – Polskie Towarzystwo Psychiatryczne, Instytut Psychiatrii i Neurologii.

- 9. choroba afektywna dwubiegunowa (2%)
- w populacji osób w wieku 15-44 lat udział wymienionych przyczyny niesprawności jest na świecie jeszcze bardziej znaczący (odpowiednio: 1, 2, 3 i 5 miejsce).

Ze statystyk ZUS wynika, że w latach 2004–2005 rocznie orzeczono do celów rentowych niezdolność do pracy po raz pierwszy u ok. 64–68 tys. osób. W ok. 16% (ok. 10–11 tys.) była ona spowodowana zaburzeniami psychicznymi. U większości ok. 60% była to niezdolność częściowa, u ok. 32% całkowita, u ok. 8% połączona z niezdolnością do samodzielnej egzystencji.

W tym samym czasie ponowne orzeczenia o niezdolności do pracy z powodu zaburzeń psychicznych zapadały u ok. 100–106 tys. osób rocznie, tj. u ok. 21% ogółu orzeczeń.

Niezdolność spowodowana zaburzeniami psychicznymi cechuje się względnie wyższą stabilnością orzeczanego stopnia niezdolności oraz przeciętnie młodszym wiekiem niż w przypadku innych grup schorzeń. Orzeczenia o niezdolności do pracy z powodu zaburzeń psychicznych zajmują trzecie miejsce pod względem częstości wśród orzeczeń pierwszorazowych (po nowotworach i chorobach krążenia). W przypadku orzeczeń ponownych przesuwają się na miejsce drugie (po chorobach układu krążenia).

Z aktualnego *Raportu o zdrowiu Polaków 2004*, przygotowanego na podstawie reprezentatywnego badania przeprowadzonego przez GUS, wynika, że w Polsce jest ok. 6,2 mln osób niepełnosprawnych. U ok. 600 tys. z nich, tj. u ok. 10% ogółu, przyczyną są zaburzenia psychiczne, w tym upośledzenie umysłowe (ok. 2,5%).

2. Straty spowodowane niesprawnością w następstwie zaburzeń psychicznych są niezwykle kosztowne i obejmują wiele obszarów życia społecznego

Charakter niesprawności spowodowanej zaburzeniami psychicznymi jest różnorodny – inny w przypadku zaburzeń otępiennych, inny w przypadku zaburzeń spowodowanych alkoholem czy innymi substancjami psychoaktywnymi, inny w przypadku nawracających lub przewlekłych psychoz, inny w przypadku zaburzeń rozwoju psychicznego lub pojawiających się u dzieci i młodzieży.

Obok łatwych do policzenia bezpośrednich kosztów leczenia i rehabilitacji, zaburzenia psychiczne pociągają za sobą ogromne i trudne do uchwycenia koszty pośrednie ponoszone przez wiele sektorów gospodarki, zwłaszcza: edukacji, pracy i spraw socjalnych, spraw wewnętrznych, sprawiedliwości, a także koszty ponoszone przez rodziny.

3. Niesprawność spowodowana zaburzeniami psychicznymi zależy nie tylko od czynników bezpośrednio związanych z wystąpieniem i przebiegiem choroby

Poważny udział w kształtowaniu rozmiarów i charakterystyki niesprawności mają tu czynniki społeczno-kulturowe – niechętnie stereotypy i uprzedzenia, stygmatyzacja, dyskryminacja i wykluczanie – które ułatwiają spychanie osób z zaburzeniami psychicznymi, także z przebytymi zaburzeniami psychicznymi, w obszar niesprawności i jej negatywnych skutków – zubożenia, niedostępności pracy, osamotnienia, utraty źródeł oparcia i satysfakcji życiowej, zależności instytucjonalnej.

Czynniki te działają na wszystkich poziomach życia społecznego – w relacjach interpersonalnych, rodzinnych, w środowisku pracy i nauki, w środowisku lokalnym. Niestety oddziałują też na politykę społeczną państwa, która od lat ignoruje lub nawet dyskryminuje potrzeby osób z zaburzeniami psychicznymi – powiększając i utrwalając rozmiary ich niepełnosprawności.

Zaniedbania te powodują, że w Polsce nie są prowadzone w sposób systematyczny i dostatecznie intensywny ani promocja zdrowia psychicznego, ani inne działania zmniejszające ryzyko wystąpienia zaburzeń psychicznych w różnych grupach i środowiskach. System opieki zdrowotnej jest nienowoczesny, niesprawny, nierówno dostępny i – niestety – skazuje wielu chorych na leczenie w warunkach niegodnych, których nikt już nie zaakceptowałby w odniesieniu do innych grup chorych. Tych niedostatków nie jest w stanie wyrównać względnie dobrze rozwijający się system pomocy społecznej. Nie ma wreszcie skutecznych narzędzi gromadzenia i porządkowania wiedzy na temat zdrowia psychicznego i jego zaburzeń.

Polska należy, niestety, do niechlubnej grupy 30% krajów na świecie, które nie wdrożyły swego narodowego programu ochrony zdrowia psychicznego. W tej mierze jesteśmy opóźnieni w stosunku do większości krajów europejskich o 20–30 lat.

4. Warunki wyrównania szans i wspierania aktywności osób zagrożonych niepełnosprawnością lub niepełnosprawnych z powodu schorzeń psychicznych

Zgodnie z doświadczeniami zgromadzonymi w Polsce i w zgodzie z postulatami WHO (*The World Health Report 2001, Investing in Mental Health 2003*), strategią krajów europejskich (*Helsinkińska Deklaracja i Plan Działania Ministrów Zdrowia krajów europejskich 2005*) i Unii Europejskiej (*Zielona Księga 2005*) system taki powinien obejmować:

- promocję zdrowia psychicznego – poprzez propagowanie zdrowych stylów życia oraz wiedzy i umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach
- zapobieganie zaburzeniom psychicznym – poprzez przeciwdziałanie czynników ryzyka w narażonych grupach i środowiskach, budowanie systemu poradnictwa kryzysowego oraz przeciwdziałanie społecznemu napiętnowaniu, nierówności i wykluczaniu osób
- racjonalizację i unowocześnienie systemu opieki zdrowotnej i wsparcia społecznego dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz skuteczną integrację tych wysiłków
- tworzenie narzędzi badawczych i informatycznych do budowania wiedzy na temat zdrowia psychicznego i związanych z nim problemów dla aktualnych i przyszłych decyzji.

5. Doświadczenia i wyniki badań w innych krajach, a także w Polsce wskazują, że niesprawności spowodowanej zaburzeniami psychicznymi można zapobiegać, można też skutecznie ograniczać jej rozmiary i skutki

Także w Polsce można wskazać przykłady dobrych i skutecznych rozwiązań.

Niewiele jednak można osiągnąć bez wprowadzenia systemowych, systematycznych oraz konsekwentnych zmian w polityce społecznej państwa wobec zdrowia psychicznego i związanych z nim problemów zdrowotnych.

Podstawowymi trudnościami, które blokowały i nadal blokują w Polsce wprowadzenie takich rozwiązań, są:

- powszechna ignorancja w zakresie wiedzy o zdrowiu psychicznym i zaburzeniach psychicznych, wzmacniana przez utrwalone, głęboko zakorzenione stereotypy i uprzedzenia
- rozmyta i często zaniechana odpowiedzialność za politykę społeczną i zdrowotną w tym obszarze wraz z naiwnym przekonaniem, że mechanizmy rynkowe zastąpią tu planowe działanie
- niechęć do inwestowania w ochronę zdrowia psychicznego, wzmacniana przez świadomość, że ta grupa zainteresowania oraz jej reprezentanci nie dysponują w przetargu społecznym silnymi środkami skutecznego nacisku
- przekonanie, w zasadzie słuszne, że potrzebne rozwiązania są kosztowne. Jednak zaniechania w tym zakresie są również kosztowne, a w dodatku powodują, że dostępne skromne środki są często marnotrawione albo potęgują straty i koszty w innych sektorach.

6. Co robić?

Odpowiedzią środowiska psychiatrycznego, wspomaganego w tym względzie przez pozarządowe organizacje samopomocowe, jest proponowany projekt ustanowienia wprowadzenia narodowego programu ochrony zdrowia psychicznego. Jego aktualna redakcja obejmuje trzy strategiczne cele operacyjne:

Cel 1. Promowanie zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom psychicznym, poprzez:

- upowszechnianie wiedzy na temat zdrowia psychicznego, kształtowanie zachowań i stylów życia korzystnych dla zdrowia psychicznego oraz rozwijanie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach zagrażających zdrowiu psychicznemu
- zapobieganie zaburzeniom psychicznym oraz przeciwdziałanie nietolerancji, wykluczeniu i dyskryminacji osób z problemami zdrowia psychicznego
- tworzenie instytucji poradnictwa i pomocy w kryzysach

Cel 2. Zapewnienie osobom z zaburzeniami psychicznymi wielostronnej, zintegrowanej i dostępnej opieki zdrowotnej oraz innych form pomocy niezbędnych do życia w środowisku społecznym (w tym rodzinnym, zawodowym) poprzez systemowe upowszechnienie:

- środowiskowego modelu psychiatrycznej opieki zdrowotnej
- zróżnicowanych form pomocy i oparcia społecznego
- udziału w życiu zawodowym
- koordynacji różnych form opieki i pomocy

Cel 3. Rozwój badań naukowych i systemów informacji z zakresu ochrony zdrowia psychicznego

Pozostaje mieć nadzieję, że prace tego gremium podejną ze zrozumieniem do wyrażanego w ważnych dokumentach międzynarodowych przekonania, że „nie ma zdrowia bez zdrowia psychicznego” i że nie można sobie w nowoczesnym świecie dziś wyobrazić, by dyskusja o wyrównywaniu szans osób niepełnosprawnych pomijała problem niepełnosprawności spowodowanej zaburzeniami psychicznymi.

Materiał przygotowany na posiedzenie seminaryjne Komisji Rodziny i Polityki Społecznej oraz Komisji Zdrowia w dniu 7 listopada 2006 r.

Sławomir Golec

Szanowni Państwo,

Poproszono mnie o przedstawienie obszaru dotyczącego zaopatrzenia w pomoce techniczne dla niepełnosprawnych w aspekcie wyrównywania ich szans i wspierania ich aktywności. Występuję przed państwem jako przedstawiciel przedsiębiorców; producentów sprzętu dla osób niepełnosprawnych. Firma Reha-Pol-A, którą zarządzam, istnieje w Polsce od 1994 roku. Jest to największy producent wózków inwalidzkich i pomocy technicznych dla niepełnosprawnych w Polsce. Według mojej wiedzy jest to również największa jednostka produkcyjna tego typu w Europie. Roczna produkcja wózków inwalidzkich sięga 80.000 sztuk. Dodatkowo wytwarzamy rocznie około 15.000 łóżek rehabilitacyjnych oraz 60.000 sztuk innego sprzętu pomocniczego takiego jak pomoce do chodzenia (balkoniki, podpórki), krzeselka toaletowe czy fotele. Większość naszych produktów trafia do klientów zagranicznych. Jednakże spora część sprzedawana jest również w kraju. Nasza marka jest chyba najlepiej rozpoznawalna przez niepełnosprawnych w Polsce. Siedziba spółki mieści się w Trzebnicy – miasteczku położonym 20 kilometrów na północ od Wrocławia. Zatrudniamy obecnie 400 osób. Jesteśmy największym pracodawcą na tym terenie. Nasze produkty staramy się wytwarzać opierając się na współpracy z ich przyszłymi użytkownikami. Dlatego utrzymujemy bliskie kontakty z różnymi organizacjami i stowarzyszeniami osób niepełnosprawnych, które opiniują (często krytycznie) wdrażane przez nas nowe produkty. Kontakty te pozwalają mi na spojrzenie z dwóch różnych punktów na problem integracji niepełnosprawnych. Dlatego chciałbym, żeby potraktowali państwo moje wy-

---

Sławomir Golec – dyrektor Reha-Pol-A.

stąpienie jako efekt doświadczeń z okresu trzynastu lat pracy i kontaktów dla i z osobami niepełnosprawnymi.

Ważnym aspektem w procesie wyrównywania szans osób niepełnosprawnych we współczesnych społeczeństwach jest ich zaopatrzenie w szereg pomocy technicznych takich jak wózki inwalidzkie, protezy, aparaty słuchowe czy urządzenia do wspomagania mowy. Oczywiście jest, że bez dostępu do tych pomocy osoby niepełnosprawne będą miały ograniczone lub wręcz zablokowane możliwości pełnego współistnienia wśród osób zdrowych. Tak jak większość państw, Polska wspomaga osoby niepełnosprawne w zaopatrzeniu w te pomoce na podstawie szczegółowych aktów prawnych. Duża część potrzebnych do funkcjonowania w społeczeństwie pomocy w stopniu podstawowym jest finansowana z budżetu państwa. Czy są to wystarczające i optymalnie prowadzone działania?

Przy analizie problemu wyrównywania szans w zakresie dostępu do pomocy technicznych powinniśmy skupić się na kilku podstawowych zagadnieniach. Są to, według mnie:

- dostępność
- jawność
- rzetelność
- opieka
- jakość
- wolność wyboru

Dostępność

Po pierwsze, należy zapewnić dostępność środków finansowych. Państwo powinno tak organizować zaopatrzenie w pomoce techniczne, aby finansować najlepsze środki techniczne, na jakie je stać. Wydaje się, że zapewnienie minimalnego wyposażenia w pomoce techniczne zaspokoi i wyczerpie w wielu przypadkach potrzeby; pozwoli na przemieszczanie się, słyszenie, komunikowanie. Ważnym punktem jest określenie definicji tego minimalnego wyposażenia. Czy powinniśmy przyjąć, że minimum tym jest na przykład standardowy wózek inwalidzki? Czy może sprzęt wykraczający nieco poza określenie „standardowy”?

Nie można pozwolić, by dostarczany w ramach pomocy państwa sprzęt nie spełniał podstawowych, czyli minimalnych wymagań osoby niepełnosprawnej. Jako przykład podam refundację wózków inwalidzkich, która z racji prowadzonej działalności jest mi najbardziej znana. Niejednokrotnie

dzwoniły do mnie osoby jednostronnie sparaliżowane, które otrzymały w ramach limitu NFZ lub wcześniej kas chorych wózek inwalidzki. Limit ten pozwalał na zaopatrzenie ich w tzw. wózek inwalidzki standardowy, który kompletnie nie spełniał swojego zadania w odniesieniu do tych osób; wcale nie ułatwiał im samodzielnego funkcjonowania, był kolejnym meblem w domu. To samo dotyczyło np. osób z amputowanymi kończynami dolnymi. Refundowany wózek standardowy wręcz zagrażał ich bezpieczeństwu. Takie przykłady mógłbym mnożyć. Domyślam się, że znalazłbym je również w innych grupach produktów. Tu jest właśnie miejsce na określenie tego minimum, ale nie standardowego dla wszystkich, lecz bardziej zindywidualizowanego, uwzględniającego rodzaj niepełnosprawności. Musimy więc zadbać o dostępność sprzętu, który będzie spełniał swoje podstawowe funkcje i w stopniu wystarczającym zapewniał niepełnosprawnym jego właściwe wykorzystanie.

Jest to jednak tylko pomoc w ułatwieniu życia codziennego w domu, rodzinie, funkcjonowaniu w ograniczonej przestrzeni. Minimum to nie pozwoli na aktywne włączenie się w życie społeczeństwa, usamodzielnienie, w końcu pracę i bycie niezależnym. Dlatego czasem niezbędne jest zapewnienie zaopatrzenia w pomoce techniczne w sposób uwzględniający potrzeby i aspiracje. Takie zaopatrzenie, które nie zamknie drogi rozwoju i awansu społecznego czy zawodowego. Nie muszą to być aspiracje na ogromną skalę. Czasem może to być wyjazd na spacer, do kina, kościoła, na spotkanie z przyjaciółmi. Czasem aspiracje te są większe; dotyczą pracy, aktywnego włączania się w życie społeczne. Ponieważ rozwiązanie to dotyczy pewnej grupy ludzi oraz wykracza poza zapewnienie podstawowych potrzeb, jest tutaj miejsce na dodatkowe źródła finansowania. Mogą to być środki na przykład z PFRON, funduszy ZPCh., od sponsorów lub inne.

W końcu należy zapewnić niepełnosprawnym dostępność informacji o sposobach finansowania zakupu środków technicznych. Powinno to być robione już od pierwszego etapu zaopatrzenia w sposób rzetelny i przejrzysty. Bardzo często niepełnosprawni nie wiedzą, jakie mają możliwości, jaką pomoc mogą otrzymać, gdzie się po nią zwrócić. Najprostszym rozwiązaniem jest stworzenie centrów informacji dla osób niepełnosprawnych, które prowadziłyby działania w zakresie informowania i doradztwa. Informowałyby nie tylko samych zainteresowanych, ale też wszystkich, którzy decydują o doborze pomocy technicznych. Myślę o prowadzeniu w tych centrach szkoleń i prezentacji w zakresie nowoczesnych technik i kierunkach rozwoju w zakresie pomocy technicznych, szkoleń w zakresie nowych rozwiązań systemowych. Jest to konieczne ze względu na dość niski po-

ziom znajomości szczegółowych rozwiązań w dostępnych środkach technicznych. Często spotykam się z zaskoczeniem lekarzy i rehabilitantów, gdy widzą różnorodność oferowanych wózków dla poszczególnych rodzajów niepełnosprawności.

Jawność

W chwili obecnej nie ma w Polsce jasnych kryteriów przyznawania pomocy technicznych dla niepełnosprawnych. Owszem, opisane są zasady i ogólny opis sprzętu finansowanego z budżetu państwa (np. wózek inwalidzki). Ale na tej podstawie można zaopatrzyć osobę niepełnosprawną w dowolnego rodzaju sprzęt; od najprostszego po najbardziej skomplikowany. Jedynym warunkiem jest zmieszczenie się w limicie refundacji. Sprzęt ten często nie spełnia podstawowych wymogów stawianych przez ustawodawcę i oczekiwań użytkowników. Jedyną formą prowadzonej kontroli jest kontrola dokumentacji – faktur i zleceń. Myślę, że potrzebny jest ogólnodostępny, jawny wykaz refundowanych pomocy technicznych, zawierający dane produktów. Podstawą może być tu Rejestr Wyrobów Medycznych i założenie, że tylko wyroby figurujące w tym rejestrze mogą być finansowane z budżetu państwa. Wykaz ten powinien być uaktualniany raz w roku. Dodatkowo jawna powinna być cena każdego produktu deklarowana przez producenta lub dystrybutora. Pozwoliłoby to na uniknięcie nadużyć, zawyżania cen i sprzedaży sprzętu niedopuszczonego do obrotu na rynku polskim. Osoby niepełnosprawne mogłyby też same orientować się, co jest dla nich dostępne, w jakich cenach i z jakimi ewentualnymi opcjami dostępnymi za dopłatą.

Rzetelność

Proszę postawić się w sytuacji niepełnosprawnego, który staje przed odpowiedzialnym i często trudnym zadaniem, jakim jest wybór nowego sprzętu. Dla wielu osób zdrowych jest to wybór porównywalny do zakupu roweru bądź nart. Ale ten, kto potrzebuje pomocy technicznych, ma świadomość, że wybór ten zadecyduje o jego życiu przez najbliższe kilka lat. Zadecyduje o jego szansach i możliwościach. Dlatego należy ogromny nacisk położyć na rzetelność. Rzetelność w informacji o sprzęcie, w jego doborze i w dostarczeniu. Trafiając do punktu realizującego zaopatrzenie, który jest zorientowany na szybki zysk, niepełnosprawny skazany jest na

„doradztwo” osób często niekompetentnych, oferujących sprzęt, który przyniesie temu punktowi najwyższy zysk. Z przyczyn oczywistych te propozycje nie są najlepszymi dla najbardziej zainteresowanych. Pojawia się tu problem, o którym wspominałem wcześniej, czyli zawyżania cen i ustalania ich na poziomie limitów refundacyjnych za sprzęt, który nie spełnia podstawowych założeń. Dlatego należy stawiać na uczciwe, rzetelne i wiarygodne firmy, a eliminować te, które nadużywają i wykorzystują niewiedzę i łatwowierność swoich klientów.

Opieka

Otrzymaliśmy sprzęt wart kilkaset lub kilka tysięcy złotych. Od tej chwili nasze życie ma się zmienić w sposób diametralny. Tak jest przez tydzień, miesiąc, rok, kilka lat. Poruszamy się, komunikujemy, widzimy. Ale co stanie się, jeżeli sprzęt, który ma nas wspomagać, zawiedzie? Koniec z naszymi marzeniami? Koniec z zaspokajaniem aspiracji, ambicji? Niekoniecznie. Jest to często lekceważony i zaniedbywany problem. NFZ lub inne instytucje miały obowiązek tylko sfinansować zakup sprzętu. Owszem, partycypują także w jego naprawie, która kosztuje zwykle tyle, ile zakłada limit refundacyjny (wracamy do kwestii wiarygodności). Nie możemy dopuścić do sytuacji, gdy niepełnosprawny jest pozostawiony sam sobie. Dystrybutorzy i producenci powinni „prowadzić za rękę” swojego klienta przez czas użytkowania sprzętu. Dlatego tak ważna jest jawność i rzetelność, o której wspominałem wcześniej. Jawność i rzetelność nie tylko w momencie sprzedaży, ale też w okresie użytkowania pomocy technicznych. Nie twierdzę, że powinniśmy dostarczać tylko sprzęt, który się nie psuje. To nie jest realne. Ale należy promować zdrowe zasady rozwiązywania problemów. Należy promować zdrowe zasady komunikacji producentów i dystrybutorów z niepełnosprawnymi. Należy dążyć do sytuacji, gdy niepełnosprawny będzie czuł, że nie jest pozostawiony sam na sam z problemem, któremu nie jest w stanie zaradzić.

Jakość

Nie stać nas na to, by kupować produkt tani. To popularne powiedzenie nabiera szczególnego znaczenia w naszej dyskusji. Jak już wspominałem, finansować należy najlepsze środki techniczne, na jakie nas stać. Nie cho-

dzi tu o dostarczanie za pieniądze państwowe najdroższego sprzętu. Ale trzeba iść w kierunku wykorzystywania tych pieniędzy jak najlepiej. Z takim produktem będziemy męczyć się i „walczyć” przez kolejne lata. Dlatego warto jest postawić na produkty sprawdzone, takie, które gwarantują funkcjonowanie przez założony okres. Oczywiście wracamy tutaj do sprawy rzetelności dostawców i jawności dostępnego sprzętu. Jest to więc chyba kolejny argument za tym, że warto jednak pomyśleć o weryfikacji sprzętu dopuszczanego do obrotu i refundowanego z pieniędzy państwowych.

Wolność wyboru

W zasadzie wszystkie poruszone powyżej kwestie doprowadzają nas do podstawowego punktu: wolności i świadomości w wyborze. Jeżeli będą dostępne środki finansowe, informacje na temat ich dostępności, informacje na temat sprzętu, jego rodzajów, jeśli doprowadzimy do dystrybucji poprzez sieć rzetelnych dystrybutorów, to w bezpośredni sposób umożliwimy osobie niepełnosprawnej w pełni świadomy i wolny wybór najbardziej jej odpowiadającego środka technicznego.

Stawiamy sobie dziś pytanie: Co jest przeszkodą w budowie takiego systemu? Myślę, że główny problem tkwi w braku wdrożenia przedstawionych przeze mnie zagadnień.

Z powyższej analizy na plan pierwszy wysuwają się dwa punkty: jawność i rzetelność. Jeżeli będziemy w stanie opracować mechanizmy promujące postawy przyjazne niepełnosprawnym w zakresie zaopatrzenia w pomoce techniczne, to przełamiemy wiele innych barier, które ograniczają wyrównywanie ich szans i wspieranie ich aktywności. Gdy niepełnosprawni będą w stanie wyposażyć się w pomoce techniczne odpowiadające ich potrzebom i spełniające swoje podstawowe funkcje – z ich punktu widzenia – łatwiej będzie o aktywizację i integrację w społeczeństwie.

Wystąpienie przygotowane na posiedzenie seminaryjne Komisji Rodziny i Polityki Społecznej oraz Komisji Zdrowia w dniu 7 listopada 2006 r.

Wojciech Witkowski

System wyrównywania szans osób niepełnosprawnych. Doświadczenia i wizja pracodawcy

Wstęp. Społeczne i humanitarne aspekty ochrony
osób niepełnosprawnych. Polityka Unii Europejskiej
oraz Polski model ochrony osób niepełnosprawnych

Cywilizacyjny rozwój współczesnego świata nakazuje widzieć problemy osób niepełnosprawnych jako społeczny i humanitarny obowiązek wyrównywania szans życiowych.

Po przystąpieniu do Unii Europejskiej Polska realizuje proces dostosowania prawa do wymogów i standardów obowiązujących w państwach członkowskich.

Jednym z podstawowych imperatywów Unii Europejskiej wobec osób niepełnosprawnych jest zagwarantowanie równości dostępu do pracy. Również polskie prawo konstytucyjne zawiera gwarancje dla obywateli utrzymywania się z własnej pracy.

Prawo Unii Europejskiej jest wyraźnie zorientowane na promocję zatrudniania osób niepełnosprawnych oraz eliminowanie dyskryminacji osób w życiu zawodowym.

Unia Europejska pozostawia państwom członkowskim stosunkowo dużą autonomię w dziedzinie systemowych rozwiązań problematyki osób niepełnosprawnych.

Generalną jednak zasadą i praktyką jest sprawowanie w tym zakresie opieki państwowej poprzez wyspecjalizowane agendy rządowe.

Wojciech Witkowski – wiceprezes Inter Groclin Auto S.A.

Opieka państwowa w krajach Unii Europejskiej charakteryzuje się ponoszeniem wysokich kosztów budżetowych oraz indywidualnym adresowaniem środków finansowych, co nadaje systemowi charakter dotacyjny.

Polski model systemowej ochrony osób niepełnosprawnych kształtowany prawnie ustawą z dnia 9 maja 1991 roku o zatrudnianiu i rehabilitacji osób niepełnosprawnych, następnie wielokrotnie nowelizowaną, (37-krotnie) charakteryzuje się powierzeniem przez państwo znacznego zakresu obowiązków wyrównywania szans życiowych dla osób niepełnosprawnych pracodawcom w zamian za określone preferencje w systemie finansowo-podatkowym.

Piętnastoletni okres funkcjonowania polskiego modelu systemowej ochrony osób niepełnosprawnych skłania do wyrażenia opinii, że powinien być kontynuowany i ulepszany, a w swych dobrych rozwiązaniach powinien być wzorcem do naśladowania i stosowania w krajach Unii Europejskiej.

Krótką charakterystyka firmy Inter Groclin Auto S.A. jako pracodawcy osób niepełnosprawnych.

Firma Inter Groclin Auto S.A. jest polskim, prywatnym przedsiębiorstwem typowo produkcyjnym, zorientowanym na eksport produktów do krajów Unii Europejskiej.

Asortymentowy profil produkcji jest ukierunkowany na specjalizację w dziedzinie wytwarzania foteli sportowo-ergonomicznych oraz części i podzespołów do produkcji foteli dla różnych marek i typów samochodów osobowych.

Proces produkcyjno-technologiczny charakteryzują wysokie wymagania branży motoryzacyjnej zdefiniowane w certyfikowanych systemach jakości.

Wymagania wysokiej konkurencji rynku motoryzacyjnego narzucają napięte rygory normatywów czasu pracy oraz zużycia materiałów i surowców.

Firma jest publiczną spółką akcyjną notowaną na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych.

Od dnia 01.07.1994 roku firma posiada status zakładu pracy chronionej.

W okresie posiadania statusu zakładu pracy chronionej firma działając na trudnym, europejskim rynku motoryzacyjnym z wielokrotnością obrotów eksportowe oraz w sposób systematyczny osiągała coraz wyższy stopień koncentracji zatrudnienia osób niepełnosprawnych. (wykres nr 1)

Na koniec III kwartału br. firma zatrudniała 2359 osób niepełnosprawnych, co stanowi 78% ogółu zatrudnionych. Osoby ze znacznym oraz umiarkowanym stopniem niepełnosprawności stanowią 20% zatrudnienia ogólnego.

Wyniki produkcyjno-ekonomiczne Groclinu są publicznie oceniane w kategoriach sukcesu gospodarczego, o czym zaświadcza liczne, prestiżowe nagrody i wyróżnienia krajowe oraz zagraniczne.

Upoważnia to do postawienia tezy, że w warunkach konkurencyjnej gospodarki rynkowej może być miejsce dla podmiotów gospodarczych, które w swojej działalności stawiają na wyrównywanie szans oraz aktywizację zawodową osób niepełnosprawnych.

Należy jednak wyraźnie zauważyć, że w warunkach narastającej globalizacji gospodarki światowej oraz przy postępującym procesie ograniczania w polskim systemie prawnym w stosunku do ustawy z dnia 09.05.1991r., narzędzi oraz wymiaru rekompensowania pracodawcom podwyższonych kosztów zatrudniania osób niepełnosprawnych realizowanie misji oraz zadań i obowiązków zatrudniania i rehabilitacji osób niepełnosprawnych staje się coraz trudniejsze.

Teza powyższa nie może być traktowana jako subiektywna opinia pracodawców, ponieważ jej zasadność dokumentują konkretne, obiektywne wyliczenia rachunkowe oraz analizy i symulacje ekonomiczne sporządzane wielokrotnie przez organizacje reprezentujące środowisko osób niepełnosprawnych, jak np. KIG-R, POPON, KRAZON i inne.

Redukcja pomocy publicznej państwa pozostaje w sprzeczności z dążeniem do obniżenia w naszym kraju stopy bezrobocia osób niepełnosprawnych, zwłaszcza w wieku od 18–25 lat, oraz potrzebą wspierania rozwoju aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych.

Potwierdzają to dane wskazujące na spadek w naszym kraju liczby podmiotów gospodarczych będących zakładami pracy chronionej oraz pogarszanie ich standingu finansowego, co w konsekwencji ogranicza plany rozwoju inwestycyjnego zorientowanego na tworzenie nowych stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych.

Zjawisko to, znajdujące również odniesienie w doświadczeniach Inter Groclin Auto, należy ocenić negatywnie.

Usytuowanie Inter Groclin Auto w polskim modelu zatrudniania i rehabilitacji osób niepełnosprawnych

Wyrównywanie szans i wspieranie aktywności osób niepełnosprawnych jest wpisane w misję działalności gospodarczej firmy Inter Groclin Auto i stanowi wyraz publicznej odpowiedzialności biznesu w zakresie adekwatnym do potrzeb społecznych w rejonie działalności firmy.

Konkretnym przykładem reagowania na lokalne problemy społeczności osób niepełnosprawnych było zapewnienie nowych miejsc pracy dla znajdujących się w upadłości lub recesji gospodarczej jednostek spółdzielczości pracy w Grodzisku Wlkp. i Wolsztynie, które masowo zwalniały pracowników niepełnosprawnych w okresie transformacji polskiej gospodarki.

Groclin stworzył w tamtym okresie dla niepełnosprawnych osób bezrobotnych realną alternatywę zatrudnienia i rehabilitacji i swoją misję konsekwentnie realizuje w zarówno bieżącej działalności, jak również w założeniach strategii przyszłościowej.

W strategii firmy zatrudnienie i rehabilitacja są traktowane jako wartości fundamentalne dla idei wyrównywania szans i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

Permanentny rozwój firmy w latach 1994–2006 zapewnił nie tylko walor stabilnego zatrudnienia, a również stały przyrost nowych stanowisk pracy przeznaczonych i przygotowanych dla osób niepełnosprawnych.

W omawianym okresie liczba zatrudnionych osób niepełnosprawnych wzrosła ze 175 osób w 1994 roku do 2359 osób w 2006 roku, co stanowi wzrost ponad 13-krotny.

Było to możliwe dzięki właściwemu planowaniu i projekcji rozwoju inwestycyjnego firmy uwzględniającego dostosowanie infrastruktury budowlanej, produkcyjnej oraz socjalno-bytowej do potrzeb i wymagań wynikających z zatrudniania osób niepełnosprawnych.

W rezultacie obiekty produkcyjne firmy oraz ich wyposażenie są przyjazne dla osób niepełnosprawnych nie tylko w zakresie wymaganych norm i przepisów, ale także z punktu widzenia ukształtowania właściwych stosunków międzyludzkich oraz atmosfery i etyki pracy.

Dla pracodawcy decydującego się na misję wyrównywania szans i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych fundamentalnym warunkiem jest rekompensata podwyższonych kosztów zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

W opracowaniach pilotażowych sporządzanych w firmie w 2004 roku do celów obliczania podwyższonych kosztów zatrudniania osób niepełnospra-

wnych przekazanych ówczesnemu Pełnomocnikowi Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych wykazano, że pomoc publiczna kształtuje się w granicach od 31,5% do 46,5% w relacji do rzeczywiście ponoszonych kosztów.

Obowiązujące w tym zakresie rozwiązania wielokrotnie nowelizowane są przedmiotem ciągłych dyskusji, analiz i wymiany poglądów pomiędzy reprezentantami „środowiska” osób niepełnosprawnych a instytucjami państwa.

Na bazie doświadczeń firmy Inter Groclin Auto pogarszanie zewnętrznych uwarunkowań spowodowanych procesami globalizacji i hiperkonkurencji, przy jednoczesnym redukowaniu wymiaru pomocy publicznej dla pracodawców zatrudniających osoby niepełnosprawne, powoduje niebezpieczeństwo ograniczania przez pracodawców uczestnictwa w procesie wyrównywania szans i aktywizacji osób niepełnosprawnych.

Społeczne skutki tego zjawiska są już widoczne w statystykach ogólnokrajowych, a w przypadku firmy Inter Groclin Auto wymuszają dla sprostania wyzwaniom konkurencji do poszukiwania rynków o niższych kosztach pracy.

Taką alternatywę strategii gospodarczej dla firmy stanowi rynek ukraiński, gdzie Groclin zrealizował inwestycję przemysłową zatrudniającą aktualnie około 1000 pracowników, a w niedalekiej przyszłości, docelowo ponad 2000 osób.

Alokacja tej inwestycji jest wspierana dodatkowo preferencjami podatkowymi państwa ukraińskiego.

Zarząd Inter Groclin Auto analizuje i z uwagą śledzi wszelkie rządowe propozycje zmian systemowych w zakresie zatrudniania i rehabilitacji osób niepełnosprawnych w aspekcie możliwości godzenia bezkompromisowych warunków biznesowych z misją publicznej odpowiedzialności pracodawcy.

Nie ulega kwestii, że w obecnym kształcie polskiego systemu zatrudniania, rehabilitacji osób niepełnosprawnych kompromis tych dwóch celów staje się coraz trudniej osiągalny.

W konkretnych doświadczeniach i projekcjach firmy Inter Groclin Auto prowadzi to do konieczności przenoszenia produkcji na rynek ukraiński z zagrożeniem znacznej redukcji zatrudnienia również osób niepełnosprawnych w zakładach produkcyjnych w kraju. (wykres nr 4)

W kontekście takich uwarunkowań zewnętrznych misja Groclinu wyrównywania szans i aktywizacji osób niepełnosprawnych jest realnie zagrożona.

Sygnal taki, płynący z doświadczeń jednego podmiotu gospodarczego, nie powinien być traktowany jako incydentalny i odosobniony.

W naszej ocenie bardzo wiele polskich podmiotów gospodarczych znajduje się w podobnych sytuacjach stwarzających ryzyko lawinowych skutków społecznych, które w pierwszej kolejności mogą dotyczyć i okazać się najbardziej dotkliwe dla wymagającej szczególnego wsparcia grupy społecznej osób niepełnosprawnych.

Doświadczenia pracodawcy w procesie wyrównywania szans i wspierania aktywności osób niepełnosprawnych

Sięgając do przykładów i doświadczeń firmy Inter Groclin Auto S.A. pragnę zauważyć, że ze względu na długi okres funkcjonowania firmy jako zakładu pracy chronionej oraz osiągniętą i utrzymywaną skalę zatrudnienia osób niepełnosprawnych może być doskonałym poligonem dla oceny polskiego systemu zatrudniania i rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

Zarząd firmy podejmując się misji tworzenia warunków do wyrównywania szans zawodowych i społecznych osób niepełnosprawnych stanął przed dylematem, czy możliwe jest pogodzenie rygorystycznych wymagań europejskiego rynku motoryzacyjnego z realizacją w procesie gospodarowania, zadań i celów zatrudniania i rehabilitacji osób niepełnosprawnych.

Z satysfakcją mogą uczestników dzisiejszego seminarium poinformować, że przykład firmy Inter Groclin Auto udziela tutaj odpowiedzi pozytywnej.

Firma, która w strukturze zatrudnienia posiada 78% udział osób niepełnosprawnych, jest oceniana jako dobrze zorganizowane, nowoczesne i rozwojowe przedsiębiorstwo branży motoryzacyjnej, będące interesującym partnerem obrotu wewnątrzunijnego dla światowych koncernów samochodowych.

Pracownicy niepełnosprawni naszego przedsiębiorstwa udowadniają, że potrafią realizować proces produkcyjny określony normami i warunkami przemysłu motoryzacyjnego oraz wymaganiami systemów jakości, bezpieczeństwa, ochrony środowiska takich jak: ISO/TS - 16949 oraz ISO - 14001.

Firma była promotorem i liderem w pozyskiwaniu certyfikatów systemów zarządzania jakością w Polsce zarówno w ujęciu branżowym, jak również wśród zakładów pracy chronionej.

W systemie organizacji pracy przedsiębiorstwa, osoby niepełnosprawne są aktywnymi uczestnikami procesu produkcji. Są włączeni do normalnego toku wytwarzania dóbr produkcyjnych czując się równoprawnymi i pełnowartościowymi członkami społeczności zawodowej.

Nie stosuje się wyodrębniania wydziałów i komórek organizacyjnych zatrudniających wyłącznie osoby niepełnosprawne, co mogłoby tworzyć wrażenie izolowania czy wręcz dyskryminacji członków załogi z powodów niepełnosprawności.

Istotnym elementem wyrównywania szans i aktywizacji osób niepełnosprawnych obok rozwiązywania zagadnień w procesie zatrudniania i zapewniania pracy jest tworzenie trwałych rozwiązań w dziedzinie opieki leczniczo-rehabilitacyjnej.

W tym zakresie dokonania i doświadczenia Inter Groclin Auto można uznać za wzorcowe.

Firma dysponuje świetnie wyposażoną bazą leczniczo-rehabilitacyjną, która umożliwi świadczenie opieki medycznej i rehabilitacji poprzez zabiegi fizjoterapeutyczne, hydroterapię, krioterapię itp. z zastosowaniem najnowszych metod i najbardziej efektywnej aparatury specjalistycznej.

Zakres wyposażenia i oprzyrządowania przychodni zdrowia jest poprzez konsultacje z personelem medycznym dostosowywany do struktury schorzeń osób niepełnosprawnych, która kształtuje się następująco:

Struktura rodzajowa schorzeń osób niepełnosprawnych

L.p.	Wyszczególnienie	Udział %
1.	Schorzenia kręgosłupa i narządów ruchu	53,30
2.	Choroby układu nerwowego	26,25
3.	Choroby narządu wzroku i słuchu	4,61
4.	Choroby układu krążenia	3,09
5.	Pozostałe	12,75
Razem		100,00

Dodatkowym walorem zakładowej koncepcji realizowania procesów rehabilitacyjnych jest usytuowanie przychodni zdrowia na terenie obiektu sportowego klubu Groclin-Dyskobolia SSA, co pozwala włączać osoby niepełnosprawne w profilaktykę leczniczą poprzez sport.

Dobrze rozbudowane i poprawnie funkcjonujące zaplecze rehabilitacyjne pozwala wykorzystywać środki zakładowego funduszu rehabilitacji w zdecydowanej mierze na indywidualną pomoc leczniczo-rehabilitacyjną.

Jest to główny kierunek wykorzystania ZPFRON-u obok indywidualnej pomocy finansującej dojazdy osób niepełnosprawnych, co jest niezbęd-

dnym warunkiem ich zatrudniania wobec rozległości lokalnego rynku pracy.

**Wizja pracodawcy kształtowania systemu wyrównywania szans
i wspierania aktywności osób niepełnosprawnych.
Próba odpowiedzi na tezy programowe seminarium**

Teza 1.

Jakim warunkom (kryteriom) powinien odpowiadać system wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

W ocenie przedsiębiorcy.

Na podstawie doświadczeń oraz wiedzy dostępnej pracodawcy spełniającemu misję zadań i obowiązków w dziedzinie wyrównywania szans i wspierania aktywności, osób niepełnosprawnych można sformułować opinię, że pracodawca jest w stanie pogodzić podstawowe cele biznesowe z realizacją systemu, który spełnia następujące cztery cechy:

- 1. Powszechność** – dostępność dla wszystkich, którzy jej potrzebują.
- 2. Kompleksowość** – uwzględnienie wszystkich aspektów: leczniczych, psychologicznych, społecznych i zawodowych.
- 3. Wczesność** – rozpoczęcie rehabilitacji już na etapie diagnozy i leczenia.
- 4. Ciągłość** – powiązanie rehabilitacji medycznej ze społeczną i zawodową.

Cechy powyższe, autorstwa prof. Wiktora Degi, uznane jako modelowe przez Światową Organizację Zdrowia, w pełni wyczerpują katalog postulatów pod adresem dobrego systemu, który powinien:

– zapewniać właściwą identyfikację niepełnosprawności i wynikających z niej ograniczeń w pełnym uczestnictwie w życiu społecznym – tę rolę powinien spełniać system orzecznictwa; orzeczenia o niepełnosprawności powinny dawać odpowiedź na pytania: Jakie utrudnienia w pełnieniu ról życiowych wynikają z określonej niepełnosprawności? Jaki jest stopień tych utrudnień? Jak można rekompensować określoną niepełnosprawność (np. oprzyrządowanie ortopedyczne)?; w tym celu pomocne byłoby przywołanie stosownych wytycznych Światowej Organizacji Zdrowia;

– umożliwiać właściwy dobór działań rehabilitacyjnych w rozumieniu kompleksowym – dotyczy to działań leczniczych, rehabilitacji społecznej,

wsparcia w procesie edukacji, wsparcia technicznego (sprzęt rehabilitacyjny i ułatwiający wykonywanie czynności życiowych), wsparcia psychologicznego, profesjonalnego poradnictwa zawodowego, wyspecjalizowanego pośrednictwa pracy;

– spełniać wymóg zgodności z prawem Unii Europejskiej – dotyczy to w szczególności Dyrektywy 2000/78/WE, Rozporządzenia Komisji Europejskiej 2204/2002; zgodność nie może jednak oznaczać ślepego naśladowania rozwiązań w poszczególnych krajach, które często się między sobą bardzo różnią; zgodność z przepisami unijnymi musi uwzględniać specyficzne uwarunkowania w naszym kraju wynikające m.in. z podłoża kulturowego i tradycji narodowych (stosunek społeczeństwa do osób niepełnosprawnych), sytuacji społeczno-ekonomicznej (zakres i skala problemu, możliwości budżetu państwa), istniejącej infrastruktury (stan służby zdrowia, system szkolnictwa, obecny system zatrudniania i rehabilitacji zawodowej);

– podlegać ustawicznemu monitorowaniu zapewniającemu pełną i rzetelną wiedzę administracji publicznej wszystkich szczebli (rząd, samorządy wojewódzkie i powiatowe) o zakresie i skali problemów osób niepełnosprawnych – wymaga to stworzenia ogólnopolskiej i lokalnych baz danych o osobach niepełnosprawnych, rodzajach ich niepełnosprawności, występujących barierach w pełnieniu określonych ról życiowych, zdolności do podjęcia zatrudnienia, warunkach materialnych (w tym mieszkaniowych) itd.;

– posiadać odpowiednią elastyczność (podatność na zmiany) – w związku z dynamicznymi przemianami społeczno-gospodarczymi we współczesnym świecie (m.in. globalizacja, postęp naukowy i techniczny, wzrost liczby chorób cywilizacyjnych) nie można zapewnić pełnej stabilności systemu; wszelkie zmiany muszą być jednak poprzedzone rzetelną analizą (koszty i korzyści społeczno-ekonomiczne wynikające z planowanych wdrożeń nowych rozwiązań systemowych) i wprowadzane mogą być wyłącznie w sposób ewolucyjny, umożliwiający monitorowanie skutków i ewentualne korekty, a przede wszystkim zapewniający uczestnikom możliwość adaptacji do nowych warunków (kampanie informacyjne adresowane do osób niepełnosprawnych, okresy dostosowawcze dla pracodawców itp.).

Teza 2.

Co przeszkadza w budowie dobrego systemu wyrównywania szans i wspierania aktywności osób niepełnosprawnych?

Zaangażowanie pracodawcy w realizację systemu wyrównywania szans i aktywizacji osób niepełnosprawnych wymaga spełnienia warunków, które pozwolą mu osiągać cele biznesowe w warunkach konkurencyjnej gospodarki rynkowej.

System powinien przede wszystkim być elementem całościowej polityki społeczno-gospodarczej państwa uwzględniającej założenia strategiczne w zakresie ogólnych systemów podatkowych, finansowych, zatrudnieniowych itp., a także celów państwa w takich dziedzinach jak rozwój, kształtowanie popytu wewnętrznego, stymulowanie inflacji, prywatyzacja itp.

W ocenie pracodawcy obecny system tych uwarunkowań nie spełnia.

Motywacje pracodawcy w zakresie zaangażowania w system wspierania osób niepełnosprawnych wymagają w sposób imperatywny:

1. Zrekompensowania w pełnym zakresie podwyższonych kosztów zatrudniania osób niepełnosprawnych. Funkcjonujący obecnie SOD jest oceniany generalnie jako poprawny, ale wymagający uproszczenia zwłaszcza w obszarze MSP. W tym aspekcie uważamy, że ryczałtowy sposób rozliczania podwyższonych kosztów zatrudniania osób niepełnosprawnych powinien być utrzymany, pozostawiając do dyskusji ekwiwalentność wymiaru ryczałtów. Kryteria obliczania podwyższonych kosztów zatrudniania winny być zdefiniowane jednoznacznie w sposób eliminujący ryzyko różnic interpretacji kontrolnej ze skutkami zwrotu rekompensaty.

2. Zapewnienia pracodawcy w ramach pomocy publicznej środków rozwojowych na tworzenie nowych stanowisk dla osób niepełnosprawnych.

Konsekwencją takiego rozumowania jest przyjęcie zmienionej definicji pomocy publicznej, do której nie zaliczałoby się refundacji podwyższonych kosztów zatrudniania osób niepełnosprawnych, a wyłącznie finansowania przedsięwzięć rozwojowych. Problem ten, wymagający uregulowań prawno-systemowych poddajemy, pod dyskusję.

Istotną cechą systemu winno być różnicowanie pomocy publicznej wobec pracodawców, którzy zainwestowali lub inwestują we własną bazę leczniczo-rehabilitacyjną ponosząc wyższe nakłady i koszty w stosunku do podmiotów, które korzystają z bazy publicznej lub wynajętej. Oznaczałoby to ewentualną kategoryzację podmiotów gospodarczych na podstawie kryteriów zaangażowania w system wyrównywania szans i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych.

W budowaniu lepszego systemu przeszkadzają ponadto następujące czynniki:

- sposób prowadzenia dialogu społecznego – uznaniowy lub przypadkowy dobór partnerów społecznych przez władze państwowe; upolitycznia-

nie dialogu społecznego; przyjmowanie założenia, że „władza” wie lepiej; duża liczba organizacji pozarządowych działających konkurencyjnie, w rozproszeniu i bez wspólnej wizji;

– stan finansów publicznych – środków finansowych na zaspokojenie wszystkich potrzeb zawsze będzie zbyt mało; konieczne jest dokonanie wyboru między różnymi konkurencyjnymi celami i określenie priorytetowych działań, które mogą być sfinansowane na obecnym etapie rozwoju społeczno-gospodarczego Polski.

Teza 3.

Jak działać, by zbudować system wyrównywania szans i wspierania aktywności osób niepełnosprawnych?

W tym roku (2006) Polska otrzymała Międzynarodową Nagrodę Niepełnosprawności im. Franklina D. Roosevelta przyznawaną przez Światowy Komitet ds. Osób Niepełnosprawnych oraz Instytut Franklina i Eleonory Rooseveltów. Nagroda przyznawana jest krajom, które realizują cele tzw. Światowego Programu Działań ONZ na rzecz osób niepełnosprawnych. Program określa, w jaki sposób kraje, wspólnoty, organizacje, związki wyznaniowe i ludzie dobrej woli wszędzie na świecie powinni zwiększać udział osób z niepełnosprawnościami w działaniach ekonomicznych i społecznych. Polska została uznana za kraj przyjazny osobom niepełnosprawnym, w którym swoje prawa mają one zagwarantowane w Konstytucji RP, a także uchwalonej przez Sejm w 1997 roku Karcie Praw Osób Niepełnosprawnych oraz ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Przyznanie nagrody zbiega się w czasie z 15. rocznicą uchwalenia przez parlament pierwszej kompleksowej ustawy z dnia 9 maja 1991 r. o zatrudnianiu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, która przełamała system spychania niepełnosprawnych na obrzeża życia społecznego, ograniczającego ich możliwości zawodowe tylko do pracy w spółdzielniach inwalidzkich.

Powyższe wskazuje, że w Polsce nie są potrzebne obecnie żadne rewolucyjne zmiany systemowe. Przede wszystkim należy natomiast:

– wzmocnić egzekwowanie aktualnego stanu prawnego (przepisy prawa budowlanego, Kodeks pracy, obowiązki samorządu terytorialnego, prawa obywatelskie osób niepełnosprawnych);

– przeprowadzić analizę celowości zmian w systemie orzecznictwa i ewentualnie wdrożyć nowoczesny system orzekania o niepełnosprawno-

ści ułatwiający identyfikację potrzeb osób niepełnosprawnych i wskazujący sposoby ich wspierania;

– doskonalić obecny system, ze szczególnym uwzględnieniem cech, jakie powinien spełniać (patrz pkt 1).

Przedstawione w niniejszym opracowaniu próby diagnozy oraz uwagi i propozycje na rzecz utrwalenia i usprawnienia polskiego modelu wyrównywania szans i aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych wydają się być w obecnym czasie niezwykle aktualne.

Krajowy rynek pracy znajduje się w sytuacji ograniczonej podaży i wyczerpywania zasobów siły roboczej (m.in. z powodów emigracji zarobkowej do UE).

Pracodawcy w wielu branżach stają wobec konieczności pozyskiwania na otwartym rynku pracy pracowników o ograniczonych kwalifikacjach zawodowych.

Pojawiają się przykłady „importu” taniej siły roboczej z krajów ościennych.

Stwórzmy zatem warunki ekonomiczne i wywołajmy motywacje pracodawców na rzecz zatrudniania osób niepełnosprawnych.

To wyjątkowa i być może niepowtarzalna szansa dorównania krajom cywilizacji zachodnioeuropejskiej w osiągnięciu stopnia zatrudnienia i aktywizacji osób niepełnosprawnych w Polsce.

W ocenie motywacji pracodawców warto ponadto zauważyć, że wbrew funkcjonującym tu i ówdzie stereotypom, sektor prywatny jest zdecydowanie bardziej podatny na podejmowanie się misji zadań i obowiązków na rzecz wyrównywania szans i aktywizacji osób niepełnosprawnych.

To bowiem molochy gospodarki państwowej tworzą przykłady, że bardziej opłaca się ponosić ciężar obciążeń na PFRON niż zatrudniać osoby niepełnosprawne.

Niniejsze opracowanie przedkładam Komisjom Zdrowia oraz Rodziny i Polityki Społecznej Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w nadziei i przekonaniu, że posłuży ono umacnianiu i doskonaleniu polskiego modelu wyrównywania szans i aktywizacji osób niepełnosprawnych.

Wystąpienie przygotowane na posiedzenie seminaryjne Komisji Rodziny i Polityki Społecznej oraz Komisji Zdrowia w dniu 7 listopada 2006 r.